

Masarykova univerzita
Filozofická fakulta
Ústav klasických studií

Univerzitní rétorické příručky:
sbírka *Formularius epistolarum*
ve světle *ars dictaminis*

Disertační práce

Soňa Žáková

Latinská medievistika
Školitel: prof. Jana Nechutová, CSc.
Brno 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem disertační práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Soňa Žáková

Poděkování

Na tom místě bych chtěla poděkovat své školitelce prof. Janě Nechutové, CSc. za její podnětné rady, laskavou pomoc a především za trpělivé vedení své práce. Mé poděkování patří také doc. PhDr. Daliboru Havlovi, Ph.D. za jeho cenné připomínky týkající se paleografie. Děkuji také všem, kteří svými radami a podporou přispěli k výsledné podobě této práce, především pak Mgr. Tomáši Hudíkovi, Ph.D. za jeho pomoc při mém postupném pronikání do tajů textového editoru LATEX.

Obsah

Úvod	1
1 Rukopis IX E 4	3
2 <i>Formularius epistolarum cum expositione rhetoricali</i>	12
2.1 Soupis listů a jejich komentářů	14
2.1.1 1. část	15
2.1.2 2. část	23
2.1.3 3. část	27
3 Přepis	78
4 Forma sbírky <i>Formularius epistolarum</i>	169
5 Rozbor listů ve sbírce <i>Formularius epistolarum</i>	181
5.1 Salutace	184
5.2 Narace	194
5.3 Petice	203
5.3.1 Typy petic	207
5.3.2 Tvoření petice	209
5.4 <i>Conclusio</i>	234
5.5 Shrnutí	244
5.6 Cursus	248
5.6.1 <i>Cursus</i> v první části sbírky	251
5.6.2 <i>Cursus</i> v druhé části sbírky	264
5.6.3 <i>Cursus</i> ve třetí části sbírky	270

6	Rozbor listů obsažených v příručce <i>Circa inicium</i>	278
6.1	Salutace	282
6.2	Narace	288
6.3	Petice	291
6.4	<i>Conclusio</i>	295
6.5	Shrnutí	297
6.6	Cursus	298
	Závěr	306
	Seznam pramenů	309
	Překlady	312
	Seznam literatury	316
	Databáze, URL, Subsidia	317
	Seznam zkratk	319
	Summary	320
	A Části listu	322
	B <i>Cursus</i>	328
	C Rukopis IX E 4	331

Úvod

Ars dictaminis, neboli umění jak správně psát dopis, se zrodilo v 11. století jako pravý výdobytek středověku,¹ jehož zrodu napomohly jak ekonomické, tak společenské okolnosti. Oživení ekonomiky v druhé polovině 11. století vedlo k většímu důrazu na pěstování a udržování kontaktů uvnitř Evropy, ve stejnou dobu také došlo k obrodě v intelektuální rovině a k politické konsolidaci. Psaní listů se tak stalo důležitou společenskou dovedností.²

V antice zaměřené na *oratio* se autoři rétorických příruček věnovali tomuto tématu jen okrajově, ve středověku obliba tohoto odvětví rétoriky rychle rostla, jak dokazují nejen teoretické příručky, ale i sbírky vzorových listů.³ Vedle jiných odborníků z řad latinské medievalistiky⁴ se nyní k *ars dictaminis* začíná obracet i pozornost historiků.⁵ Ti se k dopisům obsaženým v různých sbírkách stavějí skepticky, protože je obtížné rozpoznat autentické listy od pouhých diktamin.⁶

¹James Murphy považuje za jeho zakladatele Albericha z Montecassina, srv. MURPHY, 1974: 199; s tímto názorem nesouhlasí Hans Schaller, srv. SCHALLER, 1981: 258. Za prvního představitele tohoto umění u nás je považován Jindřich z Isernie, postava, která vždy lákala pozornost především historiků hledajících jeho spojitost s protonotářem Jindřichem. K této otázce srv. DUŠKOVÁ, 1960, HRUBÝ, 1923, JIREČEK, 1870, NOVÁK, 1903.

²R. WITT, 1982: 4.

³Např. *Breviarum de dictamine* Albericha z Montecassina; *Praecepta dictaminum* Adalberta Samaritana; *Introductiones prosaici dictaminis* Bernharda z Bologně; *Ars dictandi* Guidona z Bologně atd.

⁴Obečně o *ars dictaminis* či sbírkách listů psali Giles Constable (CONSTABLE, 1976); Hans M. Schaller SCHALLER, 1981; Martin Camargo (CAMARGO, 1991) či Ronald Witt (R. G. WITT, 2005); podrobněji se tomuto umění a jeho autory zabýval James Murphy (MURPHY, 1974). V českém prostředí se rétorice i *ars dictaminis* věnoval především Josef Tráška (např. TRÁŠKA, 1967; TRÁŠKA, 1987).

⁵Nejnověji Hartmann ve své knize hledá počátky italské komuny v tehdejších příručkách *ars dictaminis*, srv. HARTMANN, 2013.

⁶Jak zavádějící může být hledání autora listů, dokazuje kniha Bernharda Schmeidlera, jenž se snažil zrekonstruovat vytvoření tzv. Vratislavského listáře, srv. SCHMEIDLER,

V rámci své disertační práce se zabývám textem *Formularius epistolarum cum expositione rhetoricali*, který se nachází v rukopisu IX E 4 na fol. 114r–197v. Tento rukopis obsahuje především rétorické příručky věnující se umění jak správně napsat dopis, tedy *ars dictaminis*.⁷

Svou pozornost zaměřím především na popis této sbírky, protože podrobné informace o jednotlivých sbírkách diktamin dosud chybí.⁸ Dále se budu věnovat rozboru jednotlivých listů, chci na něm ukázat, jak byla pravidla *ars dictaminis* dodržována při vytváření vzorových listů, které jsou jedním ze základních kamenů tohoto odvětví rétoriky.⁹ Jako teoretické východisko pro mou analýzu poslouží rétorická příručka *Summa dictaminis*, která se nachází v témže rukopisu. I když nelze předpokládat, že by listy byly složeny přesně dle této příručky, užívám ji, protože dle Murphyho se v umění *ars dictaminis* od 14. století příliš nezměnilo.¹⁰ I když získané poznatky srovnám s listy vybranými z rétorické příručky *Circa inicum*, může být tento výsledek pouze dílčí, protože k uspokojivé odpovědi by vedly výzkumy dalších textů, a to jak listů vyskytujících se v jiných rétorických příručkách, tak skutečně odeslaných listů.

Analyzovat budu celou první a druhou část sbírky a patnáct listů třetí části. Pro lepší orientaci čtenáře uvádím i jejich prepis. Dále v této práci podám krátký kodikologický rozbor rukopisu IX E 4 a registry všech listů, které se ve sbírce nacházejí. To může napomoci dalšímu bádání týkajícímu se *ars dictaminis* při hledání dalších rukopisů a textů.

1927.

⁷Rezignuji v této práci na obecný výklad o tomto umění, který by tuto práci neúměrně prodloužil.

⁸O nutnosti popisu jednotlivých textů spadajících do *ars dictaminis* mluví Martin Camargo, ve většině katalogů rukopisných knihoven jsou totiž uváděny vágní informace o sbírkách listů, srv. CAMARGO, 1991: 42.

⁹Sbírky listů kolovaly a platily za vzor, např. listy Petra z Blois, Tomáše z Capuy či Petra z Viney.

¹⁰Srv. MURPHY, 1974: 267.

Kapitola 1

Rukopis IX E 4

Rukopis se signaturou IX E 4 je uložen v Národní knihovně v Praze. Úplný popis kodexu a jeho jednotlivých částí najdeme v díle Josefa Truhláře *Catalogus codicum manu scriptorum Latinorum*¹¹ nebo ve virtuálním badatelském prostředí Manuscriptorium.¹² Částečné informace o tomto rukopisu podává i Emil Polak.¹³ Některé části tohoto kodexu zmiňuje ve svém výkladu o rétorice i Josef Tříška.¹⁴

Vedle signatury IX E 4, která je přilepena na lístečku uprostřed předšádky, se zde objevují i další signatury, v dolní části se nachází přeškrnutá stará klementinská signatura VIII F 4. V horní části je pak rukou 15. století napsaná signatura X 5, která se opakuje i na vazbě, a to z vnější i vnitřní strany. Na zabíleném hřbetu se pak nachází nečitelná červená signatura, kterou Truhlář identifikuje jako Y III 1 n. 54,¹⁵ a také štítek s písmenem E. V závěru svého soupisu Truhlář podává přehled institucí, z jejichž působnosti byl ten který rukopis předán do Národní knihovny. Tento rukopis najdeme mezi kodexy, jež byly získány *ex collegio S.J. Pragensi ad S. Clementem*.¹⁶ Otázkou těžko řešitelnou zůstává, jakou cestou se tento rukopis do jezuitské koleje při svatém Klimentovi dostal, další vlastnické poznámky bohužel nikde v rukopisu nenajdeme, zřejmě se tak stalo při předání starých univerzitních

¹¹TRUHLÁŘ, 1906.

¹²Srv. <<http://www.manuscriptorium.com>>.

¹³POLLAK, 1993: 81–82.

¹⁴TRÍŠKA, 1967: 35–37.

¹⁵TRUHLÁŘ, 1906: 22.

¹⁶TRUHLÁŘ, 1906: 398.

fondů do této knihovny.¹⁷

Kodex má dobovou pergamenovou vazbu, která je na zadní straně vůči psací látce zkrácena. Rozměry vazby jsou 22 x 14,5 cm. Rukopis je svázan a jednotlivá vázání jsou nadto přelepena kůží. Jednotlivé části kodexu jsou dochovány v dobrém stavu, jen obsahová jednotka tři, která se nachází na foliích 21v a 58r, je na vnějším okraji politá, a text je mírně rozpuštěn ale pořád dobře čitelný.

Psací látkou je papír, bohužel zde až na jeden případ nenajdeme žádný filigrán. I když se vyskytuje na dvou foliích, a to fol. 1bis a 9bis, jedná se o jediný exemplář, který je rozdělen v půli a nachází se na vložených foliích opatřenými glosami.¹⁸ Psací plocha se pohybuje mezi 16 a 18 centimetry na výšku a 10 a 11,5 centimetry na šířku. U všech jednotek je psací plocha vyznačena, obsahová položka IX. je nadto olinkovaná a má 34 řádků. Ve sloupcích je pak psána pouze poslední obsahová jednotka, která obsahuje text rozdělený do pěti sloupců.

Celý rukopis je psán na papíře, tvoří jej 25 složek. Většinou se jedná o sexterny, v několika případech se objevuje i kvatern, jedenkrát je užit kvintern. Téměř všechny složky jsou opatřeny kustody, přičemž každá složka obsahuje vlastní kustody, lze tedy předpokládat, že jednotlivé složky vznikly ještě před konečnou vazbou rukopisu. Schéma složek je následující: I (fol. II) + VI (fol. 12) + VI - 3 (fol. 20bis) + VI - 1 (fol. 26) + VI (fol. 39) + VI (fol. 51) + IV (fol. 58bis) + VI + 1 (fol. 71) + VI (fol. 83) + IV (fol. 90bis) + VI (fol. 232) + VI - 3 (fol. 237quater) + V (fol. 249) + VI - 1 (fol. 256quinquens) + VI (fol. 268). Chybějící folia nejsou na úkor textu, u složek 3, 23 a 25 chybí folia na konci, čtvrté složce pak chybí počáteční folio.

- 1. obsahová jednotka¹⁹

přední přideštit

fragment rukopisu z 12. – 13. století, která obsahuje část apokryfního evangelia o narození P. Marie

- 2. obsahová jednotka

fol. 1r – 20r

¹⁷Srv. MAREK, 2007: s. 100–101.

¹⁸Jde o pětistou květinu se stonkem s křížem na pestíku, nejbliže je jí filigrán č. 127092 dle Piccarda.

¹⁹Rozdělení rukopisu na jednotlivé jednotky přebírám z badatelského prostředí Manuscriptorium, srv. <<http://www.manuscriptorium.com>>.

Quia ut Senecis est testis, omnis sermo est agrestis non redolens flore verbi sensus ve colore ideo gracia dei primitus invocata rethorice facultatis rudimenta, que est mater elloquentie... quod intencio dictatoris versatur, unde Tullius in sua retorica Cuius

Jedná se o teoretický spis, který, jak sám explicit napovídá, byl ukončen uprostřed věty. Nad textem je nadepsán název *Ars dictandi*.

Tuto jednotku tvoří dva sexterny, přičemž první složka je opatřena kustodem umístěným na posledním foliu složky na versální straně. Text je psán jedním písařem, je hojně glosován. K tomuto účelu byla nadto přidána čtyři zvláštní folia s glosami, jedná se o folio 1bis a 1ter, 2 bis a 9bis. Tato čtyři folia mají odlišné rozměry než ostatní, na šířku jsou stejná, ale liší se svou výškou, fol. 1bis má 14 cm, fol. 1ter 9,3 cm, fol. 2bis 12,5 cm a fol. 9bis 14,7 cm. Dále jsou v této první složce přidána ještě další dvě prázdná folia, fol. 3bis, které má rozměry 14,7 x 5,7 cm, a fol. 11bis s rozměry 14,6 x 5,9 cm. Text je na začátku každé složky rubrikován, v první složce nalezneme rubriku na foliích 1r – 4v, v druhé složce pak na foliích 13r – 14r.

- 3. obsahová jednotka

fol. 21v – 58r

inc. prologu *Noviciorum studia ianuam sibi concupiscencium aperiri dictatorie... expl. quorum iusticia noscitur esse mater*

inc. vlastního textu (22r) *Queramus domino regi adolescentulam virginem, ut stet coram eo et foveat eum... expl. satis plenarie usque modo dinoscitur esse dictum hic gradus nostri opusculi configatur. Amen.*

Jedná se o rétorickou příručku s názvem *Summa dictaminis cum prologo Laurentii de Aquileia*.²⁰ Prolog dodatečně připojil redaktor této Sumy, který označil spis za dílo M. Vavřince z Akvileje. Božena Kopiczková s Anežkou Vidmanovou soudí, že kompilátorem této rétoriky byl etnický Čech, jak dokazuje užití českých místních jmen či sloves *habet a solet*.²¹

Tato jednotka se skládá ze tří sexternů a jednoho kvaternu, přičemž všechny složky obsahují kustod, který je vždy umístěn na posledním

²⁰Takto pojmenoval Truhlář (1906, s. 22).

²¹Srv. KOPIČKOVÁ; VIDMANOVÁ, 1999: 98–99.

foliu složky, a to na versální straně. Prolog napsal zřejmě glosátor, který glosoval průběžně celý rukopis, písmo, v tomto případě bastarda, je tedy mladší než text vlastní příručky. V textu samotném lze identifikovat dvě písařské ruce, a to ruku A a B. První tři složky (fol. 22r – 51v) tedy sepsal jeden písař, poslední, čtvrtou, složku pak sepsal již písař jiný, ruka B. Text je hojně rubrikován, rubrikace byla užita i na iniciály ‚kapitol‘. Text obsahuje marginální glosy a najdeme zde jako v druhé obsahové složce některá folia navíc, jedná se o šest folií, z nichž folia 27bis, 35bis a 40bis jsou prázdná. Fol. 29bis, 38²² a 50bis obsahují glosy. I tato folia se rozměrově liší od ostatních folií, fol. 27bis má 10,5 x 6,5 cm; fol. 29bis 11,2 x 13,8 cm; fol. 35bis 11,6 x 6,2 cm; 38. fol. 10,5 x 13,8 cm; fol. 40bis 5,7 x 6, 7 cm a konečně fol. 50bis má 5,2 x 13,8 cm. U fol. 27bis, 35bis a 40bis lze pochybovat o tom, že byla přidána kvůli glosám, jsou příliš malá.

- 4. obsahová jednotka

fol. 59r – 90v

inc. *Ad laudem et gloriam Dei omnipotentis et profectum scolarium in hac sciencia minus forsitan provectorum operis huius laborem... expl. ideo de illorum viciorum replicacione supersedere dignum duximus pro presenti*

Opět se jedná o rétorický spis, jenž Truhlář pojmenovává jednoduchým názvem *Rhetorica*.²³

Tuto obsahovou jednotku tvoří čtyři složky, z nichž tři jsou sexterny, jeden je kvatern. Kustody se nacházejí v druhé a třetí složce na versální straně posledního folia. V této části rukopisy lze rozeznat dvě písařské ruce, ruku A na fol. 59r–83v a ruku B na fol. 84r–90v. Tedy dvě složky píše jeden písař a poslední složku druhý. I tento text obsahuje marginální glosy a je hojně rubrikován.

- 5. obsahová jednotka

fol. 91r – 113v

inc. *Circa inicium huius laboris promittenda sunt aliqua neccesaria circa rethorica. Retorica enim ipsius trinii est altissima sciencia. Nam gra-*

²²Toto jediné přidané folio bylo opatřeno foliací, ostatní nejsou do foliace zahrnuty.

²³TRUHLÁŘ, 1906: 22.

matica et loyca sine retorice sciencie floribus quasi mortis ymago... In hiis vobis conplacencia monstrabit et amorem. Et sic est finis huius opusculi

Truhlář tento text pojmenoval *Rhetorica cum multis epistolarum specimenibus*.²⁴ Jedná se o rétorickou příručku doplněnou vzorovými listy.

Tato jednotka obsahuje dva sexterny a jeden kvatern, jež obsahují kustody. V této části rukopisu najdeme pouze jednu písařskou ruku, jedná se opět o gotickou kurzivu. Celý text je rubrikován a glosován. Kromě marginálních obsahuje i interlineární glosy, které se vyskytují v jednotlivých listech a uvádějí synonyma k užitým výrazům.

- 6. obsahová jednotka

fol. 114r – 197v

inc. *Hic auctor ponit primam formam in ordine huius libri totalis et est ex parte filii studentis ad ipsum patrem... expl. Quatenus vos contineatis cum autem tempus transeundi fuerit oportunum statim vos meis litteris informabo. Et sic est finis huius operis*

Tento text s názvem *Formularius epistolarum cum expositione rhetoricali*²⁵ obsahuje vzorové listy, opatřené komentářem.

Jednotku tvoří pouze sexterny, přesněji 7 sexternů. Všechny obsahují kustody, opět na versální straně posledního folia složky, u složek 3, 4, 5 a 6 najdeme navíc kustody jak na prvním foliu, tak na posledním foliu složky. V tomto textu lze identifikovat také pouze jednoho písaře písíciho gotickou kurzivou. Rubrikaci najdeme pouze zřídka na prvním foliu, dále se již nevyskytuje. Text doprovází opět marginální i interlineární glosy, ty se nacházejí v jednotlivých listech a uvádějí synonyma k užitým výrazům.

- 7. obsahová jednotka

fol. 198r – 220v

inc. *Epistola est literalis allocucio in accessu modesta, in auditu placida, in verbis ponderosa, necnon in effectu merito gloriosa... expl. in cuius*

²⁴TRUHLÁŘ, 1906: 22.

²⁵Tímto názvem označil tuto sbírku Josef Truhlář, srv. TRUHLÁŘ, 1906: 22.

rei testimonium presentibus sigillum ipsius H principalis cum nostris sigillis sunt appensa. Actum et datum tali in loco anno Domini etc.

Jedná se opět o teoretickou příručku doplněnou vzorovými listy. Dle rubriky *Explicit exercitium rethorice et cetera* nese název *Exercitium rethorice* a byl dlouho předmětem pozornosti badatelů, kteří v tomto spisu hledali Husovu rétorikou.²⁶ Naposledy Vidmanová s Kamínkovou tuto hypotézu vyvrátily.²⁷

Jednotku sedmou tvoří dva sexterny. Oba obsahují kustody na versální straně posledního folia složky. Text je rubrikován, ale jen po folio 204v, poté rubrika mizí. Najdeme zde marginální i interlineární glosy, ty se nacházejí u jednotlivých listů a uvádějí synonyma užitých výrazů.

- 8. obsahová jednotka

fol. 221r – 228r

inc. Honorabili viro P plebano de H amico nostro fideli favoris gratuitu et amoris preassumpta puritate. . . expl. abs dillacione volumus ordinari. Et sic est finis huius praticare rethoricalis. Sequitur iam consequenter de privilegiis

Dle Truhlářova katalogu nese tento text název *Practica rethoricalis* s upřesněním *Formulae epistolarum*²⁸, jedná se o formulářovou sbírku, tentokrát bez příslušného komentáře. V rubrice je pak název *Exercitium rethorice*, které snad může odkazovat k textu zaznamenanému výše, první list je pojmenován *Filius ad patrem pro subsidio porrigendo* a začíná incipitem *Patri suo precunctis mundi viventibus diligendo*. Text končí na foliu 228r slovy *Sequitur iam consequenter de privilegiis*. Písař zde tedy již naznačuje obsah dalšího textu nacházejícího se na této složce.

- 9. obsahová jednotka

fol. 228r – 237r

inc. Nunc de privilegiis est differendum, et primo, ut dicit Guido, sic describitur privilegium, est libertas preter ius. . . in cuius rei robur et

²⁶Srv. např. BARTOŠ; KAMÍNKOVÁ, 1967, KAMÍNKOVÁ, 1965, FLAJŠHANS, 1960 či VILIKOVSKÝ, 1932.

²⁷Srv. KOPIČKOVÁ; VIDMANOVÁ, 1999.

²⁸TRUHLÁŘ, 1906: 23.

testimonium evidenter sigilla nostra propria huic littere de certa nostra consciencia dedimus apponenda. Scriptum in B super Albea anno Domini 1432 die

Tento text obsahuje formuláře různých listin.

Obsahové jednotky osm a devět tvoří, co se složek týče, jednu jednotku skládající se ze dvou sexternů, přičemž druhému sexternu chybí tři folia. Společnému vzniku těchto textů nahrává i skutečnost, že jsou psány gotickou kurzivou pouze jednou písařskou rukou. Na recto prvního folia dvacáté první složky je vyradován kustod s číslem jedna a místo čísla složky jsou zde uváděny jednotlivé kustody pro prvních šest folií složky zvlášť, a to vždy na recto příslušného folia, i u dvacáté druhé složky najdeme kustody na prvních šesti foliích. Po fol. 222r včetně je text rubrikován, poté se rubrikace vytrácí, text také obsahuje marginální glosy. Narozdíl od ostatních textů je tento spis nalinkován, obsahuje 34 řádků. V deváté obsahové jednotce rubrika zcela chybí a marginální glosy se zde vyskytují jen zřídkka.

- 10. obsahová jednotka

fol. 238r – 242v

inc. W etc. notum facimus etc. quod cum fidelis N d S de P pridem forestarius silvarum nostrarum de universis et singulis proven-tibus...expl. sigilla prudentium M et G consulum iuratorum Maioris civitatis Pragensis ad nostram instantem petitionem de ipsorum bona voluntate et certa sciencia presentibus sunt appensa. Datum etc.

Obsahová jednotka deset obsahuje soubor kvitancí.

- 11. obsahová jednotka

fol. 242v – 256v

inc. Fideles dilecti, mittimus ad vos Jo. fidelem nostrum dilectum pre-sencium ostensorem...expl. acta sunt hec in congregacione generali tocius regni Boemie in ipsa inclita civitate Pragensi circa festum sancti Martini celebrata. Anno etc. CCCCo XLVIo die XIII mensis Decembris nostrorum sigillorum sub appensione

Za předešlou obsahovou jednotkou bezprostředně následuje text, který Truhlář nazval *Formulae credentiarum et salviconductus per omnia res*

*bohemicas saec. XV concernentes.*²⁹

- 12. obsahová jednotka

fol. 256quater r

Jednotku dvanáctou pak dle Truhláře představuje vyradovaný fragment vzorové listiny, který obsahuje závěrečná ustanovení, dataci.³⁰

Obsahové jednotky deset až dvanáct také tvoří jednu jednotku, která se skládá z jednoho kvinternu a ze sexternu, jemuž chybí jedno folio. Kvintern je opatřen na každém recto kustodem, sextern má naopak očíslováno prvních šest folií, na prvním však obsahuje i kustod s číslem čtyři, zdá se tedy, že poslední čtyři složky tvoří jeden celek. V této skupině lze identifikovat šest písařských rukou, a to ruku A na fol. 238r – 240v a ruku B na fol. 241r – 252r. Stejný písař, B, se tedy podílel na zapsání obsahových jednotek deset a jedenáct. V jedenácté jednotce najdeme ještě další písařské ruce, tedy písaře C na fol. 252v–253v, ruku fol. D 254r–254v, ruku E na fol. 255r–255v a ruku F na fol. 255v–256v. Oba texty nejsou rubrikované a obsahují pouze několik marginálních glos.

- 13. obsahová jednotka

fol. 257r – 268v

inc. *Audax: temerarius, animosus, presumptuosus, magnanimus*l. . . expl.
Simul: unanimiter, pariter, coniunctim, invicem etc.

Jedná se o seznam synonym adjektiv, substantiv, sloves a adverbíí, jenž v Truhlářově soupisu nese název *Alternationes verbales* s upřesněním *Synonyma aplhabetica digesta*.³¹ Na sepsání této části rukopisu se podílel pouze jeden písař. Tento text je rubrikován, neobsahuje žádné glosy a narozdíl od ostatních textů je psán do pěti sloupců po 38 řádcích.

Tuto poslední obsahovou jednotku tvoří pouze jeden sextern.

Jedná se o užitkový rukopis, v němž jsou školní texty doplněny praktickými ukázkami. Každý text píše někdo jiný, na některém textu se dokonce

²⁹TRUHLÁŘ, 1906: 23.

³⁰TRUHLÁŘ, 1906: 23.

³¹TRUHLÁŘ, 1906: 23.

podílí vícero písařů, společným znakem je však gotická kurziva zhruba poloviny 15. století. Marginální glosy provázejí téměř celý rukopis, glosátorem je většinou stejná osoba. Jeho práci lze vidět především ve druhé, třetí a čtvrté obsahové jednotce, kde nechybí systematizující glosy, ale i glosy shrnující obsah textu či různé poznámky na zvláštních foliích. Uživatel byl zřejmě vzdělanec, který se o rétoriku, resp. o *ars dictaminis* zajímal, a snad inicioval sestavení tohoto rukopisu.

Kapitola 2

Formularius epistolarum cum exposicione rhetoricali

Jak již bylo výše zmíněno, text s názvem *Formularius epistolarum cum exposicione rhetoricali* se nachází na foliích 114r–197v, zaujímá tedy 166 folií. Jedná se o sbírku listů s komentáři, tento text se tudíž svým obsahem řadí k tzv. *ars dictaminis*.

Písař rozdělil sbírku do tří částí, které jsou od sebe oddělené. Na konci každé části totiž najdeme zřetelné označení jejího závěru.³² Můžeme však sledovat i tematické rozčlenění jednotlivých částí. První část, zaujímavější rozmezí 114r–128r, obsahuje především listy soukromého charakteru (23 listů). Můžeme zde tedy číst např. dopis, v němž syn žádá svého otce o peníze na své studium, a otcovu odpověď, že synovi v jeho žádosti nevyhoví,³³ nebo prosbu matky, ať syn přijede navštívit na smrt nemocného otce, syn však ve své odpovědi oznamuje, že přijet nehodlá, načež jej matka nabádá, aby zpytoval své svědomí.³⁴ Dalších 12 listů se již týká veřejného života, v nichž např. učitel jedná s představiteli města o záležitostech školy.³⁵ V této části se tedy nachází 35 listů, z nichž 16 tvoří odpovědi na dané dopisy, tři listy tedy postrádají odpověď, jedná se o diktamina 11, 12 a 20.

Druhá část je zapsána na fol. 128v–134r, najdeme v ní pouze 15 listů, tedy nejméně ze všech tří oddílů. 6 listů jsou opět odpověďmi na příslušná

³²Např. *Formularius epistolarum*, s L: „*Explicit primus ordo dictaminum, sequitur secundus.*“

³³List 1 a 2.

³⁴Listy 5, 7.

³⁵List 24.

diktamina, 3 dopisy jsou opět bez odpovědi, jde o diktamina 3, 4 a 7. V těchto vzorových dopisech autor představuje korespondenci duchovních osob nejen mezi sebou, ale i mezi duchovním a světským stavem. Tak např. panovník píše papeži v jisté záležitosti a papež mu odpovídá, že tento problém předá pražskému arcibiskupovi k vyřízení,³⁶ nebo můžeme zmínit list, v němž se farář obrací na svého biskupa ve věci rozvodu manželství a dotazuje se, zda k němu má svolit nebo ne, následuje biskupova odpověď, ať zmíněné manželství rozvede.³⁷ V této části jsou uvedeny listy, jež berou na zřetel různé postavení příslušných osob a možných rozdílů v tvorbě listů, které z tohoto rozlišného postavení mohou vycházet.

Nejrozsáhlejší, jak počtem folií, tak počtem dopisů, je třetí část. Ta zabírá téměř 63 folií, od fol. 134r až po konečné folium 197v, a obsahuje 213 listů nebo jejich částí. Převážnou většinu tvoří dopisy, jež se dotýkají veřejného života. Tak v prvním listu zve císař Karel IV. svá knížata (*principes*) k sobě, na čez mu jeden z nich odepisuje, že se bohužel nemůže osobně dostavit,³⁸ nebo pán žádá purkrabího, aby bedlivě střežil jemu svěřený hrad, a purkrabí odpovídá, že tak učiní, ale že potřebuje peníze na obranu.³⁹ V této části se vyskytují listy vyjadřující žádost, omluvu či stížnost, ve většině případů za listem následuje odpověď, jsou zde i dopisy samotné bez jakékoliv odpovědi. I zde se autor snaží ukázat vzorové listy ze všech možných úhlů, pokud jde o společenský status pisatelů a adresátů, neboli v nich píše např. císař svým vazalům, nebo naopak dívka císaři!, či si vzájemně dopisují dva mocní pánové, jsou zde tedy obsaženy veškeré možné nuance vycházející ze společenského postavení příslušných osob.

Kromě listů, týkajících se veřejných záležitostí, můžeme v této části nalézt i několik dopisů soukromé povahy. Jedná se např. o veršované diktamen s incipitem *Nunc horrorem paternalem*, jemuž se věnovala Jana Nechutová,⁴⁰ pořídila také jeho překlad. V této skladbě otec kárá svého syna, za ní je zapsán list, v němž se syn snaží svému otci vysvětlit, že byl osočen neprávem,⁴¹ načež otec ve svém dopise pomoc synovi odmítá (list 66). Student se proto obrací na svého strýce s žádostí, aby jej s otcem usmířil (list 67). Tato diktamina

³⁶List 1.

³⁷Listy 10, 11.

³⁸List 2.

³⁹Listy 32, 33.

⁴⁰NECHUTOVÁ, 2009: 69–79.

⁴¹Přepis jak veršovaného diktamina, tak odpovědi pořídil Josef Tříška, viz TRÍŠKA, 1967: 156.

zde působí nepatříčně, jsou to jediné listy s touto tematikou, které se ve třetí části nacházejí. Tento názor podporují i listy 64 a 68, protože list 68 se zdá být odpovědí na list 64.⁴²

Dle Rolfa Köhna se sbírky listů řadí do 4 skupin:

- register listů (*Briefregister*⁴³) – nacházejí se zde opisy korespondence pořízené odesilatelem
- kniha listů (*Briefbuch*) – tato kniha obsahuje příchozí listy
- epistolář (*Briefsammlung*) – v epistoláři jsou shromážděovány dopisy autorem vybrané a upravené
- sbírka vzorových listů (*Briefsteller*) – sloužila jako praktická ukázka užití pravidel pro tvoření listů.⁴⁴

V našem případě se jedná o sbírku vzorových listů, tedy o poslední možnost z tohoto výběru. Původcem dopisů není jedna osoba, či kancelář, můžeme tedy vyloučit, že se jedná o listy uspořádané odesilatelem. Totožný není ani příjemce uvedených dopisů, proto i druhá varianta, a to že by se jednalo o knihu příchozích listů, nepřichází v úvahu. Ze stejného důvodu nelze tento text zařadit ani k listům upraveným autorem k vydání, tedy do třetí kategorie. Zbývá tedy poslední možnost, sbírka vzorových listů.

Tato varianta nejvíce odpovídá skutečnosti i vzhledem k uspořádání sbírky. Diktamina jsou uspořádány tematicky, nikoliv chronologicky, jak by tomu muselo být u registru či knihy listů, téměř za každým listem následuje odpověď. Dále na sebe navazují dopisy, které jsou spolu tematicky více spjaté, např. v prvním i druhém listě první části žádá syn otce o peníze.

2.1 Soupis listů a jejich komentářů

Na tomto místě uvedu soupis všech listů a jejich komentářů, do kterého zahrnu jejich záhlaví, incipity a explicity. U diktamin stručně shrnu i jejich obsah.

⁴²V listě 64 žádá příjemce o pomoc, načež v 68 dopise následuje odpověď, že mu nemůže vyhovět. Ve stejné dopisní situaci najdeme tato diktamina i v třeboňském rukopisu A 18.

⁴⁴České ekvivalenty přebírám z disertační práce Richarda Psíka (srv. PSÍK, 2005: 9), ponechávám zde ale i německé výrazy pro jasnou identifikaci jednotlivých sbírek listů (srv. KÖHN, 1993: 296–297).

2.1.1 1. část

114r

1. Syn prosí svého otce o peníze na knihy a na věci nezbytné pro studium.

komentář: inc. *Hic auctor ponit primam formam in ordine huius libri totalis et est ex parte filii studentis ad ipsum patrem, in qua filius rogat sibi aliquod pecuniale subsidium tribui, ut inceptum studium possit fine laudabili terminare, dicens sic Obediencia filiali...exp. faciemus recompensam similem vel maiorem et cetera tantum vult*

list: inc. *Obediencia filiali cum salutis firmitate...expl. scienciarum vobis utique recompendet*

114v

2. Odpověď otce, že peníze nemůže poslat.

komentář: inc. *Hic autor ponit rescriptum ex parte patris ad filium dicens sic Paterne dileccionis...expl. materiatus -ta -tum et est, quod ex materia constat, unde versus: Vocum materia, sed rerum materies esto*

list: inc. *Paterne dileccionis claritate cum salubritatis...expl. cuncta cernantur astrui et probari*

115r

3. Nemocný syn, upoutaný na lůžko, žádá svého otce o dvě kopy grošů, aby byl zbaven nedostatku.

komentář: inc. *Hic auctor ponit formam ex parte filii infirmantis ad patrem dicens sic Sincero amore...expl. telo -as -are, quod non est in usu in simplici, sed magis in composito: protelo -as -are, id est prolongare*

list: inc. *Sincero amore integritateque obsequiosa cordicitus...expl. semota meam presenciam extinctam contingant*

115v

4. Otec posílá synovi pouze jednu kopu a nabádá ho k řádnému životu.

komentář: inc. *Hic auctor ponit responsum ad filium dicens sic Predesideranti...pessumdo est idem, quod sub pede, et est idem, quod conculco vel prosterno sub pede*

list: inc. *Predesideranti hominis utriusque salute precognita...expl. vobis modo pristino fieri cupientes*

5. Matka píše svému synovi, že je otec vážně nemocen, a prosí ho, aby se co nejdříve dostavil.

komentář: inc. *Hic auctor ponit formam ex parte matris ad filium dicens sic. Nota sospes...expl. quod sunt ex materia preiacenti, scilicet ex licno et cera etc.*

list: inc. *Desiderio salutari cum materna dileccionis...expl. vestram unicam spem cernere non extinctam*

116r

6. Odpověď syna, že by raději nepřijel, protože by prý jeho příjezd mohl otci přitížit.

komentář: inc. *Hic auctor ponit responsum ex parte filii ad matrem dicens sic Augumento etc...expl. sed d mutatur relique, si subiaciatur etc.*

list: inc. *Augumento felicitatis intime mera cum subiugacione...expl. acerbitatem necis iminende patri familias accelare etc.*

116v

7. Matka píše synovi, aby zpytoval svědomí a vrátil se na správnou cestu.

komentář: inc. *Hic auctor ponit formam ex parte matris ad filium dicens sic Amica sinceritate...expl. inde oblectamen et oblectamentum menti*

list: inc. *Amica sinceritate ac inviolabili preconcepta...expl. in primeri honeris corustancia tue propaginis elucescas*

8. Synova odpověď matce, v níž žádá o usmíření.

komentář: inc. *Ponit auctor responsum ex parte filii ad matrem dicens sic Amicioso etc...expl. Quidquid delirant, reges plectuntur Achivi*

list: inc. *Amicicio servimine prorogacioneque dierum...expl. nimium amarescunt in falsitis orbita transitando*

117r

9. Nejmladší syn si stěžuje nejstaršímu na jejich bratra, který mu v nouzi nepomohl, a žádá jej, aby bratra pokáral.

komentář: inc. *Hic auctor ponit formam querimonie ex parte minimi fratris ad maximum dicens sic Amoris constancia...* expl. *domus mitat, navis vacilat in undis*

list: inc. *Amoris constancia innata cum complacencia voluntate...* expl. *amoris nitor innatus inter nos corustet pariter et consuetus*

117v

10. Druhý bratr informuje třetího, že jejich bratr opustil cestu moudrosti a schází se s nevěstkou, a prosí ho, aby tohoto bratra vzal do svého domu.

komentář: inc. *Hic auctor ponit rescriptum secundi fratris ad tercium, dicit Plenitudine karitatis...* expl. *Qui non est hodie, cras minus aptus erit*

list: inc. *Plenitudine caritatis cum servitatis promptitudine preinclusis...* expl. *ut in lene prefixe amore intencius non ardescat*

118r

11. Starší bratr kárá prostředního bratra za to, že nepomohl jejich bratru v nouzi.

komentář: inc. *Forma fratris senioris mediocrem fratrem corrigentis. Nota calodemon...* expl. *tamquam ad finem omnia rediguntur etc.*

list: inc. *Progenita dilectione semper refulgente cominus preindicta...* expl. *sine cuius vigore non potest finis ultimatus adipisci*

118v

12. Prostřední syn prosí svého staršího bratra, aby nevěřil lživým nařčením.

komentář: inc. *Hic ponit formam excusatoriam ex parte fratris mediocris ad maximum, dicit, ut patet...* expl. *quod est occultare, quia celat inhabitantes etc.*

list: inc. *Preclarido amamine cum ancillaminis conamine preinctis...* expl. *labia vobis me deferencia mendacium evidenter videbuntur formare*

119r

13. Sestra prosí svého bratra, aby ji poradil lék na lásku.

komentář: inc. *Hic auctor ponit formam ex parte sororis ad fratrem, dicit Hilari salute...* expl. *quod est nutrio, nutris, quasi cum alio nutritus*

list: inc. *Hilari salute cum exulacionis et glorie habundancia preoptatis...* expl. *felle ardoris combustam spiritus dulcedinem exspirare*

119v

14. Bratr radí své sestře, aby se vyhýbala mladíkově přítomnosti, a odkazuje na Ovidiovo dílo *Remedia amoris*, v němž je tento prostředek považován za nejúčinnější.

komentář: inc. *Hic auctor ponit responsum ex parte fratris ad sororem dicens sic Intentino complacencie oblectamine etc...* expl. *si vis extinguere flammam, sic carnis motus, ocia, vina, dapes*

list: inc. *Intentino complacencie oblectamine mutuo cum serviciorum...* expl. *remedia huiusmodi potissimum est repertum*

120r

15. Sestra nabádá bratra k návratu domů, aby se mohl ujmout dědictví.

komentář: inc. *Hic auctor ponit formam ex parte sororis ad fratrem, dicit Salutacione preamanti...* expl. *componitur ab in, quod est non, et deside, quasi non desite*

list: inc. *Salutacione preamanti cum nisu irradianti serviminis predictis...* expl. *amicorum nostrorum indignacionem incurretis totaliter sempiternam etc.*

120v

16. Bratr vybízí sestru, aby zatím statky spravovala, jak nejlépe dokáže, a ujišťuje ji, že svůj návrat domů uspíší.

komentář: inc. *Hic ponit responsum suum ex parte fratris ad sororem dicens sic Preoptato solacio...* expl. *in qua omnia elementa erant confusa*

list: inc. *Preoptato solacio cum felicitatis ampliamine preinfluxis...* expl. *maturabo me inchoati honoris apicem atingente*

121r

17. Student prosí své přátelé, aby mu pomohli znovu si získat otcovu přízeň.

komentář: inc. *Forma ex parte studentis ad amicos pro auxilio sibi porrigendo. Nota differentiam...* expl. *Unde Allexander: Dat sisto statui, si transeat atque statutum*

list: inc. *Omnigena salute cum servicio indefesso continue prevolutis...* expl. *nisi prius utatur littore preoptato*

121v

18. Odpověď přátel, že mu pomohou, a vybízejí adresáta, aby se uskromnil.

komentář: inc. *Ponit responsum ex parte amicorum ad studentem. Nota circa...* expl. *quando aliis fida putabitur, quasi diceret non*

list: inc. *Sincera cum salute complacencia tam debita...* expl. *sed animi proberis precipue faciendi*

122r

19. Student prosí své přátelé o jejich obvyklou finanční pomoc.

komentář: inc. *Forma ex parte studentis ad amicos etc. Hic auctor ponit formam ex parte studentis ad amicos sic dicens Irradianti amicitie puritate...* expl. *abusio est pro certo et pro simili verbo*

list: inc. *Irradianti amicitie puritate cum mancipio diligenti mox precitatis...* expl. *ut ego vobis valeam effundere graciaram uberas acciones*

122v

20. Přítel prosí svého přítele o šest kop pražských grošů na dokončení svých studií.

komentář: inc. *Forma unius socii ad alium. Hic auctor ponit formam ex parte unius socii ad alium dicens. Nota ab adverbium diu...* expl. *ruscam pendentem in sicca materia ligatam cum Epizeo*

list: inc. *Intima societatis astancia mera cum integritate fidei preinsertis...* expl. *solvere vobis omni protellacionis remoto intervallo curabo*

123r

21. Odpověď přítele, že mu peníze posílá, a trvá na včasném splacení této půjčky.

Ponit formam rescriptoriam de uno socio ad alium dicente

nemá komentář

list: inc. *Mutua dilectione obsequiali cum salutacione premissis...expl. si fructum cognoscere affectatis*

123v

22. Student prosí svého přítele, aby brzo přijel, a navrhuje setkání ve městě Erfurt, kam míří.

Intimacio socii ad socium volentis transire ad studium

nemá komentář

list: inc. *Salutacione servitatis cum vinculo inviolabili societatis prelati...expl. proxima quarta feria instanti Hermofordiam translaturum*

23. Odpověď přítele, že se bohužel na místo setkání nemůže dostavit, a posílá adresátovi určitou sumu peněz na koupení knih.

Forma rescriptoria ex parte unius socii ad alium, quod non potest venire

nemá komentář

list: inc. *Salutacione cum cuiuslibet complacencie integritate ubilibet preconstructis...expl. me habeatis vobis firmiter obligatum*

124r

24. Učitel doporučuje měšťanům doručitele dopisu za představeného školy.

komentář: inc. *Missilis forma ex parte magistri ad cives et plebanum preces porrigendo. Hic auctor ponit formam missilem ex parte magistri ad cives et plebanum preces porrigendo pro scholarum rectore suscipiendo sic dicens Obsequiosa voluntate...expl. magnas scholas habeo, de scholaribus intelligitur, quod multos scholares habeo etc.*

list: inc. *Obsequiosa voluntate cum beneplacitis infessis mox preinteriectis...expl. eandem pristinam vigorositatem salubrius restaurari*

124v

25. Měšťané jej přijímají a prosí učitele, aby se o něj zatím postaral.

komentář: inc. *Forma rescriptoria ex parte plebani et civium. Hic auctor ponit formam rescriptoriam ex parte plebani et civium ad magistrum volencium socium ipsius acceptare. Nota aspergo...expl. et est turba, in qua multi conveniunt et convocantur*

list: inc. *Flore favoris cum sedula complacencie aspergine preinmixtis ...expl. per nos diligenti animo relegandam*

26. Měšťané prosí učitele, aby našel někoho vhodného na místo představeného školy.

komentář: inc. *Forma ex parte civium et plebani ad quendam magistrum pro conferendo ipsis rectorem scholarum dicens sic Affectuoso...expl. plus defecit, quam profecit etc.*

list: inc. *Affectuoso famulaminis conatu cum congruo complacitu predestinatis...expl. transmissum eundem in diligendo erimus promciores*

125r

27. Učitel posílá měšťanům vhodného člověka a prosí je, aby se o něj dobře postarali.

komentář: inc. *Responsum ex parte magistri ad cives, quom dat ipsis socium scole. Nota ambulo...expl. quia melius sonat preambulo quam preanvulo*

list: inc. *Obsequio indefesso dileccione cum sincera prescriptis...expl. per vos eidem exhibitum omnino michimet computare*

125v

28. Odesílatel se uchází o místo představeného školy.

komentář: inc. *Sequitur de quodam socio ad plebanum et cives, ut suscipiatur in rectorem scholarum ab eisdem. Nota ubi dicitur...expl. Petrus cum Paulo regnant cum rege superno*

list: inc. *Salutem cum promtitudine diligenti famulatus premissis...expl. conformari mente indefessa pariter cum benigna*

126r

29. Měšťané hodlají adresátovi místo dát a vybízejí ho, aby se co nejdříve dostavil.

komentář: inc. *Responsum ex parte plebani et civium volencium facere. Nota hic verbum intrico...* expl. *se res contigue iungunt aliquo mediante*

list: inc. *Humili famulicio debita cum reverencia preintricatis...* expl. *vobismet resignamus consensu diligenti et conformi*

30. Pisatel prosí učitele, aby se ujal školy.

komentář: inc. *Forma ad rogandum magistrum pro regimine etc. Hic ponit formam, in qua magister rogatur, ut regimen scole civitatis ipsorum affirmat, dicens sic. Nota scola...* expl. *ut rex presidet huic civitati, id est regit hanc civitatem*

list: inc. *Serviendi voluntate indefessa cum attentione omniformi prefatis...* expl. *vestrum intentum gliscimus nobis litteratenus declarandum*

31. Učitel se omlouvá měšťanům, že nepřijme jejich nabídku, protože dostal místo ve škole v Plzni.

komentář: inc. *Hic auctor ponit responsum ex parte magistri ad cives, quod non potest venire ad ipsos, dicens. Nota promocio...* expl. *Si nescis iacere, dimmitte lapidem iacere*

list: inc. *Prono servicio cum affectuosa mentis claredine precontextis...* expl. *obsequiorum conatibus die noctuque cupio promereri*

127r

32. Prosba příтели, aby přišel odpovídat k předepsané kvestii (*questio*).

komentář: inc. *Invitacio socii ad solvendam questionem. Nota limito...* expl. *Pollice tango liram, facio cum vomere liram*

list: inc. *Nitore favoroso cum obsequela consona prelimitatis...* expl. *super nostri confusione illata omnimode gratularii*

33. Odpověď přítele, že se určitě dostaví.

komentář: inc. *Responsum socii volentis. Hic auctor ponit responsum ex parte socii volentis venire dicens. Nota fulgor...* expl. *unde ibi est: Tethrum caos illabatur etc.*

list: inc. *Amoris fulgore iocundo cum complacencie vigore sitibundo preordinatis...* expl. *vesperatum diecula veritatis ac lumine diescere faciendo*

127v

34. Přítel prosí přítele o půjčení výkladu na knihu O duši.

komentář: inc. *De socio ad socium pro concedendis sibi librum. Sequitur de socio ad socium pro concedendis sibi libris. Nota libebo...* expl. *mutando d in n ut ibi anectus, id est statue ligatus*

list: inc. *Obsequiorum libidine cum complacendi voluntate desideriosa preallegatis...* expl. *cum ad presens eandem bono nodo carere non possum*

128r

35. Odpověď přítele, že mu výklad posílá.

komentář: inc. *Hic ponit responsum, quod vult facere. Nota ubi dicitur amicitie...* expl. *Rex est mendicus, cui est nullus anicus*

list: inc. *Sincera salute cum amicitie firmitudine prefirmatis...* expl. *retinere in futuro mutuacionem amplioem*

expl. *Explicit primus ordo dictaminum, sequitur secundus.*

2.1.2 2. část

128v

1. Kníže (*princeps*) prosí papeže, aby obnovil dědictví dceři rakouského vévody, jeho manželky, o něž ji připravil císař.

komentář: inc. *Hic est secundus ordo formarum huius libri, quem ordinem auctor incipit a quodam principe ad dominum papam et dividitur in tot partes...* expl. *expositum est de natura tercio modo dicta etc.*

list: inc. *Preintima impensione serviciorum exoptata cum reverencia...* expl. *restaurantes imperatoris prefati seviciam refrenando*

2. Papež Bonifác píše Jindřichovi, jenž je *princeps Plznensis*, že případ postoupí pražskému arcibiskupovi, a vybízí ho, aby se řídil výrokem tohoto arcibiskupa.

komentář: inc. *Ista est forma responsionis domini pape ad quendam principem, in qua comittit causam ipsius archiepiscopo Pragensi finaliter decidendam. Et dividitur in quatuor partes...* expl. *vocat se servum servorum Dei propter humilitatem*

list: inc. *Bonifacius episcopus servus servorum Dei dilecto in Cristo...*
expl. *alioquin contra te et imperatorem cedere disponemus*

129r

3. Papež Bonifác vybízí pražského arcibiskupa, aby jeho jménem vymohl u císaře navrácení majetku témuž Jindřichovi.

Hic papa mandat archiepiscopo, ut moneat imperatorem, quod Henrico restituat res ablatas, et dicit sic

nemá komentář

list: inc. *Bonifacius episcopus servus servorum Dei venerabili...* expl. *sicut indignacionem nostram diligitis evitare*

129v

4. Prelát prosí papeže, aby ráčil potvrdit prebendu pro kněze Jana, jemuž ji už tento prelát přislíbil.

Hic auctor ponit epistulam cuiusdam prelati ad dominum papam pro quadam confirmacione facienda. Vult enim dicere, quod quidam prelatus cuiusdam exlesie supplicat pape, ut promissa ipsius confirmare dignaretur

nemá komentář

list: inc. *Oracione devota cum servicio parato premissis...* expl. *graciam faciens nostra promissa confirmare dignetur*

130r

5. Kněz si u arcibiskupa stěžuje na Jana, který si přivlastnil jeho církevní výnosy, a prosí arcibiskupa o nápravu.

komentář: inc. *Forma querimonie. Ista est forma querimonie, in qua auctor sub forma plebani conqueritur archiepiscopo de violencia sibi minus iuste hillata. Et dividitur in quatuor partes...* expl. *inde venit hec suggestio, id est diabolica persuasio*

list: inc. *Debita reverencia cum obsequendi promptitudine preinplacatis...*

expl. *ampliozem ceteris irrogandam et a modo domitandam*

6. Odpověď arcibiskupa Arnošta z Pardubic, v níž přikazuje témuž Janovi, aby zanechal páchání násilí.

komentář: inc. *Forma responsionis, ubi archiepiscopus mandat Johanni clienti, quod satisfaciat plebano pro violencia sibimet illata. Et dividitur in quatuor partes...* expl. *quod scribere sit signum humilitatis*

list: inc. *Arnestus Dei gracia archiepiscopus Pragensis discreto viro Johanni...* expl. *ubere te corrodemus, quod eris aliis in exemplum*

130v

7. *Cliens* prosí arcibiskupa, aby nedal na falešné zprávy.

komentář: inc. *Forma excusatoria. Ista est forma excusatoria, in qua prefatus cliens dicit se minus iuste fore accusatum. Et dividitur in quatuor partes...* expl. *secunda ibi: mediante obsequio. Quo ad primam partem littera sic sonat*

list: inc. *Multiformi complacenciarum voluntate mediante obsequio diligenti...* expl. *falsiloqua me Pietati Vestre nugatorie deprecavit*

131r

8. Farář prosí arcibiskupa, aby spor o pole mezi ním a plzeňským měšťanem Jindřichem svěřil Janovi, faráři z L.

komentář: inc. *Forma supplicatoria. Ista est forma supplicatoria, qua quidam plebanus rogat archiepiscopum, ut alteri plebano comittat causam decidendam. Et dividitur in tres partes...* expl. *Quis est hic et laudabimus, enim quasi diceret nullus*

list: inc. *Devotis oracionibus serviciis fidelibus cum inclusis...* expl. *parte audita fine diffiniet affectivo etc.*

131v

9. Odpověď arcibiskupa Arnošta z Pardubic Janovi, faráři z L., v níž ho žádá o konečné vyřešení sporu o pole mezi knězem N. z V. a plzeňským měšťanem Jindřichem.

komentář: *Hic auctor ponit responsum, in quo archiepiscopus comittat plebano causam finaliter decidendam. Et dividitur in quatuor partes secundum quod alie forme, dicens sic*

list: inc. *Arnestus Dei gracia archiepiscopus Pragensis discreto viro domino Johanni...* expl. *ea duo vestrum nichilominus exequatur*

132r

10. Farář prosí biskupa o radu ve věci manželství, zda má býti zachováno nebo zda má býti rozvedeno.

komentář: inc. *Ista est forma alia, in qua plebanus sub casu matrimonii contracti petit per ipsum episcopum informari. Et dividitur in tres partes...* expl. *quia levitate animi plerumque decipitur etc.*

list: inc. *Salute sinceritatis cum obsequio mere voluntatis debite preingestis...* expl. *matrimonium durandum vel diuorcium inter ipsos sit penitus celebrandum*

11. Biskupova odpověď, v níž přikazuje faráři, aby manželství rozvedl.

komentář: inc. *Responsio episcopi, in qua mandat plebano super casum matrimonii contracti diuorcium celebrare. Et hec forma dividitur in partes tres...* expl. *officia mortuorum vel officia, que sumitur circa sepulcra*

list: inc. *Karitate in Cristo presincera...* expl. *dilacione non interiecta omnimode terminetis*

132v

12. Farář žádá jiného faráře, aby přiměl jednu ženu provdanou za jeho farníka odejít za manželem do jeho farnosti.

komentář: inc. *Hic quidam plebanus petit alterum plebanum suam parochialem dimitti de plebe sua. Et dividitur in tres partes...* expl. *tercia ibi: Quare vestram solerciam. Quo ad primam partem littera sic ordinatur, ut videbitur*

list: inc. *Oracionum amplitudine sitibunda...* expl. *iuxta ritum ecclesie divina beneficia denegantes*

133r

13. Farář ujišťuje adresáta, že tak učiní co nejdříve.

komentář: inc. *Hic plebanus quidam rescribit alteri plebano dicens, quod libenter vult suos rogatus effectui mancipare. Et dividitur in duas partes...* expl. *secunda ibi: vestre societati eximie. Et littera sic ordinatur*

list: inc. *Puritatis optamine prefulgenti...* expl. *divina munera eidem penitus denegando*

14. Odesílatel si stěžuje příjemci listu, že ho jistý Jan zbavil beneficia, a ptá se, zda se má v této věci obrátit na arcibiskupa.

komentář: inc. *Forma querimonie, ubi socius conqueritur socio, quod quidam socius beneficio suo ipsum privavit. Et dividitur in tres partes...*

expl. *Et istud notabile habetur in Summa Pisani*

list: inc. *Salute super favorosa premissa...* expl. *debeam proponere an non personali inde presenciam consolatis*

133v

15. Druhova odpověď, aby dotýčný k němu přijel, dokud se celá záležitost nevyřeší. Dále odesílatel adresátovi radí, aby se na arcibiskupa neobracel.

komentář: inc. *Responsium socii, ubi socium consolatur. Et dividitur in quatuor partes...* expl. *quod componitur a con et vicio mutando v in i*

list: inc. *Diligenti servicio favore intimo mediante...* expl. *a tramite videatur michimet decursare*

expl. *Explicit secundus ordo dictaminum, incipit ultimus.*

2.1.3 3. část

134r

1. Císař Karel přikazuje všem knížatům (*principes*), aby se osobně dostavili do Prahy.

komentář: inc. *Iste est tercius et ultimus ordo dictaminum huius libri. Et quantum ad primam divisionem dividitur in tot partes... expl. eciam debet teneri tam bonis quam malis ad reformationem ipsorum*

list: inc. *Karolus dei gracia Romanorum imperator semper augustus et Bohemie rex illustribus principibus per totam Almaniam salutem et graciam... expl. furorem indignacionis nostre super se noscat irremissibiliter irritasse*

134v

2. Kníže se omlouvá císaři, že nemůže kvůli nemoci osobně přijet a proto posílá místo sebe svého věrného rytíře Jana z H.

komentář: inc. *Hic auctor ponit responsum ex parte cuiusdam principis ad imperatorem, in quo excusat se dominus, quod non possum venire ad eundem consilium propter corporis infirmitatem. Et dividitur in tres partes... expl. antiquitus vix ex mille inveniebatur unus, qui fuisset dignus milicia et cetera*

list: inc. *Servicio debito semper prompto... expl. ne indignacio vestra superveniat furibunda*

135r

3. Dívka se obrací na císaře se stížností a prosí jej, aby potrestal mladíka, který jí násilně připravil o panenství.

komentář: inc. *Hic auctor ponit litteram querimonie ex parte cuiusdam puelle ad ipsum imperatorem et hoc de violencia sibi illata. Et dividitur in quatuor partes... expl. quarta ibi: ut huiusmodi. Ad primam partem sic littera ordinatur*

list: inc. *Attencione famulosa pariter et parata... expl. ceteri atemptare a modo non presumant*

135v

4. *Comissio imperialis* žádá své podřízené, aby tohoto mladíka potrestali.

komentář: inc. *Hic auctor formam ex parte comissionis imperialis ad suos officiales, in qua iubet talem iuvenem puniri. Et dividitur in duas partes... expl. secunda ibi: unde nobis. Quo ad primam partem littera sic ordinatur*

list: inc. *Quia iuuenis quidam presencium datricem lilio virginitatis...*
expl. *plurima contingencia futura postmodum non perpetretur*

5. Král přikazuje konšelům, aby potrestali své měšťany Jana a Petra za jejich zločiny.

komentář: inc. *Hic rex mandat scabinis maleficos punire, ut alii hoc videntes mandatum regium non transgrediantur. Et dividitur ista forma in quatuor partes...* expl. *sinonima quasi unam rem significancia*

list: inc. *Quia discrimina rerum et honoris ventura...* expl. *esse presumant frivolli transgressuros*

136r

6. Konšelé prosí krále, aby odsouzené měšťany ušetřil.

komentář: inc. *Hic scabini responsum dant regi rogantes, ut cives dampnatos non dignetur punire. Et hec forma dividitur in quatuor partes...*
expl. *quarta ibi: quod delibaret. Littera sic ordinatur*

list: inc. *Obsequiorum nuto paratissimo cum sereno...* expl. *litteris rogatus vobis petimus intimando*

136v

7. Odesilatel prosí krále, aby vojensky vytáhl proti rakouskému vévodovi Janovi, který napadl jeho hrad.

komentář: inc. *In hac forma quidam valati supplicant regi, ut ipsis in auxilium venire dignetur. Et ista forma dividitur in quatuor partes...* expl. *quarta ibi: ut fugatis hostibus. Et littera sic ordinatur*

list: inc. *Fidei constanciam cum promptitudine famulatus...* expl. *Vestre Celsitudini nostris serviciis exhibitores simul ac impensores*

137r

8. Králova odpověď, že se nemůže kvůli jiným povinnostem osobně dostavit, ale posílá místo sebe tisíc ozbrojených mužů.

komentář: inc. *Responsum regis, qui dicit se personaliter non posse venire. Et ista forma dividitur in duas partes...* expl. *vinculum avium et dicitur quasi pedes capiens*

list: inc. *Quia negociis simus arduis prepediti nostrarum...* expl. *cum propria necessitas nos habeat excusatos*

9. Pisatel prosí příjemce listu o ruku jeho dcery.

komentář: inc. *Hic quidam dirigit pro filia sibi matrimonialiter danda. Et ista forma dividitur in tres partes...* expl. *et sic sumitur in textu, qui sic sonat etc.*

list: inc. *Salute preclarida continuo prosperitatis augumento...* expl. *rogamus intinale nobis litteratenus declarandum*

137v

10. Odesílatel přijímá a prosí adresáta, aby se dostavil do Prahy, aby mohli dojednat podrobnosti týkající se sňatku.

komentář: inc. *Responsum ex parte cuiusdam volentis facere et dicit se velle venire Pragam, demum petit alium, ut veniat Pragam et disponant coram probis illud matrimonium. Et dividitur in tres partes...* expl. *tercia ibi: quare rogamus. Littera sic ordinatur etc.*

list: inc. *Favorabilitatis integritate cum perseverancia intime voluntatis...* expl. *matrimonio peragendo tractatum alterutrum habituri*

11. Král žádá měšťany, aby mu po řece doručili 30 vozů piva a 20 měřic pšeničné mouky.

komentář: inc. *Forma, in qua rex vel dominus iubet cives, ut ei in victualibus subveniant. Et dividitur in tres partes...* expl. *exaccio -onis est augariacio, inde exactor -tis homo*

list: inc. *Cum ducem Austrie invasuri pugna hostili...* expl. *cum gracia magna promittimus defalcandum*

138r

12. Měšťané prosí krále, aby jim udělil milost, protože je zasáhlo sucho a krupobití.

komentář: inc. *Hic est responsum civitatis, ubi supplicat pro gracia regi ipsis danda. Et dividitur in quatuor partes...* expl. *plenus talibus passionibus, que dicuntur singultaciones*

list: inc. *Promptitudinis voluntate presincera. O piissime...* expl. *iuxta facultatem nostram taliter exquisitam*

13. Král žádá měšťany, aby mu půjčili kopu hřiven.

komentář: inc. *Hic rex mittit suam litteram ad quosdam cives petens eosdem, ut sibi concederent sexaginta marcas. Et dividitur in tres partes...* expl. *tercia ibi: nobis. In quo ad primam litteram sic ordinatur*

list: inc. *Quia sexaginta marcas nullatenus ad presens...* expl. *nobis reddetis obsequium valde gratum*

139r

14. Měšťané prosí krále, aby jim tuto částku odpustil, protože mu už poslali potraviny.

komentář: inc. *Forma responsoria, in qua petunt cives dominum suum, scilicet regem, ut ipsis in pecunia dignetur defalcare. Et ista pars dividitur in quatuor partes...* expl. *quarta: ut consolato animo. Et ordinatur sic*

list: inc. *Beneplacito promptitudinis conormali. Verbo regio...* expl. *pro sanitate vestra summo Regi humiliter offeramus*

139v

15. Přítel žádá svého přítele, aby ho vykoupil ze zajetí na hradě Zbiroh, kam jej přivezli ničemní muži.

komentář: inc. *Ista est forma, in qua amicus petit alium amicum de se formare detentum, ut ipsum liberaret de carcere. Et dividitur ista forma in quatuor partes...* expl. *secunda ibi: cum continuitate. Prima ergo littera sic ordinatur*

list: inc. *Nodo amicitie indisolubili cum continuitate...* expl. *pro quibus fide iusseritis inviolabiliter reservaturum*

140r

16. Odesilatele zadržení jeho přítele velmi zarmoutilo a prosí jej, aby dodržel vše, na čem se s jeho vězniteli domluví.

komentář: inc. *Responsum, ubi amicus solutus petit amicum vincultum, ut condiciones firmiter observaret. Et dividitur in tres partes...* expl. *petitionem. Et primo littera ordinatur sic*

list: inc. *Fideli amicitie constancia nunc premissa...* expl. *mutilacionem mearum rerum totaliter incusare*

17. Pán žádá jiného pána, aby mu poslal ozbrojené muže, aby se mohl vypořádat s lapky.

komentář: inc. *Hic quidam dominus potens petit alium potentem dominum pro auxilio sibi porigendo ad expugnandum predones in quodam castro. Et dividitur in quatuor partes...* expl. *secundum quod ponit duas salutationes, prima dicit*

list: inc. *Plenitudinis servitute cum amicicia copiosa...* expl. *cavernulam tantorum nequam funditus desolare*

140v

18. Pisatel listu nemůže teď pomoci kvůli jiným povinnostem, ale pokud adresát posečká, pomůže mu.

komentář: inc. *Forma responsionis, ubi recipiens dicit se mittendi non posse iuvare, sed postea sibi vult iuvare. Et dividitur in tres partes...* expl. *duas salutationes, scilicet salutem et favorem. Primo littera sic ordinatur*

list: inc. *Salutem indefessa intimo cum favore...* expl. *possumus in anunculum subvenire decenter*

19. Pán přikazuje měšťanům, aby nedovolili vstoupit do jeho města nikomu podezřelému a aby město opevnili.

komentář: inc. *Hic quidam potens dominus mandavit civibus, ut suam diligenter custodirent civitatem. Nota obstinatus...* expl. *et componitur ab ob et teneo -nes interponendo b. Littera autem sic ordinatur*

list: inc. *Qui barones quidam prout percepimus quorundam...* expl. *inveniat et munitos ingruencia tempestatis*

20. Měšťané žádají svého pána, aby jim poskytl pomoc při opevňování města a také aby jim poslal ozbrojené muže.

komentář: inc. *Hic cives rescribunt suo domino petentes auxilio ab eo, ut civitatem munirent. Nota magnificencia...* expl. *sponte vel benivole bona vel mala operare potest*

list: inc. *Cum ex vestra dominica magnificencia comissa...* expl. *iuaminis robur queat humiliter solidari*

141r

21. Odesílatel prosí adresáta, aby na období několika týdnů zařídil u měšťanů Jana a Jindřicha příměří, aby mohl bezpečně přijít i odejít z města.

Forma petitoria amicos pro induciis sibi. Hic auctor ponit formam missilem, in qua quidam petit amicos suos pro induciis sibi aquirendis dicens sic

nemá komentář

list: inc. *De vestre providencie confisus puritate...expl. sum quasi omnibus mutilatus*

142r

22. Pisatel listu vyjednal příměří na dobu šesti týdnů.

komentář: inc. *Responsum de induciis aquisitis. Nota pugio...expl. asigner, quia caret significanter, id est racione*

list: inc. *Duris pugionibus intrinseca nostra sunt sancitata...expl. vobis phas sit descedere vel receptis*

142v

23. Odesílatel prosí adresáta, aby doporučil jeho přítele Jana do služby u svého pána P.

Hic auctor ponit formam missilem, in qua quidam petit alium, ut suum amicum promoveat ad servicium, sic dicens

nemá komentář

list: inc. *Quia experigencia vestre amicitie multis...expl. affectu ascribo michimet fore factum*

143r

24. Pisatel rád vyhoví přání příjemce listu a může doporučí.

komentář: inc. *Responsum facte promocionis. Nota: secundum...expl. adverbium nuperive, id est noviter, ut hic in littera*

list: inc. *Summarum forma vestrarum deprecatus pro negocio...expl. quo spiritus vitalis vegetet corpus meum*

25. Odesílatel nabádá adresáta, aby byl věrný svému pánovi, jak slíbil, a aby bránil město proti nepříteli.

komentář: inc. *Ista est forma per se absolute ponita carens responso et est de fide servanda. Nota: pango...expl. Unde Job: Ossibus et nervis compegisci me*

list: inc. *Ad constanciam puritatis observandam...expl. fide robustos tunc suis connatibus resipiset?*

143v

26. Pán nabádá svého sluhu, aby mu byl ve službě stejně věrný jako jeho otec.

komentář: inc. *Hic dominus scribit servo suo, ut sit fidelis sibi in ser-viando sicut pater suus fuit. Pro quo notandum...expl. hostis ad no-cendum quam familiaris inimicus*

list: inc. *Cum evidentissime sumus experti, quod Johannes...expl. vo-lumus profectibus iniare diligencia singulari*

143v

27. Odesílatel ujišťuje svého pána o své věrnosti a stěžuje si na jeho purkrabího Jakuba, který mu škodí.

komentář: inc. *Responsum ad dominum volentis eidem libenter obediere. Nota: edictum...expl. attenuat artus labor ingens et abus ortus*

list: inc. *Karissime dominorum ac graciose. Non solum...expl. hillata queam equiparantem refundere talionem*

144v

28. Výše postavený žádá níže postavené, totiž konšely, aby mu ihned poslali 30 hřiven pražských grošů.

Forma ex parte superiorum ad inferiores. Ista est forma ex parte su-priorum ad suos inferiores, scilicet ad scabinos etc.

nemá komentář

list: inc. *Vobis tenore presencium damus firmiter...expl. vobis relata fuerint affectuosius exsequentes*

29. Poddaní prosí svého pána, aby jim umenšil obnos peněz, který po nich žádá, ocitli se totiž teď v nouzi a nemohou zaplatit.

komentář: inc. *Responsum ex parte subditorum ad suum dominum, ut ipsis dignetur aliquid defalcare, quia subditi sunt maxima voragine. Nota accido...* expl. *dum gladiabor, sed hic ponitur pro morte*

list: inc. *Quia unius cuiusque interest subditi...* expl. *iacturam et nobismet perpetuo duraturam*

145r

30. Odesílatel si stěžuje, že purkrabí adresáta okradl na veřejné cestě jeho člověka, dokonce jej svázal a vsadil do žaláře, aby za něho získal peníze. Prosí tedy pána, aby tohoto purkrabího náležitě potrestal.

komentář: inc. *Forma querimonie, ubi quidam supplicatur, ut reus pro suo scelere puniatur. Nota conqueror...* expl. *dicitur ab ad et fligo b in f mutando*

list: inc. *Ad vestre deferimus dominacionis audienciam...* expl. *venia ceteris orbitam detegat ad pecandum*

145v

31. Pán přikazuje purkrabímu, aby se k němu osobně dostavil, kde bude věc soudně prošetřena.

komentář: inc. *Ista est forma ex parte cuiusdam domini, in qua iubet purgraviu suum infamatum ad se venire propria in persona, et hoc nullo spacio interiecto, sed statim. Nota lugeo...* expl. *quod componitur ex integ(r)o et corrupto*

list: inc. *Quia Johannes nobis vocibus luctissonis declaravit...* expl. *maleficis audaciam prebeat ad peccandum*

146r

32. Pán nabádá svého purkrabího, aby chránil svěřený hrad před nepřáteli.

komentář: inc. *Hic dominus petit purgarium suum, ut castrum sibi commissum proprio sufultus presidii fideliter custodire, et dicit. Nota ubi dicitur...* expl. *sublimitate sine calamitate, quis esse potest*

list: inc. *Cum ob distributionem pecunie nostre clientibus...* expl. *epulenciarum et fastigii mancipare volumus peroportatum*

33. Odpověď purkrabího, v níž žádá svého pána o peníze na obranu.
 komentář: inc. *Rescriptum burgravii rogantis dominum suum dari sibi expensas pro castris defensione. Nota: vallo...expl. tales asserens sic, hic ponitur pro circumdare*
 list: inc. *Presentibus nobis cupio fore notum, quod...expl. quamvis invite quam tocius assignare*
146v
34. Pán prosí jiného pána, aby propustil jeho purkrabího ze zajetí.
 komentář: inc. *Hic quidam dominus rogat alium dominum nobilem burgravium suum de captivitate dimitti, et dicit sic. Nota stilo...expl. est aliquid inmittere vel infundere ut hic*
 list: inc. *Nam cognovimus veridico auribus nostris relatu...expl. gratiarum vobis acciones uberimas refferemus*
147r
35. Pán oznamuje pánovi, že jeho purkrabí nebyl zadržen v jeho jezdecku, a ujišťuje jej, že udělá vše pro jeho osvobození.
 komentář: inc. *Forma excusatoria. Forma excusatoria nobilis domini ad alium dicentis se fieri immunem de noxiis sibi ascriptis, et est talis. Nota burgravius...expl. girowager -aris est idem, quod discurrere, inde girowagans etc.*
 list: inc. *Quia burgravius pro cuius captivitate nobis...expl. existimantes nobismet hoc nichilominus fore factum*
36. Pán zve jiného pána na honitbu. V případě, že se nemůže dostavit, prosí jej, aby poslal alespoň své honící psi a honiče.
 komentář: inc. *Hic quidam nobilis dominus invitat alium, ut veniat per personalem presenciam ad venandum feras. Nota quod deduco...expl. qui nescit, qui non quandoque quiescit*
 list: inc. *Quoniam in nostro luco multitudinem copiosam...expl. amicitia nobis exhibebitis valde gratam etc.*
147v

37. Pán se omlouvá, že nemůže přijít osobně, ale posílá své honiče i se psy. Vybízí také pána, aby se psy zacházeli opatrně, aby nedošlo k úhoně.

komentář: inc. *Responsum invitati non volentis personaliter ad venandum venire. Nota ubi dicitur ...expl. non illum, quod est quasi nichil etc.*

list: inc. *Cum a vestre amicitie claritate venturi...expl. aliquibus instigantibus ad nichilum redigantur*

148r

38. Odesílatel varuje adresáta před nástrahami jistého N. z P. a vybízí jej, aby nikam nejezdil bez doprovodu.

komentář: inc. *Forma premunitoria, in qua unus alium premunit a periculis afuturis. Nota alias...expl. pariterque locale et significatum temporis est alias*

list: inc. *Quia N de P noxias insidias ad omnis species...expl. comodum irestaurabile penitus inferetur*

39. Adresát děkuje odesílateli za varování.

komentář: inc. *Responsum ex parte persone premunitae ad premunientem, ubi refert sibi graciaram acciones. Nota a valeo...expl. sed dicitur porigo propter meliorem sonum*

list: inc. *Pro eo nostre valitudini acciones graciaram...expl. amoris porigemus uberiozem ubilibet recompensam*

148v

40. Pán prosí jiného pána, aby soudil jeho lidi spravedlivě.

komentář: inc. *Forma petitoria, qua quidam dominus petit alium pro iusticia suis hominibus facienda in iudicio suo. Nota lego...expl. Item: Nolite iudicare, ne iudicemini*

list: inc. *Solercie vestre gerulos presencium delegamus...expl. equiparantibus vel eminencioribus annuere vigilemus*

41. Pán ubezpečuje pána, že soud bude spravedlivý.

komentář: inc. *Responsium petiti domini volentis petentis petita producere ad effectum. Nota causa...expl. amor terror invidia sunt iudicis error etc.*

list: inc. *Optantibus causas aliquas in nostro iudicio...expl. vestris petitionibus intime volumus complacere*

149r

42. Pán prosí jiného pána o prodloužení jejich přátelství, které je oběma ku prospěchu.

komentář: inc. *Hic quidam dominus potens scribit ad alium potentem pro amicicia simul protrahenda, dicit sic...expl. equivalis dicitur a quantitate, similis dicitur a qualitate*

list: inc. *Cum inter vos et nos unione exintima pactis...expl. de liberatione prehibita nobis rescribatis*

149v

43. Odesílatel souhlasí s uzavřením přátelství a navrhuje, aby jako záruku pro jeho udržení stanovili částku ve výši 30 hřiven.

komentář: inc. *Istud est responsum potentis viri, in quo ponitur eius voluntas ad amiciciam invicem contrahendam et unionem habendam, et dicit sic. Nota arbitror...expl. unio -onis est coniunctio duorum vel plurium facta*

list: inc. *Acceptis amicabiliter litteris vestris...expl. veridice obligetur occasione qualibet relegata*

44. Pán informuje jiného pána, že na jeho území míří ozbrojenci, a radí mu, aby se opevnil na svém hradě.

komentář: inc. *Hic quidam dominus consulit alteri domino, ut se in castris suis protegeret et servaret contra suos inimicos, et dicit sic. Nota fligo...expl. dum pacior hic suffert, qui spoliat quem*

list: inc. *Molesto fert animus noster persecuciones...expl. fraudulencias emulorum possitis totaliter non pavere*

150r

45. Pán děkuje za varování a prosí adresáta, aby mu v případě nouze přišel na pomoc.

komentář: inc. *Hic ponit rem suam ex parte persone premunite ad personam premunientem, in quo reddit sibi graciaram acciones. Nota ubi dicitur...expl. Et de ista pace auctor intendit*

list: inc. *Ex quo nostri adversarii fugiunt perfeccius...* expl. *manus nobis dignetur auxiliora subvenire*

150v

46. Pán žádá jiného pána, aby mu sdělil termín, kdy může bezpečně přijít se svými lidmi buď do Nové Plzně nebo na jiné místo, a to kvůli sporu, který vznikl mezi jejich lidmi.

Forma super securitate veniendi et placitandi

nemá komentář

list: inc. *Consonanciam pacis cum unione mera...* expl. *vestri nutus affectum nobis litteratenus destinetis*

47. Pán stanovuje termín na čtvrtý den po Štědrém dnu.

komentář: inc. *Responsum super securitate veniendi et placitandi datum. Et primo ponitur exordium et est tale...* expl. *ergo auctor benedicit rationis a tramite*

list: inc. *Indigne deprecatus hominum repulsam...* expl. *scientes nos vobiscum in nichilo dessidere*

151r

48. Jindřich z Jindřichova Hradce zabezpečuje tímto privilegiem panu Bohuslavovi z Boru a jeho lidem bezpečí.

komentář: inc. *Forma super securitate corporum et rerum data et est singularis non habens responsum. Nota Idus...* expl. *gelon nunccius quasi desursum nunccius*

list: inc. *Nos Henricus de Nova domo nobili viro, domino Bohuslao de Bor...* expl. *in domo Petri anno Domini milesimo quadragesimo quinto Idus secundo Marcii etc.*

151v

49. Odesílatel se snaží přesvědčit adresáta, aby uzavřel příměří s jeho přáteli.

komentář: inc. *Forma persuasive pro treugis assumendis. Nota differentia...* expl. *item: Rex est mendicus, cui non est nullus amicus*

list: inc. *Quia nobis enituit referentibus quibusdam fide dignis...* expl. *concordie, quod fiat perpetuo firmamentum*

50. Pisatel informuje příjemce listu, že jeho přátelé nemají o uzavření příměří zájem, že však on je i přesto ochoten s ním příměří uzavřít.

komentář: inc. *Responsum excusatorium de obiectis, ubi adversa pars ponit treugas et concordiam cum suis inimicis. Nota limes... expl. scilicet fines, qui agros dividunt et terminant*

list: inc. *Quoniam vestri cordis archana perceperunt... expl. nos offerimus amori vestri benivolos ac paratos*

51. Výzva, aby se adresát dostavil do Prahy hájit své jednání.

komentář: inc. *Forma super concordiam et pacem habendis. Nota discrimen... expl. de ulcione proximi semper cogitans etc.*

list: inc. *Perspicua confideracionis racione concepimus... expl. que tunc erant discordie nutritiva*

152v

52. Odesílatel ujišťuje adresáta, že přijde na místo a čas k uzavření míru, který určí.

komentář: inc. *Responsum suum super concordia t pace faciendis et est tale. Nota in littera dicitur... expl. Nil michi rescribas, attamen ipse veni, id est sed etc.*

list: inc. *Incognitum vestre dominacioni fore non opinamur... expl. fide dignorum preceptis nos consentaneos offerentes*

53. Pisatel děkuje příjemci listu, za to, co poskytl jeho měšťanům, a prosí je, aby se zasadil o navrácení koní jeho lidem.

Forma, in qua unus alteri agit grates de beneficiis suis omnibus exhibitis, et alie due patent in littera

nemá komentář

list: inc. *Super eo, quod nostris civibus in N exhibuistis... expl. per ipsum ablatos vestro presidio mediante valeant rehabere*

153r

54. Dle odesílatele tohoto listu se jistý pan Jindřich zavázal nahradit koně měšťanům. Žádá také příjemce listu, aby proti Jindřichovi nijak nevystupoval.

komentář: inc. *Responsum, in quo ponitur executio petitionis porrecte*
list: inc. *Ob vestrorum perdicionem civium in substancia...expl. ipse res exponere audet pariter et personam*

55. Pán se chce zbavit podezření a hodlá proto měšťanům nahradit ukradené koně.

komentář: inc. *Ista est forma singularis per se et carens responso. Nota differentiam ...expl. rebus marcescit opimis, id est prosperis etc.*

list: inc. *Animum gerimus dolorosum, quod vestri...expl. evidenter nullatenus vernulas nostros reputantes*

153v

56. Pán vybízí jiného pána, aby přiměl své sluhy omluvit se za škody, aby mezi nimi nedošlo k nějakému rozkolu.

komentář: inc. *Forma querimonie et petitorie ad satisfaciendum de iniuriis illatis et est talis. Nota ubi dicitur ...expl. Audet amittenda temerarius facienda*

list: inc. *Temeritas quorundam vestrorum vernularum...expl. nulla discordie materia valeat suboriri*

154r

57. Odpověď pána, že své lidi požene k zodpovědnosti, a děkuje pánovi za shovívavost.

komentář: inc. *Responsum, ubi exauditur petitio porrecta. Nota ubi dicitur ...expl. verbere punis, inde venit animadversio, id est punicio*

list: inc. *Obnixte gessimus et moleste, cum ex vestrarum serie...expl. nos autem eos animadversione debita puniemus*

58. Pán prosí jiného pána, aby byly jeho lidem nahrazeny škody, které utrpěli při průchodu jeho územím.

komentář: inc. *Forma querimonie et petitoria pro restitutione bonorum ablatorum et est talis. Nota materia ...expl. de ligno scultella vel cultellus de ferro*

list: inc. *Accepimus quorundam nostrorum nuper noticia...expl. vestris precibus affectum facilem prebeamus*

154v

59. Pán ujišťuje příjemce listu, že prosbu vyslyší a škody nahradí.
komentář: inc. *Responsum, ubi ponitur exaudicio petitionis. Nota: racio . . . expl. Fidelis, id est cristianus, tuitur ad racionem*
list: inc. *Anxium fuit nobis quam plerimum . . . expl. fedus inter nos et vos aliquatenus dissolvatur*
60. *Pater familias* hodlá vyhnat služebníka ze svého panství, protože porušil svou věrnost.
komentář: inc. *Forma indignatoria, qua pater familias servum suum ad servorum suorum consortem alienat, et est talis. Notandum, quod . . . expl. dicitur exemplum quasi extra planum*
list: inc. *Pro salute tue perfidie salutacionis alloquium . . . expl. audientibus eris exemplum formidinis et pavoris*

155r

61. Služebník žádá pána, aby mu zajistil bezpečí na cestě k němu, aby se mohl očistit z nespravedlivých nařčení.
komentář: inc. *Responsum, ubi servus inculpatus excusat se de noxiis sibi scriptis. Nota fides . . . expl. ordo summus lymes sapientis in arte*
list: inc. *Nam multi multa referent, que a veritatis semita . . . expl. dicta divina favente gracia reprobando*

155v

62. Vězeň prosí o propuštění z vězení.
komentář: inc. *Forma petitoria, qua captibus rogat de carcere liberari. Nota fames . . . expl. per quod cibaria ponuntur in corpus*
list: inc. *Quam misera sit condicio captivorum . . . expl. captivitatis liberare absque mora sathagentes*
63. Ujištění odesilatele, že pro propuštění adresáta z vězení udělá vše.
komentář: inc. *Responsum, quo detentus de carcere decet liberari, et est tale. Nota acies . . . expl. carcer dampnorum, in quem rei mittuntur etc.*
list: inc. *Turbata est mei acies oculorum . . . expl. liberatus meo et aliorum amicorum sufragio mediante*

64. Pisatel listu prosí příjemce o pomoc proti Jindřichu z Tusen, který napadl jeho hrad.

komentář: inc. *Forma, qua quidam rogat pro auxilio sibi ad inimicos devincendos. Et primo ponit exordium . . . expl. castrabant homines in serviciis talis municionis*

list: inc. *Cum quis hesitantis prosperitatis anxietatibus . . . expl. ab obsessione castris repellere valeamus*

156r

65. Otec kárá syna za jeho prohřešky.

Correctorium de patre ad filium pro excessibus

nemá komentář

list: inc. *Nunc horrorem paternalem . . . expl. uti non abuti mis dormit caritas*

156v

66. Syn ubezpečuje otce, že obvinění se nezakládají na pravdě.

Forma de filio ad patrem excusando se de viciis sibi inpositis per patrem

nemá komentář

list: inc. *Pessundacione predicta obedienciali cordintima . . . expl. sic meorum nuge emulorum patefient*

157r

67. Synovec žádá svého strýce, aby se ho zastal u jeho otce.

Corectorium de studente ad patrum petendo, quod faciat concordiam inter eum et patrem suum

nemá komentář

list: inc. *Prefulgentibus ferventer omnibus prone voluntatis . . . expl. indignacione compellitur subiacere etc.*

157v

68. Odesílatel bohužel nemůže nyní přijít adresátovi na pomoc.

komentář: inc. *Responsum excusatorium, ubi rogatus dicit rogati se non posse nunc, sed postea sufragari. Nota severus . . . expl. machinator ille, qui machinam facit etc.*

list: inc. *Cum pacis in tranquillitate comodoque dulcifluo . . . expl. vestris petitionibus nos benivolos offeremus*

158r

69. Pisatel hodlá splnit prosbu příjemce listu a posílá mu ozbrojence, je ochoten se také dostavit osobně s větším vojskem.

komentář: inc. *Aliud responsum, quo rogatus dicit se roganti velle auxiliari ad inimicos devincendos, et est tale. Nota incomodum . . . expl. retribucio in bono, sed talio in malo*

list: inc. *Vestris incomodis condolentes animo sumus . . . expl. recompensa equiparati in vicissitudine responsurum*

70. Žádost o vykácení houštin v lesích.

komentář: inc. *Forma singularis carens responso, qua densitates silve iuxta concurrencias viarum precipiunt succidi, et est talis. Nota preconium . . . expl. in pugna fiunt equalitas, scilicet duo vel duo, tres et tres*

list: inc. *Refert fame preconium dominum Henricum de P . . . expl. melius communitis hostibus tucius occurramus*

71. Rokycanský purkrabí Rupert má dbát na to, aby se od chudých nekupovalo obilí, a to až do nové sklizně. Má také spravedlivě potrestat měšťany Jakuba a Tomáše, kteří chudým berou obilí násilně a jako poskytovatelé ubytování zatěžují příchozí.

komentář: inc. *Forma singularis ut primus et est forma inquisitionis super veritate et panis et cervisie tenenda et aliarum rerum in littera contentarum et est talis. Nota purgravius . . . expl. advena dicitur quasi hospicium petens etc.*

list: inc. *Vobis domino Ruperto, burgravio in Rokycano . . . expl. ad instans festum, prout alias facere consuevistis*

159r

72. Příkaz, aby bylo ve městě rozhlášeno, že kdokoliv vyveze mimo zemi obilí, bude pohnán k soudu.

komentář: inc. *Forma tertia singularis, in qua rex mandat annonas non duci de regno, et est talis...* expl. *erit patriso, id est mores vel actus patris imitor*

list: inc. *Presencium per tenorem tue fidelitati...* expl. *siccitas presentis anni famen nunciet affuturam*

159v

73. Žádost o tři sta hřiven stříbra na výpravu, a to dvě sta ve stříbře a sto v jídle, a prosba, aby se měšťané postarali o posla.

komentář: inc. *Forma quarta singularis, qua quidam dominus requirit a civitate sibi CC marcas tantum et de vestibus et equo nuncio provideri, et est talis...* expl. *Nobilia dicta sunt inferius*

list: inc. *Quamvis contribucio trecentarum argenti marcarum...* expl. *vobis benignius arrideat tempore oportuno*

159v

74. Odesilatel žádá měšťany o vrácení majetku, kterými jsou ručeny dluhy jeho otce, a ujišťuje je, že otec se s nimi po svém příchodu vyrovná.

komentář: inc. *Quinta forma singularis non habens responsum, qua filius quidam cuiusdam nobilis domini rogat cives quosdam, ut bona suis hominibus dimittant libera et soluta, et est talis. Nota, quod bona...* expl. *pedica dicitur a pes, pedis et capio, capis etc.*

list: inc. *Nostri cives fideles de B. Pragensi nobis...* expl. *vos faciet, quod videbitur expedire*

160r

75. Pán posílá svému sluhovi 10 hřiven, aby mu za ně obstaral zbraně.

komentář: inc. *Sexta forma singularis carens responsum, in qua quidam dominus petit suum officialem, purgravium vel aliquem servum suum, compari sibi pro pecuniis transmissis bellicos apparatus, ut loricas coartas. Nota aurum...* expl. *pensare est aliquid crutinare, id est ponderare, inde pensa pensa etc.*

list: inc. *Decem auri marcas fidelitati tue presentem...* expl. *tuam nos promciores ubilibet offerentes*

160v

76. Pisatel listu informuje měšťany, že za soudce byl prozatím dosazen Jakub, jehož soudům mají naslouchat, dokud nebude jmenován někdo jiný.

komentář: inc. *Septima forma carens responso, qua quidam dominus mandat suis civibus recipi iudicem ipsis per eum presentatum. Nota persona...* expl. *leges sunt seculares, iura vero spirituales*

list: inc. *Noveritis nos Jacobo nostro fideli vestre civitatis...* expl. *incurreret indignacionem perpetuo furibundam*

77. Pán žádá soudce, aby nesoudil jeho věrného Erasina s jeho lidmi, protože jsou podřízeni jeho soudu.

komentář: inc. *Octava forma per se et carens responso, qua quidam dominus rogat quendam iudicem, ut non debeat suos homines inequitare, et est talis. Nota, quod dicendo...* expl. *secundum vero oras est adverbium temporis etc.*

list: inc. *Cum fidelis noster Erasinus presencium exhibitor...* expl. *nostrae dominacioni noveris intulisse etc.*

161r

78. Příkaz, aby nově obžalovaní ve věci vraždy byli předvedení před pána k výslechu.

Forma carens responso, quia quidam dominus citat homines homicidium propetrantes, et est talis

nemá komentář

list: inc. *Volumus et damus vobis in mandatis...* expl. *responsuri debeant quinta feria comparare*

79. Odesilatel informuje adresáta, že osvobodil své měšťany od povinnosti platit všeobecnou daň, a vybízí jej, aby ji od nich nepožadoval.

Forma alia, qua dominus dimittit servitoribus suis collectam generalem in littera missili, et est talis

nemá komentář

list: inc. *Quo circa scire debetis, quia cives...* expl. *eos ipsorum bona tenere pacifice ac quiete*

80. Pán Jan informuje své poddané, že svěřil purkrabství ve městě pražském svému věrnému muži, a vyzývá měšťany, aby ho ve všem poslouchali, a to i v případě, že zemře bez dědiců.

komentář: inc. *Decima forma, qua dominus mandat suis servis et subditis obedire burgavio instituto et in littera contenti firmiter tenere, dicens sic. Nota avertō...*

expl. *hinc tamen tempus denotat atque locum*

list: inc. *Noveritis, quod nos Johannes burgraviatum in civitate Pragensi...expl. quemadmodum vero vestro domino simul naturali*

161v

81. Pán přikazuje měšťanům, aby se postarali o jeho posly a aby se osobně dostavili do Prahy. Jistý N. mu totiž tvrdil, že se vůči němu zachovali nespravedlivě.

Undecima forma carens responso et sunt tres in una littera missili contente, in prima iubet dominus cives providere suis nuncciis de expensis dicens sic

nemá komentář

list: inc. *Universitati vestre iniungimus per presentes...expl. a vobis subducturi per operam efficacem*

- 81b. Odesílatel oznamuje adresátovi, že u jeho měšta se potloukají ničemové, kteří poškozují majetek lidí procházejících jeho územím.

komentář: inc. *Nota ibi, ubi dicitur item: vobis significantibus...expl. civitate manentes totaliter incurrerunt*

list: inc. *Insuper vobis enituit, quod bona...expl. quod mandamus ulterius non iminendum*

82. Pán žádá od měšťanů finanční pomoc na svatbu s dcerou jistého Jindřicha, kterýmžto sňatkem bude zaručen mír mezi oběma pány.

komentář: inc. *Ista est forma XII carens responso, qua quidam dominus requirit a civibus subsidium pecuniale, sic dicens. Nota copula...expl. falco, falcas -re, id est curvare vel calce secare, inde defalco -as -are compositum compositum*

list: inc. *Quamvis multimodis formas indigenciarum liqueat...expl. volumus vobis hoc misericorditer defalcare*

162r

83. Příkaz, aby adresát protiprávně nezatěžoval měšťany.

komentář: inc. *Forma XIII ut supra, quia dominus scabinis mandat cives indebite non agravari. Nota immunis...* expl. *iniurius -a -um, quod modo non est in usu simplici, sed magis in composito*

list: inc. *Licet ex mandato nostro prohibuerimus...* expl. *exigentibus ipsorum excessu rationabili et offensa*

162v

84. Pán žádá adresáta, aby mu poskytl ozbrojené muže, pokud se vydá na výpravu.

Forma XIII carens responso et est talis etc.

nemá komentář

list: inc. *Cum ad presens statu bellorum discrimina vite...* expl. *cum balistis decenter munitos transmittere studeatis*

85. Pán žádá příjemce listu, aby se vzdal obročí ve prospěch jeho kaplana, protože uzavřením manželství pozbyl možnosti toto obročí zastávat.

komentář: inc. *Forma XV, qua quidam dominus mandat unum beneficium ecclesiasticum alteri resignare. Nota ubi dicitur...* expl. *ymjno huc illecebras depulit, in quo reperitur*

list: inc. *Fama veridica nostris insonans auribus...* expl. *se obtulerint minime intendamus etc.*

163r

86. Prosba o ochranu chudých.

komentář: inc. *Forma XVI, qua unus rogat alium suos homines promoveri pariter et tueri...* expl. *cum audacia vel presumptione, id est audacter et presumptuose*

list: inc. *Ex affectu finitivo, quem ad vos vestrum honorem...* expl. *vestris comodis diligenter intenti ubilibet insistemus*

87. Pán žádá adresáta, aby nebránil faráři ve spravování kostela.

komentář: inc. *Forma XVII, qua quidam dominus petit alium, quod plebanum suum non impediatur in sue ecclesie possessione. Et principio littere ponit exordium...* expl. *Nota possideo componitur a post et sideo*
list: inc. *Plebani, qui quiete et pacifice in suis ecclesiis...* expl. *aspirante vestri muneris gracia in tranquillo*

88. Pán žádá jiného pána, aby mu pomohl dovézt zpět z jeho města majetek, který si u něj odložil.

Forma XVIII singularis et carens responso, in qua unus dominus rogat alium pro auxilio sibi porigendo, quo mediante suas facultates posset deducere ad regionem suam

nemá komentář

list: inc. *Cum nostra bona sint apud vos deposita...* expl. *posse ad effectum perducere per optatum*

89. Pán prosí dlužníka o vrácení peněz, protože je ve finanční nouzi.

komentář: inc. *Forma decima nona carens responso, qua quidam dominus rogat debitorem suum, ut sibi persolvatis pecuniam prius mutuam, et est talis. Nota in littera...* expl. *et pro pena tunc ipsa est mala etc.*

list: inc. *Quia sinistratis prosperitatis eventibus repententinis...* expl. *vestram in iacturam penitus me oportet*

164r

90. Věřitel žádá dlužníka o vrácení peněz, protože už uběhla doba vymezená pro splacení půjčky.

komentář: inc. *Hic auctor regreditur ad primum ordinem huius libri eundem modum hic observando, ponendo etiam duas formas, scilicet formam persone mittentis et aliam persone remittentis, scilicet respondentis. Prima hic...* expl. *adverbium due partes pro una posite etc.*

list: inc. *Nostra precordia diversis molestiis agravatur...* expl. *erimus mutuatores modis omnibus promciores*

91. Dlužník píše věřiteli, že již peníze poslal po muži, kterého považoval za důvěryhodného. Ten však tuto částku zřejmě nedoručil, proto odesílatel slibuje, že dlužnou částku zaplatí, jak bude moci.

Hic ponitur responsum ex parte debitoris ad suum creditorem, ubi excusat se de pecuniis non solutis, sed post modum promittit se soluturum, et dicit sic

nemá komentář

list: inc. *Nam summam pecunie, quam michi credidistis... expl. persolvere occasionibus omnigenis postergatis*

164v

92. Pán se zavazuje odčinit všechny nepříjemnosti, které adresátovi způsobí někdo z jeho lidí.

Forma petitoria alicuius domini ad suum militem porrecta pro inceptis serviciis terminanda etc.

nemá komentář

list: inc. *Ex quo virorum dilectissime nos relinquere... expl. velut inceptis effectui mancipetis*

93. Služebník prosí pána o obnovení dávký, kterou mu jeho doprovod odebral.

komentář: inc. *Responsum militis ad suum dominum, quod satisfactionem minorem pro suis serviciis requirit ab eodem, et est tale. Nota anolimentum... expl. sed magis, qui accipit stipendium etc.*

list: inc. *Presentis carte significo vobis per tenorem... expl. velit nunc stipendio reficere meliori*

165r

94. Notář děkuje svému ochránci za získání notářského místa.

komentář: inc. *Hic notarius promotus ad notariam seu ad officium notarie refert grates promotori suo. Nota ubi dicitur... expl. pastor bonus ponit animam suam pro ovibus suis*

list: inc. *Tanta est vestre gratie affluens profusa... expl. retributionem accionis largiatur, qui pater est pietatis*

95. Poděkování za doporučení schopného notáře.

komentář: inc. *Responsum, quod quidam alteri regraciatur de notario sibi ordinato, et est tale. Nota differentiam... expl. tendit peritum, qui vult audire peritum*

list: inc. *Verba desinunt animo nec dextra...* expl. *effectus apud vestre benivolencie voluntates*

165v

96. Stížnost, že jistý Jindřich zabraňuje pisateli listu a jeho lidem v přístupu na trhy v jeho městech, a prosba o nápravu.

komentář: inc. *Forma querimonie et petitoria et dividitur in quattuor partes...* expl. *ut hic in littera habetur media producta*

list: inc. *Predirectis obsequiis obediencie sedule coniunctis...* expl. *magnificencia perficere nostrum utilius est ligata*

97. Odpověď, že zatím nebyl pro jiné záležitosti čas zabývat se tímto případem, ale že bude Jindřichovi doručen dopis, na jehož základě se snad vše urovná.

komentář: inc. *Responsum, quo rogatus dicit se non posse previo, sed postea petitiones rogatis effectum mancipare, et est tale. Notandum, quod duplex est salus...* expl. *facit propter bonum sonum, ut dictum est*

list: inc. *Salute precognita favoris intimi cum affluxu prepediti...* expl. *suppetit potencia in libertatibus conservare*

166r

98. Odesilatel prosí adresáta, aby jej doporučil do služby k jinému pánovi.

komentář: inc. *Item de eodem milite forma petitoria ad dominum pro promotione alteris domini facienda, et est talis. Nota ubi dicitur...* expl. *philosophus: Ens encium misere mei*

list: inc. *Noveritis itaque me cuiusdam domini ...* expl. *beneplacito servicio sequestrabit*

99. Pán doporučuje písaře jménem Erasin na místo notáře.

komentář: inc. *Forma petitoria, qua quidam dominus quendam scriptorem in officium notarie promovet rogando pro eodem, ut assumatur, et est talis. Nota notarius...* expl. *oportet circumloqui expositionem et dicere*

list: inc. *Erasinum latorem presencium, quem dileccione...* expl. *quicquid nostro iudicio redditur aprobandum*

100. **166v**

Pán žádá jiného pána, aby ho blíže informoval o tažení krále Václava, které bylo veřejně vyhlášeno ediktem. Odesílatel chce především zjistit, zda jeho území hrozí nějaké nebezpečí.

komentář: inc. *Forma petitoria, quam quidam petit informari ab alio expeditione regis generaliter proclamata, et est talis. Nota ventilo...expl. quod generaliter ad omnis pertinet*

list: inc. *Amoris premissa benivolencia promptitudini...expl. loco vobis per nos lacius refundendum*

167r

101. Dle pisatele listu o tažení nikdo moc neví a snad by nemělo uškodit území adresáta, přesto jej nabádá, aby své hrady a města opevnil.

komentář: inc. *Responsum, quo rogatus dicit roganti esse innocuam expeditionem, et est talis. Nota proverbium...expl. Sepe creant molles aspera spina rosas etc.*

list: inc. *Voluntatis itaque propositum serenissimi domini nostri...expl. vigente urgeat semper custodia promta*

102. Odesílatel nabádá adresáta, aby si usmířil krále.

komentář: inc. *Forma petitoria pro regis ira placanda et reconciliacione facienda et est talis. Nota aura...expl. hic debet poni causatum pro causa*

list: inc. *In exclusis omnibus, quibus disponitur promtas...expl. ligabit beneplacita promptissimo cum affectu*

167v

103. Pisatel vybízí příjemce listu, aby se rychle dostavil ke králi a pokusil se získat si zpět jeho přízeň, kterou ztratil kvůli údajným kontaktům s vévodou rakouským.

komentář: inc. *Responsum consumptorium pro reconciliacione habenda et est tale. Nota progenitores...expl. quantum componit aliquantum quantociusque etc.*

list: inc. *Promptitudine benivolencie cum desiderio conativo...expl. hoc facientes, ut utile proprium adamatis*

168r

104. Odesílatel prosí adresáta, aby plzeňský kraj, který zastavil za peníze králi, prodal jemu a nikomu jinému.

komentář: inc. *Forma petitoria pro bonis emendis. Et dividitur in quatuor partes...* expl. *cresco -cis -re et est augmentum in aliquo etc.*

list: inc. *Salute predesiderata cum caritatis vinculo...* expl. *tocius genoye diligit pariter et honorem*

168v

105. Odpověď pisatele listu, že si musí promluvit s králem, aby byl v kraji zachován sousedy mír, pokud by však měl v úmyslu toto území prodávat, bude raději, když ho koupí on než někdo jiný.

komentář: inc. *Hic autor ponit formam rescriptoriam. Et dividitur in quatuor partes...* expl. *adverbium loci. Et sic patet de isto termino*

list: inc. *Omni caritate augente cum salute...* expl. *ipsius empcionem vobis quam aliis confaventes*

169r

106. Pán žádá adresáta, aby nezakazoval sekat dříví jeho lidem v lesích kolem Hluchova, protože jim k tomu sám dal svolení.

komentář: inc. *Forma querimonie de iniuria per quosdam officiales quibusdam hominibus irrogata. Et dividitur in quatuor partes...* expl. *magis in composito ut refreno, id est domo vel compesco*

list: inc. *Variis obsequiorum generibus benivole predirectis...* expl. *me promptum et servilem vestris videbitis affectibus*

169v

107. Odpověď odesílatele, že přikazuje svým sluhům, aby bylo dovoleno sekat v jeho lese dřevo, ale vybízí příjemce, aby kvůli této při navštívili krále, který by ji měl rozhodnout.

komentář: inc. *Responsum excusatorium de obiectis, ubi etiam rogatus petit rogantem se agredi regem unam cum eodem. Et dividitur in quatuor partes...* expl. *placo -as -re, id est inordinare inter inimicos etc.*

list: inc. *Previsis favoribus benivolencie cum afflexu...* expl. *quod ipsius dictaverit sententia et voluntas*

108. Pisatel si stěžuje příjemci listu na jeho příbuzného, který jej pomlouvá, a prosí příjemce, aby svého příbuzného přiměl utkat se s ním v souboji.
 komentář: inc. *Forma querimonie et eciam petitoria ad duellum habendum. Et dividitur in quatuor partes...* expl. *certant inter se pugiles pro laudis honore*
 list: inc. *Previsis omnibus, quibus honor et obsequium frequentatur...*
 expl. *me benivolum cupitis ad maiora*
170r
109. Odesílatel prosí adresáta, aby se sešli v Praze kvůli ukončení sporu mezi ním a strýcem pisatele dopisu.
 komentář: inc. *Responsum amicabile ad concordiam faciendam inter partes adversas. Et dividitur in quatuor partes...* expl. *cadit in eandem partem oracionis etc.*
 list: inc. *Voluntate serviminis precognita semper prona...* expl. *velut me vestris beneplacitis diligitis*
170v
110. Prosba pisatele listu, aby jej příjemce vzal s sebou na cestu do Francie, který tam má jít kvůli vojenskému cvičení.
 komentář: inc. *Forma petitoria, qua unius petit alium comitem vie committi partes ad lienas etc. Et dividitur in quatuor partes...* expl. *me comitem via socium labor indicat idem*
 list: inc. *Prenotatis obsequiis ad quamlibet benivolenciam...* expl. *habebitis vestris beneplacitis perpetue obligatum*
111. Odpověď odesílatele, že nemůže adresátovi vyhovět, protože jede na útraty opavského knížete Jana. Dále příjemce listu vybízí, ať poprosí knížete, aby ho vzal s sebou také na své útraty.
 komentář: inc. *Responsum excusabile, in quo rogatus dicit se rogantem non posse ad presens promovere, prout petit. Nota: adquiesco...* expl. *sed suspiciosus est ille, de quo habetur suspicio*
 list: inc. *Obsequiosa promotivaque promptitudine colligata...* expl. *me ipsum paratum prebeo quemlibet ad maiora*

171r

112. Odesílatel prosí adresáta o informace o stavu svého příbuzného, který se vydal obchodovat za moře.

komentář: inc. *Forma, qua unus rogat ab altero informari de consanguinei sui statu. Et dividitur in quatuor partes...* expl. *conversio, quasi recti ordinis conversio*

list: inc. *Previsis omnibus, quibus discernitur obsequium...* expl. *me videbitis affectibus in maioribus complacentem*

171v

113. Dle pisatele listu děd adresáta ztroskotal a není na tom dobře, příjemce by tedy za ním měl co nejdříve přijet.

komentář: inc. *Responsum, quo rogatus dicit rogantis awungulum magna infirmitate torqueri et in suis negociis in nullo prodesse. Et dividitur ut alie forme...* expl. *ad quod conveniut talis alia ligna etc.*

list: inc. *Obsequii constancia cum honoris exhibitu...* expl. *velut propria docebit vos voluntas*

172r

114. Prosba, aby adresát přiměl svého kapitána Jindřicha propustit spoluměšťany odesílatele. Ať je případně vykoupí, peníze mu pak pošle.

komentář: inc. *Forma querimonia et petitoria pro arestatis civibus dimittendis. Et dividitur in quatuor partes...* expl. *inde participium prodesideratus -ta -tum etc.*

list: inc. *Obsequiorum promptitudine cum animi benivolencia...* expl. *unde nos vestris beneplacitis videbitis colligatos*

115. Odpověď, že kapitán nechtěl měšťany vydat, protože nezaplatili dávku, pisatel tedy za ně slíbil sto hřiven a prosí, aby buď poslali peníze nebo se dostavili osobně, a to na Štědrý den.

komentář: inc. *Responsum rogatorum et dicencium se rogantibus arestos concives eorum liberasse. Et dividitur in quatuor partes...* expl. *sine munere et est idem, quod expers etc.*

list: inc. *Predesiderata honoris et serviminis puritate...* expl. *vestris beneplacitis vos videbitis adherentes*

172v

116. Odesílatel si stěžuje, že v den uzavření míru s adresátovým strýcem, Jindřichem, byli oloupeni jeho spoluměšťané, a prosí o nápravu.

komentář: inc. *Forma, qua quidam petit alios pro pace invicem facienda. Et dividitur in quatuor partes...* expl. *consilium -lii componitur a con et sileo, siles etc.*

list: inc. *Obsequiosa precognita voluntate pacis...* expl. *servicium vestri pariter et patruī profectum amatis*

173r

117. Prošba, aby adresát přestal jeho strýce Jindřicha podezřívát a aby mu zaručil bezpečí na cestě k němu i domů, aby se mohl očistit.

komentář: inc. *Responsum excusatorium de obiectis, quo eciam adverse partis petuntur dari treuge ad experiandum. Et dividitur in quatuor partes...* expl. *quasi retro eo, inde remeatus quarte declinacionis*

list: inc. *Premissis obsequiis mentis promptitudine circumductis...* expl. *iusticiam nostrorum confinium et obsequium affectatur*

173v

118. Odesílatel si stěžuje na správce boleslavské komendy, který mu se svými bratry protiprávně zabral deset měř pole, a prosí adresáta o nápravu.

komentář: inc. *Forma querimonie, qua eciam agri per claustrales videntur manu violenti occupari. Nota continuus...* expl. *fratres sancti Jacobi hunc talem regulam, id est normam etc.*

list: inc. *Continua servitorum constancia preaspecta...* expl. *ad nostram iuris dicionem racione patrimonii pertinere*

174r

119. Pisatel listu slibuje, že rozdělení pozemků prověří, a pokud se prokáže, že jsou jejich, přikáže je vrátit.

komentář: inc. *Responsum amicabile, quo claustralibus agri reddeuntur et debeant reddi. Et dividitur tantum in duas partes...* expl. *et dicitur esse magis ethimologia quam compositio etc.*

list: inc. *Previsis affectibus studiosis. Amiciciam vestram...* expl. *iuxta iuris formam ipsos omnimode faciemus*

120. Odesílatel prosí o radu v jistých záležitostech.
- komentář: inc. *Forma, qua quidam ab alio petit sibi dari consilium sanum pariter et salubre. Nota postergo...* expl. *vis animi comprehensiva incorporarum substanciarum etc.*
- list: inc. *Affectu obsequii pretuito intimali...* expl. *honestati vestra providencia litteratenus exponendo*
- 174v**
121. Pisatel listu oznamuje adresátovi, že mu nemůže pomoci hned, a prosí o třídní odklad.
- komentář: inc. *Responsum, quo petitus vult petentis se petitiones perducere ad effectum. Nota mutus...* expl. *sine perturbacione vel sine comocione racionis*
- list: inc. *Mutui servicii constancia et secunda sodule...* expl. *in persona vel saltem meis litteris declarare*
- 175r**
122. Odesílatel si stěžuje, že jeho spoluměšťanu Janovi byli ukradeni dva koně, které pak dotyčný našel uvězněné ve městě. Žádá proto adresáta, aby byli Janovi koně vráceni.
- komentář: inc. *Forma petitoria pro iusto iudicio faciundo. Nota ab adverbio clam...* expl. *quod descendit a cado hoc verbo*
- list: inc. *Previa ferventissima servitudine certa ex sentencia...* expl. *gracia recompense in casu unimodo vel maiori*
123. Odpověď, že se měšťanovi dostalo spravedlnosti.
- komentář: inc. *Responsum de iusto iudicio faciundo concivi quorundam civium. Et dividitur in quatuor partes...* expl. *impedimentum vel nocumentum in eodem significato etc.*
- list: inc. *Fideli constancia cum serviciorum incremento...* expl. *relegatis plenissime participavit iusticie complementum*
- 175v**
124. Stížnost, že jakýsi Petr se svými komplici způsobil ve dvou vesnicích škodu zhruba za 1000 hřiven, a prosba o radu, jak tuto škodu nahradit.

komentář: inc. *Forma querimonie et petitoria pro salubri consilio porigendo etc. Nota a verbo plico...* expl. *quandoque ponitur pro dare, ut hic in littera*

list: inc. *Sinceri plenitudine affectus cum obsequendi promptitudine...*
expl. *nostri recompensam habere plenariam valeamus*

176r

125. Pisatel listu radí, aby se shovívavostí přešli to, co Petr udělal, a ujišťuje adresáta, že se brzy dostaví osobně.

komentář: inc. *Responsum super consilio dando et est tale. Nota voluntas...* expl. *pro puncto vel pro instancia, id est pro necessitate etc.*

list: inc. *Obsequiorum in beneplacitis promptitudine voluntatis...* expl. *sinet bona vestra possidere pacificos et quietos*

126. Odesílatel přikazuje, aby se k němu osobně dostavilo šest mocnějších měšťanů.

komentář: inc. *Forma, qua precipitur quibusdam mandatum domini observari propter eorum pericula evitando. Et dividitur in duas partes...*
expl. *quod non creditur benedicí, si dictio sit composita etc.*

list: inc. *Omni bono cum fidei perseverantis constancia...* expl. *indignacionem domini nostri prenotati perpetuam incururos*

126v

127. Pisatel si stěžuje, že pan Vilhelm s vojskem přechází přes území patřící městu, proto mají měšťané strach vycházet z města. Pisatel tedy prosí adresáta, aby se dostavil osobně, aby se mohl přesvědčit na vlastní oči.

komentář: inc. *Forma excusatoria seu responsum, quo cives dicunt se prope discrimina variorum non posse venire ad suum rectorem. Et dividitur in quatuor partes...* expl. *Nota cuso -as -are, id est extra cussionem ponere etc.*

list: inc. *Lucidissima constancia serviciorum cum fervida...* expl. *maleficis inflictam oculis vestre providencie intuendo*

177r

128. Odesílatel prosí příjemce listu o radu, jak si má poradit se zkažeností, která se začala šířit v jeho i adresátově obci.

komentář: inc. *Forma petitoria pro quibusdam nonis ad inveniendum abolendis et est talis. Nota rumor...expl. extra limen vel ex domum proicere etc.*

list: inc. *Continuitate servitorum stabilita cum amicitie nodo...expl. voluntatis nobis per datorem presencium destinetis*

129. Pisatel listu navrhuje příjemci, aby věc předali k rozhodnutí do Prahy.

komentář: inc. *Responsum, quo nova adinvenio seu secta super constitutione salis rogat materiam Pragensibus civibus committi. Nota a dico...expl. generis feminini, barbara greca retinent etc.*

list: inc. *Favorosa plenitudine desideriosa cum salute...expl. vestrum intentum paginatenus nobis cupimus declarandum*

177v

130. Odesílatel prosí adresáta, aby mu sdělil termín svého odjezdu do Anglie, chtěl by se totiž k němu připojit.

komentář: inc. *Forma petitoria pro tempore manifestando eundi pro mercimoniis comparandis et est talis. Nota: verosus...expl. delusit omnia sua bona in pergo, id est in alea*

list: inc. *Serviendi prompto velle semper sincera cum salute...expl. quod erga vos promerebor obsequio eviterno*

178r

131. Pisatel listu oznamuje příjemci, že vyjíždí na svátek svaté Markéty, a prosí jej, aby se dostavil včas, aby mohl odjet dle plánu.

komentář: inc. *Responsum, quo tempus eundi pro mercimoniis comparandis revelatur. Et dividitur in quatuor partes...expl. Ve michi despero cecidit de tramite vero etc.*

list: inc. *Salute cum actu ancillaminis indefessa vestra...expl. scientes me vos festo prefixo utique prestolari*

132. Prosba o spravedlnost pro měšťana Pavla, jehož kůň byl zabaven ve městě příjemce listu.

komentář: inc. *Forma petitoria pro iusticia facienda de equo arestato et. Et dividitur in quatuor partes...expl. Militario: Ve michi despero cecidi de tramite vero etc.*

list: inc. *Salute cum reverencia et promptissimo...* expl. *obliquo tramite suis ipsum adversariis turbari*

178v

133. Konšelé hodlají případ dovést do zdárného konce a žádají, aby se měšťan Pavel dostavil osobně.

komentář: inc. *Responsum scabinorum volencium facere iusticiam querenti eandem. Et dividitur in quinque partes...* expl. *nobiles ad martirium, id est similis ewi etc.*

list: inc. *Salute cum servicio proporcionato...* expl. *nostro in iure ac iusticia prosequimur*

134. Prosba, aby byl měšťan Petr donucen zaplatit 60 grošů, které dluží měšťanu Pavlovi.

komentář: inc. *Forma monicionis et petitoria pro debito persolvendo. Nota libeo...* expl. *libens, id est libenter, ubi lybens ponitur pro libenter etc.*

list: inc. *Obsequiosa voluntate cum libidine favorosa...* expl. *tempore et loco per vos mancipare optantes*

179r

135. Pisatel stanovuje datum soudu, kde bude věc vyřešena.

Responsum volencium inducere debitorem ad solvendum debitum creditorie et est tale

nemá komentář

list: inc. *Serena amicitia cum favore. Iudicium generale...* expl. *secundum quod leges dictaverunt, facientes*

136. Odesílatel chce zjistit, proč se jeho příbuzný Pavel u adresáta tak dlouho zdržel.

komentář: inc. *Forma, qua quidem petit ab alio informari pro sui amici itineris protractione etc. Nota pessulum...* expl. *Renum, Reni est fluvius dividens Galiam et Germaniam*

list: inc. *Amicitie firmitate cum serviciorum vinculis pessulata...* expl. *erga vos diligenti promereri cupio ancillatu*

179v

137. Odpověď, že u nich zůstal déle kvůli splácení svých dluhů.

Responsum, quo causa protractionis itineris assignatur, et est talis

nemá komentář

list: inc. *Sincera salute cum famulatus opera connotata... expl. se consequi fructum quam prius uberiozem*

138. Prosba o dodání deseti vřeten různobarevného sukna na výroční trh, za něž se pisatel zavazuje zaplatit požadovanou sumu.

komentář: inc. *Forma, qua quidam petitur ab alio in X staminibus promove. Nota a verbo cresco... expl. Nota annus, unde venit hic et hec annalis et hic le. Nota: ago -gis etc.*

list: inc. *Serviciorum incremento debito prelegato... expl. obligatum ad vestra beneplacita et mandata*

180r

139. Odesílatel posílá zboží a požaduje za ně 60 hřiven grošů, a to během dvaceti týdnů.

komentář: inc. *Hic autor ponit responsum, quo rogatus exaudit preces se rogantis, et est tale. Nota septimana... expl. ab uno die dominico usque ad alium diem dominicum etc.*

list: inc. *Firmitate ancillaminis in beneplacitis mandatis... expl. caute ac rite recompensat omnimode prebitando*

140. Pisatel prosí příjemce listu, aby přiměl měšťana Tomáše zaplatit dluh 12 kop grošů, které dluží jeho spoluměšťanu Petrovi.

komentář: inc. *Forma petitoria pro debito persolvendo et est talis. Nota ubi dicitur ... expl. ponitur in bona servicione, sed semper in mala etc.*

list: inc. *Serviminis pronitate constanti sedulo cum favore... expl. erga vos parate sumus congruo servimine meritori*

180v

141. Odesílatel informuje adresáta, že dlužník už částku zaplatil před dvěma lety v jeho přítomnosti.

komentář: inc. *Responsum, quo debitor dicit se persolvisse debitum creditori. Nota modo...* expl. *consultor pater est consultus filius eius*

list: inc. *Prona obsequela uberi cum salute...* expl. *secundum iuris formam est ubilibet responsurus*

142. Prosba o dodání válečných strojů určených pro dobývání hradů, protože před hradem Tusen bylo okradeno mnoho obchodníků.

komentář: inc. *Forma petitoria pro instrumentis concedendis. Nota machos...* expl. *Machina res quisquam feceris ingenii vis etc.*

list: inc. *Obsequiendi prompto semper velle amicabili...* expl. *erga vos obsequiis diligentibus cupimus promereri*

181r

143. Odpověď, že stroje jsou adresátovi k dispozici, ale musí si pro ně poslat své sluhy.

komentář: inc. *Responsum, quo instrumenta ad municiones conceduntur, et est tale. Nota a verbo famulor...* expl. *Non bonus est verna, quem nutrit sepe thaberna etc.*

list: inc. *Salute cum promptissimo famulatu...* expl. *mancipetis ob facinora execrabiliora ulterius evitanda*

144. Pisatel listu varuje příjemce před boleslavským knížetem.

komentář: inc. *Forma premunitoria, qua unius premunit alium, et est talis. Nota tipus...* expl. *omnis comprobat, usus sequitur etc.*

list: inc. *Prompte servitutis constancia indefessa vestra solercia...* expl. *per antedictam vos operosius roboretis*

145. Odesílatel děkuje za varování.

komentář: inc. *Responsum, quo premunito refert gratiarum acciones premunienti se, et est tale. Wersus: Hanc vocem...* expl. *Et dicas minime significare parum*

list: inc. *Ancillatus cum salute preclara...* expl. *volumus obsequiis fore perpetuo mancipati*

146. Prosba, aby pán svého pukrabího Ondřeje přiměl k zaplacení svého dluhu, který měl již před časem splatit.

komentář: inc. *Forma petitoria pro debito persolvendo. Nota, quod cum ... expl. aliquid crescens in spacio unius anni*

list: inc. *Servitutis diligencia cum favore... expl. vel sui fide res rigidius monebuntur*

182r

147. Prošba, ať pukrabímu prodlouží dobu splacení ještě o osm týdnů.

komentář: inc. *Responsum. Responsum petitorium pro termino debitori dando ad solvendum pecunias creditori et est tale. Nota colo... expl. ut dicendo depremur, id est valde precamur*

list: inc. *Incolatu servitorum pretuito semper prompto... expl. erga vos merebimur famulamine cum fideli*

148. Prošba o půjčení 100 hřiven z poplužních dvorů. Pokud by však adresát nemohl tuto částku déle postrádat, má tyto dvory nabídnout za stejnou částku křesťanům nebo židům.

komentář: inc. *Forma petitoria pro pecuniis concedendum. Nota acleo ... expl. ergo solus in suo lingua permansit*

list: inc. *Famulatu fideli cum conamine clientali... expl. si nostrum prefatum duxeritis in effectum*

182v

149. Pisatel žádosti rád vyhoví, nechť si pro ně pošle dva své lidi.

komentář: inc. *Responsum. Responsum, quo rogati volunt rogantibus se conditionaliter pecuniam mutuare, et est tale. Nota a nomine signum...*

expl. *Suffero dicit hic suffert, qui spoliat, quod etc.*

list: inc. *Obsequale constancia indefesse. Nostram... expl. ad utilitatem vestram videbuntur veraciter pertinere*

150. Odesílatel prosí, aby měšťan Matěj zaplatil jeho spoluměšťance Kateřině dlužnou částku.

komentář: inc. *Forma petitoria pro concordia debiti facienda. Nota terminus ... expl. scilicet a preposicione con et a nomine cor et a verbo do, das etc.*

list: inc. *Incremento seduli obsequii cum salute...expl. ipsum arcius moneri per ipsam contingat etc.*

151. Prosba, aby Kateřina prodloužila Matějovu dobu splatnosti půjčky, protože je teď v nouzi.

komentář: inc. *Hic autor ponit responsum, quo terminus solvendi debitum ulterius petitur prolongari, et est talis. Nota vorago...expl. pelagus batrique vorago, id est inferni fovea etc.*

list: inc. *Velle famulandi parato diligentius preaspecto...expl. solvet, termino loco et tempore assignatis*

152. Prosba o propuštění spoluměšťana Šimona, kterého zatkl měšťan Jindřich kvůli dvěma koním, které však Šimon neukradl, ale koupil.

komentář: inc. *Forma petitoria, qua quidam rogatur dicti liber et solutus. Nota opera ...expl. mundino -as -are, id est vendere vel emere mercimonia etc.*

list: inc. *Operosa servitate pariter et parata...expl. erga vos obsequimur voluntate benigna*

183v

153. Odpověď, že bude propuštěn, pokud koupí prokáže.

komentář: inc. *Responsum, quo aretatus sub condicione posita liber dimittitur, et est tale. Nota phanum...expl. prophano -as -are, id est exsecrare, contaminare, id est extra sacrum ponere*

list: inc. *Salute cum serviminum voluntate...expl. facturi consultorum suadela, velud nos informabit*

154. Prosba o pátrání po lupičích, kteří okradli spoluměšťany pisatele.

komentář: inc. *Forma petitoria pro spoliatoribus explorandis. Nota benivolus ...expl. vituperat proch, id est significat vituperium etc.*

list: inc. *Benivola famulatus servitute cum salute...expl. erga vos obsequio merebimur singulari*

184r

155. Odesílatel informuje adresáta, že lupiči jsou na jeho hradě a že s nimi naloží dle jeho přání.

komentář: inc. *Responsum, quo rogati intimant spoliatores rogantibus exploratos. Nota sapio . . .*expl. *oracione deo fuse, ut canuntur sufragia de iuribus*

list: inc. *Servitutis promtitudine cum salute . . .*expl. *ad hoc vobis affectamus fideliter sufragari*

156. Prosba o propuštění měšťana, který byl zadržen kvůli nezaplacenému mýtnému, které se však v tomto městě nikdy neplatilo.

Forma, qua detentus rogatur dimitti

nemá komentář

list: inc. *Integritate constancie simul et servici . . .*expl. *quod erga vos merebimur operose*

157. Pisatel uvádí na pravou míru záležitost ohledně placení mýtného, které musí zaplatit každý, kdo prochází jeho městem.

komentář: inc. *Responsum, quo rogati petunt rogantes se causa decenti eiusdem non irasci, et est talis. Nota sedulus . . .*expl. *adverbium pistice, id est fideliter etc.*

list: inc. *Seduli favoris augumento. Vester sservus . . .*expl. *erga vos pistice volumus promereri*

184v

158. Prosba, aby se adresát za odesilatele listu zaručil měšťanu Matějovi, že na svátek svatého Jiřího zaplatí svůj dluh ve výši 30 kop grošů.

komentář: inc. *Forma, qua qudam rogat alium pro pecuniis fide iubere. Nota: studeo . . .*expl. *Nota terminus proprie patet*

list: inc. *Promta in cunctis voluntate servili . . .*expl. *meum rogamen duxeritis in effectum*

159. Pisatel listu příjemci vyhoví, ale nabádá ho, aby v určenou dobu opravdu zaplatil.

komentář: inc. *Responsum, quo rogatus vult pro rogante se iubere, et est tale. Nota honestas . . .*expl. *Cristus Iesus dicitur redemptor generis humani*

list: inc. *Parato in omnibus clientatu. Vestra intelligat . . .*expl. *sciatis me magnum incursum penitus nocumentum*

185r

160. Odesílatel varuje adresáta, aby se vyhýbal obci Brandýs, protože proti němu něco chystají.

Forma premunitoria ab iminentibus per illis inimicorum evitandis

nemá komentář

list: inc. *Servicio intente studioso. Auribus meis. . . expl. iacturas dampnosas, si cupitis evitare*

161. Pisatel děkuje příjemci za upozornění a prosí jej, aby přišel v neděli k němu a blíže ho informoval.

komentář: inc. *Responsum, quo premunitus refert presenti acciones graciaram inmensas. Nota auctor . . . expl. consumere volo, id est destruere vel anichilare etc.*

list: inc. *Favoris cum sedulo serviminis incremento. . . expl. persuasurus, ne stintilla crescat in flamma*

162. Odesílatel vyzývá adresáta, aby se přišel do Plzně očistit, protože prý byl s lupiči, kteří okradli měšťany.

Forma consultoria pro induciis aquirendis et est talis

nemá komentář

list: inc. *Fideli favore cum assiduo clientela. . . expl. posset malus effectus propter hoc iminere*

185v

163. Prosba o zajištění bezpečí při příchodu a odchodu z Plzně.

komentář: inc. *Responsum, quo premunitus rogat premunientem se securitate intrandi et exeundi civitatem a civibus obtinere, et est tale. Nota a tueor. . . expl. tutelamen et tutela, quod ibi significat*

list: inc. *Omni tempore obsequio prompto pariter. . . expl. vos perpetua servitate cupio promoveri*

164. Prosba o zaplacení dluhu.

komentář: inc. *Forma petitoria, qua creditor movet suum debitorem pro pecuniis ipsi persolvendis, et est talis. Nota oporteo . . . expl. medicina, que post lapsum succurit etc.*

list: inc. *Ex quo enim urget me sedule... expl. in successu temporis vobis ubilibet exhibendam*

165. Odesilatel slibuje, že dluh zaplatí.

Responsum excusatorium, quo debitor vult pecunias persolvere suo creditori, et est tale

nemá komentář

list: inc. *Preces tuas animo benivolo et libenti tuo... expl. breviter preces tuas studebimus adimplere*

186r

166. Výzva k zaplacení dluhu, protože už uběhla doba pro jeho zaplacení.

komentář: inc. *Forma petitoria, qua iterum creditor rogat suum debitorem pro debito sibi solvendo, et est talis. Nota fluo... expl. penurie dicitur quasi pena urens miseres*

list: inc. *Quia ad solvendum debitum, in quo... expl. inveniatis ad vestra beneplacita benivolum et paratum*

167. Prosba o odložení splacení dluhu do doby, než bude dlužník moci zaplatit.

komentář: inc. *Responsum excusatorium, quo debitor rogat creditorem suum pro termino prolongando ad debitum persolvendum, et est talis. Nota a verbo porto... expl. inportunus -a -um, id est inquietus, protervus, crudelis*

list: inc. *Ad requisicionem vestram libenter solutioni... expl. vestro desiderio alacriter occurremus*

186v

168. Věřitel naléhá na dlužníka, aby se dle dohody sešli v Praze, protože doba pro zaplacení dluhu už uběhla, a on mu ji nechce prodloužit.

Forma, qua debitor monet suum creditorem obstagium subintrare ob non debiti solutionem, et est talis

nemá komentář

list: inc. *Per longum decursum temporis statutus... expl. prout vestro competit nomini et honori*

169. Prosba o prodloužení splatnosti dluhu o čtrnáct dní.
 komentář: inc. *Responsum excusatorium, quo debitor petit creditorem suum protrahi sibi terminum ad debitum persolvendum. Nota sarcina ... expl. inde in composito protelo, id est prolongo*
 list: inc. *Diversis prepediti negociis licet inviti... expl. plenam solutionem debiti faciemus*
170. Prosba, aby dlužník přišel zaplatit dlužnou částku.
 komentář: inc. *Forma monicionis, qua creditor suum debitorem monet ob non solutionem debiti obstagiaturum, et est talis. Nota verum... expl. ibidem expendere super dampnum ipsius*
 list: inc. *Ex quo terminus ad solvendum michi... expl. in litteris super eo confectis plenius continetur*
171. Dlužník ujišťuje věřitele, že svůj dluh zaplatí.
 komentář: inc. *Responsum, quo debitor dicit se soluturum debitum suo creditori, et est tale. Nota duro ... expl. diversitatem vel declinantem et melius videtur esse*
 list: inc. *Quia ad requisicionem vestrarum litterarum solutioni... expl. expediemus non postulato termino ampliori*
- 187v**
172. Věřitel chce dlužníka povolát k soudu kvůli nezaplacení dluhu.
 komentář: inc. *Forma, qua creditor vult trahere in causam suum debitorem ob non prestatum obstagium, dicit sic. Nota edo ... expl. qui vadit in anteriorem paulatim, sicut innuit Hugwicia*
 list: inc. *Quia ad prestandum obstagium in civitate Pragensi... expl. contra vos intendo procedere iuris ordine demonstrante*
173. Prosba o prodloužení doby splatnosti dluhu o osm týdnů.
Responsum, quo debitor vult persolvere debitum suo creditori, et est talis
 nemá komentář
 list: inc. *Discrecionis vestre industriam precamur... expl. solutionem plenam et integram omnimode faciemus*

174. Věřitel napomíná dlužníka, aby bez prodlení přišel do Prahy kvůli poskytnutí záruky za dluh.

komentář: inc. *Hic auctor ingreditur ad formas absolutas, que carent responso, et in hac forma creditor monet suum debitorem ad obstagium prestandum. Nota verum...expl. ibi expendere super dampnum ipsius etc.*

list: inc. *Quamvis meam ad vigilanciam et publicam...expl. absque ulteriori dilacione illud idem supleatur*

188r

175. Věřitel vybízí dlužníka, aby přišel do Prahy kvůli poskytnutí záruky.

komentář: inc. *Hic est secunda forma absoluta, in qua creditor monet suum debitorem obstagiaturum, dicit sic. Nota tardum...expl. detineo -es -re, id est impedire, deorsum a suo proposito tenere*

list: inc. *Licet quocumque impedimenti obstaculo...expl. vos mora non detineatis aliqualis*

176. Věřitel upozorňuje dlužníka, že dá věc k soudu, protože doba pro zaplacení dluhu již uběhla.

Forma, qua creditor vult conqueri et exigere debitum iure a suo debitore, et est talis

nemá komentář

list: inc. *Quia elapsis pluribus terminis...expl. laudis possit accrescere vestre fame*

188v

177. Věřitel důsledně nabádá dlužníka, aby mu zaplatil dlužnou částku, nebo bude nucen vzít si dlužnou částku z jeho majetku.

Ista est alia forma, qua creditor vult recipere debitum suum iure a suo debitore

nemá komentář

list: inc. *Cum in presencia camerarii et quam plurium...expl. datam super hoc sententia processurus*

178. Věřitel varuje dlužníka, že pokud mu nezaplatí do čtyř dní, přijme k jeho škodě dlužné peníze od židů.

komentář: inc. *Forma, qua creditor vult recipe(re) pecuniam inter iudeos super dampnum debitoris, et est tale... expl. a Cristo cristiani, sic a Iuda iudei vocantur*

list: inc. *Licet ad dilacionem solutionis pecunie... expl. potestis solutione celeri evitare etc.*

189r

179. Věřitel hodlá během čtyř dnů prodat dlužníkův statek, který měl v zástavě, protože mu dlužník dosud nezaplatil dluh.

komentář: inc. *Forma, qua creditor vult videre villam obligatam sibi a suo debitore. Nota insto ... expl. hic ponitur promociione debitorum etc.*

list: inc. *Urgente me providebitis instanciam creditorum... expl. vobis solutionis terminus est elapsus*

180. Věřitel hodlá prodat dlužníkův dům jako náhradu za dluh.

Forma, qua creditor domum debitoris sui vult vendere ob non solutionem pecuniarum

nemá komentář

list: inc. *Ad statutum temporis elapso solutionis... expl. invocans super hoc testimonium eorundem*

189v

181. Odesílatel prosí o ochranu pro svého sluhu Matěje, který má ve vesnici zvané Wynarz vybírat dávky (*censum*).

Forma, qua quidam petit alium famulum suum defendi a nocumentis dicens sic

nemá komentář

list: inc. *Cum ad recipiendum michi per vos in villa Wynarz... expl. eum a gravamine at iniuriis defendentes*

182. Pisatel listu si stěžuje, že příjemce při placení dávky nepatřičně zatěžoval obyvatele vesnice Dolany, a žádá nápravu.

komentář: inc. *Littera querimonie, qua quidam monet et rogat alium, ut non oppnat? homines sibi obligatos. Nota villa . . . expl. inde querulosus -sa -sum, id est plenus querela vel dolore*

list: inc. *Quia homines ville Dolan nuncupate . . . expl. me contingat penitus querulegam*

190r

183. Odesílatel si stěžuje na soudce jménem Jakub, který nepřestal zatěžovat obyvatelstvo ve vesnici Kbely, a prosí adresáta o náhradu.

komentář: inc. *Item alia littera querimonie, qua quidam rogat alium homines sibi obligatos non agravari. Nota antiquitus . . . expl. Unisonem verum pro certe vel pro sed dic aliquando*

list: inc. *Compellor vobis proponere querimonia sub condigna . . . expl. iuxta vestri honoris decenciam revocari*

184. Výzva k zaplacení dávky (*census*), jejíž doba splatnosti už vypršela.

komentář: inc. *Hic iterum auctor regreditur super ordine primarum formarum, scilicet quia primo ponitur formam missilem et postea rescriptorium, et sunt tres pro una materia. Nota muso . . . expl. queritur est verbum deponentale et est idem, quod lamentor etc.*

list: inc. *Scio ex amussim vestram non latere industriam . . . expl. monebo contra vos materiam questionis*

190v

185. Prošba o prodloužení termínu na zaplacení dávky (*census*) o 24 dní.

komentář: inc. *Responsum, quo monitus rogat monentem se terminum sibi prolongare ad debitum sibi persolvendum. Nota for . . . expl. inde venit taxus, taxi quedam arbor etc.*

list: inc. *Fatemur pretactum ad solvendum vobis . . . expl. solucioni finem procul dubio inponemus*

191r

186. Věřitel s prodloužením splacení dluhu souhlasí, ale nejpozději do osmého dne po Letnicích.

komentář: inc. *Hic predictus monitor dat debitori suo roganti se terminum debiti sui persoluti. Nota premo ...expl. Petrus legit octavam leccionem etc.*

list: inc. *Ad instanciam vestrarum precum licet...expl. nunc venturam asigno vobis testimonio huius scripti*

191v

187. Žádost o zaplacení dluhu.

komentář: inc. *Forma, qua creditor rogat suum debitorem pro debito sibi persolvendo. Nota fiducia ...expl. quia est passivum huius verbi nosco, noscis etc.*

list: inc. *Cum de vobis preceteris concivibus vestris...expl. vobis deinceps mutui beneficium denegare*

192r

188. Dlužník ubezpečuje věřitele, že brzy zaplatí.

komentář: inc. *Responsum, quo debitor rogat suum creditorem terminum solutionis sibi prorogari, et est talis. Nota diurnus ...expl. ad effectum ducit, inde efficaciter adverbium*

list: inc. *Pro pecunia vobis per me solvenda...expl. presencium vobis exprimere poterit viva voce*

189. Věřitel vyzývá dlužníka, aby zaplatil co nejdříve.

komentář: inc. *Forma petitoria pro debito persolvendo et est talis. Nota emendo ...expl. sic componitur ab ex, quod est extra, et mutatur a in e*

list: inc. *Si meorum creditorum importunitatem...expl. in quo michi obligamini, emendetis*

192v

190. Pisatel posílá po Rupertovi věřiteli 60 kop.

komentář: inc. *Responsum, quo debitor prefato suo creditori vult pecuniam assignare, et cum hic ponendo litteram creditoram ibi, cui superfit. Nota argentum ...expl. quod debet habere vel facere etc.*

list: inc. *Ex parte mei sexaginta sexagenas argenti...expl. et ea optato perficere complemento*

191. Odesílatel potvrzuje, že poslané peníze přijal, a posílá za ně různobarevné plátno.

komentář: inc. *Hic predictus rogatus rogantis se dicit petitiones exaudire. Nota certus ...expl. ex Cannis fit in quibusdam locis*

list: inc. *Fateor me testimonio huius scripti...expl. sine dilacione diuturna velitis*

193r

192. Pisatel posílá k příjemci svého sluhu Jana a prosí jej, aby veškeré věci, které od něj Jan dostane, připsal k jeho starému dluhu.

komentář: inc. *Hic debitor rogat creditorem, quod debita sua aliis suis debitis ascribat. Nota singularis ...expl. secundum debitum est idem, quod debitorie alicui obligari etc.*

list: inc. *Johannem presencium datorem meum famulum...expl. valorem meis ceteris debitis ascribatis*

193v

193. Odesílatel prosí adresáta, aby věřil slovům posla Mikuláše jako jeho vlastním.

komentář: inc. *Littera credencie super sermonibus referendis fidem adhibendis. Nota persona ...expl. idem est, quod clamo vel voco, et est secunda persona*

list: inc. *Nicolaum exhibitorem presencium vestre...expl. vobis loquerer propria in persona*

194. Pisatel listu připsal peníze za věci ke starému dluhu, který se vyšplhal na 20 hřiven.

Responsum illius

nemá komentář

list: inc. *Ad requisicionem vestram N. famulo...expl. me vestris beneplacitis conformare*

194r

195. Věřitel prosí dlužníka o co nejrychlejší zaplacení dluhu.

komentář: inc. *Forma petitoria pro pecunia solvenda et est talis. Nota a nomine nobilis ...expl. sed magis in composito, ut expedio, impedio, inde pedica -ce*

list: inc. *Aliquatenus vestram scio nobilitatem...expl. expedit nomini et honori etc.*

196. Protože je pisatel listu velmi nemocný, posílá místo sebe k adresátovi svého sluhu Jakubu jako záruku, dokud se neuzdraví.

komentář: inc. *Responsum excusabile super pecunia persolvenda. Nota strenuus ...expl. nobilis vir dicitur stringere alios etc.*

list: inc. *Grandi decumbentes egritudine strenuum...expl. divina gracia nos restituat pristinae sanitati*

197. Prosba o půjčku ve výši dvaceti hřiven.

komentář: inc. *Forma petitoria pro pecuniis concedendis. Nota a visitudo ...expl. caput infestat, dolor omnia membra molestat*

list: inc. *Honestatem vestram duximus petendam...expl. nobis necessitas non obstaret*

198. Věřitel upomíná dlužníka o zaplacení dluhu.

komentář: inc. *Forma, qua quidam monet alium pro debito sibi persolvendo. Nota sollicito ...expl. dum precibus sollicitare tuis*

list: inc. *Quia michi ad solvendam per vos...expl. cuiuslibet excusationis subterfugio persolvatis*

195r

199. Dlužník žádá věřitele o prodloužení doby splacení dluhu o jeden měsíc, je totiž zaměstnán úkoly pro krále.

Responsum excusabile, quo creditorem suum debitor rogat pro termino sibi protrahendo

nemá komentář

list: inc. *Regalibus negociis prepediti solucioni...expl. spacium solucionis terminum prorogetis*

200. Věřitel vyhovuje dlužníkově žádosti o odklad pro splacení dluhu.
 komentář: inc. *Hic idem creditor protrahit terminum suo debitori. Nota a fastigo ...expl. magis videtur ethymologia quam compositio*
 list: inc. *Ad precum vestrarum instanciam terminum...expl. fecistis vestrarum testimonio litterarum*
195v
201. Věřitel naléhá na dlužníka, aby zaplatil dluh, protože doba pro jeho splacení už vypršela.
 komentář: inc. *Forma petitoria pro debito persolvendo. Nota colo ...expl. et malus mensura quasi sine mensura*
 list: inc. *Recolit bene vestra dilacio...expl. nostre vinculum minime dissolvatur*
196r
202. Věřitel naléhá, aby mu dlužník co nejdříve zaplatil dluh, jinak bude muset zaplatit i pokutu.
 komentář: inc. *Forma petitoria pro pecuniis persolvendis. Nota simplex ...expl. pena, id est punia, de secundo pena stupet etc.*
 list: inc. *Tenore presentis littere vos monemus...expl. penam condignam vobis omnimode inpingemus*
203. Pisatel listu prosí příjemce, aby mu poslal po sluhovi Tomášovi dvě různobarevná přadena, a slibuje, že za ně zaplatí o Velikonocích.
 komentář: inc. *Forma petitoria pro staminibus panni destinandis. Nota Pasca ...expl. dicitur ab a, quod est sine, et fermentum quasi sine fermento*
 list: inc. *Discrecionis vestre honestatem decrevi...expl. dilacione qualibet procul mota*
204. Odesílatel posílá adresátovi přadena po jeho sluhovi Tomášovi a prosí ho, aby mu za ně zaplatil, jak slíbil.
Responsum, quo rogatus transmittit duo stamina panni diversi coloris
 nemá komentář

list: inc. *De vestre providencia discrecionis gerens...*expl. *persolvere vestra discrecio non recuset*

196v

205. Pisatel prosí příjemce o zaslání deseti džbánů rakouského vína za peníze, které mu posílá po doručiteli listu.

komentář: inc. *Forma petitoria pro vino emendo. Nota fuo ...*expl. *acuit visum et levit aures, id est auditum etc.*

list: inc. *Vestre discrecioni, que amici non refutat...*expl. *ad vestra servicia habetis obligatum*

206. Odesílatel posílá požadované víno.

komentář: inc. *Responsum, quo rogatus emit vinum se petenti. Nota prosecor ...*expl. *prosequitur me favore suo, id est promovet etc.*

list: inc. *Vestre discrecionis amicitia, quam prosequor...*expl. *corpore laborare desiderio corde puro*

207. Pisatel posílá po doručiteli listu Ondřejovi pět měšců s 20 hřivnami, a prosí adresáta, aby je poslal za Rýn.

komentář: inc. *Forma petitoria pro pecunia destinanda. Nota pera ...*expl. *fecit sersus coniungere binos etc.*

list: inc. *Vestram discrecionem, de qua confidenciam...*expl. *meis serviciis obligabor animo diligenti*

197r

208. Odesílatel potvrzuje, že peníze poslal za Rýn po důvěryhodných lidech.

komentář: inc. *Responsum, quo pecunie versus Renum destinatur, et est tale. Nota studium ...*expl. *inde adverbium studiose studiosius etc.*

list: inc. *Sciat vestre discrecionis providencia...*expl. *in hoc voluntati studiosius complacendo*

209. Pisatel listu posílá příjemci svého syna na studia.

komentář: inc. *Forma, qua quidam recomendat filium suum alteri. Et dividitur in tres partes ...*expl. *tunc venit a proficio -cis -re, ut hic capitur in littera*

list: inc. *Cum vestre dilectionis probitatem michi . . . expl. gratis servicii diligencius obligabor*

210. Odesílatel rád syna přijme a prosí adresáta listu, aby s ním poslal i peníze na výdaje.

komentář: inc. *Responsum, quo pecunia rogatur transmitti, et est tale. Nota a novus . . . expl. Expecto docte, sed dispendo vita stulte*

list: inc. *Sicuti nuperrime petivistis vestrarum serie . . . expl. latorem per presentem transmittere non negetis*

197v

211. Pisatel listu se ptá příjemce, zda přes jeho území přešli bezpečně obchodníci, chce totiž tudy brzy poslat svého sluhu s penězi.

komentář: inc. *Forma, qua rogatus viarum securitas intimari, et est talis. Nota a nomine finis . . . expl. Affinis genere, confinis iunctus in orbe*

list: inc. *Ad vos tamquam ad refugium singulare . . . expl. cum aliqua summa pecunie destinare*

212. Odesílatel varuje adresáta, že cesty nejsou bezpečné kvůli nějakým uprchlíkům, a ujišťuje ho, že dá vědět, až bude možno přijít v bezpečí.

komentář: inc. *Hic auctor ponit responsum, quo viarum securitas intimatur. Nota differentia . . . expl. Deus benedictus in secula seculorum. Amen*

list: inc. *Vestre discrecioni presentibus innotescat . . . expl. oportunum, statim vos meis litteris informabo*

expl. *Et sic est finis huius operis*

Kapitola 3

Přepis

V disertaci uvádím přepis pouze části sbírky *Formularius epistolarum*, a to těch listů, které užiji v analýze v páté kapitole. Jedná se tedy o listy první a druhé části a o šestnáct listů třetí části.⁴⁵ Tento přepis si neklade nároky na kritickou edici, k níž by bylo nutné zjistit, zda se listy nevyskytují i v dalších rukopisech. Objevit takový rukopis není příliš jednoduché, protože v soupisech rukopisů se často vyskytuje pouze poznámka *Formae epistolarum*. Těžko však lze určit, jaké listy se v těchto textech opravdu nacházejí. Podarilo se mi najít pouze tři další rukopisy, v nichž se některé listy z rukopisu IX E 4 objevují.⁴⁶ K objevení prvního mi domohla disertační práce Jany Fuksové, která se v rámci svého výzkumu zabývala kodexy C 5 a C 6 uloženými ve Státním oblastním archivu v Třeboni.⁴⁷ Na základě registru, jenž je součástí této práce, jsem zjistila, že se zde nalézají listy shodné s diktaminy obsaženými v rukopisu IX E 4, a to na fol. 86r–87r a 91r–110r, celkově se jedná o 150 listů.⁴⁸ Text je psán jedním písařem, po fol. 92v je rubrikován a neobsahuje žádné glosy. Před diktaminy předchází stručné srhnutí obsahu listu.

V Třeboni je uložen i další rukopis, k němuž mě přivedl Soupis rukopisů

⁴⁵Do přepisu jsem zahrнула i šestnáctý, který v dále neanalyzuji, je však odpovědí na patnáctý dopis, proto je zde také přepsán.

⁴⁶Protože se nejedná o kritickou edici, rezignuji na foliaci jednotlivých rukopisů. Omezím se pouze na jejich obsahovou stránku, tedy kolik listů obsahují společných listů se sbírkou *Formularius epistolarum*.

⁴⁷FUKSOVÁ, 2004.

⁴⁸Devět listů z první části, 8 z druhé části a 133 listů z třetí části sbírky *Formularius epistolarum*.

třeboňského archivu.⁴⁹ Jde o rukopis A 18, v němž najdeme 143 společných listů se sbírkou *Formularius epistolarum*.⁵⁰ Listy se vyskytují na fol. 400r–405v a 407r–431r, fol. 406r a 406v jsou prázdná, přičemž na fol. 405v je text přerušen uprostřed věty, místo bylo tedy zřejmě vynecháno pro dopsání chybějících listů. V tomto textu rozeznáme dvě ruce, ruka A se vyskytuje na fol. 400r–413v a ruka B na fol. 413v–431r. Najdeme zde rubrikované iniciály a majuskuly. Diktamina na fol. 400r–401r jsou interlineárně glosována, dále se už žádné glosy neobjevují, listy také neobsahují žádné stručné shrnutí obsahu listu.

Konečně poslední je rukopis XI D 6 z Národní knihovny v Praze, který obsahuje pouze 19 společných listů se sbírkou *Formularius epistolarum*, a to na fol. 189v–195v.⁵¹ Tento text je psán pouze jednou rukou a je rubrikován. Nenalezneme zde žádné glosy, před každým listem je však stručný obsah listu.

Nejvíce společných listů má tedy sbírka *Formularius epistolarum* s třeboňskými rukopisy C 5 a A 18, nejméně s pražským rukopisem. Pokud srovnáme všechny rukopisy, zjistíme, že ve sbírce *Formularius epistolarum* se nachází pouze 47 listů, které nemají obdobu v žádném dalším rukopisu.⁵² Nejméně ekvivalentů je tedy v první části sbírky.⁵³

V přepisu jsem podala jednotlivá různočtení, která se v rukopisech objevují, omezeně uvádím i foliaci.⁵⁴ Avšak rozhodnutí, jaká je filiace těchto rukopisů nechám nezodpovězenou, protože z třetí, nejobsáhlejší, části přepisují jen šestnáct listů, tedy pouze její zlomek.

Text *Formularius epistolarum*, rozkládající se na fol. 114r–197v, je psán dvěma písařskými rukama, rukou A a B. Písař A psal samotný text, neboli komentáře a listy, stejnou rukou jsou psány i interlineární glosy. Ruka B napsala marginální glosy. Tyto glosy – většinou se jedná o stručná shrnutí obsahu listu⁵⁵ – se vyskytují převážně na začátku sbírky a poté na jejím úplném konci, v převážné části textu však žádné nenajdeme.⁵⁶

⁴⁹Zde jsou uvedeny incipity listů, v nichž se objevují jména odesílatelů. Srv. WEBER; TRÍŠKA; SPUNAR 1958: 178–190, č. 19.

⁵⁰15 listů z první části, 7 z druhé a 121 z třetí části.

⁵¹Osm z první a druhé části, pouze tři z části třetí.

⁵²V první části je to 16 list, ve třetí 31 a ve druhé žádný.

⁵³Je to 45,7 %, ve třetí části 14,6 %.

⁵⁴Udávám ji pouze u listů, které se v těchto listech vyskytují, v aparátu explicitně nevyčleňují komentáře, které se až na rukopis IX E 4 v žádném rukopisu neobjevují.

⁵⁵Na prvním foliu najdeme i schematické glosy, dále jsou užívány jako doplnění (např. fol. 114v, 129r) či oprava textu (např. fol. 117r, 121v 133v).

⁵⁶Nachází se na fol. 114r–128r a 196r–197v.

V přepisu zachovávám grafiku rukopisu, zkratky rozepisuji dle převládajícího zvyku písaře, nezaznamenávám jasné písařské chyby. Rozhodla jsem se přepsat i interlineární glosy, kterých tento text obsahuje hojně, glosám jsem vyčlenila jeden aparát. Druhý aparát jsem použila na zaznamenání glos marginálních a různočtení. Podtržená slova značí *lemma*, tedy výraz odkazující na text listu.

Před přepisem vypočítávám seznam zkratek užitých v přepisu, při jehož zpracování jsem vycházela ze zásad vypracovaných Bohumilem Rybou.⁵⁷

Seznam rukopisů

sigla	signatura a umístění rukopisu
A	IX E 4, Národní knihovna České republiky
B	C 5, Státní oblastní archiv v Třeboni
C	A 18, Státní oblastní archiv v Třeboni
D	XI D 6, Národní knihovna České republiky

Seznam zkratek užitých v přepisu

corr.	correctum
em.	emendavi
in marg.	in margine
in marg inf.	in margine inferiore
in marg. sin.	in margine sinistro
om.	omisit, omissum
suprascr.	suprascriptum

⁵⁷Tato pravidla nebyla nikdy vydána, jejich obsáhlý výběr uvádějí Dalibor Havel a Helena Krmíčková ve své publikaci *Paleografická čítanka*, srv. HAVEL; KRMÍČKOVÁ 2014: 89–96.

Seznam listů obsažených v jednotlivých rukopisech⁵⁸

rukopis	1. část	2. část	3. část
B	12, 28–35	3, 7, 8, 10–15	3, 4, 9, 10, 15
C	20, 22–35	1–7	-
D	5, 18, 20, 21, 24, 25, 34, 35	1, 2, 8–13	1, 2, 11

⁵⁸Uvádím jen ta diktamina, která jsou součástí přepisu.

<1.>

A 114r

10 | Hic auctor ponit primam formam in ordine huius libri
totalis et est ex parte filii studentis ad ipsum patrem, in qua
filius rogat sibi aliquod pecuniale subsidium tribui, ut inceptum
studium possit fine laudabili terminare, dicens sic Obediencia
filiali. NOTA ubi dicitur ‚obediencia‘, tangitur salutatio, et
dicitur salutatio quasi salutis adopcio. Item ubi dicitur ‚quia
vestra me paternitas‘, tangitur narratio, et narratio est rei geste
vel gerende expositio. NOTA ubi dicitur ‚flosculis‘, ibi auctor
loquitur methaphorice; documenta enim possunt dici flosculi,
quia sicut flores bonum odorem reddunt, ita homo debet
documentis seu scienciis redolere. Unde obediencia componitur
ab ‚ob‘ et ‚audiencia‘. NOTA ‚gimnasium‘ dicitur a ‚gimnos‘
Grece, quod est ‚nudum‘ Latine, et est proprie locus, ubi
antiquitus nudi pugnaverunt; wersus:

20 | Gimnasium locus est, ubi nudum ludere mos est.
Et ponitur pro loco studii et quandoque pro studio, ut hic in
littera. NOTA conclusio et dictamen est oratio, per quam finem
componimus competentem, sicut potest tali modo formari per
hoc exemplum: Pro quo vobis faciemus recompensam similem
vel maiorem etc. tantum vult.

Obediencia filiali cum salutis firmitate
precognitis.

Quia vestra me paternitas flosculis
gimnaziorum disposuit inherere, que nulla
subterfugii occasione instigante interrumpi ac
subduci hucusque solebant, unde scriptotenus
cordis cum affectu pro summula pecuniarum

23 Obediencia] id est subiectione vel subiugacione | salutis] sanitatis
firmitate] robore 24 precognitis] premissis 25 me] scilicet tuum filium
paternitas] genitura ipsius | flosculis] ornatibus 26 gimnaziorum]
studiorum vel exercitiorum | disposuit] ordinavit | inherere] insudare vel
adherere | que] scilicet gymnasia 27 subterfugii] recusacione | occasione]
inpedimento | instigante] compellente | interrumpi] intercipi 28 subduci]
auferi | hucusque] hactenus | solebant] conswescebant | unde] pro ergo
scriptotenus] id est aperte vel litteratenus 29 cordis] id est mentis mee
cum affectu] id est cum desiderio | pro summula] pro quantitate
pecuniarum] pecuniali

9 Nota] Flosculi dicuntur documenta *in marg. A* 23 Obediencia]
Auxilium patris petit filius asserens se honorifice pecunias expedisse sibi
datas *in marg. A* | salutis] et amicitie *in marg. A* 25–26 flosculis
gimnaziorum] flosculorum gignasiis *in marg. A* 26 que] que nullo
occasionis subterfugio instigante *in marg. A*

aliquali michi per latorem presentem destinanda 30
 vos decrevi humilime rogandum. Cum pecunias
 per vos michi prebitas pro necessariis codicum
 et studii honorificencia ego expedissem, ut puta
 constat evidenter nocioni solercium sociorum,
 inpenseque tantarum expensarum in me vos non
 perturbent scientes, quod nitor adeptus per me
 scienciarum vobis utique recompendet.

<2.>

A 114v | Hic autor ponit rescriptum ex parte patris ad filium 40
 dicens sic ‚Paterne dileccionis‘. NOTA ‚facultas‘ plura significat,
 unde wersus:

Artes, divicias designat posse facultas.

Item ‚penuria‘ est idem, quod miseria, et dicitur ‚penuria‘
 quasi pena urens miseros. Eciam penuria dicitur a ‚penu‘ collo
 celarii, quia sicut illud est vacuum, sic eciam pauper nichil
 habet. NOTA, quod aliqui homines in puericia seu in iuventute
 sunt boni et virtuos, sed in fine seu in senio efficiuntur discoli
 et perversi viri; wersus:

Angelicus iuvenis senibus sathanisat in annis, 50
 et propter hoc dicit Aristoteles tercio Metaphisice sue: Finis
 melior est omnibus causis, id est principiis. Item Aristoteles
 secundo Metaphisice: Finis est operatio rei, unde Pilatus:

Letum principium finis quandoque molestus perturbat,
 tranquillum mare commovet ventus.

50–51 iuvenis...et] *Prov. sent.* 1042 51–52 Finis...causis] *Auct. Arist.,
 Metaph.* 85 53 Finis...rei] cfr THOM. AQ., *Summa th.* 1/1, 73, 1
 54–55 Letum...ventus] cfr *Vita Pil.* 67–68

30 aliquali] aliqua | michi] scilicet tuo filio | latorem] baiulum vel
 nunccium | destinanda] dirigenda 31 vos] patrem meum | decrevi] scilicet
 ego proposui | humilime] devote | rogandum] rogandum | Cum] pro ex
 quo | pecunias] scilicet ipsas 32 vos] scilicet patrem meum | michi]
 scilicet filio | prebitas] id est datas | pro necessariis] pro necessitate
 codicum] librorum 33 studii] scilicet ipremus(?) | honorificencia] pro
 honestate | ego] scilicet filius | expedissem] consumpsissem | ut puta] id
 est quemadmodum 34 constat] manifestum est vel patet | evidenter]
 manifeste | nocioni] noticie | solercium] prudencium | sociorum] sodalium
 35 inpenseque] inpensiones; pro et | tantarum] id est tantorum
 expensarum] sumptum | me] scilicet filio | vos] scilicet patrem meum
 35–36 non perturbent] id est non molescent 36 scientes] considerantes
 nitor] id est splendor | adeptus] consecutus | me] scilicet filium
 37 scienciarum] doctrinarum | vobis] scilicet vestri | utique] pro certo
 recompendet] retribuuet

37 recompendet] respondebit *in marg. A* 41 facultas] facultas *in marg. A*

Et alibi:

Ab occasu describe diem non solis ab ortu,
item: Quidquid principium sine fine bono laudabile non est:

Principium lauda, si te sequitur bona cauda.

60 NOTA ‚dileccio‘ componitur ab inseparabili propositione ‚di‘ et a nomine verbali ‚lecio‘. Item ‚materia‘ dicitur quasi mater rerum, et ‚materia‘ dicitur omne illud, ex quo aliquid fit, ut ex auro annulus, ex ferro cultellus. Inde ‚materiatus -ta -tum‘ et est, quod ex materia constat, unde wersus:

Vocum materia, sed rerum materies esto.

Paterne dileccionis claritate cum salubritatis desiderio prelibatis.

70 Invalescencia ob sinistre prosperitatis emergente subsidio nequivi ulteriori quam iuxta mee facultatis exigencia deposcente vestre sarcinulam penurie mitigandam subsequenti materia flagittare vos mancipaturum inceptis effectum summopere moliendo cum aristotilico testimonio aserente cuncta cernantur astrui et probari.

<3.>

80 Hic auctor ponit formam ex parte filii infirmantis ad patrem dicens sic Sincero amore. NOTA ‚sincerus -ra -rum‘ vel hic et hec sinceris et hoc sincere, et componitur a ‚sin‘, quod est sine, et ‚cera‘, mollicies seu flexibilitas, et dicitur quasi sine

57 Ab...ortu] *Prov. sent.* 325 58 principium...est] *Prov. sent.* 22439
59 Principium...cauda] *Prov. sent.* 22434 65 Vocum...esto] EBERH.
BETH., *Grecism.* 10, 53

67 Paterne] paternalis | dileccionis] amoris | claritate] id est puritate
salubritatis] sanitatis 68 desiderio] affectu | prelibatis] premissis, scilicet
istis 69 Invalescencia] id est propter exortum vel augmentum | sinistre]
adverse | prosperitatis] fortune 70 subsidio] auxilio | nequivi] scilicet ego
non potui | ulteriori] maiori 70–71 iuxta... facultatis] secundum mearum
diviciarum 71 exigencia] egigente | vestre] id est vestri 72 sarcinulam]
gravedinem | penurie] defectus | mitigandam] id est domandam
73 materia] scripto | flagittare] rogare | vos] scilicet filium
mancipaturum] appositurum | inceptis] id est principiis 74 effectum]
finem | summopere] diligenter | moliendo] laborando | aristotilico] id est
ipsius Aristotelis 75 testimonio] atestacione | aserente] aprobante
cuncta] omnia | cernantur] aprobantur 76 probari] scilicet a fine

67 Paterne] Suffragari promittit pater filio petens ipsum non desistere ab
inceptis *in marg. A* 75 cuncta] a fine *in marg. A*

IV

mollicie et flexibilitate et est idem, quod purus vel mundus. Cum autem dicitur ‚sincerus‘ vel ‚sinceris‘ quasi sine carie, id est sine sorde, tunc ibi est ethimologia et non compositio; wersus:

Res est sinceris res sincera quod pura.

Et cum predictis sincere dicitur idem. NOTA ‚grabatum‘ penultima correpta et ‚grabatum‘ penultima longa differunt; wersus:

A 115r

Pro gremio grabatum pro lecto | pone grabatum, et dicitur quasi gravatum. NOTA ‚mutilo -as -are‘ proprie est aliquem membro privare. NOTA verba, que conveniant roganti, sunt ista: rogo, precor, deprecor, obsecro, oro, exoro, sed verba conveniencia postulanti sunt ista: posco, deposco, postulo, peto, expeto, imploro. NOTA ‚baiulus‘ dicitur a ‚basis‘, quod est fundatum, et ‚iulo‘ antiquo verbo, quod non est in usu. NOTA ‚instauro‘ et ‚restauro‘ differunt, unde Grecismus:

Instauras, si quid destricti cordis ad instar

restauras, renovas, quod restat more priorum.

NOTA ‚tango‘ et eius composita protangere sunt activa, ut in Kathone: ‚Et honorem contingerent,‘ sed pro ‚accidere‘ sunt neutra, ut ibi ‚michi contigit studere‘. Nota: ‚telon‘ Grece est longum Latine, inde ‚telo -as -are‘, quod non est in usu in simplici, sed magis in composito ‚protelo -as -are‘, id est prolongare.

Sincero amore integritateque obsequiosa cordicitus preinclusis.

Quia me valide inpetens in grabato decumbentem acris inbecilitas tempore pro presenti tam valitudine virium corporalium quam

87 Res...pura] EBERH. BETH., *Grecism.* 13, 71 88–91 grabatum... lecto] IOH. BALB., *Cath.* ‚grabatum‘ 99–100 Instauro...priorum] EBERH. BETH., *Grecism.* 15, 18–19 102 Et...contingerent] PS. CATO, *Dist.* praefatio 4

108 Sincero] pura | amore] dilectione | integritateque] soliditate; pro et obsequiosa] observili 109 cordicitus] cordiutissime | preinclusis] id est premissis 110 me] scilicet ipsum filium | valide] id est fortiter | inpetens] id est potens | in grabato] id est in lecto 111 decumbentem] id est langwentem | acris] scilicet langworibus | inbecilitas] id est debilitas tempore] id est in ista hora vel in isto tempore, scilicet detinet 112 valitudine] id est fortitudine | virium] scilicet meorum | corporalium] id est corporis

93 verba] roganti/postulanti que fuit verba pertinencia *in marg.* A

90

100

110

substantia pecuniali omnigene mutilavit, unde serie <at> in scriptorum vos deprecor et exoro pro duabus grossorum sexagenis michi baiulum per presentem transmitendis ob defectus restauracionem ac sanitatis, ne vestrorum lumina oculorum omni protelacione semota meam presenciam extinctam contingant.

120

<4.>

Hic auctor ponit responsum ad filium dicens sic ‚Presideranti‘. NOTA a nomine ‚sal, salis‘ venit hoc nomen ‚salus‘, sicut tantum sal est condimentum omnium cibariorum, sic salus est robur omnium membrorum. Item NOTA, quod ‚tantum‘ in hoc loco est adverbium quantitatis, sed dicendo ‚tantum habeo verbum minimum‘ ibi tantum est adverbium excludendi, quia pars oracionis est pars per modum significandi, sicut enim terminus significat, sicut sub illa vel sub alia parte oracionis debet collocari. Item littera dicit ‚ob gestorum vestrorum enormitatem‘, ubi sciendum, quod propter oracionum modum loquendi preponitur, quandoque additur genitivo et non suo causali, ut hic in littera; unde Grecista:

130

Ornatus causa iungatur prepositio

cum proprii casus [genitivo] exemplum: ‚sub canis oriri‘.

NOTA ‚enormitas‘ dicitur ab ‚e‘, quod est extra, et ‚nor|mitas‘, regula, quasi extra regulam. NOTA ‚pessumdo‘ componitur a nomine ‚pes‘ et a preposicione ‚sub‘ mutando ‚b‘ in ‚m‘, et a verbo ‚do‘. Et ‚pessumdo‘ est idem, quod sub pede, et est idem, quod conculco vel prosterno sub pede.

140

A 115v

124–125 sal... membrorum] IOH. BALB., *Cath.* ‚salus‘
134–135 Ornatus... oriri] cfr EBERH. BETH., *Grecism.* 23, 26–27

113 substantia] id est facultate | pecuniali] id est pecuniarum | omnigene] id est omnimode | mutilavit] id est privavit | unde] pro ergo 114 serie] tenore, scilicet isto | vos] scilicet patrem | deprecor] id est peto | exoro] id est obsecro 115 michi] scilicet filio | baiulum] id est nuncium 116 transmitendis] id est destinandum | ob defectus] id est propter miserie 117 restauracionem] reformacionem | sanitatis] id est salubritatis ne] id est ut non | vestrorum] vestrarum | lumina] visus 118 oculorum] pupillarum | omni] id est qualibet | protelacione] relegata | semota] pro traccione 119 presenciam] personalitatem | extinctam] id est mortuam contingant] aspiciant

Predesideranti hominis utriusque salute precognita.

Quia tantum amorem paternalem ob gestorum vestrorum enormitatem fastiditum fecistis, que subsidiis eundem solitis porrigendis nobis penitus evanescere commovit, quod solam grossorum sexagenam pro defectus ac sanitatis reformatione vobis volui transmittendam. Unde vestram dilectionem filialem deprecor indefesse, quatenus facta consweta nepharia ulterius postponatis restauracionem auxilii soliti subministrandi vobis modo pristino fieri cupientes.

150

<5.>

Hic auctor ponit formam ex parte matris ad filium dicens sic. NOTA ‚sospes‘ dicitur a ‚sos‘, quod est cum, et ‚spes‘ quasi cum spe, inde ‚sospitas -tatis‘ nomen abstractum a suo concreto et est idem, quod sanitas. Et NOTA ‚quamobrem‘ componitur a ‚quam‘ et ‚ob rem‘. NOTA ‚glisco‘ duo significat, wersus:

160

Glisco cupio sic glisco sic cresco vocatur.

NOTA differencia inter ‚lucem‘ et ‚lumen‘, quia ‚lux‘ est naturalis splendor diei et solis, sed ‚lumen‘ est, quod fit ex materia preiacenti, scilicet ex lieno et cera etc.

142 Predesideranti] id est preoptanti | hominis ... salute] tam ex parte corporis quam anime sanitate **143** precognita] premissa **144** tantum] tam multum | amorem] dileccionem | paternalem] paternam | ob] propter **145** gestorum] factorum | enormitatem] id est turpitudinem | fastiditum] tedio affectum **146** fecistis] scilicet vos | que] scilicet enormitas subsidiis] auxiliis | eundem] scilicet amorem meum | solitis] id est consuetis | porrigendis] id est dandis **147** nobis] id est tibi ipsi | penitus] id est omnino | evanescere] id est deficere | commovit] id est excitavit quod] pro ut | solam] id est unam **148** ac] pro eciam | sanitatis] salubritatis **149** reformatione] id est restauracione | vobis] tibi ipsi volui] voluntatem habui | transmittendam] destinandam | Unde] propter quod **150** vestram] vestrum | dilectionem] amorem | deprecor] scilicet ego | indefesse] id est sine mora **151** quatenus] id est ut | consweta] id est usitata | nepharia] id est nefanda | ulterius] id est omnino **152** postponatis] id est deponatis | restauracionem] id est reformationem soliti] consweti **153** subministrandi] porrigendi | vobis] tibi ipsi | modo] conswetudine | pristino] id est priori | fieri] esse **154** cupientes] desiderantes

| Desiderio salutari cum materna dilectionis
puritate prenarratis.

D 190r

170 Quia sospitatis occasus patrem familias
defluxu temporis in huius iminenti acriter
pessundavit, sic quod vicinior morti quam saluti
fore contestatur, quamobrem vos obnixius
flagitto ac attente, quatenus infra | trium vel
quatuor ultimo dierum revolutionem cuncta
postergantes presenciam vestram offerratis nobis
omnimode personalem gliscentes nostrorum
lumine oculorum vestram unicam spem cernere
non extinctam.

A 116r

180

<6.>

Hic auctor ponit responsum ex parte filii ad matrem dicens
sic ‚Augumento‘ etc. NOTA ‚subiugo‘ componitur a ‚sub‘ et
‚iugo -as -are‘, inde venit ‚iugum, iugi‘. A ‚persona -ne‘ venit
hic et haec personalis et hoc personale. NOTA distinctiones
terminate in ‚-osus‘ significant plenitudinem, ut curiosus, id est
plenus cura, sed in ‚-bundus‘ terminate significant
similitudinem, ut amabundus similis amanti; wersus:

167 Desiderio] id est affectu | salutari] id est salubri | materna] maternali
dilectionis] amoris **168** puritate] sinceritate | prenarratis] id est antegenitis
seu previsis, istis **169** sospitatis] sanitatis | occasus] scilicet finis
familias] familiorem **170** defluxu] id est de cursu | temporis] hore
huius] id est istius | iminenti] instanti | acriter] crudeliter
171 pessundavit] id est conculcavit vel prostravit | sic] taliter | vicinior] id
est propinquior | morti] id est neci | saluti] sanitati **172** contestatur]
scilicet ipse pater vester, id est probatus | quamobrem] propter hoc | vos]
te filium meum | obnixius] laborisius **173** flagitto] id est peto | ac] eciam
attente] id est considerative vel desiderative **174** ultimo] postremo
revolutionem] vel spacium vel cursum | cuncta] omnia **175** postergantes]
postponentes | presenciam] presentialitatem | offerratis] scilicet res, id est
presentis | nobis] patri et matri **176** omnimode] omnigede | gliscentes]
cupientes **177** lumine] id est visu | oculorum] pupillarum | unicam] solam
spem] id est fiduciam | cernere] aspicere **178** extinctam] id est mortuam
vel extinctam

167 Desiderio] Infirmitatem patris mater declarat filio petens ipsum non
negligere domum visitare *in marg. A*, Amantissimo hominum suo
progenitori in N. P. filio nunc in T. suo humilimo. Desiderio *D*
171 pessundavit] pessundedit *in marg. A* **172** obnixius] obnixus *D*
173 attente] attente precatibus predesideriosis necnon amoneo precatu
lugubrioso *D* **176** nostrorum] vestrorum *D* **178** extinctam] In hoc
filialem erga genitorem specialem offerentes affectionem etc. N. nunc
incola Pragensis civitatis, genitrix tua amorosa *D*

Osus plenum notat, bundus similat, bilis quoque aptat.

NOTA ,instans‘ est tempus indivisibile. NOTA ,verecturum‘ est participium et venit a verbo ,vergo, vergis‘, quod habet ,voraxi‘ in preterito et ,veractum, veractu‘ in supino et componitur a ,versus‘ et ,rego‘. NOTA ,accelero‘ componitur ab ,ad‘ et ,celero‘ verbo, quod non est in usu, et mutatur ,d‘ in ,t‘; wersus:

190

Ad d non mutat h, q, l, m, u, b, d que sequente,
sed d mutatur relique, si subiciatur etc.

Augmento felicitatis intime mera cum
subiugacione filiali assidue preoptatis.

Ob patri familias noverce sanitatis
conculcatum litterarum vestrarum preambulo pro
mei personali presencia vobis presentanda
exoratus, quo super presentibus cordis affectu
sitibundo volui respondere me nullatenus ad vos
hoc pro instanti tempore perventurum, cum me
proportionalius patris morte absentem esse
dinoscitur, quam presenciali afluxu vecturum
oculorum radiis acerbitatem necis iminende patri
familias accelare etc.

200

188 Osus... aptat] IOH. BALB., *Cath.* ,osus‘ **194–195** Ad...subiciatur] EBERH. BETH., *Grecism.* 23, 27-28

197 Augmento] rei cremento | felicitatis] prosperitatis | intime] intrinsece
198 subiugacione] subiccione | filiali] filii | assidue] frequenter
preoptatis] id est presideratis **199** Ob] propter | patri familias] ipsius
patris familiaris mei | noverce] adverse | sanitatis] salutis
200 conculcatum] id est gravamen | litterarum] epistolarum | preambulo]
id est tenore **201** mei] scilicet ipsius | personali] corporali | presencia]
personalitate | vobis] scilicet parentibus meis | presentanda] exhibenda
202 exoratus] id est rogatus | quo] scilicet facto | super presentibus] per
presentes litteras | cordis] id est mentis mei | affectu] id est desiderio
203 sitibundo] id est exconcupiscenti | volui] proposui | respondere]
responsum dare | me] scilicet ipsum | nullatenus] id est nullomodo
204 instanti tempore] id est ista vice vel isto tempore | perventurum] id est
prorecturum | cum me] pro ex quo, scilicet ipsum **205** proportionalius]
convehemencius | patris] id est genitoris mei | morte] id est in morte
absentem] id est non presentem | esse] fore **206** dinoscitur] videtur vel
discutitur | presenciali] corporali | afluxu] id est cursu vel adventu per
207 oculorum] id est meorum | acerbitatem] id est crudelitatem | necis] id
est mortis | iminende] id est incumbende **207–208** patri familias] id est
genitori meo **208** accelare] id est festinare vel properari

197 Augmento] Morte patris et angustias iminentes filius videtur nolens
ad scriptum matris renuit domum visitare *in marg. A*

210

<7.>

| Hic auctor ponit formam ex parte matris ad filium dicens sic Amica sinceritate. NOTA fama dicitur a ffelare, quia falleratur a nobis admodum fallere, vel dicitur a vagando, quia fando pervagatur, et est nomen bonarum et malarum rerum. NOTA prosapia dicitur genelogia vel progenies et dicitur a pro et sapio -is, quod est ad noticiam deducere, quia bona prosapia procul, id est longe, cognoscitur. NOTA propago, propaginis est idem, quod progenies, et est diversorum generum coniunctio, ut si aliquis esset de genere Boemorum vel Ungariorum, et significat duo. Unde wersus:

A 116v

220

Vitem propago bibit huic generosa propago.

NOTA ablectio -as dicitur componitur ab ab et lacto -as, inde oblectamen et oblectamentum menti.

Amica sinceritate ac inviolabili preconcepta.

230

Quoniam fama, utinam dissona veritati, percepi referente te moribus a paternis esitantem tociusque prosapie inhonestare honestatem truffis lenarum, raptorum ac reveripetarum insudando, unde presentibus te deprecor et exoro ad archana consciencie recursurum, oblectamina facinorum relicturum honestatis actibus inherendo, ut depulsa detestabilis infamie

221 Vitem...propago²] *Prov. sent.* 33905

225 Amica] id est amicabile | sinceritate] id est puritate | inviolabili] id est non violata, scilicet puritate | preconcepta] id est premissa 226 Quoniam] pro quia | fama] sermone | utinam] o si | dissona] discordi | veritati] id est fidelitati 227 referente] narrante | te] filium meum | moribus] virtutibus paternis] patris | esitantem] dubitatem 228 tociusque] omni | prosapie] genelogie | inhonestare] inhonorare 229 truffis] turpibus exequis lenarum] meretricum | raptorum] furium | ac] pro et | reveripetarum] luxuriosorum 230 insudando] id est inherendo | unde] pro quo presentibus] per presentes litteras | te] scilicet ipsum | deprecor] scilicet ipsum, id est rogo | exoro] id est valde rogo 231 ad archana] ad secreta consciencie] scilicet tue | recursurum] id est reversurum | oblectamina] id est nutrimenta 232 facinorum] id est criminum | relicturum] id est postpositurum | honestatis] virtutis | actibus] factis 233 inherendo] inhyando | ut] pro quod | depulsa] remota | detestabilis] id est execrabilis infamie] malefame

225 Amica] Vicia reliquere virtutibus adherere pater monet filium *in marg.* A 231 oblectamina] oblectamenta *in marg.* A

vilitate in primeri honeris corustancia tue
propaginis elucescas.

<8.>

Ponit auctor responsum ex parte filii ad matrem dicens sic
Amicicioso etc. NOTA ,legas' duo significat, wersus:

Qui mittit, legat, moriens gaude sua legat.

240

NOTA ,livor -ris' est proprie cicatrix, que apparet puro in dorso
post percussionem virge. NOTA ,marceo -es -re' est verbum
perfecte forme, inde venit ,marcesco -is -re' verbum inchoative
forme et proprie pertinet ad flores. NOTA ibi ,picta eulogio',
unde poeta:

Pelle sub agnina latitat sepe mens lupina,

item:

Qui mel in ore gerit et me retro pungere querit,
huius amicicium nolo michi sociam,

item in Militario:

250

Dulcia per verba latuit, ut angwis in herba.

NOTA ,eulogium' dicitur ab ,eu', quod est bonum, et ,logos',
sermo, quasi bonus sermo. Item in Nova poetria:

Quidquid delirant reges, plectuntur Achivi.

D 190v

A 117r

| Amicicio servimine prorogacioneque
dierum vivendi cum honore sanius | prelegatis.

Nam de sinistris mei successibus livor
detestabilis quorundam gratulando me

240 Qui...legat²] EBERH. BETH., *Grecism.* 15, 47 246 Pelle...lupina]
Prov. sent. 493h2 248–249 Qui...sociam] *Prov. sent.* 24239
251 Dulcia...herba] *Milit.* 84; *Prov. sent.* 6357a 254 Quidquid...
Achivi] HOR., *Epist.* I, 2, 14

234 vilitate] turpidine | primeri] primi | honeris] decoris | corustancia] in
luciditate 235 propaginis] progeniei | elucescas] scilicet tu resplendeas
256 Amicicio] amicabili | servimine] servicio | prorogacioneque] id est
prolongacione 257 dierum] temporum | vivendi] vitam ducendi | cum
honore] cum decore | sanius] id est sane vel bene | prelegatis] premissis
istis 258 Nam] pro quia | mei] scilicet ipsius | successibus] eventibus
livor] invidia 259 detestabilis] execrabilis | quorundam] scilicet
hominum | gratulando] id est gaudendo | me] scilicet ipsum

256 Amicicio] Amicioso *in marg. sin. A*, Accusatus filius a patre
expurgationem sibi contendi desiderans petit ut hiis non credatur a quibus
est delatus *in marg. inf. A*, Amicioso D 258 Nam] Cum doloris
amaritudo pia corda parentum repleverit, nisi consolacio remedia natorum
prestat discrecio proprie fortassis vite paterentur ex terminum improvisae.
Genitrix itaque amantissima D

260 pestiferum marcescere gestis ac sarcinari,
 quorum reor me expertem fore et insontem,
 vobis frivole intimavit, vos igitur superficie
 ortor scriptotenus relatibus aures vestras
 obturantibus non assensuram detractorum
 expiacionem sceleribus de obiectis michimet
 concedentes. Cum verba ficta plerumque
 placiditatis picta eulogio forinsecus a tramite
 veritatis videntur non delirare, que fallaci
 aspergine madefacta nimium amarescunt in
 270 falsitatis orbita transitando.

<9.>

Hic auctor ponit formam querimonie ex parte minimi
 fratris ad maximum dicens sic ‚Amoris constancia‘. NOTA
 ‚autupno‘ idem est, quod ‚estimo‘, wersus:

Autumnat hoc in me, quicquid noverit perfidus in se.

Item ‚fibula -le‘ est ornatum, quo pectus feminarum ornatur, vel
 firmatorium, quo palium in humeris tenetur, inde ‚fibulo -as -
 are‘, id est fibulis ligare. NOTA ‚limes -tis‘ est via transversa per
 280 agros ipsos agros dividens. NOTA diferencia est inter ista labat
 et alia, wersus:

276 Autumnat...se] *Prov. sent.* 1859

260 pestiferum] id est nepharie vel illicitis | marcescere] deficere | gestis]
 id est factis | ac] pro etiam | sarcinari] gravari 261 quorum] scilicet
 reor] estimo vel opinor | me] scilicet ipsum | expertem] non participem
 fore] esse | insontem] id est innocentem 262 vobis] scilicet fratri meo
 frivole] id est mendaciter vel fraudulenter | intimavit] id est opinavit | vos]
 te, matrem meam | igitur] ergo | superficie] tenore 263 ortor] scilicet ego
 rogo | scriptotenus] lectorum | relatibus] dictis vel sermonibus | aures] id
 est auditum | vestras] vestrum 264 assensuram] id est acquieturam
 detractorum] derogatorum 265 expiacionem] expurgacionem vel
 emundacionem | sceleribus] id est viciis, criminibus | obiectis] id est
 oppositis | michimet] mei ipsi 266 concedentes] id est dantes | Cum] pro
 ex quo | verba] dicenda | ficta] composita | plerumque] sepe
 267 placiditatis] id est blandicii vel bonitatis | picta] id est ornata vel dulco
 rata | eulogio] id est pulcro sermone | forinsecus] id est extrinsecus; id est
 docere | a tramite] id est a via vel ab itinere 268 veritatis] id est
 rectitudinis | videntur] apparent vel creduntur | non delirare] non deviare
 que] scilicet verba ficta | fallaci] id est fraudulenta 269 madefacta] id est
 irrigata vel ornata | nimium] id est ultimo modo | amarescunt] amare
 redduntur 270 falsitatis] id est fallacie | orbita] id est in via | transitando]
 id est cursitando

269 madefacta] madefacta *in marg. A*

Pes labat, domus vacilat, limus spectat, domus mitat, navis vacilat in undis.

Amoris constancia innata cum complacentia voluntate parata firmiter propagatis.

Animi serenitatem quadam meroris calligine obumbrante cogor materiam vobis proponere querulosam: Johanem fratrem meum ac vestrum, quem hucusque sincere dileccionis vinculum confovere totaliter autumabam, quod celula confibulavit naturalis, michi fratri in erumna vacilanti spacio non modici temporis | interiecto nec subsidio subvenisse aliquali. Ach deus, qualiter potuit se abstinere, quod fratrem germanum zelus presidii acrius non aspexit oculo pietatis! Et quia fraterne karitatis videtur interesse senioris actus iunioris illicitos lima correctionis elimare a limite rectitudinis

290

A 117v

285 Amoris] id est caritatis | constancia] scabillitate | innata] id est naturali cum complacentia] id est cum placiditate **286** voluntate] scilicet et(?), id est intencione | parata] promta | firmiter] sedule | propagatis] id est antedelatis seu premissis **287** Animi] unde intellectus seu conceptus serenitatem] id est claritatem | quadam] id est aliqua | meroris] id est tristicie | calligine] id est obscuritate **288** obumbrante] id est obnihilante cogor] scilicet ogo compellor | vobis] scilicet fratri meo | proponere] id est enarrare seu adicere **289** querulosam] lamentabili | Johanem] scilicet fratrem] germanum | ac] pro et | vestrum] tuum **290** quem] scilicet fratrem | hucusque] actenus | sincere] sinceri | dileccionis] amoris vinculum] unionem **291** confovere] mittere | totaliter] de toto autumabam] scilicet ego, id est estimabam | quod] scilicet vinculum celula] id est virtus **292** confibulavit] id est coniunxit vel legavit naturalis] innata | michi] scilicet ipsi | fratri] scilicet germanus | in erumna] id est in miseria vel in pauperitate **293** vacilanti] id est naufraganti | non ... temporis] id est non vagi temporis intervallo interiecto] id est inserto vel incluso **294** subsidio] id est auxilio subvenisse] auxilicetus fuisse | aliquali] id est aliquo | Ach] id est ve deus] scilicet o **295** qualiter] id est quomodo | potuit] id est valuit | se] scilicet ipsum | abstinere] id est retrahere vel remove | fratrem] scilicet meum **296** zelus] amor | presidii] auxilii | aspexit] id est respexit **297** oculo] id est visu | pietatis] misericordie | Et quia] pro quo | fraterne karitatis] fraterne dileccionis | videtur] apparet **298** interesse] id est pertinere | senioris] antiquioris fratris | actus] opera | iunioris] scilicet fratris | illicitos] nepharia | lima] id est asperitate **299** correctionis] id est castigacionis | elimare] id est corrigere | a limite] id est a via | rectitudinis] id est veritatis

285 Amoris] Subsidium sibi non esse datum a fratre medio iunior frater conqueritur seniori *in marg. A*

300 oberantis, unde vos deprecor intime ac attente,
 quatenus predictum fratrem reprehensionis ubere
 castigetis, ut sumpti doloris nebula de confinio
 mee mentis recedente amoris nitor innatus inter
 nos corustet pariter et consuetus.

<10.>

Hic auctor ponit rescriptum secundi fratris ad tertium,
 dicit ‚Plenitudine karitatis‘. NOTA ‚karis‘ Grece est gracia
 Latine, inde ‚caritas‘, id est dileccio. Sunt enim duo precepta
 310 caritatis, videlicet amor Dei et proximi; et non minus quam inter
 duos caritas haberi potest. Nemo enim proprie ad se ipsum
 caritatem habere dicitur, sed dileccionem ex se in alterum, ut
 esse caritas possit. NOTA differenciam inter ‚molior‘, ‚molo‘ et
 ‚molio‘, wersus:

Molior artis opus, molo grana, molio ceram.

Item puto est activum et neutrum, wersus:

Activum puto scindere parteque neutrum.

NOTA ‚vestigium‘ dicitur a nomine ‚vestis‘ et a verbo ‚ago‘,
 unde sunt hominum vestigia creberrime vocata. Item NOTA
 320 ‚meretrix‘ dicitur quasi merens tria, scilicet peccatum minimum
 et confusionem, et difinitur sic: Meretrix est destructio
 oculorum, dapnacio animarum, claudicacio membrorum, via
 iniquitatis, ianua inferni, scorpionis percussio, perturbacio
 clericorum, evacuacio bursarum, privacio virtutum, abiecio
 morum, mentis elevacio, omnis boni arogancia, seculi
 augumentacio, mundi capcio, veritatis negacio, falsitatis
 aprobacio. NOTA ibi ‚principiis obstare‘, unde:

Principiis obsta, sero medicina paratur,

wersus: Cum mala pro longas invaluere moras.

330 Sed propera nec te venturas differ in oras.

Qui non est hodie, cras minus aptus erit.

315 Molior...opus] OVID., *Ars* 1, 266

328–331 Principiis...erit] OVID., *Rem.* 91-94

300 oberantis] id est deviantis | unde] pro igitur | vos] scilicet fratrem
 meum | deprecor] id est rogo | intime] intrinsece | attente] id est diligenter
 301 quatenus] ut | predictum] iam dictum | fratrem] scilicet germanum
 reprehensionis] id est castigacionis | ubere] plenitudine 302 castigetis]
 corrigatis | ut] pro quod | sumpti] concepte | doloris] pene | nebula] id est
 obsereitate | de confinio] id es de loco 303 mee] mei | mentis] cordis
 recedente] abeunte | amoris] id est dileccionis | nitor] id est splendor
 innatus] id est naturalis 304 nos] scilicet fratres | corustet] id est
 resplendeat | pariter] pro simul | consuetus] id est sollicitus vel usitatus

Plenitudine caritatis cum servitutis
promptitudine preinclusis.

A 118r Germanicum delatus per relatum super
eodem molior vobis presentibus | propalare,
quem vestigia prudentum actenus imitari
putabam, esitantem a tramite propinquitatis
vilissime meretricule insudare consexi et vestes
librosque cum eadem inaniter sepissime penitus
expendisse. Verum quia principiis obstare
bonum videtur, ne scintella in flammam valeat
excrescere consumptivam, igitur fratrem meum
ac vestrum propriam in mansionem retrahatis, ut
in lene prefixe amore intencius non ardescat.

340

<11.>

Forma fratris senioris mediocrem fratrem corrigentis.
NOTA ‚calodemon‘ dicitur a ‚calon‘ Grece, quod est bonum
Latine, et ‚sciens‘, demon, quasi bonum sciens, unde Grecista:

350

Per calo signo bonum, quia nascitur hinc calodemon,

351 Per...calodemon] EBERH. BETH., *Grecism.* 8, 56

333 Plenitudine] integritate | caritatis] dilectionis | cum servitutis] id est cum servicii 334 promptitudine] id est aptitudine | preinclusis] preinsertis, scilicet istis 335 Germanicum] id est paternum | delatus] scilicet ago accusatus | per relatum] per sermonem 335–336 super eodem] id est super isto fratre maiori 336 molior] scilicet ego conor vobis] tibi, fratri meo | presentibus] scilicet presentibus litteris | propalare] id est per presentes narrare 337 quem] scilicet fratrem | vestigia] id est gressus | prudentum] id est discretorum, scilicet hominum | actenus] huc usque | imitari] sequi 338 putabam] id est estimabam | esitantem] dubitantem vel exhibitantem | a tramite] id est a via | propinquitatis] id est consangwintatis 339 vilissime] id est turpissime | meretricule] id est leve insudare] id est inherere | consexi] sed consideravi, scilicet consexi vestes] vistimenta 340 librosque] id est codices | librosque] pro et eadem] scilicet meretriculam | inaniter] scilicet et hoc, id est nane vel inutiliter | sepissime] id est creberrime | penitus] omnino 341 expendisse] id est consumpssisse | Verum] pro sed | principiis] id est primo amori vel in primo procinctu | obstare] contra stare vel contrariari 342 bonum] utile substancie | videtur] cognoscitur | ne] ut non | scintella] id est primus ignis flammam] id est ignem, hic est in amorem mulierum | valeat] queat vel possit 343 excrescere] valescere | consumptivam] id est consumptivum igitur] pro quo | fratrem] scilicet germanum | meum] mei ipsius 344 ac] pro et | vestrum] vestri ipsius | propriam... mansionem] id est in propriam habitationem seu domum | retrahatis] scilicet vos reducat | ut] quod 345 lene] meretricis | prefixe] id est predicta | amore] id est igne amoris intencius] indiligencius | non ardescat] scilicet ipse, id est non incendatur vel non uratur

ut deus vel angelus et ponitur ‚angelus‘ pro ‚lucifero‘. Nam lucifer, qui dicebatur quasi lucem ferens, dixit: Ponam sedem meam in aquilone et ero similis altissimo, et cum hoc dixisset, mox de celo cum suis complicitibus corruit. Iuxta illud lucifer angelus de celo corruit, quia ibi non superbia, sed humilitas habitavit. **NOTA** ‚eminus‘ est idem, quod ‚longe‘, sed ‚cominus‘ est idem, quod ‚prope‘; unde Grecista:

Eminus de longe, sed cominus ad prope spectat.

360 **NOTA** ‚vereor‘ in simplicitate est idem, quod ‚timeo‘, sed compositum cum ‚re‘ significat ‚revereri‘, unde:

Est vereor timeo, sed revereri dic venerari.

Item ‚obsto‘ plura significat, wersus:

Impedit atque nocet obstat circum contra resistit.

Nota: ‚caritas‘ Grece est gracia Latine, unde:

Gracia fit caritas, hoc eukaristia probat.

Et ‚eucaristia‘ dicitur ab ‚eu‘, quod est bonum, et ‚caritas‘, gracia, quasi bonum gracia, scilicet sacramentum corporis et sanguinis Christi hominibus mundo corde summentibus. Item nomina et verba transumpta idem significant. **Facinus** est peccatum, ut ibi:

370

Ad facinus duplex non sufficit ulcio simplex.

Item, quod ultimatus finis est ipse Deus, quia tamquam a principio omnia dependent et a Deum tamquam ad finem omnia rediguntur etc.

Progenita dilectione semper refulgente cominus preindicta.

380

Non miror consonum admirari humanitatem mirarum reliquis virtutibus | et fulgoribus celse fidelitatis in facinorum vilitate ac cordis

A 118v

353–354 Ponam... altissimo] e. g. AUG., *In Psalm.*, 1, 4 **359** Eminus... spectat] EBERH. BETH., *Grecism.* 20, 30 **362** Est... venerari] EBERH. BETH., *Grecism.* 16, 70 **372** Ad... simplex] *Prov. sent.* 352

377 Progenita] procreato illud propagato | dilectione] id est amore semper] omni tempore | refulgente] resplendente **378** cominus] id est prope | preindicta] id est preincerta vel premissa **379** Non miror] scilicet ego, id est non credo vel non opinor | consonum] proporcionabile vel conveniencius | admirari] mire rei vel admiracioni | humanitatem] id est hominem corporalem **380** mirarum] pietatum | reliquis] postpositis virtutibus] moribus | fulgoribus] id est splendoribus 380–381 celse fidelitatis] alte vel magne fidei **381** facinorum] id est criminum vel viciorum | vilitate] turpitudine | ac] pro eciam | cordis] mentis

obduracione taliter volitasse, cum calodemon cum sibi de luce gerenda fuerat, nomen sortitus non est veritus comittere facinus detestandum. Prescripto non obstante te germanum innati amaminis expertem miror nullum amimculum in tante magnitudinis inopia fratri percunctanti misericorditer porrexisse. Ex quo non ambigo, quod in tui cordis scrinio scintilla nulla caritatis valeat reperiri, et te nomen a petra vendicasse, quoniam non a matris nostre semine staturam es adeptus, sed saxigenus de solidissime materia silicis es exortus. Unde in humanitatis semota pertinacia sectare totis viribus caritatem, sine cuius vigore non potest finis ultimatus adipisci.

390

<12.>

Hic ponit formam excusatoriam ex parte fratris mediocris ad maximum, dicit, ut patet. NOTA triplex est celula capitis, scilicet imaginatio, que viget in sincipite et in anteriori parte capitis, et hec cogitat de rebus et apprehendit eas. Sed ratio est in media parte capitis et hec indicat de rebus per ymaginacionem apprehensis. Memoria vero est, que viget in

400

382 obduracione] induritate | taliter] sic | volitasse] habitasse vel perseverasse | cum] per ex quo | calodemon] id est angelus luci vel forma incorporeus, scilicet angelus **383** sibi] scilicet ipsi | de luce] de claritate gerenda] portanda | fuerat] erat | nomen] denominacionem | sortitus] id est adeptus **384** veritus] id est verecundatus vel tenuit | comittere] propetrare facinus] id est crimen vel maledicionem | detestandum] abhominabile **385** Prescripto] scilicet sermone | obstante] id est contrariante | te] ipsum germanum] fratrem | innati] naturalis **386** amaminis] amoris | expertem] non participem | miror] admiror | nullum] nullum | amimculum] id est subsidium **387** tante magnitudinis] id est tam magne immensitatis inopia] id est pauperitate | fratri] te germano | percunctanti] moranti **388** misericorditer] pie | porrexisse] dedisse | quo] facto | non ambigo] scilicet ego, non dubito **389** in...cordis] in tue mentis | scrinio] loco archano | scintilla] ignis | nulla] nullus | caritatis] amoris **390** valeat] possit | reperiri] inveniri | te] scilicet ipsum | nomen] denominacionem petra] tali lapide | vendicasse] nuncupasse **391** quoniam] pro quia, scilicet tu | matris] id est genitoris | semine] progenie | staturam] statum **392** adeptus] assecutus | sed] scilicet tam | saxigenus] id est lapideus existens | solidissime] id est durissime | materia] subiecto **393** silicis] lapidis | exortus] exortus | Unde] pro certo | humanitatis] hominis corporalis | semota] reclusa **394** pertinacia] duricia | sectare] scilicet tu, id est imitare | totis] id est omnibus | viribus] fortitudinibus | caritatem] talem virtutem | sine] absque **395** vigore] vel virtute karitatis, potencia finis] id est affectus, hic est ipse deus | ultimatus] ultimus | adipisci] id est consequi vel attingi

occipite et in posteriore parte capitis, et hec suscipit res et signat per ymaginaciones apprehensas, per rationem indicatas. Et dicitur celula a ‚celo -as -are‘, quod est occultare, quia celat inhabitantes etc.

410 | Preclarido amamine cum ancillaminis conamine preintinctis. B 86r

420 Quia illa, que de meis vobis successibus detractorium per famen sunt relata | in se nichil veritatis pertinere videntur, sed pocius de livoris celula prodierunt, ut vos seuire contra me acriter irritarent. Nec mirum, quia lividus zelator de successibus prosperis alterius meret simul ac malignanter, in undanciam penurie pati cum insontem viderit gratulando. Unde decrevi vos humiliter presentibus fieri exoratum, quatenus verbis nugatoriis robur fidei non mancipetis, donec veritatis experimentum eorum integre A 119r

409 Preclarido] preclara dilectione | ancillaminis] serviminis
410 conamine] conatu | preintinctis] perinclusis vel premissis, scilicet istis
411 illa] scilicet verba | vobis] vobis, fratri meo | successibus] id est excessibus vel transgressionibus **412** famen] scilicet et hic, per sermonem | relata] dicta vel narrata | se] id est ipsis | nichil] nil
413 veritatis] rectitudinis | pertinere] habere | videntur] asiderantur pocius] magis | livoris] id est invidie **414** celula] corde vel de loco prodierunt] id est gressa sunt | ut] id est quod | vos] scilicet fratrem meum seuire] furire | contra me] id est adversum me ipsum | acriter] id est crudeliter **415** irritarent] id est ad iram provocarent | Nec] pro non mirum] est mirabile | quia] id est quod | lividus] id est fraudum | zelator] malignator 415–416 de successibus] id est de eventibus **416** prosperis] fortunatis | alterius] scilicet hominis proximi | meret] id est dolet vel triscatur | ac] per eciam **417** malignanter] maliciater | in] scilicet et undanciam] id est superfluitatem scilicet | penurie] id est misere vel pauperitatis | pati] sustinere | cum] id est postquam **418** insontem] innocentem | viderit] consideravit | gratulando] gaudendo | Unde] id est igitur | decrevi] sed ego proposui vel deliberavi | vos] scilicet fratrem **419** humiliter] id est devote | presentibus] per istas litteras | fieri] esse exoratum] id est oratum | quatenus] quod **420** verbis] sermonibus nugatoriis] mendacibus | robur] id est vires | fidei] fiducie | non mancipetis] non apponatis **421** donec] quousque | veritatis] rectitudinis experimentum] probacionem | eorum] scilicet vestrum | integre] ex toto

409–410 Preclarido...preintinctis] Serviis oracionibus ad quedam beneplacita semper paratus *B* **411** successibus] excessibus *B*
412 detractorium...famen] per famam detractorum *B* **413** pertinere] retinere *B* **416** successibus prosperis] prosperis successibus *B* | meret] meret id est zyele *B* **419** humiliter] *om. B*

senciatis. Cum nequaquam propriam in patriam gressus pedum convertam, nisi Deo sublimi concedente labia vobis me deferencia mendacium evidenter videbuntur formare.

<13.>

Hic auctor ponit formam ex parte sororis ad fratrem, dicit ‚Hilari salute‘. NOTA dixit Seneca: Si nobilis vel pulcher es, lauda parentes, si dives es, lauda fortunam, si virtuosus, lauda te ipsum, si potens, expecta paulisper et nichil eris.“ Qui dixit: Amor potius dixisset amaram. Unde Boecius in De consolacione philosophie:

430

Quis legem dat amantibus? Amor enim lex est sibi, unde secundum Grecistam:

Facundus proprie verbis dicitur habundans,“ unde Ovidius:

Equore quot conche tot sunt in amore dolores.

Vulneror et clausum sub pectore porto telum.

NOTA mors nichil aliquid est nisi separacio anime a corpore, unde NOTA vita est mansio anime in corpore secundum Aristotelem in De morte et vita. NOTA ‚sodalis‘ est socius, unde Grecista:

440

Me scola consortem faciat convina sodalem.

Et ‚sodalis‘ dicitur a ‚sos‘, quod est cum, et ‚alo -lis‘, quod est ‚nutrio, nutris‘, quasi cum alio nutritus.

429–431 Si...eris] GUILL. WHEATL., *In Cons.* 3, 6 **434** Quis...sibi] BOETH., *Cons.* 3, carm. 12, 47–48 **436** Facundus...habundans] EBERH. BETH., *Grecism.* 13, 115 **438** Equore...dolores] cfr OVID., *Ars* 2, 519 **439** Vulneror...telum] *Prov. sent.* 34208 **441** vita...corpore] *Auct. Arist., De morte* 140 **444** Me...sodalem] EBERH. BETH., *Grecism.* 13, 204

422 senciatis] scilicet vos cognoscatis | Cum] ex quo | nequaquam] nullo modo | propriam] meam | patriam] id est inmansionem **423** gressus] id est vestigia | pedum] id est meorum | convertam] scilicet ego, id est devergam | Deo] creatorem | sublimi] altissimo adiuvante **424** labia] ora vobis] tibi, fratri meo | me] scilicet ipsum | deferencia] accusancia **425** mendacium] falsum, ficticium | evidenter] manifesta | videbuntur] considerabuntur | formare] nutrire

422–425 Cum...formare] Quia in brevi tempore gratiam vestram visitabo ibique clarius vobis expiabo vestram validam personam autem dignetur Altissimus conservare feliciter et prospere iugi exo *B*

Hilari salute cum exulacionis et glorie
habundancia preoptatis.

450

Quia mira speciositas iuvenis cuiusdam
nature possibilitate | tanta pulchritudinis
affluencia illustrata vix Tuliana facundia
explicanda me telo amoris intentino
vehementissime sauciavit, quod nec ciborum
fomentis nec potus refocilamine nec sompni
oblectamentis valeo deliniri, ut mallet carnis
persolvens debitum de medio vel de mundo
sufferri quam amoris tacta punicionibus igniferis
vite presentis solamine confoveri. Cuius rei vos
460 rogo ob causam, quatenus inter scolares vel
sodales vestros diligenti scrutinio inquiratis,
quod si alicuius remedii valore incensi amoris
flagrancia valeat aliquatenus removeri. Alias me

A 119v

448 Hilari] leta | salute] salutacione 448–449 cum...habundancia] cum
affluencia gaudii laudis vel honoris **449** preoptatis] predesideratis
450 mira] id est mirifica | speciositas] pulcritudo | iuvenis] adolescentibus
cuiusdam] cuiusdam unius **451** nature] id est naturalis proprietatis
possibilitate] exinpotencia | tanta] tam magna | pulchritudinis] decoris
452 affluencia] multitudine | illustrata] dificulter illuminata | vix] dificulter
Tuliana] id est Tulli, talis poete | facundia] eloquencia **453** explicanda] id
est enarranda | me] sororem tuam | telo] vulnero | amoris] desiderii
carnalis | intentino] intrinseco **454** vehementissime] crudelissime
sauciavit] vulneravit | quod] pro ut | nec] non | ciborum] id est
precibarium **455** fomentis] nutrimentis | potus] potuum seu bibicionum
refocilamine] refeccione | sompni] dormitacionis **456** oblectamentis]
delectamentis | valeo] possum | deliniri] demulcere | ut] pro quod
mallet] magis vellem | carnis] carnalis concupiscencie **457** persolvens]
reddens | debitum] desiderium | medio] hic est de terra | mundo] de isto
mundo **458** sufferri] id est duci | quam] scilicet ego vellem | amoris]
carnalis desiderii | tacta] punita | punicionibus] cruciatibus | igniferis]
ardentibus **459** vite] seculum | presentis] huius | solamine] consolacione
confoveri] nutrir | Cuius rei] ob quam causam vel quamobrem | vos] te
fratrem **460** rogo] scilicet ego, soror vestra, id est exoro | ob causam]
propter causam | quatenus] ut | scolares] scolasticos **461** sodales vestros]
inter tuos socios | diligenti] studiosa | scrutinio] inquisicione | inquiratis]
inquisicioni faciatis **462** alicuius...valore] potencia vel virtute aliquius
medele | incensi] vel ardentis carnalis | amoris] desiderii **463** flagrancia]
ardor | valeat] queat vel possit | aliquatenus] aliqualiter | removeri] tolli
Alias] aliter | me] scilicet ipsam

448 Hilari] Amoris flammam quod sit in medium ad extinguendum soror
postulat a fratre cum diligencia satis magna *in marg. A*

oportet felle ardoris conbustam spiritus
dulcedinem exspirare.

<14.>

Hic auctor ponit responsum ex parte fratris ad sororem
dicens sic ‚Intentino complacencie oblectamine‘ etc. NOTA
‚mutuum‘ nichil aliquid est, nisi de meo sit tuum et e contrario,
quod de tuo sit meum; exemplum: Venceslaus diligit Petrum et
Petrus diligit Venceslaum, et hoc vocatur se mutuo diligere.
NOTA ubi dicitur ‚cum vestros peritia intellectualis‘, tangitur ibi
amor. Unde quidem metrasta:

Adam, Sampsonem, David regem ac Salomonem;

wersus:

Atque Aristotelem, Allexandrum Vergiliumque;

wersus:

Femina deceptit, qui modo tutus erit, quasi dicat nullus.

NOTA ubi dicitur ‚sed quia generi humano‘, notandum, quod de
nobilitate loquitur ipsius Boecius secundo De consolatione
philosophie, ubi dicit: Nos sumus similes Deo mente, quia nos
sumus intelligibiles sicut Deus, et ideo dicit ibidem secundo De
consolatione, quod homo servans nobilitatem suam, id est
animam suam, dicitur esse deus, ut habetur in Psalmo: *Ego dixi:
Dii estis et filii excelsi*. NOTA ‚contagium, contagii‘ componitur
a ‚con‘ et ‚tango‘, et dicitur illa immundities, que fluit ex
doloribus. NOTA ‚duco‘ plura significat, unde wersus:

Ducit, desponsat, reputat, trahit, apropiatur,

quasi diceret hoc verbum ‚duco‘ desponsat, id est significat
sponsam ducere, sed in hoc loco significat representare. NOTA
pauper Henricus | dicit:

Proscribas igitur gladiis et fustibus ipsum,

scilicet amorem. Et Ovidius in De remedio amoris:

Tu tantum in vinculis quamvis retribuere furis.

Et de eodem loquitur Boecius in De consolatione philosophiae
dicens sic:

475 Adam...Salomonem] *Prov. sent.* 520 **479** Femina...erit] *Prov. sent.*
520 **482** Nos...mente] *Auct. Arist., Boeth. Cons.* 21 **489** Ducit...
apropriatur] GUILL. WHEATL. (dubium), *In Disc. schol.* 4, 2
493 Proscribas...ipsum] HENR. SEPTIM., *Elegia* 4, 159 **495** Tu...
furis] cfr OVID., *Rem.* 213

464 oportet] necessarium est | felle] amaritudine | ardoris] amoris
conbustam] exustam | spiritus] anime **465** dulcedinem] cultorem vel
suavitatem | exspirare] exalare vel emittere

485–486 Ego...excelsi] Ps 81, 6

Si vitare velis Venerem, loca, tempora, vita.

Nam locus et tempus pabula donant ei.

500 Et Alanus in Problemantibus:

Subtrahe ligna foco, si vis extingwere flammam
sic carnis motus ocia vina dapes.

Intentino complacencie oblectamine mutuo
cum serviciorum exoptamine precontactis.

510 Nam cum vos immensitate ardoris amatui
percepi crudeliter saucitatem et viam universe
carnis ingredi exoptare, mox tripudio leticie
profligato inmoderato mesticie gelicidio sum
convulsus, quod beneficio rationis orbatus vix
vite queo solacio compotiri. Nec mirum vos
acerbitate amoris exsecrabilis occupatam, cum
viros pericia intellectualis luminis egregie
instructos virus amoris multotenus pessundavit.
Sed quia generi humano solercia naturaliter est
inserta, ut contagio malorum postergato studeat

498–499

Si...ei] ALAN. INS., *Planct. nat.* 9, 69–70

501–502 Subtrahe...dapes] ALAN. INS., *Parab.* 30–40

504 Intentino] continua vel diligenti | complacencie] beneplaciti
oblectamine] delectacione 505 serviciorum] obsequiorum | exoptamine]
postulamene | precontactis] proscripitis vel premissis, scilicet ipsis
506 Nam] pro quia | cum] postquam | vos] scilicet sororem | immensitate]
magnitudine | ardoris] amoris | amatui] amativi 507 percepi] scilicet ego
intelexi | crudeliter] acriter | saucitatem] vulneratam | viam] iter | universe]
omnis 508 ingredi] inire | exoptare] expostulare | mox] id est statim
tripudio] gaudio | leticie] exultacionis 509 profligato] pulsato
inmoderato] id est in magno | mesticie] tristicie | gelicidio] frigore
510 convulsus] astrictus | rationis] intellectus | orbatus] privatis | vix]
dificulter 511 vite] scilicet mee | queo] id est possum | solacio] solamine
compotiri] confovero | mirum] scilicet est, id est mirabile | vos] scilicet
sororem 512 acerbitate] crudelitate | amoris] carnalis concupiscencie
exsecrabilis] exabominabilis | occupatam] inpeditatem | cum] pro ex quo
513 viros] homines | pericia] sciencia | intellectualis] racionalis | luminis]
intellectus | egregie] strenue 514 instructos] inbustos | virus] venenum
amoris] carnalis concupiscencie | multotenus] sepius | pessundavit]
conculcavit 515 generi] ipsi | humano] homini | solercia] prudentia
naturaliter] secundum proprietatem naturalem 516 inserta] inmissa
contagio] sorde | malorum] scilicet viciorum | postergato] postposita
studeat] scilicet ipse conatur

504 Intentino] Amoris cuiusdam flamma quomodo valeat extingui frater
rescribit sorori *in marg. A* 510 rationis] *em. e ratione A*

virtutibus inherere, igitur vobis presentibus duxi
propalandum, si ab amoris cruciatibus affective
sequestrari velitis, iuvenis absenciam, amore
cuius arcanum cupiatis. Cum inter cetera
Nasonis De remedio amoris remedia huiusmodi
potissimum est repertum. 520

<15.>

Hic auctor ponit formam ex parte sororis ad fratrem, dicit
,Salutacione preamanti'. NOTA ,cepio, cepis' est antiquum
verbum, cuius preteritum est ,cepi -sti -it'. Et est differentia
inter ,cepio' et ,capiro', quia ,cepio' idem est, quod ,incipio', et
est neutri generis et ideo non est in usu in presenti et in illis
temporibus, que derivantur a presenti, sed tantummodo in
preterito et temporibus derivatis a preterito est in usu. | Sed
,capiro' est verbum activi generis et est in usu modernorum.
NOTA ,proficiscens' est participium figure decomposite, quia
venit a verbo composite figure ,proficiscor', quod componitur a
,pro' et ,facio', wersus: 530

Causa profectus sine lege sepe profectus.

Item ,suffero' duo significat, wersus:

Suffero dicit pacior hoc sufficit, que spoliat,
quid quasi diceret. Hoc verbum ,suffero' componitur a ,sub' et
,fero', ut dicendo ,Iste sufert solidum ab alio,' id est patitur.
Sed pro secundo significato componitur a ,sursum' et ,fero', et
sic habetur in littera per eius participium ,sublatus' et est idem,
quod ,levatus' vel ,mortuus'. NOTA ,desidere' venit ab illo
nomine ,deses', quod est generis omnis, per illam regulam dicit
per tria deses, quod componitur a ,de', quod est deorsum, et
,sedeo', quasi deorsum sedeo, et ,deses' idem est, quod ,piger'.
Inde venit adverbium composite figure ,indesite', id est inpigre, 540

536 Causa ... profectus²] *Prov. sent.* 2524

517 virtutibus] id est moribus | inherere] id est insudare | igitur] pro ergo
vobis] tibi, sorori | presentibus] per presentes, istis litteris | duxi] scilicet
ego proposui 518 propalandum] id est manifestandi, scilicet tibi | si]
scilicet vos, soror mea | amoris] carnalis concupiscencie | cruciatibus]
punctionibus | affective] id est finaliter 519 sequestrari] removeri
velitis] cupitis | iuvenis] id est adolescentis | absenciam] id est effugium
amore] carnalis concupiscencie 520 cuius] scilicet iuvenis | arcanum] id
est struginium | cupiatis] scilicet vos insumatis | Cum] pro ex quo | inter
cetera] inter omnia 521 Nasonis] Owidi, ilius poete | De remedio] de
fuga | amoris] carnalis concupiscencie | remedia] documenta | huiusmodi]
istud remedium 522 potissimum] optimum | repertum] id est inventum

quod componitur ab ‚in‘, quod est non, et ‚deside‘, quasi non desite.

550

Salutatione preamanti cum nisu irradianti serviminis predirectis.

560

Vestra velit dilecio, frater predilecte, concipere presentis tenoris relatum, nam pater noster ad limina sancti Petri proficiscens in reddeundo fuit captivatus, demum difficultate cum magna redemptus, infirmus iacendo ab huius vite medio, veluti Cristo placuit, est sublatus. Quapropter vos exoro, quod omni mora semota regendam ad hereditatem indesite reddeatis, que iam cepit vacillare manu feminea dispensante, alioquin rerum perdicionem et amicorum nostrorum indignacionem incurretis totaliter sempiternam etc.

<16.>

551 Salutatione] id est adopcionem | preamanti] predilect | nisu] id est conamine | irradianti] refulgenti **552** serviminis] id est servitui predirectis] id est premissis, scilicet istis **553** Vestra] id est vester | velit] cupit | dilecio] amor | frater] germane | predilecte] preamande **554** concipere] comprehendere | presentis tenoris] istius littere | relatum] sermonem | nam] pro quia | pater] genitor **555** noster] noster | ad limina] id est ad ecclesiam | sancti Petri] id est ad peregrinacionem Romanam proficiscens] transiens vel gradiens **555–556** in reddeundo] id est in revertendo, scilicet peregrinando **556** fuit] extitit | captivatus] id est defectus | demum] ultimo | difficultate] labore **557** magna] magno redemptus] liberatus | infirmus] langwidus | iacendo] decumbendo **558** huius vite] id est istius seculi | medio] mundo | veluti] pro sicut vel quemadmodum | Cristo] id est Deo | placuit] placitum fuit | est] in primo vice **559** sublatus] id est levatus | Quapropter] id est propter quod | vos] scilicet fratrem | exoro] scilicet ego soror, id est peto | quod] ut | omni] scilicet et hoc, id est comunali | mora] preotraccione **560** semota] procul mota | regendam] id est gubernandam | ad hereditatem] id est ad hereditatem, hic est ad gubernandum bona nostra | indesite] id est inpigne **561** reddeatis] revertatis, iam renovatis | que] scilicet hereditas | iam] nunc cepit] id est incepit | vacillare] id est deperire | manu] proteccionem feminea] muliebri **562** dispensante] id est gubernante | alioquin] taliter rerum] diviciarum | perdicionem] id est amissionem **563** amicorum] id est consangwinorum | indignacionem] iram | incurretis] scilicet vos, id est habitis **564** totaliter] omnimode | sempiternam] id est perpetuam vel eternam

551 Salutatione] Mortem patris soror notificans fratri studenti hortatur ipsum, ut domum visitare non negligat *in marg. A*

Hic ponit responsum suum ex parte fratris ad sororem dicens sic ‚Preoptato solacio‘. NOTA differencia est inter ‚discedo‘ et ‚decedo‘, unde wersus:

Decedit moriens, discedit ab urbe recedens.

570

Item ‚gratulor‘ duo significat, wersus:

Gratulor exulto, sic gratulor ago grates,

wersus:

A grato primum, sed dicit a grate secundum, quasi diceret: hoc verbum ‚gratulor -ris‘ significans exultare seu gaudere descendit ab isto ablativo grato, qui venit ab isto nomine ‚gratus, grati‘. Sed significans graciaram refferaciones descendit ab isto ablativo ‚grate‘ indeclinabili. NOTA ‚indulgeo‘ tria significat, wersus:

Gratis concedit indulgens ac operam dat,

580

id est contumitatem. Ast ‚indulgere‘ quandoque remittere fertur, sicut hic in littera ‚gracia divina indulgente‘, et componitur a preposicione ‚in‘ et a verbo ‚algeo, alges‘, id est ‚frigeo, friges‘, et mutatur ‚a‘ in ‚v‘ et interponitur ‚d‘, quia melius format ‚indulgeo‘ quasi inalgeo. NOTA ibi ‚divina gracia‘, unde Psalmus: *Graciam et gloriam dabit Dominus*, id est eternum premium scilicet ewangelizantibus Syon, id est annunciantibus et predicantibus pacem Syon, id est fideli homini. Wersus:

Hic Syon mons, hec Syon quisque fidelis.

NOTA ‚facultas‘ tria significat, wersus:

590

Artes, divicias designat posse facultas.

NOTA ‚livor -ris‘ est lividitas, id est nigredo in carne delicta ex frequenti verberacione, iuxta illud: *Cuius livore sanati sumus*. Inde ‚lividus -da -dum‘, et venit a verbo ‚liveo, lives‘, quod idem est, quod ‚nigreo, -es‘. 2º idem est, quod invidia, ut ibi: Ne nos livor edax. Et sic capitur hic pro invidia. NOTA ‚patria‘ venit a nomine ‚pater, patris‘, eo quod communis sit omnibus, qui nati sunt, et ponitur pro civitate, proprie licet ponitur pro regione. NOTA hic habetur ‚ocius‘, id est velocius, quod antiqui dicebant ‚otus, ota, otum‘, id est velox, sed iam cessit ab usu, sed ‚otis‘ Grecum subit locum positivi, ut dicendo ‚otis, ocior, otissimus‘, inde adverbium ‚ocius‘, id est velocius, ut ibi de

600

570 Decedit...recedens] EBERH. BETH., *Grecism.* 17, 143
572 Gratulor...grates] EBERH. BETH., *Grecism.* 15, 165 574 A...
secundum] EBERH. BETH., *Grecism.* 15, 166 591 Artes...facultas]
Prov. sent. 1484 595–596 Ne...edax] HRABAN., *Carm.* 9, 4.31

586 Graciam...Dominus] Ps 83, 12 593 Cuius...sumus] Is 53, 5

sancta Margaretha: Ocius carceri subtrahitur. NOTA ,matura -as -are' est maturum facere et est verbum activum, sed ,matureo -es -ere' est esse vel fieri maturum et est neutrale. NOTA ,inchoo -as -are' componitur ab ,in' et ,caos', in quam pro confusione sumitur rerum, in qua omnia elementa erant confusa.

610 Preoptato solacio cum felicitatis ampliamine preinfluxis.

De decessu licet patris nos mesticia vallida contestaverit iuxta humanitatem, tamen iocunditate mentis possumus gratulari divina gracia indulgente, cum huius miseriam seculi totaliter pertransivit et gloriam adivit celestem. Unde suplico super confortacione assumenda, gracias Creatori referendo, insuper facultates iuxta posse superstites dispensetis, ne livor detractorum irroget nocumentum, cum senserit absenciam defensoris. Et iterum gressus pedum

620

603 Ocius...subtrahitur] *De sancta Margareta, In Laudibus* 1, AHMA 28, 3

609 Preoptato] prius desiderato | solacio] id est solamine | cum felicitatis] id est cum prosperitatis | ampliamine] id est augmento **610** preinfluxis] preinclusis, scilicet istis **611** De decessu] id est de morte vel interitu licet] pro quamvis | patris] id est genitorem familiarem | nos] scilicet ipsos mesticia] id est tristitia | vallida] fortis et magna **612** contestaverit] id est conturbaverit | iuxta humanitatem] sic hoc, id est secundum humanitatem nostram | tamen] pro sed **613** iocunditate] id est gaudio | mentis] id est cordis | possumus] scilicet nos, id est valemus | gratulari] id est letari divina] id est Dei **614** gracia] gratitudine | indulgente] consenciente cum] pro ex quo | miseriam] id est laborem | seculi] id est mundi presentis **615** totaliter] id est sic | pertransivit] scilicet ipse | gloriam] id est premium | adivit] id est agressus est | celestem] cellicum **616** Unde] pro igitur | suplico] scilicet ego exoro | super confortacione] id est super coroboracione | assumenda] id est suscipienda **617** gracias] id est grates vel graciaram acciones | Creatori] Conditori, Deo omnipotenti | referendo] id est dando | insuper] propterea | facultates] id est possessiones **618** iuxta posse] secundum possibilitatem | superstites] id est residuas dispensetis] id est disponatis | ne] id est ut omnino | livor] invidia **619** detractorum] id est accusatorum | irroget] id est inferat | nocumentum] id est dampnum | cum] id est postquam | senserit] id est cognoverit **620** absenciam] id est fugam | defensoris] protectoris | iterum] id est interea | gressus pedum] id est vestigia, scilicet meorum

609 Preoptato] Morte patris notificata fratri per sororem ipse illam cofortat hereditatem sibi committendam *in marg. A*

in patriam ocius maturabo me inchoati honoris
apicem attingente.

<17.>

Forma ex parte studentis ad amicos pro auxilio sibi
porrigendo.

A 121v

| NOTA differenciam inter ‚azilum‘ et ‚azilus‘, unde

Turbat azilus apes, miseris succurit azilum,
nam azilum est domus refugii. Et dicitur ab ‚a‘, quod est sine, et
‚siren‘ (sic!), tractus, quasi sine tractu. Impedio componitur ab
‚in‘ et ‚pedica‘, quod ulterius continetur apes et capio, et
‚pedica‘ est cathena pedum seu instrumentum ad pedes avium.
NOTA hic auctor dicit ‚planta‘ per methaforam, unde metaphora
dicitur a ‚meta‘, quod est trans, et ‚formas, formare‘, quasi
translacio distincionis in fine. Unde Grecista:

630

Rebus ab externis sumpta est methaphora semper.

Exemplum:

Tu meas cicius tamquam michi portus et aura.

NOTA ‚planta‘ plura significat, primo est genus arboris, secundo
pedis pars. NOTA ‚planta‘ et ‚plantare‘ differunt, unde plante a
sumitatibus arborum rapte sunt, sed plantam cum radice de terra
evellunt et alibi plantant. NOTA ‚morem naute foventis periti‘,
unde quidem dicit, quod naute ad yma, id est ad profunditates,
dimerguntur, cuius nauta regimen aspiratur. NOTA ‚sisto -stis -
stare‘ quandoque est activum et quandoque neutrale. Unde
Allexander:

640

Dat sisto statui, si transeat, atque statutum.

Omnigena salute cum servicio indefesso
continue prevolutis.

650

628 Turbat...succurit] EBERH. BETH., *Grecism.* 12, 315 **636** Rebus...
semper] EBERH. BETH., *Grecism.* 1, 123 **638** Tu...aura] cfr EBERH.
BETH., *Grecism.* 1, 124 **647** Dat...statutum] ALLEX. VILLA DEI,
Doctr. 902

621 patriam] id est domum | ocius] velocius | maturabo] scilicet ego, id est
dirigam | me] scilicet ipsum | inchoati] id est cepte | honoris] dignitatis
622 apicem] scilicet montem vel gradum seu dignitatem | attingente]
adipiscente **649** Omnigena] id est omnigena | salute] salutacione | cum
servicio] id est cum obsequio | indefesso] non lasso **650** continue] id est
assidue | prevolutis] id est premissis, id est istis

649 Omnigena] Subsidio paterno privatus delacione sinistra de hoc
fratribus suis scribit *in marg. A*

660 Quia quorundam delatorii instillatus culpa
 mei nulla emergente azilo me solito paterno
 totaliter privaverunt, sed quia ramusculus
 ariditate suci nimium impeditur, si alimentum
 non suscipit a radice, cum patris mei precepto
 vestro que consilio me ob causam studii
 Ermofordiam transtulissem, unde de paupertatis
 celula preces vobis porrigo, quantas possum,
 quod michi pristinam gratiam paternam
 restauretis plantam, quam alere incepistis, finali
 subicientes amicabiliter complemento morem
 naute foventes periti, qui navem non sistit, nisi
 prius utatur littore preoptato.

<18.>

Ponit responsum ex parte amicorum ad studentem. NOTA
 circa illam particulam ‚Consonum litteras gymnasii‘ dicit beatus
 Augustinus hoc: quanto plus sapit, tanto plus vivit, item De
 pomo et morte: Qui philosophiam invenit, vitam in utroque

669–670 Qui...seculo] cfr BEDA (dubium), *Sent. phil. Arist. Q* (PL 90,
 1043B)

651 quorundam] scilicet hominum | delatorii] id est accusatorii
 instillatus] scilicet ego, id est instilans | culpa] id est excessu 652 mei]
 scilicet ipsius | nulla] id est nullo | emergente] eveniente | azilo] subsidio
 me] scilicet ipsum | solito] consueto | paterno] id est patris 653 totaliter]
 omnimode | privaverunt] orbaverunt | ramusculus] id est surculus vel
 palmes 654 ariditate] id est siccitate | suci] humoris | nimium]
 ultramodum | alimentum] nutrimentum 655 non suscipit] non accipit vel
 sumit | a radice] id est a vite | cum] id est postquam | patris] genitoris
 precepto] de mandato 656 vestro] de vestra | que] pro et | consilio] id est
 suadela | me] ipsum | ob causam] propter rationem | studii] effectus
 657 Ermofordiam] civitatem | transtulissem] scilicet ego recepissem
 unde] propterea | de paupertatis] de inopie 658 celula] loco | preces]
 petitiones | vobis] amicis meis | porrigo] scilicet ego, id est do | possum]
 voleo 659 quod] id est quatinus | pristinam gratiam] priorem amorem
 paternam] patris mei 660 restauretis] id est reformatis | plantam] scilicet
 et, id est surculum | quam] scilicet plantam | alere] nutrire | incepistis]
 scilicet vos inchoatis | finali] id est effective 661 subicientes] subdentes
 amicabiliter] id est favorabiliter | complemento] complecione | morem] id
 est consuetudinem 662 naute] rectores navis | foventes] id est nutriendes
 periti] prudentis | qui] naute | navem] puppim | non sistit] non stabilit
 663 prius] id est ante | utatur] fruatur | littore] portu | preoptato]
 predesiderato

XXVIII

- A 122r seculo habet. | Et in libro Sapiencie: *Qui me invenerit, inveniet vitam*. Item NOTA, ubi dicit ‚coneris intelligere audita‘ iuxta dictum Kathonis: Igitur precepta mea ita legito, ut intelligas, et iuxta illud: Sciencia enim est tante virtutis, quod hominem erigit de paupertatis stercore ipsumque cum principibus collocat ac Deo reddit gratum. NOTA ibi ‚expensas falce temperancie‘ iuxta illud: Modicus et temperatus cibus carnum utilis est et anime, item abstinencia est supremum bonum et summa medicina. NOTA ibi ‚transmissus ad studium‘ iuxta dictum Salomonis:
- 670
- Melior est sciencia quam secularis potencia. 680
Unde Seneca: Tam diu disce, quam diu nescis. Item iuxta illud:
Quanto magis corpus inpletur, tanto magis anima minoratur,
item iuxta illud: Natura paucis minimisque est contenta, unde quidam:
Sume cibum modice, modico natura fovetur.
NOTA licet homo sit mortalis secundum corpus, tamen non secundum animam intellectivam, que dignior est. Item dicit Comistius(?), unde: Turpe est anime, cum sit ciborum gravata, quod sui ipsius est ignara, nam cum se ipsam ignorat, quando 690
aliis fida putabitur, quasi diceret non.

D 191r | Sincera cum salute complacencia tam debita quam parata prepinctis.

672 Igitur...intelligas] PS. CATO, *Dist.* praefatio 6
676–677 Modicus...anime] HIER., *Epist.* 125, 7 **680** Melior...
potencia] *Prov. sent.* 145891 **681** Tam...nescis] cfr SEN., *Epist.* 76, 3
682–683 Quanto...minoratur] cfr *Prov. sent.* 23620a **684** Natura...
contenta] BOETH., *Cons.* 2, 5, 16; *Prov. sent.* 15924 **686** Sume...
fovetur] GUILL. WHEATL. (dubium), *In Disc. schol.* 4
687–688 licet...est] GUILL. WHEATL., *In Cons.* 1, 6
689–691 Turpe...non] cfr GUILL. WHEATL., *In Cons.* 1, 6

693 Sincera] id est pura | cum salute] id est cum salutacione
complacencia] id est placitate **694** debita] id est decenti | parata] promta
prepinctis] prescriptis, scilicet istis

670–671 Qui...vitam] *Prv* 8, 35

670 Et] Patris gracia instaurata subsidium porrigitur et hoc a fratribus
intinat et frater *in marg.* A **671** coneris] *em. e* tenoris A **693** Sincera]
Responsio canonici ad studentem. Sincera D | cum...complacencia] salute
cum complacencia D

700 Consonum litteras gymnasi extat amare, cum non solum vitam temporalem, verum eciam conferent sempiternam. Igitur paternalem gratiam nunciantes restauratam tibi subsidium porrigimus posse pro nostro deprecantes, quatenus studia litterarum capessendo coneris intellegere audita eaque memorie includere simul ac comendare, ut a te laus confluat et honor expensas falce temperancie resecando, ut circumspectus appareas et transsmisus ad studium, non corporis causa, sed animi proberis precipue faciendi.

<19.>

710 Forma ex parte studentis ad amicos etc.
Hic auctor ponit formam ex parte studentis ad amicos sic dicens ‚Iradianti amicicie puritate‘. NOTA ibi ‚fortuna intellegencie‘ secundum philosophiam De consolacione philosophie secundo libro prosa quarta, ubi dicit: Vera et perfecta felicitas facit hominem potentem, reverendum,

713–715 Vera...letum] cfr BOETH., *Cons.* 3, 9, 26

695 Consonum] conveniens | litteras] ediciones | gymnasi] studii | extat] est | amare] diligere | cum] pro ex quo **696** non solum] non tantum vitam] modum vivendi | temporalem] huius temporis | verum] id est imo eciam] scilicet **697** conferent] dant | sempiternam] scilicet vitam | Igitur] pro quo **697–698** paternalem gratiam] id est amorem patris tui **698** nunciantes] scilicet vos manifestantes | restauratam] reformatam tibi] scilicet ipsi | subsidium] iuvamen **699** porrigimus] scilicet vos, id est damus | posse] possibilitatem | pro nostro] secundum nostram deprecantes] id est rogantes **700** quatenus] ut | studia] documenta litterarum] scienciarum | capessendo] desiderio capiendo | coneris] studeas **701** intellegere] cognoscere | eaque] id est ista studia | memorie] menti tue includere] id est imprimere | simul] pro eciam **702** comendare] comittere ut] pro quod | te] scilicet ipso | laus] gloria | confluat] concurat | honor] decor **703** expensas] sumptus | falce] modo | temperancie] modescie resecando] id est dividendo vel numerando | ut] pro quod **704** circumspectus] providus | appareas] scilicet tu videaris | transsmisus] directus **704–705** ad studium] ad scolam **705** non corporis] non tui corporis | causa] racione | animi] hic est intellectus | proberis] experiaris **706** precipue] super omnia | faciendi] replendi

697 conferent] conferunt *D* **700** capessendo] capescendo *D* **702** a] ad *D* laus confluat] laus dignitas confluant *D* | honor] honores *D* **704–705** transsmisus...studium] ad studium translegatus *D* **705–706** proberis...faciendi] comproberis etc. Datum *D*

A 122v celebrem et letum. Item NOTA ex quo vera felicitas consistit in speculacione divina et substanciarum separatarum, id est angelorum, quia angeli sunt substancia separata, ipsa excludit ignorancie cecitatem, in qua vera felicitas esse non potest. |
 NOTA ,mancipium -pii' dicitur a ,manu' et ,capio' et sumitur hic pro servicio tamquam causa pro causato, hoc est principium pro fine. NOTA ,sereno -as -are' proprie pertinet ad celos, unde venit ,serenitas'. Item ,calamitas' venit a ,calamus, calami'. NOTA ubi dicit ,cui famulor in parvi temporis distancia', importatur abusio, et ,abusio' est pro ,certo' et pro simili verbo. 720

Irradianti amicicie puritate cum mancipio diligenti mox precitatis.

Cum scio de mei serenitate successus vos iubilo leticie serenari, idcirco vobis duxi presencium serie litterarum statum sane meum declarare me studiorum flosculis solis totis viribus inherere, sospitate corporea vigore ac fortunam intelligencie michi oculo arridere sereno, licet erumpnosus calamitatibus fuerim anxiatu in bona domini mei promociione constitutus, cui famulor in parvi distancia 730

715–718 felicitas... potest] GUILL. WHEATL., *In Cons.* 2, 4

726 Irradianti] id est preclara | amicicie] favoris | puritate] sinceritate cum mancipio] cum servicio 727 diligenti] id est studioso | mox] nunc precitatis] prenarratis, scilicet istis 728 Cum] pro ex quo | scio] scilicet ego intelligo | de...serenitate] de mei luciditate | successus] eventus | vos] scilicet amicos 729 iubilo] iocunditate | leticie] claritatis | serenari] letari idcirco] propterea | vobis] ipsis | duxi] decrevi 730 presencium] id est istorum | serie] ordine | litterarum] scriptorum | statum] vitam | sane] veraciter | meum] meam 731 declarare] manifestare | me] scilicet ipsum studiorum] scienciarum | flosculis] ornatibus | totis] omnibus 732 viribus] fortitudinibus | inherere] insudare | sospitate] sanitate corporea] corporali | vigore] splendore | ac] pro et 733 fortunam] felicitatem | intelligencie] intellectus | michi] scilicet ipsi | oculo] visu arridere] applaudere 734 sereno] claro | licet] pro quamvis | erumpnosus] defectuosus | calamitatibus] miseriis | fuerim] scilicet ego, fui 735 anxiatu] turbatus | bona] efficaci | domini] dominatoris | mei] scilicet ipsius | promociione] profectu 736 constitutus] statutus | cui] domino famulor] scilicet ego servo | parvi] id est in brevi | distancia] protractione

724 verbo] ulterius similis et propinqui accepcio aliena ut brevis pro parvo *in marg. A* 726 Irradianti] Successus suos studens suis declarat fratribus *in marg. A*

740 temporis gradus altitudinem ascensurus, qualem
numquam progenitorum nostrorum aliqui
attingere voluerunt, de quo amicis nostris erit
leticia, qua se frequenter exillarabunt pariter
universi. Quare de me spem habentes futuram
suffragio solito vestro pro posse michi asistatis,
ut ego vobis valeam effundere graciaram uberas
acciones.

<20.>

Forma unius socii ad alium.

750 Hic auctor ponit formam ex parte unius socii ad alium
dicens. NOTA ab adverbium ‚diu‘ venit ‚diutinus -na -num‘, sed
a dies venit ‚diuturnus -na -num‘, sicut ibi:

Nam diuturna quies viciis alimenta monstrat.

760 NOTA ‚porrigo‘ secundum Hugucium componitur a ‚porro‘ et
‚rego‘ et est idem, quod ‚procul extendo‘ vel ‚tego‘, et
secundum alios dicitur a ‚porro‘ et ‚rego‘ | aut ‚procul‘ et ‚tego‘;
tamen componitur a ‚per‘, quod est procul, et ‚rogo‘
transmutando situm litterarum, et sic ponitur ‚porrigo‘ propter
bonum sonum. NOTA ‚inmensus‘ componitur ab ‚in‘, quod est
non, et ‚mensus, mensura‘, inde ‚inmensitas‘, et pertinet ad
solum Deum, quia. Deus non potest mensurari. NOTA ‚festum -
sti‘ dicitur esse lignum in sumitate domus, ad quod omnia
diriguntur tigna et in quo conveniunt. Unde hoc ‚festum -sti‘
accipitur pro ‚solempnitate‘, sicut enim ad festum lignum tigna
conveniunt et diriguntur, sic ad festivitatem solempnitatis
homines conveniunt et concurrunt. NOTA ‚intervallum‘ est
spacium inter capita valorum, id est polorum, talium

A 123r

751 Nam ... monstrat] PS. CATO, *Dist.* 1, 2 752–753 porrigo ... tego] cfr
HUGUT., *Lib. der.* R 22, 25

737 temporis] spacii | gradus] dignitatis vel honoris | altitudinem]
summitatem | ascensurus] id est ascenturus | qualem] scilicet quidem
738 numquam] nullo tempore | progenitorum] id est nostrorum
nostrorum] patrum | aliqui] quidam 739 attingere] asequi | voluerunt]
potuerunt | quo] scilicet graduale honore | amicis nostris] nostris
consanguineis | erit] fiet 740 leticia] gaudium | qua] scilicet leticia | se]
ipsos | frequenter] continue | exillarabunt] scilicet amici, id est letificabunt
pariter] pro eadem 741 universi] omnes amici | Quare] pro igitur | me]
scilicet ipso | spem] fiduciam | habentes] scilicet vos tenentes | futuram] id
est venturam 742 suffragio] auxilio vel azilio | solito] consueto | vestro...
posse] secundum vestram possibilitatem vel facultatem | michi] ipsi
asistatis] succurratis 743 ut] pro quod | ego] scilicet ipse | vobis] scilicet
ipsis | valeam] possum | effundere] id est dare | graciaram] gratum
uberas] id est magnas 744 acciones] apparaciones

festivitatum et sumitur hic pro spacio, tamen magis pro tempore, et componitur ab ,in' et ,vallum, valli'. NOTA ,fallum - li' 2^e declinacionis neutrius generis. Sed in copo vidi ruscam pendentem in sicca materia ligatam cum Epizeo.

770

C 400r,
D 191r

| Intima societatis astancia mera cum integritate fidei preinsertis.

Paupertatis nimia voragine prepeditus nullatenus incepti studii apicem consumacionis attingere digne possum. Ergo societati vestre preces porrigo intentas et immensas, quatenus michi sex sexagenas grossorum Pragensium ad presens mutuare non recusetis, ne bono principio derogetur, si fine laudabili non concludatur. Quas pecunias rediens ad patriam circa sancti Georgii festum nunc venturum solvere vobis omni protellacionis remoto intervallo curabo.

780

771 Intima] intrinseco | societatis] sodalitates | astancia] assidua vel constancia | mera] pura **772** integritate] plenitudine | fidei] fiducie preinsertis] preinclusis, scilicet ipsis **773** Paupertatis] pauperiti | nimia] superflua | voragine] gravedine | prepeditus] scilicet ego occupatus **774** nullatenus] nullo modo | incepti] inchoati | studii] profectus | apicem] summitatem | consumacionis] profecionis **775** attingere] asequi | digne] debite | possum] scilicet ego valeo | Ergo] pro igitur | societati] sodalitati vestre] tue **776** preces] petitiones | porrigo] scilicet ego do | intentas] intelligentes | immensas] magnas | quatenus] ut **777** michi] scilicet ipsi sexagenas] scilicet numero | Pragensium] Pragensis monete **777-778** ad presens] nunc **778** mutuare] concedere | non] non | recusetis] denegetis ne] ut non | bono] efficaci | principio] inchoacioni **779** derogetur] detrahatur | fine laudabili] ab una consumacione | concludatur] terminetur **780** Quas] quam | pecunias] summam pecunie | rediens] revertens | ad patriam] ad provinciam 780-781 circa... festum] id est circa solemnitatem talis martyris sancti Georgii **781** nunc venturum] nota: venturam solemnitatem | solvere] id est persolvere **782** omni] quolibet protellacionis] prolongacionis | remoto] stililso(?) | intervallo] spacio curabo] scilicet ego sollicitabo

771 Intima] Mutuare sibi socius petit socium pecunie summam qui penuriam sustinet talem qualem *in marg. A*, Ponitur forma ex parte unius socii ad alium pro mutuacione aliquali sumule pecuniarum *D* | astancia] constancia *CD* **773** Paupertatis] Comune concivit proverbium: petitans illuc preces porrigit ubi veniam precum se sentit consecuturam, hinc fautor sociorum itaque ad amande vobis innotesco paginulam per presentem, quoniam paupertatis *D* **775** societati] sodalitati *D* **776** et] ac *D* **777** sex...Pragensium] C florenos *D* **778** recusetis] recuset *C*, recuset vestra societas favorosa *D* | principio] principio diligencia conaminis *D* **779** non] *om. D* **780-781** pecunias...nunc] in reparacione ad festum sancti G. in proximo *D* **782** curabo] curabo etc. Datum *D*

<21.>

Ponit formam rescriptoriam de uno socio ad alium dicente:

Mutua dilectione obsequali cum salutacione premissis.

790 Meam aurem benivolam precibus vestris
 inclinando summam | pecuniarum per vos A 123v
 exoptatam vobis gerulum per presentem dirigere
 non neglexi obnixius rogitando terminum
 solucionis per vos prefixum invio|labiliter D 191v
 observandum pecuniarum a Deo mearum
 inposterum vobis mutuandarum, si fructum
 cognoscere affectatis.

<22.>

Intimacio socii ad socium volentis transire ad studium.

800

Salutacione servitutis cum vinculo
 inviolabili societatis prelati.

787 Mutua] mutua | dilectione] karitate | obsequali...salutacione] scilicet cum servili adopcione salutis **788** premissis] id est predatis, scilicet istis **789** Meam] meum | aurem] auditum | benivolam] volitarium | precibus] petitionibus **790** inclinando] scilicet ego, id est inflectendo vel inclino summam] pecunie | pecuniarum] quantitatem | per vos] per te ipsum **791** exoptatam] postulatam | vobis] tibi, ipsi | gerulum] nuncium | per presentem] per istum | dirigere] destinare vel transmittere **792** non neglexi] scilicet ego non recusavi | obnixius] diligencius | rogitando] frequenter rogando | terminum] prefixionem terminum **793** solucionis] restitutionis vel obligacionis | per vos] per te ipsum | prefixum] statutum vel deputatum | labiliter] inpolute **794** observandum] id est tenendum Deo] a Creatore **795** inposterum] post modum | vobis] tibi ipsi mutuandarum] concedendarum | si] scilicet vos | fructum] utilitatem **796** cognoscere] participare | affectatis] desideratis **801** Salutacione] id est salutis adopcione | servitutis] servitui 801–802 cum...inviolabili cum incorruptibili unione **802** societatis] sodalitat] prelati] premissis

787 Mutua] Mutuare pecuniam postulatam socius consentit socio suo *in marg. A*, Responsum a socio ad socium. In tua *D* **791** gerulum] cirografum *D* **792** neglexi] recusavi *D* | obnixius] obnixus *D* **794–795** pecuniarum... mutuandarum] inposterum *D* **795–796** fructum...affectatis] opus ingruerit conspicietis affectuosiore etc. Datum *D* **801** Salutacione] Studium visitare volens hoc suo socio intimat *in marg. A*

C 400v

Locupletari volens in studio litterali divina |
 clemencia michimet annuente vestre societati
 revolvi mei cordis in archano humiliter
 supplicandum, quod ad me non differatis
 personaliter vos transire, ne distancia localis nos
 disiungat iunctos diutine in amore, scientes me
 proxima quarta feria instanti Hermofordiam
 translaturum.

810

<23.>

Forma rescriptoria ex parte unius socii ad alium, quod non
 potest venire.

Salutacione cum cuiuslibet complacencie
 integritate ubilibet preconstructis.

A 124r

Quia nequeo hac vice gressus meos dirigere
 Hermofordiam vobiscum arduis negociis quam
 plurimis occupatus, | de vestre sincere
 dileccionis confisus constancia speciali quandam
 summam pecunie vobis destino indefessis

820

803 Locupletari] dictari | volens] scilicet ego cupiens | in studio] in
 perfecto | litterali] litterarum 803–804 divina clemencia] dei pietate
804 michimet] michi ipsi | annuente] concedente | vestre societati] vestre
 sodalitati **805** revolvi] scilicet ego decrevi | mei cordis] mee mentis | in
 archano] in armariolo | humiliter] devote **806** supplicandum] rogitatum
 me] scilicet ipsum | non differatis] non prolongatis **807** personaliter] in
 propria persona | vos] scilicet ipsum | transire] transmittere | ne] ut non
 distancia] elongancia | localis] loci | nos] scilicet ipsos **808** disiungat]
 separet | iunctos] sociatos | diutine] diu | in amore] in dileccione | scientes]
 cognoscentes | me] me ipsum **809** proxima] nunc | quarta] tali | feria] die
 instanti] instante vel aporpinquante | Hermofordiam] talem
 Hermofordiam] civitatem **810** translaturum] transiturum
816 Salutacione] salutis adopcione | cuiuslibet] omnis | complacencie]
 placiditatis **817** integritate] firmitate | ubilibet] ubique | preconstructis]
 anteiuunctis, scilicet istis **818** nequeo] scilicet ego non possum | hac] isto
 vice] tempore | gressus] pedes | meos] mei ipsius | dirigere] maturare
819 Hermofordiam] ad talem civitatem | vobiscum] tecum | arduis]
 magnis | negociis] necessitatibus | quam] valde **820** plurimis] multis
 occupatus] prepeditus | sincere] pure **821** dileccionis] caritatis | confisus]
 scilicet ego habens fiduciam **822** summam] quantitatem | vobis] aliquam
 vobis] scilicet ipsis | destino] ego, id est mitto | indefessis] non fessis

807 transire] *corr. e* transferre A, transferre C **809** proxima] proxime C
 Hermofordiam] Herfordiam C **816** Salutacione] Venire ad postulaciones
 socii non potens honeste se excusando supplicacionem quandam anectit
 de emendo libros *in marg.* A **819** Hermofordiam] Herffordiam C

precibus flagitando michi pro eadem libros
 utiles comparari vestra cura sollicita mediante, ut
 in equalibus exsequendis, quando opus fuerit,
 me habeatis vobis firmiter obligatum.

<24.>

830 Missilis forma ex parte magistri ad cives et plebanum
 preces porrigendo.

Hic auctor ponit formam missilem ex parte magistri ad
 cives et plebanum preces porrigendo pro scholarum rectore
 suscipiendo sic dicens ‚Obsequiosa voluntate‘. NOTA ‚scola‘ in
 singulari numero tantum significat locum et in plurali significat
 scholares. Unde cum dicitur ‚magnam scolam habeo,‘ intelligitur
 de loco. Cum vero dicitur ‚magnas scholas habeo,‘ de scholaribus
 intelligitur, quod multos scholares habeo etc.

840 | Obsequiosa voluntate cum beneplacitis D 191v
 infessis mox preinteriectis.

Cum ob vestre dilectionis diutinam in me
 factam inponam ea, que honori vestro et
 comodo convenient, teneor nisi cordis toto
 effectu mancipare, sed quia veritatis sonus in

833–837 scola...etc] cfr HUGUT., *Lib. der.* S 265, 1

823 precibus] oracionibus | flagitando] rogando | michi] scilicet ipsi | pro
 eadem] pro predicta summa | libros] codices 824 utiles] proficuos
 comparari] emi | cura] diligencia | sollicita] solitudine | mediante]
 interposita | ut] pro quod 825 in equalibus] in similibus | exsequendis]
 explendis | quando] cum | opus] necesse | fuerit] extitit 826 me] scilicet
 ipsum | habeatis] teneatis | vobis] scilicet meis | firmiter] robuscius
 obligatum] astrictum 839 Obsequiosa] servili | voluntate] intencione
 cum beneplacitis] cum complacenciis 840 infessis] non lassis | mox]
 nunc | preinteriectis] premissis, scilicet istis 841 Cum] pro ex quo | ob]
 propter | vestre] vestri | dilectionis] amosis (sic!) | diutinam] longam | me]
 scilicet ipso 842 factam] operatam | inponam] inponionem | ea] id est
 illa | honori] dignitati | vestro] vestre 843 comodo] utilitati | convenient]
 deceant vel congruant | teneor] scilicet ego debeo | nisi] labore vel
 diligencia | cordis] mentis | toto] omni 844 mancipare] apponere vel
 applicare | quia] pro tantum fama vel vox | veritatis] rectitudinis

839 Obsequiosa] Ponitur forma missilis ex parte magistri ad cives et
 plebanum petitoria pro socio in rectorem scole suscipiendo. Obsequiosa D
 840 infessis] indefessis D | mox] modo CD | preinteriectis] preinteritis D
 841–844 Cum...sed] Ibi prex volitat perinmensa, ubi se dinoscitur fore
 pro futura probitate fulti itaque domini graciosi D 841 diutinam] diutine
 C 842 inponam] inponam C 844 effectu] effectui C | veritatis sonus]
 sonus veritatis CD

C 401r aures meas percrepescens veridice instilavit vos
 pro rectore scholarum vestrarum multimode ac |
 obnixe conari, eatenus latorem presencium
 sufficienter ornatum scienciarum flosculis vobis
 decrevi transmittendum preces omnigenas
 porrigendo pro eodem in rectorem scholarum 850
 vestrarum suscipiendo scientes negligenciam, si
 A 124v eisdem | ab antiquo sit invulsa, eandem
 pristinam vigorositate salubrius restaurari.

<25.>

Forma rescriptoria ex parte plebani et civium.

Hic auctor ponit formam rescriptoriam ex parte plebani et
 civium ad magistrum volencium socium ipsius acceptare. NOTA
 ,aspergo -nis' est nomen femini generis et venit a verbo
 ,aspergis', quod componitur ab ,ad' et ,spergo -gis' subtracta ,d'
 et ,a' mutata in ,e', unde hec ,aspergo, asperginis', quod 860
 significat aspersionem, et sic ponit in textu ,aspergine
preinmixta'. NOTA ,concio' componitur a ,con' et ,cieo, cies',
 quod est ,voco -cas', inde ,concio -onis', id est convocacio, et
 est turba, in qua multi conveniunt et convocantur.

845 aures] id est in meos | meas] auditus | percrepescens] personans
 veridice] veraciter | instilavit] insinuavit | vos] scilicet ipsos **846** pro
 rectore] pro governatore | scholarum] scolarium | vestrarum] vestrorum
 multimode] diversimode | ac] ac **847** obnixe] diligenter | conari] laborare
 eatenus] propterea vel idcirco | latorem] partitorem | presencium] scilicet
 litterarum **848** sufficienter] satis | ornatum] decoratum | scienciarum]
 facultatum | flosculis] ornatibus | vobis] scilicet ipsis **849** decrevi] id est
 volui | transmittendum] dirigendum | preces] petitiones | omnigenas]
 omnimodas **850** porrigendo] dando | pro eodem] pro predicto latore | in
 rectorem] in gubernatorem vel magistrum | scholarum] scolarium
851 vestrarum] vestrorum | suscipiendo] assumendo | scientes]
 cognoscentes | negligenciam] tardacionem **852** eisdem] scilicet
 scolaribus | antiquo] scilicet tempore | sit] fiat | invulsa] comissa
 852–853 eandem pristinam] scilicet negligenciam priori
853 vigorositate] valore | salubrius] utilius | restaurari] reformari
859 aspergo] aspergo, asperginis quid signat

845 percrepescens] perscrepescens C **846** scholarum] scolarium C
849 decrevi] volui CD 849–850 omnigenas porrigendo] porrigendo
 omnigenas D **850** scholarum] scolarium C **851** suscipiendo] susceptando
 C | suscipiendo ... si] ad tempus nunc cursitans susceptando, nichilominus
 diffidentes negligencia si aliqua D | negligenciam] negligencia C | si] si
 aliqua C **853** pristinam] pristina CD

Flore favoris cum sedula complacencie
aspergine preinmixtis.

870 Cum viam honorifice informacionis amantes
et obliqui docmatis itinera villipendentes vobis
igitur declaramus nostre concionis cumulum
scolarum fore penitus disgregatum absencia
pastoralis custodie percunctante. Qua de causa
vestre ydoneitati prece supplicamus uniformi,
quatenus vestrum socium, preces vestras pro quo
fudistis, per nos suscipiendum in firmitate
constancie radicetis nostre scole regimen per
manum plebani et civium eidem scientes
collatum et omnem rebellionem contigenter
880 sibimet inferendam per nos diligenti animo
relegandam.

<26.>

867 Flore favoris] probitate karitatis | sedula] frequenti | complacencie] placiditatis **868** aspergine] aspersione | preinmixtis] preintricatis, scilicet istis **869** Cum] nos | viam] iter | honorifice] honeste | informacionis] instruccionis | amantes] diligentes **870** obliqui] id est false | docmatis] doctrine | itinera] vias | villipendentes] contempnentes | vobis] scilicet ipsi **871** igitur] ergo | declaramus] manifestamus | concionis] turbe | cumulum] multitudinem **872** scolarum] discipulorum | fore] esse | penitus] omnino disgregatum] disiunctam concionem 872–873 absencia pastoralis] pastoris naufragio **873** custodie] ipsius rectoris | percunctante] morante Qua...causa] propter quam causam vel propter ea **874** ydoneitati] scilicet prudencie | prece] petitione | supplicamus] scilicet nos petimus uniformi] unanimi **875** quatenus] pro ut | socium] sodalem | preces] petitiones | vestras] vestras | quo] scilicet facto **876** fudistis] vos porrexistis | nos] scilicet ipsos | suscipiendum] assumando | firmitate] integritate **877** constancie] stabilitatis | radicetis] scilicet vos firmetis nostre] nostri | scole] talis loci | regimen] gubernacionem vel recturam 877–878 per manum] per potestatem **878** plebani] rectoris ecclesie civium] id est rectorum vicium | eidem] scilicet socio | scientes] scilicet vos cognoscentes **879** collatum] donatum | omnem] cunctam rebellionem] resistenciam | contigenter] casualiter **880** sibimet] eidem inferendam] id est ingerendam | nos] scilicet ipsos | diligenti] intenta animo] mente **881** relegandam] removendam

867 Flore] Responsio ex parte plebani et civium ad magistrum. Honestate *D* | complacencie] complacencia *D* **869** Cum viam] Limitem *CD* **871** igitur] ergo *CD* | concionis] conacionis *C* **872** scolarum] scolarium *C* disgregatum] *em. e* disgregatam *A* **876** suscipiendum] suscipiendo *CD* in] *om. D* **880–881** per...relegandam] *om. C* **881** relegandam] relegandam etc. Datum *D*

A 125r

Forma ex parte civium et plebani | ad quendam magistrum pro conferendo ipsis rectorem scholarum dicens sic ‚Affectuoso‘. NOTA ubi habetur successorem cupientes. Et successores dicuntur, qui locum precedentium occupant, et successor venit a ‚succedo‘, id est subtus vel post cedo, eciam succedere est evenire. NOTA ubi dicitur ‚moribus et scienciis inbutum‘, iuxta illud:

Qui in scienciis proficit et in moribus defecit,
plus defecit, quam profecit etc.

890

Affectuoso famulaminis conatu cum congruo complacitu predestinatis.

C 401v

Quia scholarum nostrarum rectoris presencia semoti personali moribus et scienciis ornatum successurum assumere cupientes | intelleximus veridico ex relatu vos quam plurimos scolares nostris pro scolis strenue regendum continere satis industriosos, vobis eapropter intentina precum instancia supplicantes, quatenus aliquem benignum pro nostris negociis et puerorum valentem nobis omni scrupulositate pretermota favorabiliter destinetis, quia manus per vestras

900

891–892 Qui...etc] cfr *Prov. sent.* 24563

894 Affectuoso] desiderata | famulaminis] servicii | conatu] diligencia cum congruo] cum convenienti 895 complacitu] complacencia predestinatis] premissis, scilicet istis 896 scholarum] id est scolarum rectoris] gubernatoris | presencia] est mora 897 semoti] inulsi vel privati personali] corporali | moribus] virtutibus | scienciis] artibus | ornatum] decoratum 898 successurum] istum qui debeat succedere | assumere] acceptare | cupientes] desiderantes | intelleximus] id est audivimus 899 veridico] iusta | ex relatu] ex sermone | vos] te magistrum | quam] quam | plurimos] multos | scolares] discipulos 900 nostris] nostris | pro scolis] pro scolaribus | strenue] egregie | regendum] gubernandum continere] habere 901 satis] sufficienter | industriosos] prudentes eapropter] eatenus | intentina] diligenti 902 precum] petitionum instancia] vigilacio | supplicantes] scilicet nos rogamus | quatenus] ut aliquem] aliquem 903 benignum] mitem vel pium discipulum vel socium negociis] necessitatibus | puerorum] iuvenum 904 valentem] abilem nobis] scilicet ipsis | omni] qualibet | scrupulositate] difficultate pretermota] semota 905 favorabiliter] favorose | destinetis] scilicet vos dirigatis | manus] gratiam hic est per vos | per vestras] per vestram

894 Affectuoso] Rectorem scholarum ipsis presentari supplicant plebanus et cives *in marg. A* 900 regendum] regendis *C* 905 per] *om. C*

transmissum eundem in diligendo erimus
promciores.

<27.>

910 Responsum ex parte magistri ad cives, quod dat ipsis
socium scole.

NOTA ‚ambulo -as -are‘ componitur ab ‚an‘, quod est
circum, et ‚volo -as‘, quasi circumquaque volo, id est circuo. Et
mutatur ‚n‘ in ‚m‘ et interponitur ‚b‘ et deponitur ‚v‘, quia
melius sonat preambulo quam preanvulo.

Obsequio indefesso dilectione cum sincera
prescriptis.

920 Obsecracioni vestri preambuli litterarum ut
puta mei interest | me conformando pro scolarum
vestrarum rectore V. socium presencium
partitorem gymnasiis multorum flosculorum
corruscantem transmisi toto cordis conamine vos
exorando, quod eundem officio inscripto
perseverantem diligenter conservetis, ne me
peniteat ipsum vobis transmisisse, scientes me

A 125v

906 transmissum] directum | eundem] socium | diligendo] amando
907 promciores] apciores **917** Obsequio] servicio | indefesso] non lasso
dilectione] karitate | sincera] pura **918** prescriptis] prenotatis
919 Obsecracioni] petitioni | vestri] vestri | preambuli] tenori | litterarum]
cartorum | ut] pro sicut **920** mei] ad me | interest] pertinet | me] scilicet
ipsum | conformando] coequando | pro scolarum] pro scolarium
921 vestrarum] vestrorum | rectore] gubernatorem se dictum Wenceslaum
socium] consortem | presencium] istarum litterarum **922** partitorem]
latorem | gymnasiis] studiis | multorum] multarum | flosculorum]
scienciarum **923** corruscantem] illuminatum | transmisi] scilicet ego
dixi vel destinavi | toto] omni | cordis] mentis | conamine] diligencia
vos] scilicet ipsos **924** exorando] deprecando | quod] quatenus | eundem]
scilicet socium | officio] rectura | inscripto] inpredicta
925 perseverantem] manentem seu morantem | diligenter] summopere
conservetis] teneatis | ne] ut non | me] scilicet ipsum **926** peniteat] tedeat
ipsum] scilicet socium | vobis] scilicet ipsis | transmisisse] direxisse
scientes] scilicet vos cognoscentes | me] scilicet ipsum

907 promciores] *om. C* **917** Obsequio] Rector assumendus ad scolarum
regimen transmittitur secundum postulacionem *in marg. A*
920 scolarum] scolarium *C* **924** inscripto] inprescripto *C* **926** ipsum
vobis] vobis ipsum *C*

omne factum per vos eidem exhibitum omnino michimet computare.

<28.>

930

Sequitur de quodam socio ad plebanum et cives, ut suscipiatur in rectorem scholarum ab eisdem. NOTA ubi dicitur ‚exoramine studioso deprecor‘. Ista prepositio de dupliciter capitur, scilicet privative et sic capitur in Militario, 2° ponitur augmentative et sic ponitur pro valde, ut hic deprecor, id est valde precor. NOTA ‚favorabile‘ est nomen, sed hic capitur pro adverbio, ut in Iuvenali: Et bachinalia vomunt, id est bachinaliter, hoc est furiose admodum sacrificantium Bacho, in cuius festo solent insanire. Et bachinalia sunt festa Bachi et Bachus, qui est deus vini, et ponitur sepe pro ‚vino‘ in Fayfaceto: Bache veni. NOTA ibi in fine ‚cum‘ ponitur pro ‚et‘ ut in secunda parte Doctrinalis:

940

Petrus cum Paulo regnant cum rege superno.

B 86v

| Salutem cum promtitudine diligenti famulatus premissis.

C 402r

Fama ut puto veritatis in orbita decursante auribus meis enodate percepi vosmet sequestrandos brevi tempore preinteriecto custodia | scolarium pastorali vobis prealiis famulari optando exoramine deprecor studioso, quatenus regimen ad vestrarum scolarum

950

934 Militario] *Milit.* 84 **937** Et... vomunt] cfr IUV., *Sat.* 2, 3 **941** Bache veni] TIB., *Eleg.* 2, 1, 3 **943** Petrus...superno] ALEX. VILLA DEI, *Doctr.* 1112

927 factum] beneficium | vos] scilicet ipsos | eidem] scilicet socio exhibitum] ostentum | omnino] totaliter **928** michimet] michi ipsi computare] a numerare **945** Salutem] sanitate | cum promtitudine] cum aptitudine | diligenti] studiosi **946** famulatus] servicii | premissis] prepositis, scilicet ipsis **947** Fama] scilicet quod sermo | puto] ego opinor veritatis] rectitudinis | in orbita] in via, scilicet veritatis | decursante] volante **948** auribus] auditu | meis] meo | enodate] manifeste | percepi] scilicet ego intellexi | vosmet] scilicet ipsos **949** sequestrandos] superandos | brevi] certo | tempore] spacio | preinteriecto] preintercato **950** custodia] cura | scolarium] discipulorum | pastorali] magistrali | vobis] scilicet ipsis | prealiis] preceteris **951** famulari] servire | optando] desiderando | exoramine] oracione | deprecor] scilicet valde precor studioso] diligenti **952** quatenus] ut | regimen] recturam | scolarum] scolarium

945 Salutem] Salute BC **948** enodate] enodante BC | percepi] per B

regendum me favorabilem capiatis scientes in
 cunctis negociis tam vestris quam puerorum
 vestrarum vobis me ipsum | possetenus
 conformari mente indefessa pariter cum benigna.

A 126r

<29.>

Responsum ex parte plebani et civium volencium facere.

960 NOTA hic verbum ,intrico‘ duo significat, unde versus:

Impedit, intricat nunc non involvere signat.

Et ,certo -as‘ venit a ,certa, certe‘ et aliter a ,certo -as‘ venit
 ,certa, certe‘ et est convolucio civium. Unde versus:

De tricatura mulieribus est data cura,

inde venit ,intrico -as -are‘. NOTA ,continuo -as -are‘ est aliquid
 sine intermissione facere et componitur a ,con‘ et ,teneo -es‘,
 inde ,contunium, continui‘ et est illud, quod se nullo mediante
 tenet, sicut cutis et caro. Sed ,contiguum, contigui‘ venit a
 ,contingo, contingis‘, quod componitur a ,con‘ et ,tango‘, et est
 970 illud, quod se tangit aliquo mediante sicut cutis et tunica canisia
 mediante, unde Grecista:

Se res continue iungunt, uno mediante,

se res contigue iungunt aliquo mediante.

Humili famulicio debita cum reverencia
 preintricatis.

Precum constancia vestrarum litterarum
 continuante pro scola nostra vobis conferenda

961 Impedit... signat] EBERH. BETH., *Grecism.* 15, 223 **964** De...
 cura] *Prov. sent.* 5161c **972**–**973** Se... mediante] cfr TWING.; CLOS.,
Voc. Co 263

953 regendum] gubernandum | favorabilem] favorabiliter | capiatis]
 asumatis | scientes] scilicet vos cognoscentes **953**–**954** in cunctis] in
 omnibus **954** negociis] actibus | tam] scilicet negociis | puerorum]
 iuvenum **955** vobis] scilicet sciencie | possetenus] secundum meum
 posse **956** conformari] coequari | mente] intencione | indefessa] non lassa
 pariter] pro eciam | cum benigna] id est cum humili mente **975** Humili]
 mansweto | famulicio] servicio | debita] convenienti | cum reverencia]
 cum honore **976** preintricatis] id est prevolutis, scilicet istis
977 Precum] petitionum | constancia] diligencia | litterarum] epistolarum
978 continuante] prosequente | pro scola] pro loco studii | nostra] tali
 vobis] tibi ipsi | conferenda] danda

953 me favorabilem] favorabiliter me *B* | favorabilem] favorable *C*
955 vobis me] vobismet *C* **975** Humili] Regimen scholarum ut quidam
 veniat et suscipiat indilate notificare eidem *in marg.* *A* | famulicio]
 famulacione *BC* **977** constancia] instancia *BC* **978** continuante]
 comittente *B*

vultu benivolo vestre industrie conferimus
 condescendendam ac ascensu uniformi articulo 980
 hoc premissa, quod ruditatem in scolis nostris
 comissam salubrius reformetis, ne huiusmodi
 scole collatio alia persona ydonea cassari valeat
 superveniente. Hac litterata carta nostra contuita
 vestrorum pedum gressus ad nos maturetis, quia
 regimen scole cum omni questu scolastico
 vobismet resignamus consensu diligenti et
 conformi.

<30.>

990

Forma ad rogandum magistrum pro regimine etc.

Hic ponit formam, in qua magister rogatur, ut regimen
 scole civitatis ipsorum affirmat, dicens sic. NOTA ,scola‘ Grece
 dicitur vacacio Latine, quia in scola studio vacamus et
 intendimus, unde quedam:

Stans mola, surda nola, sterilis vola,

scola sola quatuor hec dominis displicuere suis.

NOTA ibi hoc verbum ,sedeo‘ compositum cum ,pre‘ sicut
 ,presideo‘ est idem, quod ,rego‘ vel ,dominor‘, ut rex presidet
 huic civitati, id est regit hanc civitatem.

1000

996–997 Stans...suis] *Prov. sent.* 30288

979 vultu] facie | benivolo] leta | industrie] prudencie | conferimus] id est
 nos deliberamus 980 condescendendam] resignandam | ascensu]
 voluntate | uniformi] unanimi | articulo] puncto 981 premissa] preposito
 quod] ut | ruditatem] negligenciam | scolis nostris] id est nostris scolaribus
 982 comissam] perpetrata | salubrius] sanius | reformetis] scilicet vos
 restauretis | ne] ut non | huiusmodi] talis 983 scole] loci | collatio]
 donacio | ydonea] prudens | cassari] anichilari | valeat] queat
 984 superveniente] adveniente | Hac] ista | litterata] littera | nostra] scripta
 contuita] visa 985 gressus] vestigia | nos] scilicet ipsos | maturetis]
 scilicet vos dirigatis 986 regimen] rectora | scole] talis loci | cum omni]
 cum universa | questu] utilitate | scolastico] scole 987 vobismet] tibimet
 resignamus] damus | consensu] facto | diligenti] studioso 988 conformi]
 concordi vel decenti

979 conferimus] censuimus BC 980 condescendendam] condescendum
 BC | ascensu] assensu BC 981 nostris] vestris C 982 ne] et ne B
 984 Hac] ac B | contuita] intuita BC

Serviendi voluntate indefessa cum
attencione omniformi prefatis.

| Insinuacione quorundam veridica referente
vos inteleximus anno pro nunc futuro regimen
scolarum vestrarum non possessurum | vos
gubernatorem scholarum nostrarum fieri
affectantes prece, qua valemus, ulteriori
molimur flagitare, quatenus nostre scolam
civitatis asumptetis anno in prescripto. Alioquin
vestrum intentum gliscimus nobis litteratenus
declarandum.

A 126v

C 402v

1010

<31.>

Hic auctor ponit responsum ex parte magistri ad cives,
quod non potest venire ad ipsos dicens.

NOTA ‚promocio‘ venit a verbo ‚promoveo -es -ere‘, id est
ad honores vel ad ordines representare, sublimare vel proficere,
et componitur a ‚pro‘, quod est procul, et ‚moveo -es‘. NOTA
‚circus, circi‘ est magnus circulus, inde venit circinus, et est
machina, qua carpentarius circulum facit, inde venit ‚circino -as
-are‘, id est circumdare. Item Circinus est ventus flans ab ocase,
unde:

1020

Suavius Circinus occasu Zaphirus Favonius aflant.

1024 Suavius... aflant] cfr GUIL. WHEATL., *In Cons.* 1, carm. 3

1002 Serviendi] famulandi | voluntate] intencione | indefessa] benivola
1002–1003 cum...omniformi] cum unanimi assiduitate **1003** prefatis]
predictis, scilicet istis **1004** Insinuacione] intimacione | quorundam]
scilicet hominum | veridica] ex veraci | referente] scilicet vos narrante
1005 vos] te ipsum | inteleximus] scilicet vos cognovimus | anno] circulo
anni | pro nunc] nunc modo | futuro] venturo | regimen] recture
1006 scholarum vestrarum] vestrorum scolarium | possessurum]
dominaturum | vos] te ipsum **1007** gubernatorem] rectorem | scholarum]
scolarium | nostrarum] nostrorum | fieri] scilicet esse gubernatorem
1008 affectantes] cupientes | prece] petitione | qua] scilicet prece
valemus] possumus | ulteriori] maiori **1009** molimur] silicet nos conamur
flagitare] rogitare | quatenus] pro ut **1010** civitatis] scilicet loca vel urbs
asumptetis] scilicet vos capiatis | anno] circulo | prescripto] prenotato
Alioquin] aliter **1011** intentum] prepositum | gliscimus] scilicet vos
cupimus seu optamus | nobis] scilicet ipsis | litteratenus] litteratorie
1012 declarandum] manifestandum

1002 Serviendi] Scholarum regimen non possessurus anno futuro
quorundam estimacione ad scolas regendas invitatur *in marg.* A
1005 regimen] regimini C **1007** scholarum nostrarum] nostrarum
scolarum BC **1008** valemus] vellamus C **1010** asumptetis] assumatis B
1012 declarandum] rescribendum B

XLIV

NOTA ‚coniecturo‘ idem est, quod ‚estimo‘ vel ‚credo‘ vel ‚opinor‘, et venit a verbo ‚convincio -is -ere‘, quod componitur a ‚con‘ et ‚iacio‘, inde ‚proicio‘, ut ibi:

Si nescis iacere, dimmitte lapidem iacere.

Prono servicio cum affectuosa mentis claredine precontextis. 1030

Quia vestra honestas rore sue promocionis me circinando ad scolam nutu unanimi consensuque uniformi gubernandum invitavit, sed quia cives Plzneses michi locum regiminis contulerunt iam ad regendum, ubi coniecturo, Dei suffragio mediante fructus ad uberiores facilius valebo proficisci, vestram providenciam rogitando prece multa, quatenus vestre communitatis industria iaculum michi indignacionis non apponant, quod erga variis | 1040

A 127r

1028 Si...iacere²] *Prov. sent.* 28703

1030 Prono] prompto | servicio] servimine | affectuosa] desideriosa mentis] animi 1031 claredine] claritate | precontextis] preconceptis, scilicet istis 1032 honestas] probitas | rore] gracia | sue] proprie promocionis] sublevacionis 1033 circinando] circumendo | nutu] voluntate | unanimi] una 1034 consensuque] voluntate; pro et | uniformi] concordii | gubernandum] regendum | invitavit] invocavit 1035 quia] pro cum | cives] urbani | michi] scilicet ipsi | locum] scolam | regiminis] recture 1036 contulerunt] deberunt | iam] in futuro anno | ad regendum] ad gubernandum | coniecturo] scilicet ego estimo 1037 Dei] creatoris suffragio] auxilio | mediante] scilicet et interposita | fructus] utilitates | ad uberiores] ad habundanciores 1038 facilius] levius | valebo] scilicet quod, id est potero | proficisci] pervenire | providenciam] discrecionem 1039 rogitando] frequenter rogando | prece] petitione | multa] diversa quatenus] ut 1040 industria] prudentia | iaculum] stimulum | michi] scilicet ipsi 1041 indignacionis] furoris vel ire | non apponant] non obiciant | quod] scilicet factum, scilicet vos | variis] diversis

1030 Prono] Regimen quarundam scolarum renuit quidam ad hoc invitatus suscipere, causam reddens et postulans excusari *in marg. A, Pleno B | cum] om. C* 1032 vestra honestas] honestas vestra *B* 1033 me] *om. B* | nutu] vultu *B* 1034 gubernandum] gubernandam *BC* 1035 Plzneses] Pragenses *B* | michi] *om. B* 1037 Dei suffragio] suffragio Dei *B* 1038 valebo] *om. B* 1040–1041 michi indignacionis] indignacionis michi *BC* 1041 apponant] apponat *BC* | erga] erga vos *BC*

obsequiorum conatibus die noctuque cupio
promereri.

<32.>

Invitacio socii ad solvendam questionem.

1050 NOTA limito -as -are' est idem, quod ,termino -as -are', et venit a ,limes, limitis', quod est via transfusa per agros. NOTA sagax' venit a ,sago -gis -gire', quod est aliquid ingeniose facere vel agere. Item ,trames, tramis' est via vel collis et componitur a ,trans' et ,meo, meas'. NOTA deliro' duo significat, unde wersus:

Deliro discordo, deliro de via dicas.

Et sic ,deliro' media correpta dicitur a ,de' et ,lira', cithara, quasi disonans in cithara, sed ,deliro' media prolongata dicitur a ,de' et ,lira, lire', unde wersus:

Pollice tango liram, facio cum vomere liram.

1060 Nitore favoroso cum obsequela consona
prelimitatis.

Quia sagacioris interest scienciarum
tramites verifcos insciencia | delirantibus
limitare exorbitacionisque invalescentiam |
eliminaré vigorosam, et quia quorundam
detrahencium livore questionis nodo renitente
proposite hac sub forma an omne, quod evenit,

B 87r

C 403r

1053 Deliro... dicas] cfr IOH. BALB., *Cath.* ,lira' **1057** Pollice... liram²
EBERH. BETH., *Grecism.* 10, 146

1042 obsequiorum] serviciorum | conatibus] laboribus | die noctuque] de die de nocte; pro et | cupio] scilicet ego affecto **1043** promereri] deservire **1059** Nitore] candore | favoroso] pleno seu favorabili obsequela] servicio | consona] convenienti **1060** prelimitatis] preintimatis, scilicet istis **1061** sagacioris] prudencioris | interest] pertinet scienciarum] arcium **1062** tramites] vias | verifcos] rectitudinis insciencia] infacultate | delirantibus] deviantibus **1063** limitare] dif/f/inire | exorbitacionisque] dubitacionis; pro et | invalescentiam] vigorem **1064** eliminaré] eicere vel evacuare | vigorosam] fortem | quia] pro quoniam | quorundam] aliquorum **1065** detrahencium] studencium derogancium | livore] invidia | questionis] interrogacionis | nodo] difficultate | renitente] repugnante **1066** proposite] obiecto | hac] sub isto modo | forma] qui sequitur | an] utrum | omne] qualibet res | quod] id est qua res | evenit] exeventibus

1043 promereri] promoveri C **1059** Nitore] Venire ad questionis cuiusdam solucionem socius invitat socium *in marg.* A **1060** prelimitatis] prelimitantis B **1065** livore] livor B **1066** omne] omne encium BC evenit] evenerit B

evenit ex necessitate, quapropter proposui vobis
 porrigere preces multas ac immensas, quatenus
 quarta feria nunc immediate afluxura responsurus
 questionem ad prescriptam veniatis cunctis
 circumferenciis proligatis, ne nostris emulis
 contingat super nostri confusione illata
 omnimode gratulari. 1070

<33.>

Responsum socii volentis.

Hic auctor ponit responsum ex parte socii volentis venire
 dicens. NOTA fulgor, fulgoris' venit a ,fulgeo, fulges', quod est
 ,splendo -es', sed ,fulgur -ris' venit a fulgore. NOTA sitis est
 appetitus bibendi et venit a ,sicio', quod est desiderio, et
 ,sitibundus' componitur a ,sitis' et ,bundus', quasi similis ad
 bibendum. Item ,pusilanimitas' componitur a ,pusillus', quod
 est parvus, et ,animus' quasi parvus animus. NOTA ubi dicitur
 ,gellicidio palere', quod homo ex inproviso terore obruitur, tunc
 spiritus vitalis corporis vivificans a corde recedens et frigus
 excellens circumstans cor debilitans et virtutes naturales, et sic
 exinde(?) homo reddit timidus et per consequens palidus. |
 A 127v
 NOTA ,maturio -as -are' est maturum facere et est activum; et
 sepe ponitur pro ,discere' et ,tranquillitate' et ,quiete'. Si
 ,maturio -es -ere' est fieri maturum et est verbum abstractum,
 inde venit ,maturesco' verbum inchoativum, sicut dicimus
 ,segetes maturescere incipiunt'. NOTA ,obscurio -as -are'
 componitur ab ,ob' et ,claro', quod non est in usu, inde
 ,obscurum'. NOTA gelicium (sic!) componitur a ,gelo' et ,cado'.
 Item ibi ,prout mei parvitas suppetit ingeniolli', per hoc auctor 1090

1067 evenit] producat | ex necessitate] de necessario | quapropter] propter
 quod vel pro igitur | proposui] scilicet ego decrevi | vobis] tibi ipsi
 1068 porrigere] dirigere | preces] petitiones | multas] varias | immensas]
 magnas | quatenus] ut 1069 quarta feria] tali die | nunc] modo
 immediate] proxime | afluxura] ventura | responsurus] habens respondere
 1070 questionem] interrogacionem | ad prescriptam] ad predictam
 veniatis] scilicet vos gressus dirigatis | cunctis] id est omnibus
 1071 circumferenciis] excusacionibus | proligatis] remotis | ne] ut non
 nostris] nostris | emulis] ministris 1072 contingat] accidat | nostri]
 nostrum | confusione] deturpacione | illata] inducta 1073 omnimode]
 penitus | gratulari] gaudere

1067 evenit] eveniat BC | ex] de BC 1069 quarta feria] feria tertia B
 1070 ad] om. C | prescriptam] pristinam B | veniatis] brevitatis C
 1071 proligatis] profligatis BC 1071–1072 emulis contingat] contingat
 emulis B

evitat arroganciam iuxta ewangelium: *Qui se exaltat, humiliabitur*, et e contrario. NOTA ‚tether, tethra, tetrum‘ idem est, quod ‚niger‘, unde ibi est: Tethrum caos illabitur etc.

1100 Amoris fulgore iocundo cum complacencie vigore sitibundo preordinatis.

Ne pusillanimitatis videar gelicidio palere et oblationes precum vestrarum efectui non mancipare, iter meum per vos prefixum ad vosmet maturabo et questionem prescriptam difficultatis tethra caligine obscuratam, prout mea parvitas ingeniolli suppetit, dissolvendo animum vestrum et cuiuslibet replicaturi nubecula vesperatum diecula veritatis ac lumine diescere faciendo.

1110

<34.>

De socio ad socium pro concedendis sibi libris.

Sequitur de socio ad socium pro concedendis sibi libris.

NOTA ‚libebo‘ (sic!) venit a verbo impersonali, quod est libet, et quandoque idem est quod luxuria, de quo nichil ad presens;

1098 Tethrum... illabitur] *Lucis Creator optime* 2, AHMA 51, 34

1100 Amoris] dileccionis | fulgore] splendore | iocundo] cum letu complacencie] placiditatis **1101** vigore] fortitudine | sitibundo] desiderata | preordinatis] predispositis, scilicet istis **1102** Ne] ut non pusillanimitatis] parvitas sue ingeniali mei | videar] scilicet ego apparerem | gelicidio] frigore | palere] timere **1103** oblationes] porreccionem | precum] petitionum | efectui] fini | non] non **1104** mancipare] apponere | iter] viam | meum] meam | per vos] per te ipsum | prefixum] deputatam 1104–1105 ad vosmet] ad te ipsum solus **1105** maturabo] scilicet ego dirigam | questionem] interrogacionem prescriptam] predictam **1106** difficultatis] gravedinis | tethra] tenebrosa caligine] umbracione | obscuratam] obnubilatam | prout] sicut **1107** mea] mei | parvitas] modicitas | ingeniolli] intellectus | suppetit] sufficit dissolvendo] determinando **1108** animum] ingenium | cuiuslibet] scilicet hominis | replicaturi] responsuri **1109** nubecula] ignorancia | vesperatum] obsecratum | diecula] scilicet faciendo diescere claritate | veritatis] rectitudinis | lumine] illustracione **1110** diescere] a clarere | faciendo] iubendo

1096–1097 Qui... contrario] Lc 14, 11

1100 Amoris] Venire proponit socius invitatus ad terminum limitatum *in marg. A* | fulgore] fulgure *C* **1102** palere] pellere *B* **1104** meum] meum termino *BC* | prefixum] prefixo *BC* **1107** mea] mei *BC* | dissolvendo] in dissolvendo *B* **1108** replicaturi] replica *C* **1109** vesperatum] vespera cum *B*, vesperarum *C* **1110** diescere] discere *C*

quandoque idem est, quod voluntas, et sic capitur hic pro
,voluntate'. Unde Boecius De disciplina scolarium dicit:
Iocorum, id est ludorum, dampnosa libidine diligentius ablata.
NOTA ,anecto' componitur ab ,ad' et ,necto' mutando ,d' in ,n',
ut ibi ,anectus', id est statue ligatus. 1120

D 191v | Obsequiorum libidine cum complacendi
voluntate desideriosa preallegatis.
De amicitie vinculo nec non soliditatis
D 192r federe dudum inter nos compactis re|cordatus
necessitatis in articulo situatus ad vos tamquam
C 403v ad | amicum et socium singularem decrevi
A 128r precibus | recurrendum supplicando precibus
affectivis, quatenus de eadem necessitate operam
societatis foventes expositionem super librum
De anima tempus ad aliquod non longum 1130

1119 id...ablata] cfr. PS. BOETH., *Disc. schol.* 6

1123 Obsequiorum] obediencie vel petitionum | libidine] voluntate
complacendi] favorandi 1124 voluntate] intencione | desideriosa]
desiderativa | preallegatis] preanexis, scilicet istis 1125 De amicitie] de
favoris | vinculo] unione | nec non] pro eciam | soliditatis] firmitatis vel
societatis 1126 federe] promissione | dudum] diu | inter nos] inter me et
te | compactis] coniunctis | cordatus] scilicet ego rememoratus
1127 necessitatis] oportunitatis | in articulo] in instancia | situatus] scilicet
ego, id est locatus | ad vos] ad te ipsum | tamquam] id est sicut 1128 ad
amicum] ad fautorem | socium] sodalem | singularem] specialem | decrevi]
scilicet ego proposui 1129 precibus¹] petitionibus | recurrendum] id est
refugiendum | supplicando] rogando | precibus²] petitionibus
1130 affectivis] indesideratis | quatenus] ut vel quod | eadem necessitate]
predicta oportunitate | operam] diligenciam 1131 societatis] sodalitates
foventes] servantes | expositionem] comentum 1132 anima] scilicet sic
dictum | tempus] spacium | non longum] non prolixum

1123 Obsequiorum] Concedi sibi exportatorem super librum De anima
socius socium rogat *in marg. A*, Ponitur forma ex parte socii ad socium
pro mutuandis sibi libris. Obsequiorum *D* | libidine] libidine voluntate *B*
1124 voluntate] *om. B* | preallegatis] preanexis *BCD* 1125 soliditatis]
societatis *B*, sodalitates *D* 1126 re...cordatus] et recordatus *D* 1127 in]
om. BD | situatus] occupatus *D* | tamquam] tanquam *B* 1129 precibus¹]
presentibus *BCD* 1129–1130 precibus¹...affectivis] presentibus
recurrendum supplicans affeccius *B* 1129 supplicando] supplicans *B*
precibus²] *om. B* 1130 affectivis] affeccius *B* | de] in *BCD* 1131 librum]
libros *B*, libris *C* 1131–1132 librum...anima] libris pariter reportata cum
questionibus veteris et nowe loyce ac mortalis philosophie trivium cum
quadrivio apponentes *D* 1132 anima] *S B* | tempus...aliquod] aliquod
tempus *B* | longum] protellatum *D*

presencium per latorem velitis michi concedere
ac destinare, in quo michimet plus solito
complacenciam facietis ampliorem, cum ad
presens eadem bono nodo carere non possum.

<35.>

1140 Hic ponit responsum, quod vult facere. NOTA ubi dicitur
,amicicie'. Amicicia habet contrahi inter socios participative,
quia amicicia, que cito contrahitur, eciam subito dissolvitur.
Unde Aristoteles in Ethicis: Nemo eligit vivere sine amicis
habens reliqua bona, unde quidam:

Rex est mendicus, cui est nullus amicus.

Sincera salute cum amicicie firmitudine
prefirmatis.

1150 Precum instanciis desideratis vestrarum
litterarum exoratus, quibus aure benivola
hillariter aquievi, expositionem per vos a me
postulatam baiulum per presentem libentissime

1142–1143 Nemo... bona] cfr ARIST., EN 8, 1 (1155a5) **1144** Rex...
amicus] *Prov. sent.* 26847

1133 presencium] istarum litterarum | latorem] scilicet et hic per
ostensorem | velitis] scilicet vos affectetis | michi] scilicet ipsi | concedere]
mutuare **1134** ac] pro et | destinare] dirigere | in quo] in illo, scilicet ipsi
plus] id est ultra | solito] modum **1135** complacenciam] voluntatem
facietis] scilicet vos ostendetis | ampliorem] laciorem | cum] pro ex quo
1135–1136 ad presens] pro presenti **1136** eadem] scilicet expositionem
bono] efficaci | nodo] ordine | carere] deficere | non possum] non ego
valeo **1146** Sincera] pura | salute] sanitate | amicicie] scilicet pietatis
firmitudine] firmitate **1147** prefirmatis] preroberetis, scilicet istis
1148 Precum] petitionum | instanciis] diligenciis | desideratis] id est
postulatis | vestrarum] vestrarum **1149** litterarum] epistolarum | exoratus]
scilicet ego valde rogatus | quibus] scilicet precibus | aure] auditu
benivola] benivolo **1150** hillariter] iocunde | aquievi] scilicet ego
consensi | expositionem] comentum | per vos] per te ipsum | me] scilicet
ipso **1151** postulatam] rogatam | baiulum] partitorem littere | per
presentem] per istum | libentissime] valde libenter

1133 latorem] datorem *BCD* 1133–1134 velitis... destinare] studeatis
michi destinare ac mutuare *D* **1134** quo] eo *BCD* **1135** cum] *bis C*
1136 eadem] eodem *B*, eorundem *D* | bono nodo] *om. B* | possum] possum
etc. Datum *D* **1146** Sincera] Mutuus librum socio postulat ut sibi bona
servetur custodia *in marg. A*, Responsio precedentis exaudita. Sincera *D*
Sincera salute] Salute sincero *B* | firmitudine] firmitate *suprascr. D*
1150 expositionem] expositionem ac omnium premissorum *D*

mutuando quocirca fundere non desinens
oblaciones desiderativas, quatenus expositionem
prenarratam sub illesione foveatis pariter et
salubrem optantes librorum meorum retinere in
futuro mutuacionem ampliorem.

Explicit primus ordo dictaminum, sequitur secundus.

A 128v <1.> 1160
| Hic est secundus ordo formarum huius libri, quem
ordinem auctor incipit a quodam principe ad dominum papam et
dividitur in tot partes, quot forme ponuntur et patebunt in
processu. Adhuc prima in quatuor, scilicet in salutacionem,
exordium, narracionem et petitionem; prima ibi: Preintima,
secunda ibi: Cum sanctitatis, tercius ibi: ergo vobis, quarta ibi:
Quamobrem. Prima littera ordinatur sic premissis, id est
antemissis, scilicet istis etc. NOTA ubi dicitur ‚natura sibi
novercante‘, sciendum, quod triplex est natura, scilicet natura
naturans et est ipse Deus, a quo dependet celum et terra. Natura
secundum Philosophum est alia: est natura naturata et naturans,
sicut est celum, quod dicitur ex natura naturata, in quantum
dependet a Deo, qui ex nichilo omnia creavit et nasci fecit. Et
dicit natura naturata, quam beatus Augustinus sic describit:
Natura est vis quedam et potencia divinitus insista (sic!) rebus
creatis, que unicuique rei suum esse tribuit, quacum quis male
utitur, malus esse prohibetur. Et in proposito phisice expositum
est de natura tercio modo dicta etc. 1170

1169–1177 triplex ...prohibetur] GUILL. WHEATL., *In Cons.* 3, carm. 2
1175–1176 Natura ...tribuit] PS. AUG. (ALCHER. CLAR.), *Spir. et An.*
42

1152 mutuando] concedendo | quocirca] iuxta hoc | fundere] porragere
non desinens] non cessans 1153 oblaciones] id est oraciones
desiderativas] optativas | quatenus] pro ut | expositionem] id est
comentum 1154 prenarratam] predictam | sub illesione] sub corrupcione,
scilicet ille sine macula | foveatis] scilicet vos conservetis | pariter] pro
eciam 1155 salubrem] id est salvum | optantes] scilicet vos desiderantes
librorum] codicum | retinere] habere 1156 futuro] posterum
mutuacionem] concessionem | ampliorem] laciorem

1153 expositionem] *om. D* 1154 illesione] illesione indempnem *BCD*
et] *om. D* 1155 librorum meorum] meorum librorum *B*
1156 ampliorem] libere ampliare *B*, ampliorem patet iam *C*, ampliorem
etc. Datum *D*

- 1180 Preintima impensione serviciorum exoptata
cum reverencia nunc premissis.
- Cum Sanctitatis vestre interesse approbetur,
ut esitantibus tramitem equitatis enodetis, ergo
vobis detegimus intimacione suspiriosa filiam
ducis | Austrie veram eiusdem coheredem C 404r
ducatus in legitimam nostram contoralem
susceptasse causa prolis procreande, que tandem
patre orbata natura sibi novercante austeritate
imperatoris a parte | sui ducatus violencius est D 192v
- 1190 semota. Quamobrem studiosis precatibus
flagitamus, quatenus hanc in orphanam ducali ex
stirpe ortam manum misericordie de sede
apostolica expandatis, partem ducatus

1180 Preintima] precordiali | impensione] exhibicione | serviciorum] obsequiorum | exoptata] id est desiderata **1181** reverencia] cum veneracione | nunc] id est ante | premissis] missis, scilicet istis **1182** Cum] pro ex quo | Sanctitatis vestre] ad vestram sanctitatem interesse] pertinere | approbetur] id est dignascitur **1183** ut] scilicet vos esitantibus] deviantibus | tramitem] viam | equitatis] iusticie | enodetis] id est manifestatis | ergo] pro igitur **1184** vobis] scilicet domino pape detegimus] scilicet vos declaramus | intimacione] insinuacione suspiriosa] id est dolorosa | filiam] natam **1185** ducis] talis principis Austrie] conterre | veram] legittimam | eiusdem] illius | coheredem] patronam **1186** ducatus] principatus | in...nostram] in veram vel propriam | contoralem] id est coniugem **1187** susceptasse] accepisse causa] propter | prolis] prolem | procreande] procreandam | que] scilicet filia | tandem] ultimo **1188** patre] genitore | orbata] id est viduata, privata sibi] scilicet ipsi | novercante] id est adversante | austeritate] crudelitate **1189** imperatoris] cesaris | parte] id est a pposicione a porcione | sui] scilicet proprii | ducatus] domini | violencius] violenter | est] existit **1190** semota] repulsa | Quamobrem] propter quod | studiosis] diligentibus precatibus] precibus **1191** flagitamus] scilicet vos rogamus | quatenus] ut hanc] id est istam | orphanam] id est filiam orbatam | ducali] ducatus 1191–1192 ex stirpe] ex progenie **1192** ortam] progenitam | manum] id est manum | misericordie] pietatis | sede] scilicet papali **1193** apostolica] id est a potestate | expandatis] scilicet vos extendatis | partem] porcionem ducatus] scilicet ipsius

1180 Preintima] Ponitur forma supremi status spiritualis ex parte cuiusdam principis ad dominum papam in qua petit eundem. Sanctissimo in Cristo patri domino ac domino reverendissimo G. divina providencia sacrosancte Romane ecclesie summo pontifici domino nostro metuendissimo. Preintima D **1183**–1184 ergo vobis] vobis ergo D **1185** coheredem] coheredum D **1187** causa prolis] prolis causa D **1189** violencius] violencio D **1190** Quamobrem] Propter quod D

hereditariam eidem restaurantes imperatoris
prefati seviciam refrenando.

<2.>

A 129r Ista est forma responsionis domini pape ad quendam
finaliter decidendam. Et | dividitur in quatuor partes, scilicet in 1200
salutacionem, narracionem, in figuram petitionis, verbi
reputantis petitionem, et in conclusionem; prima pars ibi:
Bonifacius, secunda ibi est: Ex insinuacione, tertia ibi: Tue
fidelitati, quarta ibi: Alioquin. Quo ad primam partem ordinatur
littera tali modo: Bonifacius sic dictus etc. NOTA, quod dominus
papa omnibus se preponit, et vocat se servum servorum Dei
propter humilitatem.

Bonifacius episcopus servus servorum Dei
dilecto in Cristo filio suo Henrico principi 1210
Plznenssi salutem et apostolicam
benediccionem.

Ex insinuacione cognovimus tuarum
litterarum rectas non rationi dissonas nobis
affectu ardentissimo fore destinatas tue et omnis
intencionem pensantes talem causam venerabili

1194 hereditariam] id est dominatoriam | eidem] scilicet eventi
restaurantes] reparantes | imperatoris] cesaris **1195** prefati] predicti
seviciam] crudelitatem | refrenando] composcentes **1209** Bonifacius] sic
dictus | episcopus] pontifex | servus] existens | servorum] cristianorum
1210 dilecto] caro | in Cristo] in deo | filio] suo | Henrico] sic dicto
principi] duci **1211** Plznenssi] Plznensis tituli | salutem] salutis
adopcionem | apostolicam] et papalem **1212** benediccionem] gratiam
1213 Ex insinuacione] id est intimacione | cognovimus] suos | tuarum]
tuarum **1214** litterarum] epistularum | rectas] rationale, scilicet preces
non rationi] non veritati | dissonas] id est discordas | nobis] scilicet pape
1215 affectu] desiderio | ardentissimo] freventissimo | destinatas]
transmissas | tue] scilicet veritatis | omnis] scilicet veritatis
1216 intencionem] proposicionem | pensantes] considerantes | talem
causam] tale factum | venerabili] venerando

1194 hereditariam] hereditarius *D* **1195** prefati] prefatis *D* | refrenando]
refrenando etc. Datum *D* **1209** Bonifacius episcopus] Ponitur forma
responsionalis domini pape ad principem quendam causam ipsius
archiepiscopo Pragensi comittens finaliter decidendam. G. papa *D*
1210 Henrico] B. *D* **1211** Plznenssi] Pragensi *D* **1214** litterarum]
preces *in marg.* A | rectas] preces rites *C*, preces ritas *D* **1215**–**1216** et...
intencionem] rationis intensionem *C*, rationis intencionem *D*

1220 fratri archiepiscopo Pragensi omnimode
comittimus decidendam tue fidelitati striccius
mandantes et attente, quatenus prefixo fratri ad
omnem ipsius ordinacionem debeas obedire, cum
in tali casu sibi nostram comisserimus
auctoritatem, alioquin contra te et imperatorem
cedere disponemus.

<3.>

Hic papa mandat archiepiscopo, ut moneat imperatorem,
quod Henrico restituat res ablatas et dicit sic.

1230 | Bonifacius episcopus servus servorum Dei
venerabili fratri archiepiscopo Pragensi salutem
cum benedictione pontificali.

C 404v

Quia dilectus filius Henricus illustris
princeps Plznesis | nobis de parte ducatus sue
consortis violente per N. serenissimum
imperatorem Romanorum ablata, super eodem

A 129v

1217 fratri] fratri | archiepiscopo] id est principi eorum | Pragensi] Pragensis ecclesie | omnimode] omnigene **1218** comittimus] scilicet vos comendamus | decidendam] terminandam | tue] tue | fidelitati] fidei striccius] id est districcius **1219** mandantes] precipientes | attente] diligenter | quatenus] ut | prefixo] predicto | fratri] archiepiscopo 1219–1220 ad omnem] ad universam **1220** ipsius] scilicet eius ordinacionem] disposicionem | debeas] scilicet teneas | obedire] parere cum] pro ex quo **1221** in...casu] in tali eventu | sibi] scilicet archiepiscopo | comisserimus] scilicet vos dederamus **1222** auctoritatem] apostolicam potestatem | alioquin] id est aliter, scilicet si non obedieris te] scilicet ipsum | imperatorem] id est cesarem **1223** cedere] procedere vel agere | disponemus] ordinabimus **1229** Bonifacius] sic dictus episcopus] existens | servus] administrator | servorum] ipsorum cristianorum **1230** venerabili] id est venerando | fratri] principi archiepiscopo] archipresuli | Pragensi] Pragensis tituli | salutem] scilicet dat salutacionem **1231** cum benedictione] id est cum gracia | pontificali] id est apostolicam **1232** Quia] pro quoniam | dilectus] amandus | filius] H. | Henricus] scilicet sic dictus | illustris] id est nobilis **1233** princeps] dominus | Plznesis] scilicet tituli | nobis] scilicet apostolico | de...ducatus] super talis domini 1233–1234 sue consortis] sue uxoris **1234** violente] cum violencia | N] sic dictum | serenissimum] preclarissimum **1235** imperatorem] cesarem | ablata] coempta | super eodem] super iam dicto ducatu

1222 te et] temet C, temet ipsum D **1223** cedere] procedere C | cedere disponemus] procedere disponemus etc. Datum D **1234** violente] violenter C **1235** eodem] eadem C

rationis exorbata non cespitando lamentabiliter est conquestus, unde fraternitati tue per apostolica scripta mandamus omnino volentes, quatenus nomine nostro prefatum imperatorem personaliter accedens super restauracionem rerum ablatarum tenore moveas presencium litterarum in premissis totaliter faciens, ne idem Henricus habeat ulterius nos movere, sicut indignacionem nostram diligitis evitare. 1240

<4.>

Hic auctor ponit epistolam cuiusdam prelati ad dominum papam pro quadam confirmacione facienda. Vult enim dicere, quod quidam prelatus cuiusdam ecclesie supplicat pape, ut promissa ipsius confirmare dignaretur. 1250

Oracione devota cum servicio parato premissis.

Vestre Sanctitati precum instancia humiliter suplicamus rationis iudicium sequentes, videntes devotum Johannem pauperem presbiterum, presencium datorem ydoneum ac

1236 rationis] veritatis | exorbata] privata | non cespitando] non dubitando lamentabiliter] id est flebiliter **1237** conquestus] id est cum querela proposuit | unde] pro igitur 1237–1238 per apostolica] per papales **1238** scripta] litteras | mandamus] scilicet nos precipimus | omnino] totaliter | volentes] cupientes **1239** quatenus] ut | nomine] id est auctoritate | nostro] nostra | prefatum] predictum | imperatorem] cesarem **1240** personaliter] in propria persona | accedens] scilicet tu agrediens super] id est de | restauracionem] restitutionem **1241** rerum] bonorum ablatarum] receptorum | tenore] ordine | moveas] scilicet tu amoveas presencium] id est istarum **1242** litterarum] epistolarum | in premissis] in predictis mandatis | totaliter] ita | faciens] agens | ne] id est ut non | idem] predicte **1243** Henricus] sic dictus | ulterius] id est omnino | nos] scilicet papam | movere] amovere | sicut] quamadmodum **1244** indignacionem] id est furorem | nostram] id est nostrum | diligitis] scilicet vos cupitis evitare] reffugere **1252** Oracione] prece | devota] humili | cum servicio] cum obsequio | parato] prompto **1253** premissis] prenotatis, scilicet istis **1254** Sanctitati] beatitudini | precum] oracionum | instancia] diligencia humiliter] devote **1255** suplicamus] scilicet vos exoramus | rationis] veritatis | iudicium] censuram vel viam | sequentes] imitantes **1256** videntes] considerantes | devotum] humilem | Johannem] sic dictum pauperem] egenum **1257** presbiterum] sacerdotem | presencium] scilicet litterarum | datorem] exhibitorem | ydoneum] prudentem | ac] per eciam

1236 exorbata] exorbita C **1242** totaliter] taliter C **1243** habeat ulterius] ulterius habeat C **1255** sequentes] sequentes et C

1260 morum venustate decorum, qui ecclesia in nostra non modicum servire affectat, de nostra voluntate promissimus prebendam nostram, quam in ecclesia nostra primam vacare contingerit, sibi confere pariter ac as/s/ignare precipue, ne tam ydoneus | receptus prebende | beneficio defraudetur, quatenus Vestra Sanctitas in hoc specialem gratiam faciens nostra promissa confirmare dignetur.

A 130r
| C 405r

<5.>

Forma querimonie.

1270 Istā est forma querimonie, in qua auctor sub forma plebani conqueritur archiepiscopo de violencia sibi minus iuste hillata. Et dividitur in quatuor partes, scilicet in salutationem, narrationem, petitionem et conclusionem; prima pars ibi: Debita reverencia, secunda ibi: Quia Johannes, tertia ibi: unde suplico, quarta ibi: et a modo. Adhuc prima dividitur in duo, secundum quod auctor ponit duas salutationes, prima ibi: Debita reverencia, secunda ibi: cum promptitudine obsequendi. Quo ad primam partem littera sic ordinatur: preinplicatis, id est premissis, scilicet istis etc. NOTA suggero componitur a ‚sub‘ et ‚gero‘ mutando ‚b‘ in ‚g‘. Et ‚suggerere‘ est latenter aliquid alicui consulere et proprie causa decipiendi, inde venit hec ‚suggescio‘, id est diabolica perswasio.

1280

Debita reverencia cum obsequendi promptitudine preinplicatis.

1258 morum] virtutum | venustate] facesia | decorum] prepolitum | qui] scilicet Johannes | ecclesia] scilicet katedrali **1259** non modicum] non parum | servire] ministrare | affectat] cupit vel desiderat 1259–1260 de...voluntate] de nostra intencione **1260** promissimus] scilicet nos spondimus | prebendam nostram] nostre ecclesie beneficium **1261** quam] prebendam | ecclesia] scilicet predicta | primam] scilicet in ordine | vacare] vacuam facere **1262** contingerit] evenit | sibi] scilicet idem | confere] dare | pariter] pro simul | ac] pro eciam as/s/ignare] deputare **1263** precipue] super omnia | ne] ut non | tam ydoneus] tam prudens | receptus] assumptus **1264** beneficio] id est a beneficio | defraudetur] decipiatur | quatenus] pro ut | Sanctitas] beatitudo **1265** hoc] scilicet predicto facto | specialem] singularem | gratiam] misericordiam | faciens] agens | nostra] nostras **1266** promissa] promissiones | confirmare] corroborare | dignetur] velit **1284** Debita condigna | reverencia] honorificencia | cum obsequendi] cum serviendi **1285** promptitudine] aptitudine | preinplicatis] premissis, scilicet istis

Quia Johannes cliens de U. proventus ecclesiasticos michi subditos usurpare affectans demonico docmate suggerente iuris contra normam in me sibi renitentem suas manus intulit violentas nec aliqua causa legittima emergente alia irritatus, unde suplico attentis precatibus ac immensis crudelitatem diram Iohannis compescendam, ob violenciam ampliorem ceteris irrogandam, et a modo domitandam. 1290

<6.>

Forma responsionis, ubi archiepiscopus mandat Johanni clienti, quod satisfaciat plebano pro violencia sibimet illata. Et dividitur in quatuor partes, scilicet in salutacionem, narracionem, petitionem et conclusionem; prima pars in suo loco, secunda ibi: Tue discrecioni, tertia ibi: Unde tibi mandamus, ibi illo verbo mandamus inteligitur | peticio, quatuor ibi: Alias reprehensionis ubere te corodemus, prima adhuc in duo, secundum quod duas significat salutaciones, prima ibi: Salutem desideriosam, secunda ibi: caritatis claritate. Quo ad primam litteram sic ordinatur. NOTA omnes prelati scribunt de se ‚Dei gracia‘ in salutacionibus in signum humilitatis, ut protestentur eodem dignitatem non a se, sed Dei gracia se habere. Quidam vero loco ‚Dei gracia‘ ponit ‚miseracione divina‘ illis, ante quibus non est Dei gratia apponendum, licet quidam dicunt, quod scribere sit signum humilitatis. 1300 1310

1286 Johannes] scilicet dictus | cliens] scilicet quidam | U] tali villa proventus] utilitates **1287** ecclesiasticos] ecclesie mee | michi] scilicet ipsi | subditos] subiuctos | usurpare] vendicare | affectans] aptans **1288** demonico] dyabolico | docmate] instructu | suggerente] suadente iuris] rectitudinis | contra] contra **1289** normam] regulam | me] scilicet ipso | sibi] scilicet ipsi | renitentem] repugnantem | suas manus] vindictam ipsius | intulit] iniecit **1290** nec] pro non | aliqua] nulla | causa] origine legittima] vera | emergente] eveniente **1291** alia] id est alias | irritatus] ad iram provocatus | unde] pro igitur | suplico] scilicet ego rogo vel peto attentis] diligentibus | precatibus] oracionibus | ac] pro eciam **1292** immensis] magnis | crudelitatem] austeritatem | diram] asperam Iohannis] sic dicti **1293** compescendam] refrenendam | ob violenciam] ob vehemenciam | ampliorem] laciorem | ceteris] id est aliis omnibus **1294** irrogandam] inferendam | a modo] de cetero | domitandam] nota mitigandam

1286 U] Ugezd C **1288** demonico] demoniaco C | docmate] documento C **1289** renitentem] reminentem C | intulit] tulit C **1292** Iohannis] dicti Iohannis C **1294** irrogandam] irrigandam C

Arnestus Dei gracia archiepiscopus
Pragensis discreto viro Iohanni clienti de U.
salutem desideriosam cum caritatis claritate.

1320 Tue discrecioni presencium per tenorem
lucide propalamus devotum dominum Iohannem
plebanum ecclesie in V. querelam flebilem
mentis auribus detulisse se anxietate ac
incomodorum gravedine per tue violencie
illacionem sarcinari nimium referendo. Unde tibi
mandamus striccius iniungentes, quatenus ab
huiusmodi violencia | inferenda satages
declinare iuxta sentenciam equitatis
recompensam sibimet faciendo, alias
reprehensionis ubere te corrodemus, quod eris
aliis in exemplum.

C 405v

<7.>

1330 Forma excusatoria.

Ista est forma excusatoria, in qua prefatus cliens dicit se
minus iuste fore accusatum. Et dividitur in quatuor partes,

1313 Arnestus] sic dictus | Dei] Creatoris | gracia] ex misericordia
archiepiscopus] princeps episcoporum **1314** Pragensis] scilicet ecclesie
discreto] prudenti | viro] amico homini | Iohanni] sic dicto | clienti]
asecle(?) | U] tali villa **1315** salutem] scilicet mittit salutis adopcionem
desideriosam] affectuosam | caritatis] dileccionis | claritate] puritate
1316 discrecioni] prudencie | presencium] istarum litterarum | per
tenorem] per partitorem **1317** lucide] aperte | propalamus] scilicet nos
manifestamus | devotum] humilem | Iohannem] sic dictum
1318 plebanum] pastorem | V] tali villa | querelam] querimoniam
flebilem] lamentabile **1319** mentis] a | auribus] auditui | detulisse]
deprecase | anxietate] turbacione | ac] pro et **1320** incomodorum]
inequitacionum | gravedine] mole gravedinis | violencie] vehemencie
1321 illacionem] per rogacionem | sarcinari] gravari | nimium]
ultramodum | referendo] narrando | Unde] pro igitur | tibi] scilicet clienti
1322 mandamus] scilicet nos precipimus | striccius] arcus | iniungentes]
precipientes | quatenus] ut 1322–1323 ab huiusmodi] a tali
1323 violencia] vehemencia | inferenda] id est interroganda | satages]
scilicet tu coneris **1324** declinare] id est recedere | iuxta] secundum
sentenciam] iudicium | equitatis] rectitudinis **1325** recompensam]
retribucionem | sibimet] scilicet ipsi | faciendo] agendo | alias] alioquin
1326 reprehensionis] coreccinis | ubere] id est multitudine | te] scilicet
ipsum | corrodemus] castigabimus, corrigemus | eris] scilicet tu fies
1327 aliis] omnibus | in exemplum] id est in exemplar

1314 U] Ugezd C **1316** presencium] patri cum C | tenorem] terriorem C
1318 V] L. Crumlow C **1319** mentis] nostris C **1322** ab] ad C
1323 satages] satagas C

scilicet in salutacionem, narracionem, petitionem et conclusionem; prima pars in suo loco ibi: Multiformi, secunda ibi: Quia falsidico, tertia ibi: quamobrem, quarta ibi: sciendo, prima adhuc in duo, secundum quod auctor ponit duas salutaciones, prima hic: Multiformi, secunda ibi: mediante obsequio. Quo ad primam partem littera sic sonat.

B 86r | Multiformi complacenciarum voluntate 1340
A 131r | mediante obsequio | diligenti.

Quia falsidico quorundam ex relatu Vestre Paternitati causa nulla surreptante legitima ablacione sum advolutus, pro quo gracia Paternitatis Vestre michi nimium indignatur, satagens ad meorum incomodorum infligenciam et sarcinam perinmense, cuius scelerate delacionis me natura naturante attestante coniecturo expertem pariter et insontem, quatenus indignacionem vestram delacionis a via

1340] multimoda | Multiformi] placiditatum | voluntate] affectuositate
1341 mediante] interponente | obsequio] servicio | diligenti] studiosi
1342 falsidico] falso | quorundam] aliquorum hominum | relatu] sermone
1343 Paternitati] venerabilitate | causa] verbo | nulla] nullo | surreptante] subeunte | legitima] id est excessa **1344** ablacione] acusatorie | sum advolutus] scilicet ego cum deprecatus | pro quo] propter quod | gracia] amor **1345** Paternitatis] venerabilitatis | Vestre] scilicet ipsi | nimium] ultramodum | indignatur] irascitur **1346** satagens] laborans | ad meorum] id est ad meorum | incomodorum] inquitacionum | infligenciam] id est illacionem **1347** sarcinam] id est gravamen | perinmense] maxime | cuius scelerate] cuius false **1348** delacionis] accusacionis | me] scilicet ipsum natura] ipsa | naturante] deo | attestante] taste **1349** coniecturo] scilicet ego opinor | expertem] non participem | pariter] pro et | insontem] id est innocentem **1350** quamobrem] propter quod | Vestram Paternitatem] vestram honorabilitatem | rogo] scilicet ego | exoro] valde oro **1351** quatenus] ut | indignacionem] amorem | vestram] vestrum delacionis] accusacionis | a via] a tramite

1343 Paternitati] Honorabilitati B | nulla] multa C | legitima] legitimali BC
1344 ablacione] delatorie BC | advolutus] devolutus ac diffamatus B
1345 Paternitatis] Honorabilitatis B **1346** incomodorum] comodorum B
1348 natura naturante] naturante id est coram Deo B **1349** insontem] insonentem C **1350** Paternitatem] Honorabilitatem B | rogo] rogito B, rogito C **1351** delacionis] delaciones B 1351–1355 delacionis... deprecavit] *těmito slovy list v C končí, zbytek strany a další folio (fol. 406) jsou prázdné*

veritatis exorbantes non pensando a me placide subducatis sciendo illius culpe fore immunem, pro qua derogantium lingua falsiloqua me Pietati Vestre nugatorie deprecavit.

<8.>

Forma supplicatoria.

1360 Ista est forma supplicatoria, qua quidam plebanus rogat archiepiscopum, ut alteri plebano comittat causam decidendam. Et dividitur in tres partes, scilicet salutacionem, narracionem et petitionem; prima ibi: Devotis oracionibus, secunda ibi: Quod Henricus, tertia ibi: Quamobrem. Et littera ordinatur sic. *NOTA* extra litteram diceret aliquis ‚peticio ponitur propter adulacionem‘. Unde dicitur: *Melius est mori quam turpiter vivere, et ergo boni homines non debent applaudere regibus et imperatoribus et aliis divitibus, sed veritatem dicere, unde legitur: Quis est hic et laudabimus, eum quasi diceret nullus.*

1370 | Devotis oracionibus serviciis fidelibus cum inclusis. D 192v

Quod Henricus tuus Plznensis agrum meam ecclesiam contingentem | violenter occupavit ceteris molestiis iuris forma nulla exigente me A 131v

1365–1366 Melius... vivere] SERV., *Aen.* 12, 646

1352 veritatis] rectitudinis | exorbantes] deviantes | non pensando] non considerando | me] scilicet ipso | placide] placabiliter **1353** subducatis] removeatis, scilicet vos | sciendo] cognoscendo | illius] scilicet predicti culpe] excessus | fore] esse | immunem] innocentem **1354** qua] scilicet culpa | derogantium] deretrahencium | lingua] sermo | falsiloqua] falsus me] scilicet ipsum **1355** Pietati] clemencia | Vestre] tue | nugatorie] mendaciter | deprecavit] detulit vel accusavit **1370** Devotis] humilibus oracionibus] precibus | serviciis] obsequiis 1370–1371 cum inclusis] cum premissis, scilicet istis **1372** Henricus] sic dictus | tuus] scilicet urbanus | Plznensis] de Plzna | agrum] campum vel cultum 1372–1373 meam ecclesiam] ad meam ecclesiam **1373** contingentem] pertingentem | violenter] cum violencia | occupavit] id est inpendivit **1374** ceteris] id est aliis | molestiis] pro turbacionibus | iuris] iusticie forma] regula | nulla] nulla | exigente] deposcente | me] scilicet ipsum

1368 Quis... nullus] Eccles. 31, 9

1352 exorbantes] exorbitantes *B* **1353** sciendo] scientes me *B* **1354** qua] quo *B* **1355** deprecavit] deprecavit etc. *B* **1370** Devotis] Ponitur forma supplicatoria in qua plebanus rogat archiepiscopum ut alteri plebano comittat causam decidendam. Devotis *D* **1372** Quod... Plznensis] Quia Johannes civis in *S. B*, Quia *C.* civis Trzybonensis *D*

hactenus concludendo. Quamobrem cupio Vestram Paternitatem presentibus fieri exorandam, quatenus causam inter me ab una et prefatum civem parte ab altera, que ventilatur, Iohanni plebano de L. dignemini comittere finaliter decidendam, qui utraque parte audita fine diffiniet affectivo etc. 1380

<9.>

Hic auctor ponit responsum, in quo archiepiscopus comittat plebano causam finaliter decidendam. Et dividitur in quatuor partes, secundum quod alie forme, dicens sic.

Arnestus Dei gracia archiepiscopus Pragensis discreto viro domino Iohanni, plebano in L., salutem cum perpetua caritate. 1390

Quia devotus vir dominus N. de O. nobis vocibus exposuit singultosis, quod ager parochie pertinens per Henricum civem Plznensem

1375 hactenus] hucusque | concludendo] obruendo | Quamobrem] pro ergo | cupio] scilicet ego desiderio **1376** Paternitatem] venerabilitatem presentibus] istis litteris | fieri] esse **1377** exorandam] rogandam quatenus] ut | causam] factum | me] scilicet ipsum | una] scilicet parte **1378** prefatum] id est predictum | civem] urbanum | ab altera] a secunda que] scilicet causa | ventilatur] id est suscipitur **1379** Iohanni] tali plebano] sacerdoti | L] tali villa | dignemini] scilicet vos velitis comittere] comendare **1380** finaliter] effective | qui] scilicet Johannes utraque parte] parteribus diversis | audita] auditis **1381** diffiniet] id est dicitur vel determinabit | affectivo] bono **1388** Arnestus] sic dictus Dei] id est Creatoris | gracia] ex misericordia | archiepiscopus] princeps episcoporum **1389** Pragensis] scilicet ecclesie | discreto] id est prudenti viro] sacerdoti | Iohanni] sic dicto **1390** L] tali villa | salutem] mandat salutatis adopcionem | perpetua] sempiterna | caritate] dileccione **1391** devotus] id est humilis | vir] id est homo | N] sic dictus | O] tali villa nobis] scilicet archiepiscopo **1392** vocibus] sermonibus | exposuit] conquestus est | singultosis] dolorosis | ager] id est campus | parochie] id est suam ecclesiam **1393** pertinens] conveniens | Henricum] sic dictum civem] urbanum | Plznensem] Plznensis civitatis

1375 concludendo] conculcando *B* **1378** ab] ex *D* **1379** Iohanni] *I. D* L] de *S.* finaliter *B, B. D* **1380** finaliter] *om. B* | utraque parte] parte utraque *B* **1381** affectivo] effectivo *B*, effectuoso etc. Datum *D* **1388** Arnestus] Ponitur responsum predicti. *B. D* **1389**–1390 Iohanni... L] *I.* plebano ecclesie in *B. D* **1391**–1394 devotus... vendicatus] *C.* civis Pragensis quedam bona ecclesiastica nulla iurisdicione exigente *N.* plebano de *B* minus (*D* 193r) iuste possedit ac frivole vendicavit *D*

iniuriose ac frivole sit vendicatus, igitur vobis
 auctoritate, qua fungimur, mandamus, quatenus
 eisdem partibus in presencia vestri evocatis.
 super causa inter ipsos ventilata finem
 terminalem omnimode mancipetis testesque,
 fuerint qui nominati, per censuram
 1400 ecclesiasticam, si opus incubuerit, cogatis
 veritatis | testimonium perhibere. Quod si hiis
 exsequendis omnes interesse nequiverint, ea duo
 vestrum nichilominus exequatur. A 132r

<10.>

Ista est forma alia, in qua plebanus sub casu matrimonii
 contracti petit per ipsum episcopum informari. Et dividitur in
 tres partes, secundum quod alie forme, ut patet. NOTA tribus de
 causis uxor ducitur, primo propter prolis procreande et
 1410 <propter> causam adiutorii et incontinencie. De prima causa
 dicitur in Genesi *Crescite et multiplicamini et replete terram*,
 de secunda in eodem *Non est bonum hominem esse solum* etc.,
 tertia dicit Apostolus *Qui se non continet, nubat*. Et ideo mulier
 sub potestate viri constitit, quia levitate animi plerumque
 decipitur etc.

1408–1415 tribus ... etc] ISID., *Orig.* 9, 7, 27.30.

1394 iniuriose] id est fraudulose | ac] pro et | frivole] absque merito
 vendicatus] usurpatus | igitur] pro ergo | vobis] vobis plebano
 1395 auctoritate] id est pietate | fungimur] utimur | mandamus] precipimus
 quatenus] ut 1396 eisdem] predictis | presencia] id est ad presenciam
 vestri] id est vetram | evocatis] advocatis 1397 super causa] super facto
 inter ipsos] scilicet inter partes adversas | finem] finalem
 1398 terminalem] terminantem | omnimode] promptus | mancipetis]
 apponatis | testesque] atestantes, pro et 1399 fuerint] extituerit | qui]
 scilicet testes | nominati] ex nomine vocati | per censuram] per iudicium
 1400 ecclesiasticam] spirituale | opus] necessitas | incubuerit] insteterit
 cogatis] scilicet vos compellatis 1401 veritatis] iusticie | testimonium]
 atestacionem | perhibere] testificare | hiis] scilicet negociis
 1402 exsequendis] ad effectum procedendum | omnes] universi testes
 interesse] pro personaliter | nequiverint] id est non potuerint | ea] id est illa
 negocia 1403 vestrum] scilicet ex vobis | nichilominus] nichil
 exequatur] ad effectum deducatur

1411 Crescite] Gn 1, 22 1412 Non...solum] Gn 2, 18 1413 Qui...
 nubat] I Cor 7, 9

1398–1399 testesque...qui] testes qui fuerint *D* 1401 perhibere]
 prohibere *D* 1402 nequiverint] nequierunt *D*

LXII

B 91v | Salute sinceritatis cum obsequio mere voluntatis debite preingestis.
 Quia iuuenis quidam parochialis meus cum quadam puella in facie ecclesie matrimonium rite contraxit morulam perseverancie cum eadem legitime tractitando, et tandem per matrem ipsius michi extitit declaratum per ipsam germanum de fonte baptismatis fore sublatum, ex quo matrimonium declinare videtur, unde ad vos decrevi recurrendum humiliter petitando,
B 92r quod salubrius esset super hoc faciendo, | an matrimonium durandum vel diuorcium inter ipsos sit penitus celebrandum?

1420

1430

<11.>

Responsio episcopi, in qua mandat plebano super casum matrimonii contracti diuorcium celebrare. Et hec forma dividitur in partes tres sicut et alie forme. *NOTA* ‚exsequie, exsequiarum‘ dicuntur officia mortuorum vel officia, que sumitur circa sepulcra.

1417 Salute] sanitate | sinceritatis] puritatis | cum obsequio] cum servicio mere] pure **1418** voluntatis] intencionis | debite] decenter | preingestis] premissis, scilicet istis **1419** iuuenis] adolescens | quidam] unus parochialis] parrochianus **1420** quadam] una | puella] virgine | in facie] in presencia hominum | matrimonium] coniugium **1421** rite] legitime contraxit] id est inuit | morulam] breve tempus | perseverancie] per manencie | eadem] scilicet puella **1422** legitime] matrimonialiter tractitando] id est permanendo | tandem] demum | tandem... matrem] per genitorem **1423** ipsius] scilicet puelle | michi] scilicet ipso | extitit] fuit declaratum] manifestum | ipsam] scilicet matrem **1424** germanum] fratrem carnalem | de fonte] ex aqua | baptismatis] baptismi | fore] id est esse | sublatum] sursum latum **1425** quo] scilicet baptiste | matrimonium] coniugium | declinare] deperire | videtur] consideratur | unde] pro igitur **1426** vos] scilicet ipsum | decrevi] proposui | recurrendum] defluendum humiliter] devote | petitando] rogando **1427** quod] scilicet factum melius esset] foret | hoc] scilicet facto | faciendo] agendum | an] an utrum **1428** matrimonium] coniugium | durandum] scilicet sit permanendum vel] utrum | diuorcium] separacio **1429** ipsos] scilicet predictos coniuges penitus] omnino | celebrandum] faciendum

1417 Salute] Ista est forma petitoria, in qua plebanus petit informacionem ab episcopo super casu matrimonii contracti diuorcium celebrandum. Salutacione *D* **1422** tractitando] tractando *B* **1424** germanum] germani generi *B*, germanum generem *D* **1426** petitando] petitandum *D* **1427** quod] quid *BD* | esset...faciendo] super hoc esset faciendum *B* faciendo] faciendum *D* **1429** sit] *om. B* | celebrandum] celebrandum. Datum *D*

Karitate in Cristo presincera.

1440 Requiriti super casu uestrarum serie | A 132v
 litterarum pro palato, quod sit agendum, precise
 respondemus, quod copula ab affinitate sacro
 fontis baptis mate contracta nullatenus est
 seruanda, sed inter ipsos sit diuorcium
 celebrandum. Igitur uobis mandamus, quatenus
 inter ipsos in facie ecclesie, prout contraxerunt,
 diuorcium celebretis causam et rationem huius
 discidii affuturis publice alegantes. Quocirca
 intimantes, quod presencium dator de bonis
 Henrici camere nostre puta nobiscum
 1450 ordinauerat, expedit totaliter et pagauit, cuius
 gracia uolumus omnino eidem, quod de Johanne

1438 Karitate] tali dileccione | in Cristo] in Deo | presincera] id est premissa **1439** Requiriti] scilicet uos, id est interrogati | casu] id est eventu | serie] ordine **1440** litterarum] id est epistolarum | pro palato] id est manifestato | quod] scilicet factum | agendum] faciendum | precise] uiceversa **1441** respondemus] id est responsum damus | copula] id est matrimoniam | ab affinitate] id est a consanguineitate 1441–1442 sacro... baptis mate] id est de sacro purgacionis lauacro **1442** nullatenus] nullomodo **1443** seruanda] tenenda | ipsos] scilicet predictos | diuorcium] separacio **1444** celebrandum] faciendum | Igitur] pro ergo | uobis] plebano | mandamus] precipimus | quatenus] ut **1445** inter ipsos] inter predictos | in facie] coram | ecclesie] hominibus prout] sicut | contraxerunt] compulati sunt **1446** diuorcium] separacionem | celebretis] faciatis | causam] principium | rationem] finem huius] istius **1447** discidii] diuisionis | affuturis publice] non qui inter fuerint manifeste | alegantes] adducentes | Quocirca] iuxta quod **1448** intimantes] id est sinuantes | presencium] istarum litterarum | dator] exhibitor | de bonis] id est de facultatibus **1449** Henrici] sic dicti camere] uobis | puta] sicut **1450** ordinauerat] disposuerat | expedit] explicauit | totaliter] integre | pagauit] persoluit | cuius] huius rei **1451** gracia] causa | uolumus] cupimus | omnino] penitus | eidem] predicto quod] pro ut | Johanne] sic dicto

1438 Karitate] Ponitur forma responsiua mandans plebano diuorcium fieri. Dileccione *D* | presincera] sincera *B* **1439** Requiriti] Requiristi *D* **1440** quod] quid *BD* | agendum] agendum uobis *B* | precise] id est uiceversa *B* **1441** quod] quid *D* | ab affinitate] ob affinitatem *BD* **1442** fontis baptis mate] fonte baptisma *B* | contracta] contractam *D* **1443** ipsos] uos *D* | sit] *om. D* | sit diuorcium] diuorcium sit *B* **1446** diuorcium] *om. D* **1447** discidii] discidii id est diuisionis *B*, diuisionis *D* | alegantes] allegantes. Datum *D* 1447–1457 Quocirca... terminetis] *om. D* **1448** presencium] *om.* | dator] dator litterarum *P. C.* presencium *B* **1449** Henrici] Johannis *B* | puta] ut puta *B* **1451** de] terminalem de *B*

iusticiam terminalem faciatis, qui ut refertur, aliqua bona mobilia de bonis predictis iniuriose abstulit et recepit, et causam super exequis prefixo Henrico per agendum cum iuratis civitatis ulteriori dilacione non interiecta omnimode terminetis.

<12.>

Hic quidam plebanus petit alterum plebanum suam parochialem dimitti de plebe sua. Et dividitur in tres partes, scilicet in salutacionem, narracionem et petitionem; prima pars ibi: Oracionum amplitudine, secunda ibi: Quia cubyenam et tertia ibi: Quare vestram solerciam. Quo ad primam partem littera sic ordinatur, ut videbitur.

Oracionum amplitudine sitibunda.

A 133r Quia cubyenam | contoralem S. mei parochialis vestram ad parochiam translata ipsum maritum suum proprium aspernantem percepi relatu studioso aput vos certitudinaliter

1452 iusticiam] iusticie complementum | terminalem] finalem | faciatis] operemini | qui] scilicet Johannes | ut] sic | refertur] dicitur **1453** aliqua] aliquas | bona] facultates | mobilia] mobiles | bonis] facultatibus predictis] de prefatis | iniuriose] iniuste **1454** abstulit] id est tulit recepit] sumpsit | causam] ex factum | exequis] serviciis **1455** prefixo] id est predicto vel clare | Henrico] Henrico | agendum] faciendum | iuratis] consulibus **1456** ulteriori] maiori | dilacione] protraccione | non interiecta] non interposita **1457** omnimode] penitus | terminetis] id est finem imponatis **1467** Oracionum] precum | amplitudine] id est agumento | sitibunda] scilicet premisses desideranti **1468** cubyenam] sic dictam cubenam | contoralem] uxorem seu coniugem | S] sic dicti | mei] mei **1469** parochialis] parochiani | ad parochiam] ad plebem | translata] id est directam **1470** ipsum] predictum | maritum] id est virum proprium] legitimum | aspernantem] id est contemptentem **1471** percepi] intellihi | relatu] sermone | studioso] ex diligenti | aput] in vestra | vos] plebe | certitudinaliter] id est veraciter

1452 terminalem] *om. B* **1455** Henrico] Johanni *B* **1457** terminetis] terminetis etc. *B* **1467** Oracionum... sitibunda] Ponitur forma in qua plebanus vicinum plebanum petit suam parochialem dimittere de sua plebe. Sincero in Domino Iesu oramine sitibundo. Vicinorum moris est se mutuo in particulis adiuvere omnino tamen pas(*D* 193v)storibus hinc est igitur vicinorum diligende *D* | amplitudine] ampliamine *B* | sitibunda] sitibundo *B* **1468** Quia cubyenam] Quoniam *N. D* | cubyenam] *om. B* | S] Nedkam *B*, Ssydlochovis *D* | mei] Petri mei *B* **1470** ipsum] *om. D* suum] *om. D* | aspernantem] aspernante *B* **1471** percepi relatu] relatu percepi *D* | aput vos] vos aput *D* | vos] vos et *B*

latitare, ubi trahit moram tamquam tuta pariter et segura, quare vestram solerciam presentibus deprecor studiosius exorando, quod dictam mulierem suum ad maritum gressus maturare libere compellatis eidem iuxta ritum ecclesie divina beneficia denegantes.

<13.>

1480 Hic plebanus quidam rescribit alteri plebano dicens, quod libenter vult suos rogatus effectui mancipare. Et dividitur in duas partes, scilicet in salutacionem et narrationem; prima pars ibi: Puritatis, secunda ibi: Vestre societati eximie. Et littera sic ordinatur.

Puritatis optamine prefulgenti.

1490 Vestre societati eximie ad vinculum caritatis inter nos diutine solidatum me propensius conformando mulierem, pro qua michi ex diocesi mea repellenda scribere curavistis, optamina

1472 latitare] acultare | ubi] qua plebe | trahit] facit | moram] mansionem tamquam] sicut | tuta] protecta | pariter] pro et **1473** segura] id est sine sollicitudine | quare] pro igitur | vestram] vestram | solerciam] prudentiam presentibus] istis litteris **1474** deprecor] scilicet ego exoro | studiosius] diligencius | exorando] valde rogando | quod] quatenus | dictam] prescriptam **1475** mulierem] uxorem | suum...maritum] id est ad suum primum virum | gressus] pedes suos | maturare] dirigere **1476** libere] solute | compellatis] scilicet vos tegatis | eidem] scilicet uxorem | iuxta ritum] secundum consuetudinem | ecclesie] fidelium **1477** divina] ecclesiastica | beneficia] sacramenta | denegantes] prohibentes si non revertetur **1486** Puritatis] sinceritis | optamine] id est desiderio prefulgenti] id est premissio radianti **1487** Vestre] vestre | societati] sodalitates | eximie] id est egregie | ad vinculum] propter nodum | caritatis] dileccionis **1488** inter nos] inter me et te | diutine] diu | solidatum] id est compaginatum | propensius] lacius **1489** conformando] coequandas mulierem] feminam | qua] scilicet muliere | michi] scilicet ipsi | ex diocesi] id est ex parochia **1490** mea] mea | repellenda] repellenda scribere] reputare | optamina] id est desideraciones

1472–**1473** ubi...segura] moram pertrahendo *D* **1474** deprecor studiosius] accuro *D* | quod] quatenus *D* **1475** mulierem] contoralem *D* maturare] maturare ocus *B* **1477** denegantes] prohibentes. Datum *D* **1486** Puritatis] Ponitur forma responsiva in qua quidam plebanus alteri plebano rescribens precatum ipsius effectui vult mancipare. Puritatis *D* **1487** ad] ob *BD* **1488** propensius] perpensius *BD* **1490** repellenda] repellendam *D*

vestra effectui mancipando mox eandem, cum in mea diocesi pefatam latitare cognovi, decrevi ocius repellendam divina munera eidem penitus denegando.

<14.>

A 133v Forma querimonie, ubi socius conqueritur socio, quod quidam socius beneficio suo ipsum privavit. Et dividitur in tres partes, scilicet in salutacionem, narracionem et petitionem, prima pars ibi: Salute, secunda ibi: Quia Johannes et tertia ibi: unde et volui. Quo ad primam partem littera sic ordinatur. *NOTA* ubi dicit ‚beneficio‘, nam queritur, infra quod tempus debet comperi vacans beneficium, respondetur: Ecclesiastica | beneficia seu ministeria ecclesie sive quelibet officia non debent vacari ultra sex menses, alioquin si collacio pertinebat ad episcopum, devolvitur ad capellanum et e contrario. Et si fuerit negligens per alios sex menses, devolvitur ad metropolitam et post ea ad papam et inteligas solummodo pro illa vice. Et istud notabile habetur in Summa Pisani.

1500

B 92v

| Salute semper favorosa premissa.

Quia Johannes vinculum societatis prevarricatus tam diu renitendo, quod meo beneficio me privavit, ceteris bonis orbando causam nullam alienacionis habentem, propter

1510

1503–1508 Ecclesiastica... vice] BARTH. DE SAN CONCORDIO, *Summa* ‚beneficium primo‘

1491 vestra] vestras | effectui] fini | mancipando] apponendo | mox] statim eandem] eandem | cum] pro ex quo 1491–1492 in...diocesi] in mea parochia 1492 pefatam] predictam uxorem | latitare] frequenter lateri cognovi] intellexi | decrevi] proposui 1493 ocius] velocius | repellendam] removendam | divina] ecclesiastica | munera] beneficia | eidem] scilicet mulieri | penitus] omnino 1494 denegando] prohibendo 1511 Salute] Salutacione | favorosa] amicosia | premissa] preposita 1512 Quia] sic Johannes] sic dictus | vinculum] nodum | societatis] sodalitatit 1513 prevarricatus] transgressus | tam diu] tam longo tempore | renitendo] id est repugnando 1513–1514 meo beneficio] id est proprio officio 1514 me] scilicet ipsum | privavit] destituit | ceteris bonis] aliis facultatibus | orbando] id est privando, scilicet mee 1515 causam] excessum | nullam] id est nullum | alienacionis] id est privacionis habentem] servantem

1491 mancipando] mancipabo B | eandem] eadem B 1493 repellendam] depellendam B 1494 denegando] denegando etc. B, denegando. Datum D 1512 Johannes] I. B 1513 renitendo] resistendo B | meo] om. B

1520 quam privaret merito meo loco, unde volui vos presentibus exorandum fieri, quatenus an domino archiepiscopo, cum sit inscius huius facti, debeam proponere an non, personali inde presencia consolatis.

<15.>

1530 Responsum socii, ubi socium consolatur. Et dividitur in quatuor partes, scilicet in salutacionem, narrationem et in signum petitionis et conclusionem; prima ibi: Diligenti servicio, secunda ibi: Prosperitatis vestre, tertia ibi: Quo circa, quarta ibi: scientes. Quo ad primam partem littera sic ordinatur. NOTA ,lenio -is -ire‘ idem est, quod ,placo -cas -care‘, inde ,lenitas‘, inde ,leniter‘ adverbium qualitatis. NOTA ,coniecturo -as‘ venit ab hoc verbo ,convicio -is‘, quod habet ,coniectum -tu‘ in supino. Et ,coniecto -as‘ est verbum frequentem istius verbi ,convicio -cis‘, quod componitur a ,con‘ et ,vicio‘ mutando ,v‘ in ,i‘.

Diligenti servicio favore intimo mediante.

Prosperitatis vestre sinistra voragine vobis emergente auribus meis instillata nimium conturbatus admiracioni consonum coniecturando de invalescencia tanta sodalium

1516 quam] scilicet causam | privaret] scilicet ego orbarer | merito] id est iure | meo] id est meo | loco] statu | unde] pro ergo | volui] proposui | vos] scilicet ipsum **1517** presentibus] id est istis litteris | exorandum] rogandum | fieri] id est esse | quatenus] po ut | an] utrum **1518** domino] prefati | archiepiscopo] archiepiscopali | cum] pro ex quo | sit] scilicet ipse inscius] id est ignarus | huius] huius **1519** facti] operis | debeam] teneor proponere] id est conquiri | an] utrum, scilicet debeam | personali] in persona | inde] scilicet illo **1520** presencia] presenciali | consolatis] scilicet vos consilium detis **1535** Diligenti] studioso | servicio] obsequio favore] id est amore | intimo] cordintimo | mediante] interposito **1536** Prosperitatis] id est fidelitatis | sinistra] adversa | voragine] id est fortuna **1537** emergente] eveniente | auribus] auditui | meis] meo instillata] influxa | nimium] ultramodum **1538** conturbatus] scilicet ego contriscatus | admiracioni] stupori | consonum] conveniens **1539** coniecturando] estimando | de invalescencia] de excrescencia | tanta] id est tanta | sodalium] sociorum

1516 privaret] privarer *B* **1517** exorandum fieri] fieri exorandum *B* **1519** inde] *om. B* **1520** consolatis] michi consulatis *B*

A 134r fraudis relictā comutata nec cure operam sub 1540
 eventu hoc indulgeatis anxietatis sarcinam non
 ferentes, nam modicitas sociorum | industriosa
 pro nunc in circumferencia clauditur redimita,
 ex quo reor vos brevi tempore decursante
 beneficium aliud adepturum. Quocirca
 admittendo si vobis ergo congruum videtur, ad
 me veniatis mecum corporaliter permansurus,
 quousque ad beneficium divina gracia
 concedente vobis mancipari finaliter sencietis,
 scientes memet paratum vobis tam in 1550
 complacencia reali quam diligencia corporali
 nec non affectiva intimali. Sed super consilio
 requisito domino archiepiscopo proponendo
 leniter declinetis, cum hoc proporcionis a
 tramite videatur michimet decursare.

1540 fraudis] doli | relictā] omīssa | comutata] id est comembrata | nec]
 pro non | cure operam] solitudinem 1540–1541 sub eventu] super casu
1541 hoc] illo | indulgeatis] scilicet vos concedatis | anxietatis] id est
 angustie | sarcinam] pondus 1541–1542 non ferentes] non tollerantes
1542 nam] pro quia | modicitas] id est paucitas | sociorum] sodalium
 industriosa] id est perita **1543** nunc] modo | circumferencia] id est
 confinio | clauditur] continetur | redimita] ornato **1544** ex quo] ex qua
 modicitate sociorum | reor] scilicet ego opinor | vos] scilicet ipsum | brevi
 tempore] in certa hora | decursante] id est defluente **1545** beneficium] id
 est officium | aliud] alius | adepturum] id est asecuturum | Quocirca] iuxta
 circa quod **1546** admittendo] adiungendo | vobis] scilicet sibi ipsi
 congruum] consonum | videtur] apparet **1547** veniatis] sicut tunc eatis
 mecum] cum me ipso | corporaliter] personaliter | permansurus] id est
 moraturus **1548** quousque] donec | beneficium] scilicet ad | divina] dei
 gracia] dona **1549** concedente] favente | vobis] tibi ipsi | mancipari]
 donari | finaliter] id est effective | sencietis] id est intelligetis
1550 scientes] scilicet vos cognoscentes | memet] me ipsum | paratum]
 promptum | vobis] tibi ipsi 1550–1551 tam...reali] scilicet tam in verum
 complacencium **1551** diligencia] id est sedulitate | corporali] id est
 corporis **1552** nec non] pro eciam | affectiva] scilicet complacencia
 efficacia | intimali] id est cordis | Sed] pro tamen | super consilio] id est
 super consilio **1553** requisito] id est suadela interrogata | domino] id est
 antisti | archiepiscopo] scilicet nostro | proponendo] id est conquerendo
1554 leniter] id est mite | declinetis] scilicet vos cassetis | cum] pro ex quo
 hoc] illa querela | proporcionis] conveniencie 1554–1555 a tramite] a via
1555 videatur] appareat | michimet] michi ipsi | decursare] id est defluere

1540 relictā] renixe *B* | comutata] comembrata *B* | sub] *om. B*
1541 eventu hoc] hoc eventu *B* **1546** admittendo] anectendo *B* | ergo]
om. B **1548** beneficium] beneficium hoc *B* **1549** mancipari] mancipare
B **1551** diligencia corporali] in corporali diligencia *B* **1552** affectiva]
 efficacia *B* | consilio] concilio *B*

Explicit secundus ordo dictaminum, incipit ultimus.

<1.>

1560 Iste est tercius et ultimus ordo dictaminum huius libri. Et quantum ad primam divisionem dividitur in tot partes, quot sunt forme posite. Et patebunt in processu littere adhuc, prima in quatuor, scilicet in salutacionem, narracionem, petitionem et conclusionem; prima: Karolus, secunda ibi: Quia ploratus, tertia ibi: sub obtentu, quarta ibi: Scientes. Sed quia secundum Philosophum dignioribus et prioribus prior est speculacio, ideo auctor istum ordinem formarum incipit a dignissimo statu seculari, scilicet a serenissimo Boemorum imperatore ad suos subditos ponendo nomen ipsius dicens sic. **NOTA** duplex est

1570 salus, scilicet spiritualis, et est ipsius anime et debet teneri omnibus modis ab omnibus hominibus tam malis quam bonis; sed salus temporalis est ipsius corporis, et eciam debet teneri tam bonis quam malis ad reformationem ipsorum.

| Karolus Dei gracia Romanorum imperator
semper augustus et Bohemie rex illustribus
principibus per totam Almaniam salutem et
graciam | Romano imperio in omnibus obedire.

D 194r

A 134v

1580 Quia ploratus et ululatus | degencium ob
disencionem et pacis discrimina orbis per

D 194v

1566 dignioribus...speculacio] *non inveni*

1575 Karolus] sic dictus | Dei gracia] domino gratuito | Romanorum] scilicet omnium | imperator] id est cesar **1576** semper] cum omni tempore | augustus] augmentator | Bohemie] talis terre | rex] id est dominus | illustribus] preclaris **1577** per... Almaniam] per totum situm talem | salutem] scilicet mandat et scilicet mittit salutacionem **1578** graciam] id est amorem | Romano imperio] id est imperiali dignitati in omnibus] id est in cunctis | obedire] parere **1579** ploratus] genitus ululatus] clamor | degencium] id est pauperum 1579–1580 ob disencionem] propter discordiam **1580** pacis] id est federis | discrimina] propter pericula | orbis] id est mundi presentis

1575 Karolus] Ponitur forma in qua imperator mandat cunctis principibus ut visitent suam curiam et dicit. Rex *D* **1576** Bohemie] *om. D* **1577** principibus... Almaniam] per totam Almaniam principibus universis *D* **1578** Romano] Romanorum *D* **1579** Quia] Cum secundum Creatorem creaturarum in creaturis ordines sunt disiuncti et certa serie limitati, ita ut inferiorum dispositio superiorum imperio et ordinacione gubernetur, expedit et in humanis actibus superiorum imperio obedire et eorum iussibus obaudire, vestram nimirum universitatem presentibus volumus non latere. Quia *D* | degencium] pauperum *D*

climata ventilancia commemoratus puta nobis est notorie propalatum, nostrum cor quam plurimum perturbarunt. Statim igitur in pacis robur provehi ac produci optantes consilium universale decrevimus celebrandum cum hiis, quorum est nostris parere mandatis, sub obtentu gratie nostre firmiter iniungentes, quatenus in festo sancti Georgii proxime venturo cuncti uniformiter nostro conspectui vos personaliter presentetis Prage aula imperiali nostram nichilominus visitantes scientes, si quis vestrum ausu temerario se absentare presumpserit, furorem indignacionis nostre super se noscat irremissibiliter irritasse.

1590

<2.>

Hic auctor ponit responsum ex parte cuiusdam principis ad imperatorem, in quo excusat se dominus, quod non possum

1581 climata] id est partes | ventilancia] per devencias | commemoratus] id est coniunctus | puta] pro sicut | nobis] scilicet nostre imperiali manifestate **1582** notorie] id est manifeste | propalatum] id est manifestatum | nostrum] nostram | cor] mentem 1582–1583 quam plurimum] valde multum **1583** perturbarunt] id est molestarunt | igitur] pro quo | pacis] id est federis **1584** robur] id est in firmitatem | provehi] produci | produci] protrahi | optantes] cupientes | consilium] congregacionem **1585** universale] generalem | decrevimus] id est deliberamus | celebrandum] id est habendum vel faciendum | cum hiis] id est cum illis hominibus **1586** quorum] id est ad quos pertinet | parere] obedire | mandatis] id est preceptis | sub obtentu] scilicet sub observacione **1587** gratie] scilicet gratie | nostre] scilicet nostre imperiali | firmiter] id est secrete | iniungentes] id est mandantes | quatenus] pro ut 1587–1588 in festo] id est in festivitate **1588** sancti] talis | Georgii] martyris | proxime] scilicet nunc | venturo] futuro | cuncti] omnis **1589** uniformiter] unanimiter | nostro] nostre | conspectui] presencie | vos] scilicet ipsos | personaliter] id est in propriis personis **1590** presentetis] offerantis | Prage] id est tali civitate | aula] in pallacio | imperiali] cesaris nostram] scilicet presenciam **1591** visitantes] ingredientes | scientes] considerantes | quis] id est aliquis | vestrum] ex vobis **1592** ausu] id est presumtuosa | temerario] stulticia | se] scilicet ipsum | absentare] id est absentem facere | presumpserit] ausus fuerit **1593** furorem] seviciem indignacionis] id est ire | se] scilicet ipsum | noscat] scilicet talis sciat

1581 commemoratus] comembratis *D* **1582** nostrum cor] *om. D*
1583 Statim igitur] Statum igitur deprivatum *D* **1584** consilium] concilium *D* **1586** est] interest *D* **1588** Georgii] *G. D* | proxime] proximo *D* **1590** Prage] *P. D* | aula imperiali] aulam imperialem *D*
1594 irritasse] irritasse. Datum *D*

1600 venire ad eundem consilium propter corporis infirmitatem. Et dividitur in tres partes, scilicet in salutacionem, narracionem et conclusionem; prima ibi: Servicia, secunda ibi: Quamobrem, tertia ibi: Ne indignacio, quo ad primam partem dicit sic. *NOTA* miles dicitur a ‚mille‘, quia ex mille unus fit. Quia antiquitus vix ex mille inveniebatur unus, qui fuisset dignus milicia, et cetera.

Servicio debito semper prompto.

1610 Quia valida inbecillitatis voragine me acriter obstipante ad vestra pallacia imperialia | pro nunc nequeo proficisci, quamobrem strenuum Iohannem de H. meum fidelem militem presencium partitorem loco mei volui destinandum vestram gratiam cesaream in hoc nullatenus irritando, ymmo pocius reverendissime fugiendo, ne indignacio vestra superveniat furibunda.

A 135r

<3.>

1620 Hic auctor ponit litteram querimonie ex parte cuiusdam puelle ad ipsum imperatorem, et hoc de violencia sibi illata. Et dividitur in quatuor partes, scilicet in salutacionem, narracionem, petitionem et conclusionem; prima ibi:

1607 Servicio] obsequio | debito] condigno | semper] omni tempore prompto] id est parato **1608** valida] id est fortis | inbecillitatis] debilitas voragine] profunditate | me] scilicet ipsum **1609** acriter] crudeliter obstipante] id est circumdante | ad vestra] id est ad vestre | pallacia] id est dignitatis | pallacia imperialia] id est aulam imperialem **1610** nunc] id est modo vel pro presenti | nequeo] scilicet ego non possum | proficisci] id est ire | quamobrem] ea de causa **1611** strenuum] generosum | Iohannem] sic dictum virum | H] tali villa | meum] mei ipsius | fidelem] fidum **1612** presencium] istarum litterarum | partitorem] latorem | loco mei] pro me | volui] scilicet ego proposui **1613** destinandum] transmittendum vestram...cesaream] imperialem dignitatem vel amorem | hoc] facto **1614** nullatenus] nullomodo | irritando] ad iram provocando | ymmo] pro certo | pocius] magis **1615** fugiendo] vitando | ne] ut non | indignacio] ira **1616** superveniat] supercadat | furibunda] seva

1607 Servicio] Ponitur forma excusativa ex parte cuiusdam principis ad imperatorem, quod non possit ad mandatum imperatoris propter corpus ventre inbecillitatem. Servicio *D* **1608** inbecillitatis voragine] inbecillitate *D* **1611** Iohannem] *I. D* | *H*] *K. D* **1612** partitorem] porrectorem *D* | loco mei] mei loco *D* **1615** reverendissime] venerendissime *D* **1616** superveniat furibunda] super me ruat graviter furibunda. Datum *D*

Attencione, secunda ibi: Quia michi solitarie, tertia ibi: Quamobrem, quarta ibi: ut huiusmodi. Ad primam partem sic littera ordinatur.

B 92v

| Attencione famulosa pariter et parata.

Quia michi solitarie de villa quadam in civitatem tendenti propinquam iuvenis quidam luxus effrenati obviavit, me puellam annis teneram, viribus inbecillem intuens, sitim sue nequicie perpetrande cognoscens, proporcionatum me a strata communi segregans ad inerticulam tractitavit et ibi mecum diu lucticando oscula mea et amplexus carpendo tandem robuscior viribus, que fateri nimium erubesco, rosa primula mee virginitatis me clamantem pro posse meo renitentem inpuidentissime spoliavit. Quamobrem vestram magestatem | imperialem decrevi implorandam vocibus singultosis, quatenus de tam enormi

A 135v

1630

1640

1627 Attencione] consideracione | famulosa] obsequiosa | pariter] pro simul | parata] prompta **1628** michi] scilicet ipsi | solitarie] soli | de villa] de loco quadam | quadam] tali 1628–1629 in civitatem] in urbem **1629** tendenti] eunti | propinquam] vicinam | iuvenis] adolescens quidam] unus **1630** luxus] luxurie | effrenati] in domitate | obviavit] obviam dedit | puellam] virginem | annis] in etate **1631** teneram] iuvenem | viribus] fortitudine | inbecillem] id est debilem | intuens] inspiciens | sitim] locum | sue] sui ipsius **1632** nequicie] malicie perpetrande] proficiende | cognoscens] considerans **1633** proporcionatum] congruum | me] scilicet ipsam | strata] via communi] publica | segregans] semovens **1634** ad] id est ad partem tractitavit] traxit | ibi] in eodem loco | mecum] cum me ipso | diu] longo tempore **1635** lucticando] crebre luctando | oscula] basia | mea] mea amplexus] amplexiones | carpendo] carpiendo **1636** tandem] ultimo robuscior] scilicet ipse forcior | viribus] id est in robore | fateri] loqui nimium] ultra modum **1637** erubesco] vecundior | rosa] honore | primula] primo | virginitatis] castitatis **1638** clamantem] clamitantem | posse meo] secundum meam possibilitatem | renitentem] repugnantem **1639** inpuidentissime] valde inpudice | spoliavit] privavit | Quamobrem] qua de causa | vestram] vestre **1640** magestatem] excellencio imperialem] dignitatem | decrevi] scilicet ego proposui | implorandam] rogandam **1641** vocibus] sermonibus | singultosis] flebilibus | quatenus] pro ut | de tam] de tam | enormi] detestabili

1631 sitim] situm B 1631–1632 sue nequicie] nequicie sue B **1634** inerticulam] deverticulam B | ibi] ibidem B **1635** lucticando] luctando B **1636** tandem] tam B **1638** clamantem] clamante B renitentem] renitente B **1639**–1640 Quamobrem...magestatem] om. B

violencia iusticiam facientes maturam dictum
iuvenem tanti reum sceleris iuxta quantitatem
tacti delicti faciatis ulcioni debite subiacere, ut
huius temptamina ceteri atemptare amodo non
presumant.

<4.>

1650 Hic auctor formam ex parte comissionis imperialis ad suos
officiales, in qua iubet talem iuvenem puniri. Et dividitur in
duas partes, scilicet in narrationem et petitionem, que in hoc
verbo ‚mandamus‘ congrue et debite subiectum audiuntur,
prima hic: Quia iuvenis, secunda ibi: unde nobis. Quo ad
primam partem littera sic ordinatur.

1660 | Quia iuvenis quidam presencium datricem
lilio virginitatis violenter spoliavit, prout nobis
cordicitus conquesta est, mirari non sufficientes
talem presumpcionem quod comisit, nostram
indignacionem super se minime formidando.
Unde vobis presentibus mandamus omnino
volentes, quatenus dictum iuvenem iuxta dicte
culpe ipsius exigenciam minenter taliter

B 93r

1642 violencia] malicia | iusticiam] complementum iusticie | facientes]
agentes | maturam] dignum | dictum] predictum **1643** iuvenem]
adulescentem | tanti] tam magni | reum] culpabilem | sceleris] peccati
iuxta quantitatem] secundum magnitudinem **1644** tacti] perpetrati
delicti] criminis | faciatis] iubeatis | ulcioni] correccioni | debite] digne
subiacere] succumbere | ut] quod **1645** huius] scilicet operis
temptamina] temptamenta | ceteri] alii homines | atemptare] agredi
amodo] post ea **1646** presumant] audiant **1656** iuvenis] adolescens
quidam] unus | presencium] istarum litterarum | datricem] latricem
1657 lilio] flore | virginitatis] castitatis | violenter] crudeliter | spoliavit]
privavit | prout] sicut | nobis] nostre magestati **1658** cordicitus] ex corde
conquesta] querulosa proposuit | mirari] admirari | non sufficientes] non
valentes **1659** presumpcionem] ausum | quod] scilicet ipse | comisit] id
est fecit | nostram] nostre celsitudinis **1660** indignacionem] iram | se]
scilicet ipsum | minime] non | formidando] timendo **1661** Unde] pro quo
vobis] scilicet officialis | presentibus] per presentes litteras | mandamus]
precipimus | omnino] penitus **1662** volentes] cupientes | quatenus] pro ut
dictum] predictum | iuvenem] adolescentem | dicte] antedicti **1663** culpe]
deliti | ipsius] scilicet iuvenis | exigenciam] exposcenciam | minenter]
instanter | taliter] sic

1643–1644 iuxta...delicti] tanti *B* **1645** huius] huiusmodi *B*
1646 presumant] presumat *B* **1658** conquesta est] est conquesta *B*
1662–1663 dicte culpe] culpe dicte *B* **1663** minenter] imminentem *B*

puniatis, propter quod plurima contingencia futura postmodum non perpetrentur.

<5.>

Hic rex mandat scabinis maleficos punire, ut alii hoc videntes mandatum regium non transgrediantur. Et dividitur ista forma in quatuor partes, scilicet exordium, narrationem, in signum petitionis et conclusionem; prima pars ibi: discrimina, secunda ibi: Nos itaque, tertia ibi: Quamobrem, quarta et ultima ibi: ne ceteri. Ergo littera exponitur sic. NOTA dupliciter „nobilis“ capitur, scilicet adiective et substantive. Substantive capitur, ut hic in littera „nobilibus convocatis“, adiective capitur sic, quando in littera scribitur missili, scilicet nobili domino vel domine, id est generoso vel genere. Et talia nomina „generosus“ et „nobilis“ sunt sinonima quasi unam rem significancia.

1670

1680

A 136r,
D 194v

| Quia discrimina rerum et honoris ventura caucius sunt precurrenda, ne infidelium infidelitas ampliori crimine invalescat, nos itaque nostre terre nobilibus convocatis de consilio prehibito cunctos malefactores decrevimus nostram terram incolentes taliter puniendos, quod ab eisdem nostra terra illesa valeat permanere. Quare vestre discrecioni damus firmiter in mandatis, quatenus aliquibus

1664 puniatis] scilicet vos corrigatis | quod] scilicet factum | plurima] plura contingencia] accidia **1665** futura] ventura | postmodum] post ea perpetrentur] peraguntur **1681** Quia] pro quoniam | discrimina] pericula rerum] diviciarum | honoris] decoris | ventura] futura **1682** caucius] prudencius | precurrenda] prevenienda | ne] ut non | infidelium] malorum hominum **1683** infidelitas] malicia | ampliori] laciori | crimine] periculo invalescat] augeatur | nos] scilicet rex **1684** itaque] pro sic | nostre] nostri terre] regni | nobilibus] talibus viris | convocatis] ad se accersitis **1685** prehibito] preobservato | malefactores] malos homines **1686** decrevimus] proposimus | nostram] nostrum | terram] regnum incolentes] inhabitantes | taliter] tali modo **1687** puniendos] afligendos eisdem] scilicet malefactoribus | nostra] nostrum | terra] regnum | illesa] salva **1688** valeat] possit | permanere] fore | Quare] pro igitur discrecioni] providencie **1689** damus] scilicet nos rex damus | firmiter] striccius | in mandatis] in preceptis | quatenus] ut | aliquibus] quibusdam talibus

1681 Quia] Ponitur forma in qua rex vel dominus mandat et petit cives ut ei invictualibus subveniant. Quia D

1690 nobilibus terre nostre convocatis Johannem et
 Petrum cives vestre civitatis pro excessibus
 illicitis detinentes penam, quam meruerunt,
 facietis omnimode subintrare, ne ceteri crudeli
 sic iudicio informati nostri mandati esse
 presumant frivolli transgressuros (sic!).

<6.>

1700 Hic scabini responsum dant regi rogantes, ut cives
 dampnatos non dignetur punire. Et hec forma dividitur in
 quatuor partes, scilicet in salutacionem, narracionem,
 petitionem, conclusionem; prima pars hic: Obsequiorum,
 secunda ibi: Cum subditorum, tercia ibi: Quamobrem, quarta
 ibi: quod delibaret. Littera sic ordinatur.

1710 Obsequiorum nuto paratissimo cum sereno
 ubilibet prevolutis. Cum subditorum modicitas
 paucis sit subterfugio ad mandata regum sufulta,
 sed nutu promptissimo ad ipsa exsequenda omni
 disidia semota uberime redimita, en quia
 multitudo amicorum | civium Johannis et Petri
 copiosa, quorum vita iam excessibus pro
 nephandis uberi reprehensionis fuerat
 condempnata, nostri presenciam accessit

A 136v

1690 nobilibus] viris | terre] regni | nostre] nostri | convocatis] ad vos
 accersitis 1690–1691 Johannem...Petrum] tales viros **1691** cives]
 urbanos | civitatis] urbis 1691–1692 pro...illicitis] et hic pro nephariis
 excessibus **1692** detinentes] capientes | penam] mortem | quam] scilicet
 penam | meruerunt] promeruerunt **1693** omnimode] totaliter | subintrare]
 subire | ne] ut non | ceteri] alii | crudeli] atroci **1694** iudicio] signo
 informati] imbuti | nostri] nostri | mandati] precepti | esse] fore
1695 presumant] audeant | frivolli] fraudulenti | sic] prevaricatores
1705 Obsequiorum] serviciorum | nuto] voluntate | paratissimo]
 paratissimo | sereno] serenitate **1706** ubilibet] ubicumque | prevolutis]
 premissis | Cum] pro ex quo | subditorum] subiactorum | modicitas]
 paucitas **1707** paucis] modica | subterfugio] recusacione | ad mandata]
 ad precepta | regum] talium dominorum | sufulta] circumdata
1708 promptissimo] aptissima voluntate | ipsa] scilicet mandata
 exsequenda] peragenda **1709** disidia] elongata | semota] pigricia
 uberime] habundanter | redimita] ornata | en] ecce | quia] pro quoniam
1710 multitudo] copia | amicorum] autorum | civium] urbanorum
 Johannis...Petri] talium hominum **1711** copiosa] magna | vita] status
 excessibus] facta 1711–1712 pro nephandis] propter nepharia
1712 uberi] plene | reprehensionis] correccionis | fuerat] extiterat
1713 condempnata] accusata | nostri] nostrum omnium | presenciam]
 personam | accessit] adit

humilime postulando, ut si liceret quacumque
 massa pecuniaria vestram ineffabilem et piam
 inclinare taliter magestatem, quod a pene
 irogacione detestabili reclinentur. Quamobrem
 regali vestre magnificencie si audemus maturo
 consilio humiliter obviamus, quod de vita
 prolonganda civium prescriptorum utiliter
 pensando deliberare dignetur, quod declaratum
 vestri litteris rogatus vobis petimus intimando.

<7.>

In hac forma quidam valati suplicant regi, ut ipsis in
 auxilium venire dignetur. Et ista forma dividitur in quatuor
 partes, in salutacionem, narracionem, petitionem et
 conclusionem; prima pars tangitur hic: Fidei constanciam,
 secunda ibi: Quia Johannes, tertia ibi: qua de causa, quarta ibi:
ut fugatis hostibus. Et littera sic ordinatur.

Fidei constanciam cum promtitudine
 famulatus.

Quia Johannes dux Austrie castrum, quod
 incollimus, horrido exercitus tumultu machinis
 et sagittis in preiudicium ac in interitum nostre
 realis nec non corporalis facultatis premissorum

1714 humilime] devotissime | postulando] id est rogando | ut] pro que
 liceret] licitum esset 1714–1715 quacumque massa] in qualibet
 quantitate **1715** pecuniaria] pecuniali | ineffabilem] inenarabilitatem
 piam] clemenciam **1716** inclinare] inflectere | taliter] tali modo
 magestatem] dignitatem | pene] ipsius mortis **1717** irogacione]
 abillacione | detestabili] abhominabili | reclinentur] redimantur
 Quamobrem] pro igitur **1718** regali] excellencie | magnificencie] regie
 audemus] prosumus | maturo] deliberata **1719** consilio] suadela
 humiliter] devote | obviamus] occurramus **1720** prolonganda] protrahenda
 civium] urbanorum | prescriptorum] predictorum | utiliter] salubiter
1721 pensando] considerando | deliberare] cogitare | dignetur] velit
1722 litteris] epistolis | rogatus] petitionis | vobis] scilicet ipsis | petimus]
 omnino | intimando] id est mandandis, scilicet sic **1732** Fidei] fidelitatis
 scilicet premissis istis | constanciam] stabilitatem | cum] cum
 promtitudine] apptitudinem **1733** famulatus] servicii **1734** Quia] pro
 quoniam | Johannes] sic dictus | dux] dominus | Austrie] talis terre | quod]
 scilicet castrum **1735** incollimus] id est instamus | horrido] horride
 exercitus] turbe | tumultu] multitudinis | machinis] omnibus instrumentis
1736 sagittis] telis | in preiudicium] in oprobrium | ac] pro eciam | in
 interitum] in dampnacionem | nostre] nostrarum **1737** realis] realium
 nec non] pro eciam | corporalis] corporum | facultatis] diviciarum
 premissorum] predictorum bonorum

1740 orbacionem machinando irogare impedivit et
 hostiliter circumcinxit, qua de causa
 magnificencie | vestre preces humilimas A 137r
 presentamus, quatenus ad redimendum nos a
 sententia gladiali, quam prohdolor, si
 expugnati fuerimus, evadere non valebimus,
 evidenter vestra pietas dignetur sub modici
 temporis intervallo intercepto in ocursum
 hostium prescriptorum manu cum valida venire,
 ut fugatis hostibus nos vita comitante paraciores
 Vestre Celsitudini nostris serviciis exhibitores
 simul ac impensores.

1750

<8.>

Responsum regis, qui dicit se personaliter non posse
 venire. Et ista forma dividitur in duas partes, scilicet in
 narrationem et petitionem; prima hic: Quia negociis, secunda
 ibi: flagrantes. Littera ordinatur sic. NOTA prepeditus
 componitur a ‚pre‘ et ‚peditus‘, quod in simplici non est in usu,
 sed magis in composito, ut prepeditus, impeditus. Inde venit
 ‚pedica pedice‘, et est vinculum avium, et dicitur quasi pedes
 capiens.

1760

Quia negociis simus arduis prepediti
 nostrarum per presenciam personalem, quod
 nequimus vestris in ocursum inimicis propria in

1738 orbacionem] privacionem | machinando] cogitando | irogare] inferre
 impedivit] invasit **1739** hostiliter] id est inimice | circumcinxit] valuit
 de causa] de re **1740** magnificencie] excellencie | preces] oraciones
 humilimas] devotas **1741** presentamus] scilicet nos damus | ad
 redimendum] ad deliberandum | nos] scilicet ipsos 1741–1742 a
 sententia] id est a iudicio **1742** quam] scilicet sentenciam | prohdolor]
 nunc **1743** expugnati] debellati | evadere] efugere | valebimus] poterimus
1744 evidenter] manifeste | pietas] clemencia | dignetur] velit | sub
 modici] sub brevis hore **1745** intervallo] spacio | intercepto] interposito
 in ocursum] in obviam **1746** hostium] inimicorum | prescriptorum]
 predictorum | manu] potencia | valida] forti | venire] advenire **1747** ut]
 quod | fugatis] repulsis | hostibus] inimicis | nos] scilicet ipsos | vita] statu
 comitante] sequente | paraciores] prompciores **1748** Vestre] vestre
 Celsitudini] celsi | nostris] nostris | serviciis] obsequiis | exhibitores]
 dadores **1749** simul] pro eciam | impensores] donatores **1761** Quia]
 scilicet nos rex | arduis] legitimis | prepediti] impediti **1762** nostrarum]
 per nostri corporis | presenciam] exigenciam **1763** nequimus] non
 possumus | ocursum] id est obviam | inimicis] adversariis | propria] id est
 propria

persona, prout petitis, obviare, sed mille armigeros bellico cum apparatu expeditos vobis in presidium destinamus flagitantes voce precativa, quatenus absenciam nostram in zelo malicie vobis inpensetis, cum propria necessitas nos habeat excusatos.

1770

<9.>

A 137v Hic quidam dirigit pro filia sibi matrimonialiter danda. Et ista forma dividitur in tres partes, scilicet in salutacionem, narracionem et peccationem; prima pars ibi: Salute, secunda ibi: Quia fama, tercia ibi: Quapropter. Quoad primam partem littera sic ordinatur. | Girando idem est, quod circumeundo, unde dicitur sub forma rhetoria:

Olla vel amphora girando fontis petit fundum.

NOTA ubi dicitur redimita, circa hoc est notandum: redimo - is est idem, quod orno -as, et sic sumitur in textu, qui sic sonat etc.

1780

B 93r

| Salute preclarida continuo prosperitatis augumento.

Quia fama, velud concepimus, per stratam veritatis girando auditum nostrum creberime verberavit, quod filiam etate nubili procul dubio habetis redimitam, quam federe matrimoniali

1764 persona] existencia | prout] sicut | petitis] rogatis | obviare] occurrere
1765 armigeros] scilicet viros | bellico] bellicis | cum apparatu] cum instrumentis | expeditos] promptos | vobis] scilicet ipsis **1766** in presidium] in auxilium | destinamus] scilicet nos mittimus | flagitantes] scilicet nos rogantes | voce] sermonibus **1767** precativa] petitoribus quatenus] pro ut | absenciam] remocionem | in zelo] in ira **1768** malicie] malignitatis | vobis] scilicet ipsis | inpensetis] scilicet vos non capiatis cum] pro ex quo | propria] proprium | necessitas] necesse **1769** habeat] faciat | excusatos] expiatos **1783** Salute] salutacione | preclarida] preclara continuo] cum frequenti | prosperitatis] sollicitatis **1784** augumento] augumentacione **1785** fama] sermo | velud] sicut | concepimus] intelleximus | per stratam] per viam **1786** veritatis] rectitudinis | girando] circumendo | auditum] auribus | nostrum] meis | creberime] sepissime **1787** verberavit] hic est instigavit | filiam] natam | etate] annis | nubili] inmaturis | procul] remoto **1788** habetis] possidetis | redimitam] ornatam quam] scilicet filiam | federe] scilicet peto coniuncione | matrimoniali] coniugali

1783 continuo] cum intimo B **1784** augumento] augumento B **1787** nubili] nubili B 1787–1788 procul...habetis] habetis procul dubio B **1788** matrimoniali] matrimonii B

1790 desideramus nobis vehementissime copulari, si
 vestra industria nutu conquiniscet libere
 voluntatis. Quapropter propositum vestrum
 rogamus intinale nobis litteratenus
 declarandum.

<10.>

1800 Responsum ex parte cuiusdam volentis facere et dicit se
 velle venire Pragam, demum petit alium, ut veniat Pragam et
 disponant coram probis illud matrimonium. Et dividitur in tres
 partes, scilicet narrationem, salutacionem et petitionem; prima
 ibi: Favorabilitatis, secunda ibi: Cum filiam, et tertia ibi: quare
rogamus, littera sic ordinatur etc.

Favorabilitatis integritate cum perseverancia
 intime voluntatis.

1810 Cum filiam nostram a nobis curialiter et
 amicabiliter vobis matrimonialiter annectandam
 fieri postulatis, quod nobis nostrisque amicis
 gratum extitit et iocundum, universa mancipare
 effectui cupientes, que valeant complacere
 vestre gratuite voluntati, quare rogamus,

1789 desideramus] scilicet nos cupimus | nobis] scilicet ipsis
 vehementissime] ardentissime | copulari] desponsari **1790** industria]
 prudencia | nutu] consensu | conquiniscet] consenciet | libere] solute
1791 voluntatis] intencionis | Quapropter] Propter ea | propositum]
 intencionem | vestrum] vestri ipsum **1792** rogamus] scilicet nos petimus
 intinale] intrinsecam | nobis] scilicet ipsis | litteratenus] litteratorie
1793 declarandum] manifestandum **1803** Favorabilitatis] id est favoris
 integritate] serenitate | cum perseverancia] cum permanencia
1804 intime] intrinseci | voluntatis] effectus **1805** Cum] pro ex quo
 filiam] natam | nostram] nostram | nobis] scilicet ipsis | curialiter] honeste
1806 amicabiliter] favorabiliter | vobis] scilicet ipsis | matrimonialiter]
 legittime | annectandam] complandam **1807** fieri] esse | postulatis]
 scilicet vos poposcetis | quod] scilicet postulatum | nobis] scilicet
 parentibus | nostrisque] pro et | amicis] consangwineis **1808** gratum]
 acceptum | extitit] fuit | iocundum] letabundum | universa] omnia
 mancipare] apponere **1809** effectui] frui | cupientes] scilicet vos, id est
 desiderantes | que] universa | valeant] possint | complacere] placida esse
1810 vestre] vestre | gratuite] accepte | voluntati] complacencie | quare]
 pro ergo | rogamus] scilicet nos, id est petimus

1790 conquiniscet] conquiescit poluge *B* **1791**–**1792** propositum...
 rogamus] rogamus propositum vestrum *B* **1792** intinale] intimare *B*
1806 annectandam] annectendam *B* **1807** postulatis] postulastis *B*
1808 universa] universo *B*

quatenus Pragam veniatis super huiusmodi matrimonio peragendo tractatum alterutrum habituri.

<11.>

A 138r Forma, in qua rex vel dominus iubet cives, ut ei in victualibus subveniant. Et dividitur in tres partes, scilicet in petitionem, narrationem | et conclusionem. NOTA triginta componitur a ,tri-‘, quod est tres, et ,gentos‘, decem, quasi tredecim vel terdecem sunt triginta per transmutacionem litterarum. NOTA, quod ,plaustrum‘ dicitur currus honeratus seu sarcinatus, inde ,plaustellum‘ diminitivum, unde sermo minus plaustrum plaustellum subter hiis mandat. Unde quidam monachus sedens in claustro, medens plaustrum, id est currum, habentem quinque rotas, et in quinta rota dyabolum sedentem dixit hos versus:

Quid facis in claustro rota quinta addita plastro,
versus:

Pervertis plaustrum volens pervertere claustrorum.

Item navigium‘ componitur a ,navis‘ et ,ago -gis‘, et dicitur navigium quasi navis accio. NOTA ,exaccio -onis‘ est augariacio, inde ,exactor -ris‘ homo.

D 194v | Cum ducem Austrie invasuri pugna hostili subpeditare volentes ipsum nostre maiestati regali, sed in sumptibus deficientes propter sterilitatem nostre terre id efficere non valemus,

1827 Quid...plastro] *Prov. sent.* 25024

1811 quatenus] pro ut | Pragam] talem civitatem | veniatis] scilicet vos super] de | huiusmodi] isto 1812 matrimonio] coniugio | peragendo] perficiendo | tractatum] sermonem | alterutrum] alternatum vel mutuo 1813 habituri] tenturi 1834 Cum] pro ex quo | ducem] talem dominum Austrie] talis terre | invasuri] inpediuri | pugna] bello | hostili] inimico 1835 subpeditare] subici | volentes] cupientes | ipsum] scilicet ducem nostre] nostre | maiestati] regie 1836 regali] potestati | in sumptibus] in expensis | deficientes] effectum pacientes 1837 sterilitatem] fecunditatem | nostre] nostri | terre] regni | id] illud | efficere] facere | non valemus] non possumus

1812 peragendo] peragendum B 1834 Cum] Ponitur forma, in qua rex vel dominus mandat et petit cives, ut ei invictualibus subveniant. Quia discrimina rerum et honoris ventura caucius sunt precurrenda, ne infidelium infidelitas ampliori crimine invalescat, cum D | Austrie] K. D 1836 propter] *om. D*

1840 quamobrem vos rogamus et rogando precipimus
 1840 gratie nostre sub obtentu, quatenus triginta
 1840 plaustra cervisie terrestris et viginti siliginis
 1840 modios in farinam redactos hiis omnibus navigio
 1840 Grecz conductus a data presencium ad octo dies
 1840 nostris dispensatoribus presentetis, quia hoc in
 1840 exaccionalibus regalibus nobis in annis
 1840 succedentibus per vos daturis cum gracia magna
 1840 promittimus defalcandum.

<12.>

1850 Hic est responsum civitatis, ubi supplicat pro gracia regi
 1850 ipsis danda. Et dividitur in quatuor partes: salutacionem,
 1850 narracionem, petitionem et conclusionem; prima pars hic:
 1850 Promittudine, secunda ibi: O piissime, tertia ibi: Unde vobis
 1850 suppliciamus, quarta ibi: Et si. NOTA iste sunt passiones, quas
 1850 homo patitur: oscito, singulto, sternuto, nauseo, sterto, glucio,
 1850 tussito, mastico, ructo screoque. NOTA expositio illorum
 1850 verborum patet. NOTA ‚singultus -tus -tui‘ est protractio
 1850 anhelitus cum difficultate, inde venit sin|gultus, id est plenus
 1850 talibus passionibus, que dicuntur singultaciones.

A 138v

1860 Promittudinis voluntate presincera.

1854–1855 oscito...screoque] *Initia* 13517

1838 quamobrem] qua de causa | vos] scilicet cives | rogamus] scilicet noc
 petimus | rogando] petendo | precipimus] mandamus 1839 gratie nostre]
 nostre dileccionis | sub obtentu] sub observacione | quatenus] id est ut
 triginta] scilicet in numero 1840 plaustra] currus | cervisie] terreni talis
 potus | viginti] scilicet in numero | siliginis] id est confrumenti
 1841 modios] mensuras | farinam] scilicet ipsam | redactos] conversas
 hiis] id est hiis predictis | navigio] in navibus 1842 Grecz] talem
 civitatem | conductus] iussus | data] addonacionem | presencium] talium
 litterarum | octo] scilicet in numero 1843 nostris] scilicet talibus
 dispensatoribus] id est officialibus | presentetis] id est detis | quia] scilicet
 nos 1844 exaccionalibus] id est angariis | regalibus] id est regiis | nobis]
 nostre magnificencie | annis] scilicet tribus 1845 succedentibus]
 subsequentibus | vos] scilicet cives | daturis] langituris | cum...magna] id
 est cum ingenti amore 1846 promittimus] spondemus | defalcandum]
 detergendum 1860 Promittudinis] aptitudinis | voluntate] intencione
 presincera] pura

1838 rogando] rogitando *D* 1840 plaustra] plastra *D* 1841 modios...
 redactos] modos redactos in farinam *D* | navigio] navigiis *D* 1842 Grecz]
 in Trzyebon *D* | conductus] conductis *D* | octo] decem *D* 1843 in] *om. D*
 1844 exaccionalibus] exaccionibus *D* 1845 daturis] daturus *D*
 1846 defalcandum] ad decurrendum. Datum *D*

O piissime pauperum consolator, conquestus lamentabiles, ululatus flebiles, voces singultosas communitatis aput nos morantis in celum clamitantis de specula vestre celsitudinis prospicite graciose dolorem nostrum et angustiam nobis vestris fidelibus subditis in annis retroactis per tempestatem grandinis et presenti anno siccitatem prenimiam inflictam crudeliter clementissime perpendentes, ut a civitate nostra hoc anno quam plurimi voragine pauperitatis sarcinati cedere iam coguntur. Unde vobis supplicamus precibus devotivis, quatenus nobis vestris fidelibus gratiam impendatis bono communi pauperum intendentes. Et si premissis vestra excellencia credere non dignatur, ex tunc aliquem nobilem conspecturum transmittatis valorem nostre civitatis pariter et visurum, quod

1870

1861 O piissime] id est o clementissime | pauperum] egenorum consolator] consolator | conquestus] querelas **1862** lamentabiles] id est lacrimosas | ululatus] fletus | flebiles] plangibiles | voces] sermones singultosas] lacrimosos **1863** communitatis] id est vulgi | aput nos] id est in nostram civitatem | morantis] manentis | in celum] id est ad deum **1864** clamitantis] frequenter clamantis | de specula] de loco vel de tugurio vestre] vestre | celsitudinis] sublimatatis **1865** prospicite] scilicet vos intuiimini | graciose] id est pie | dolorem] passionem **1866** angustiam] anxietatem | nobis] scilicet ipsis | vestris] scilicet hominibus | subditis] subiectis 1866–1867 in annis] in temporibus **1867** retroactis] id est preteritis | per tempestatem] per intemperanciam | grandinis] scilicet impetus **1868** presenti] id est in isto | anno] tempore | siccitatem] ariditatem | prenimiam] id est presuperfluam | inflictam] id est irrogatam **1869** crudeliter] id est acerbe | clementissime] piissime | perpendentes] considerantes 1869–1870 a civitate] id est ab urbe **1870** nostra] nostra hoc anno] hoc tempore | plurimi] multi homines | voragine] gravedine **1871** pauperitatis] egestatis | sarcinati] gravati | cedere] id est recedere iam] modo | coguntur] compelluntur | Unde] pro igitur **1872** vobis] id est vestre magestati | supplicamus] scilicet nos | precibus] oracionibus devotivis] id est devotis | quatenus] pro ut **1873** nobis] scilicet ipsis vestris] id est vestre | fidelibus] magestati subeuntis | gratiam] clemenciam | impendatis] exhibeatis | bono] scilicet efficaci **1874** communi] generali | pauperum] egenorum | intendentes] operam dantes | premissis] id est predictis sermonibus nostri **1875** excellencia] celsitudo | credere] id est fidem adhibere | non dignatur] non vult | tunc] taliter **1876** aliquem nobilem] scilicet vestrum | conspecturum] contemplaturum | transmittatis] id est dirigatis **1877** valorem] facultatem nostre] nostre | civitatis] urbis | pariter] pro simul | visurum] intuiturum quod] scilicet nos

continuo sumus parati vobis dare iuxta facultatem nostram taliter exquisitam.

1880

<13.>

Hic rex mittit suam litteram ad quosdam cives petens eosdem, ut sibi concederent sexaginta marcas. Et dividitur | in tres partes, scilicet in narrationem, petitionem et conclusionem; prima pars in loco suo, scilicet ibi: Quia sexaginta, secunda ibi: Idcirco rogamus, tertia ibi: nobis. In quo ad primam litteram sic ordinatur.

A 139r

1890

Quia sexaginta marcas nullatenus ad presens carere valemus, habere nos nichilominus easdem oportere, ideo rogamus per presentes, quod mox visis presentibus omni mora semota easdem pecunias nobis ordinetis, per presentem baiulum transmittatis. Sic in premissis faciatis, ut nostrum favorem obtineatis perpetuo ampliorem nichilotamen pignera nostra, que vobis presentantur, studeatis in eadem servare, in quo nobis reddetis obsequium valde gratum.

1900

<14.>

Forma responsoria, in qua petunt cives dominum suum, scilicet regem, ut ipsis in pecunia dignetur defalcare. Et ista pars dividitur in quatuor partes, scilicet in salutacionem,

1878 continuo] statim | sumus parati] id est extitimus promti | vobis] vestre magestati | dare] probere | iuxta] iuxta **1879** facultatem] possibilitatem | nostram] nostram | taliter] tali modo | exquisitam] indagatam **1889** Quia] pro quoniam | sexaginta] scilicet in numero nullatenus] id est nullomodo | ad presens] id est nunc **1890** carere] deficere | valemus] scilicet nos possumus | nos] scilicet regem nichilominus] id est omnino | easdem] id est marcas **1891** rogamus] scilicet nos petimus | presentes] istas litteras | quod] id est quatenus | mox] statim **1892** visis] cognitis | presentibus] istis litteris | omni] qualibet mora] protraccione | semota] seclusa | easdem] predictas **1893** pecunias] sexaginta marcas | nobis] scilicet regi | ordinetis] id est disponetis presentem] istum | baiulum] partitorem **1894** transmittatis] vos destinetis Sic] taliter | in premissis] in predictis | faciatis] agentes | ut] quod **1895** nostrum] nostram | favorem] id est gratiam | obtineatis] observatis perpetuo] id est perenniter | ampliorem] laciorem **1896** nichilotamen] omnino | nichilotamen] pro sed | pignera] vadimenta | que] scilicet pignera vobis] pro regi **1897** presentantur] dantur | studeatis] scilicet laboretis | in eadem] in predicta pecunia | servare] tenere | quo] scilicet facto **1898** nobis] scilicet regi | reddetis] exhibebitis | obsequium] servicium valde] multum | gratum] acceptum

narracionem, petitionem et conclusionem; prima pars ibi: Beneplacito, secunda ibi: vestro regio, tertia ibi: unde ingemitat, quarta: ut consolato animo. Et ordinatur sic.

Beneplacito promittitudinis conormali.

A 139v Vestro regio edicto in retroactis temporibus
 1910 districcius nobis destinato debita mansuetudine
 per presentes decem plaustra cervisie pro viginti
 marcis comparata navigio Colin conducta vestris
 dispensatoribus termino et loco assignatis
 presentabimus, cuius summe restauracionem
 vester camerarius In Natali Domini pepigit
 peragendum, nunc autem a vestra gracia
 percipimus in mandatis, ut sexaginta marcas
 brevi temporis articulo vestro camerario
 aferramus. Unde ingenuitati vestre | precaminum
 humilium porrigimus ubertatem, quatenus
 1920 summam pretaxatam defalcanda vestros pauperes
 hilleretis, ut consolato animo devotarum
 oracionum libamina pro sanitate vestra summo
 Regi humiliter offerramus.

1908 Beneplacito] quolibencia | promittitudinis] aptitudinis | conormali]
 id est premissio regulari **1909** Vestro] regali | edicto] mandato | in
 retroactis] id est in preteritis | temporibus] annis **1910** districcius] firmius
 nobis] civibus | destinato] transmissio | debita] digna | mansuetudine]
 benignitate **1911** presentes] servantes | decem] scilicet in numero
 plaustra] currus | cervisie] illius licoris **1912** comparata] emptos
 navigio] ductione | Colin] in talem civitatem | conducta] adductos
 vestris] talibus **1913** dispensatoribus] officialibus | termino] id est
 prefixione | loco] situm | assignatis] deputatis **1914** presentabimus]
 dedimus vel dabimus | summe] scilicet quantitatis | restauracionem] id est
 restitutionem **1915** vester] vestre magestatis | camerarius] talis officialis
 In Natali] in festo nativitatis | Domini] Dei | pepigit] promisit
1916 peragendum] id est solvendum | nunc] modo | autem] pro si | a
 vestra] a vestra | gracia] magestate **1917** percipimus] scilicet nos
 audimus | in mandatis] in preceptis | ut] pro quatenus | sexaginta] scilicet
 in numero **1918** brevi] certa | temporis] hora | camerario] tali officiali
1919 aferramus] aportemus | Unde] igitur | ingenuitati] generositate
 precaminum] oracionum **1920** humilium] devotorum | porrigimus] nos
 damus | ubertatem] plenitudinem | quatenus] pro ut **1921** summam]
 pecuniam quantitatem | pretaxatam] predictam | defalcanda] decuciendam
 pauperes] egenos **1922** hilleretis] scilicet vos letificetis | ut] quod
 consolato] letificato | animo] corde | devotarum] humilium precium
1923 libamina] sacrificia | sanitate] salubritate | summo] adtissimo
1924 Regi] Deo | humiliter] devote | offerramus] scilicet nos prebeamus

<15.>

1930 Ista est forma, in qua amicus petit alium amicum de se formare detentum, ut ipsum liberaret de carcere. Et dividitur ista forma in quatuor partes, scilicet in salutacionem, narracionem, petitionem et conclusionem; prima pars ibi: Nodo amicitie, secunda ibi: Quia quibusdam, tertia ibi: vestrum igitur subsidium, quarta ibi: Scientes. Prima pars in duas partes, secunda pars ibi: Nodo amicitie, secunda ibi: cum continuitate. Prima ergo littera sic ordinatur.

| Nodo amicitie indisolubili cum B 93r
continuitate perpetue servitutis.

1940 Quia quibusdam latrunculis maleficis ac sceleratis ante bifores civitatis miserrime sum detentus, die nudius evoluto in castrum Sbiroh translatus, ubi penis inenarrabilibus subiaceo incesanter, vestrum subsidium igitur obnixius exorando, quatenus gressus pedum vestrorum ad me quam cicius protendatis convencionem pro aliquali summa pecunie cum meis crudelissimis detentoribus facientes, qua mediante de carcere valeam eripi et absolvi, vosque pro me ad omnia eis firmiter observando, que pollicita fuerint,

1936 Nod] vinculis | amicitie] favoris | indisolubili] premissis, scilicet istis irrogabili **1937** continuitate] assiduitate | perpetue] perhennis servitutis] servi **1938** Quia] pro quoniam | quibusdam] predonibus maleficis] maledictis | ac] pro eciam **1939** sceleratis] viciosis | bifores] genuas portas | civitatis] urbis | miserrime] valde misere **1940** detentus] captus | die] tempore | nudius] nuper | evoluto] transacto | Sbiroh] sic dictum **1941** translatus] portatus | ubi] in quo castro | penis] tormentis inenarrabilibus] ineffabilibus | subiaceo] scilicet ego succumbo **1942** incesanter] indesinetur | subsidium] auxilium | igitur] pro ergo obnixius] studiosius **1943** exorando] rogando | quatenus] pro ut | gressus] vestigia **1944** me] scilicet ipsum | cicius] cito | protendatis] dirigendos convencionem] condicionem vel pactum **1945** aliquali] aliqua | summa] pro quantitate | crudelissimis] ferocissimis **1946** detentoribus] captivoribus | facientes] agentes | qua] summa pecunie | mediante] in medium se ponente | de carcere] de captivitate **1947** valeam] possim eripi] excipi | absolvi] liberari | vosque] te ipsum | me] scilicet ipso | ad omnia] ad universa **1948** firmiter] inviolabiliter | observando] cavendo pollicita] promissa | fuerint] erunt

1940 Sbiroh] Lopata B **1942** subsidium igitur] igitur subsidium B
1944 cicius] cicius potestis B | convencionem] convencione B
1945 aliquali] aliqua B **1948** observando] observanda B

LXXXVI

A 140r obligetis, scientes me omnes | promissiones, pro
quibus fideiusseritis, inviolabiliter 1950
reservaturum.

<16.>

Responsum, ubi amicus solutus petit amicum vinculatum, ut condiciones firmiter observaret. Et dividitur in tres partes, scilicet in salutacionem, narracionem et petitionem. Et primo littera ordinatur sic.

B 93v | Fideli amicitie constancia nunc premissa. 1960
Nam tortura vobis a maleficis predonibus
inflicta, litterarum serie vestrarum enuclia mei
cordis archana intencius anxiauit, quoniam
omnia incomoda vobis emergencia michi ascribo
purissime fore facta presentibus retegendo, quod
proxima feria secunda cum vestris detentoribus
interlocutoriam habendam propono, deprecando
vos studiose ac intente, quatenus convencionem
per me cum eis ordinandam firmam ac ratam
taliter teneatis, ne michi contingat propter

1949 obligetis] obligatorie donatis | scientes] cognoscentes | me] scilicet ipsum | omnes] cuncta | promissiones] promissa **1950** quibus] promissionibus | fideiusseritis] promiseritis | inviolabiliter] incorruptibiliter **1951** reservaturum] observaturum **1959** Fideli] fida | amicitie] favoris constancia] fabilitate | nunc] modi | premissa] prevocata **1960** Nam] pro quia | tortura] affliccio | vobis] tibi ipsi | a maleficis] a maledictis predonibus] vispilionibus **1961** inflicta] irrogata | serie] per tenorem enuclia] manifesta | mei] mee **1962** cordis] mentis | archana] secreta intencius] maxime | anxiauit] turbavit | quoniam] pro quia **1963** omnia] omnis | incomoda] inqueretaciones | vobis] tibi ipsi | emergencia] sucurencia | michi] ipsi | ascribo] assero **1964** purissime] pure | fore] esse facta] acta | presentibus] istis litteris | retegendo] manifestando **1965** proxima] propinqua | feria] tali die | detentoribus] captivatoribus **1966** interlocutoriam] tractatum | habendam] faciendam | propono] intendo | deprecando] exorando **1967** vos] te ipsum | studiose] diligenter ac] pro et | intente] sumopere | quatenus] pro ut | convencionem] condicionem **1968** me] ipsum | eis] ipsis | ordinandam] captivatoribus faciendam | firmam] illesam | ac] pro et | ratam] salvam **1969** taliter] tali modo | teneatis] vos observetis | ne] ut non | michi] ipsi | contingat] accidat 1969–1970 propter...pactacionem] propter istam promissionem

1951 reservaturum] observaturum etc. *B* **1962** intencius] intensius *B* anxiauit] est anxia *B* | quoniam] quod *B* **1964** quod] quia *B* **1965** proxima...secunda] proxime feria tertia *B* **1966** interlocutoriam habendam] interlocutoria habenda *B* **1968** ordinandam] ordinatam *B* **1969** propter] *om. B*

1970 huiusmodi pactacionem mutilacionem mearum
rerum totaliter incusare.

1970 mutilacionem] privacionem | mearum] meorum **1971** rerum]
bonorum | totaliter] ex tota | incusare] incurere

1970 pactacionem] paccionis *B* **1971** incusare] incursare *B*

Kapitola 4

Forma sbírky *Formularius epistolarum*⁵⁹

V textu *Formularius epistolarum* ve většině případů předchází listu příslušný komentář, který lze od vlastního textu listu bezpečně odlišit, protože komentář je vždy napsán menším písmem.

Vedle těchto komentářů, které jsou téměř před všemi listy, je každé dikta-
men opatřeno interlineárními glosami, v nichž jsou uváděny synonymní vý-
razy nebo vysvětlující poznámky. Jako příklad synonymní glosy může sloužit
sloveso *ordinavit*, které je umístěno ke slovu *disposuit*, vysvětlující pak za-
stupují slovní spojení *scilicet filio scilicet patrem meum* náležející ke slovům
in me vos non perturbent. První výraz *filio* se váže ke spojení *in me*, druhý
patrem k *vos*.⁶⁰ Autor chce tedy předejít jakýmkoliv nesrovnalostem a dává
čtenáři návod, jak text číst.

Ve středověku se dle Rity Copelandové v 11. a 12. století setkáme nejčastě-
ji s označením *glosa/glossa*⁶¹ a *commentum*. Isidor ze Sevilly definuje termín
glosa jako jednoslovné objasnění nesrozumitelného výrazu (Is., *Orig.* 1, 30,1–
2), naproti tomu (Is. *Orig.* 6, 8, 5) „výklady (*commentaria*) se tak nazývají
proto, že jsou sepisovány jakoby se rozmyslem (*cum mente*). Jsou to totiž vy-
světlivky, jako například výklady (*commenta*) práva či výklady evangelia.“⁶²

⁵⁹Část poznatků z této kapitoly byla publikována v časopisu *Graeco-Latina Brunensia*,
srv. ŽÁKOVSKÁ, 2013.

⁶⁰1. část, list 1.

⁶¹Informace přebírám především z díla Rity Copelandové, z něhož pochází i citace stře-
dověkých autorů, srv. COPELAND, 2012.

⁶²COPELAND, 2012: 172, překlad dle Daniela Korteho, s. 81.

Ve vrcholném středověku se význam těchto výrazů značně mění. Stále se užívá pojem *commentarium*, ale častěji se objevuje slovo *commentum* (jedná se o participium perfekta pasiva od slovesa *comminisco* nebo od deponentního *comminiscor*), které v pozdním středověku přebírá význam slova *commentarium*. Rita Copeland dále tvrdí, že pojetí pojmu *commentarium/commentum* bylo užší, než tomu bylo u pojmu *glossa*, a uvádí jako příklad definici těchto pojmů v komentáři k dílu *Glossae super Platonem*, jehož autorem je Vilém z Conches. Dle jeho názoru *commentum* vysvětluje smysl textu a zabývá se pouze větnými celky (*sententiae*) obsaženými v textu, naopak *glossa* má širší záběr, protože se více zaměřuje na kontext či na výklad jednotlivých slov.⁶³

Středověká teorie komentáře se ovšem neomezovala pouze na termíny *glosa* a *commentum*, v textech můžeme najít názvy jako *enarrationes*, *tractatus*, *expositio*, *explanatio*, *adnotatio*, *interpretationes* (při biblických výkladech často *opus* a *postilla*). Ve třináctém století se k pojmům *commentum* nebo *commentarium*, *commentarius* a *expositio* přidaly termíny jako *sententia*, *lectura* a *questiones*. Středověká latinská terminologie tedy nebyla jednotná.

Podobu komentáře středověk převzal z antiky, jeho forma byla dvojitá: buď byl komentář umístěn na stejné folio jako komentovaný text, nebo byl k textu připojen samostatně pomocí lemmat (*lemma*, slovo nebo skupina slov vyňatá z původního textu, která odkazuje zpětně na komentovanou pasáž). Obě formy však byly propustné, lemmatický komentář tedy mohl být napsán na okraji folia a naopak.⁶⁴

Většina samostatných lemmatických komentářů obsahovala prolog, v němž byla přiblížena jak osoba autora, tak samotné dílo jako celek. Copelandová zmiňuje tři základní stupně glosy. Za prvé jde o souhrn nauky obsažené v příslušné pasáži, její obecný smysl a nejdůležitější myšlenky, které by měl čtenář dokonale pochopit, obvykle jako lemma slouží první slova vybrané pasáže. Druhý typ, tzv. *continuatio*, dle Copelandové spojuje úvodní shrnutí

⁶³ „*Ut ait in Preeexercitaminibus puerorum, comminisci est plura, studio vel doctrina in mente habita, in unum colligere. Unde commentum dicitur plurium studio vel doctrina in mente habitorum in unum collectio. Et quamvis, secundum hanc diffinitionem, commentum possit dici quislibet liber, tamen non hodie vocamus commentum nisi alterius libri expositorium. Quod differt a glossa. Commentum enim solam sententiam exequens de continuatione vel expositione litere nichil agit. Glossa vero omnia illa exequitur. Unde dicitur glossa, id est lingua. Ita enim aperte debet exponere ac si lingua doctoris videatur docere.*“ Text převzat z knihy Rity Copelandové, srv. COPELAND, 2012: 172.

⁶⁴COPELAND, 2012: 171–174.

se zbytkem pasáže a přibližuje čtenáři kontext. Konečně poslední, třetí variantu, Copelandová popisuje jako vysvětlení textu slovo od slova či parafrázi (*word-by-word examination or paraphrase*), která je většinou uvozena slovy *hoc est quod ait*.⁶⁵ Ta spojuje *continuatio* s literární analýzou, která následuje potom.⁶⁶ Během třináctého století se objevuje nová podoba komentáře, která je spojena s výukou na filozofické fakultě. Takový komentář byl rozdělen na jednotlivé úseky (*lectiones*), jejichž jména určovala funkci těchto úseků v komentáři jako celku. Jedná se o:

- *divisio textus* – vysvětluje logickou strukturu díla,
- *sententia (in generali)* – zabývá se smyslem celého textu,
- *expositio* či *expositio litterae* nebo *sententia in speciali* – zaměřuje se na doslovný smysl textu, dělí slova nebo syntaktické celky na jednotlivé prvky
- *notanda* – vrací se k jednotlivým místním tématům a doplňuje tak předešlé sekce
- *dubia* či *questiones*⁶⁷

Hlavní rozdíl mezi samostatným komentářem a marginálními či interlineárními glosami je dle Copelandové především v tom, že lemmatický komentář bylo jednodušší okopírovat a dále šířit.⁶⁸

Středověcí komentátoři využívali v komentářích rétorický systém a techniky jako *modi interpretandi*. Dle Copelandové lze rozlišit dva přístupy v použití rétorických principů v komentáři. Zaprvé je to rozbor stylu, struktury a argumentů v textu na základě rétorických prostředků, tyto formální úvahy byly ve dvanáctém století klasifikovány jako *modus agendi*. Za druhé komentátoři užívají rétorické kategorie argumentace a heuristické strategie k

⁶⁵Slovo glosa lze užít v užším či širším slova smyslu, v užším významu se jedná o jednoslovné vysvětlení jiného slova, jedná se především o různé interlineární glosy. V širším slova smyslu vysvětlují etymologii slov, gramatiku, rétorické figury, a jsou tudíž zaměnitelné se scholii. Tyto termíny se však ve středověku patrně nerozlišovaly. Srv. JACOBSEN, 2002.

⁶⁶Copelandová celé schéma vysvětluje na příkladu komentáře Viléma z Conches na počáteční slova první prózy z první knihy Boethiovy *Consolatio*, srv. COPELAND, 2012: 176–177.

⁶⁷COPELAND, 2012: 177.

⁶⁸COPELAND, 2012: 178.

definování a organizaci samotného výkladu.⁶⁹ Alastair Minnis uvádí, že základem pro výuku jak v triviu, tak v quadriuiu byla analýza nejen jednotlivých prvků textů, ale i jejich smyslu.⁷⁰

Raná forma komentáře byla založena na rétorických okolnostech (*circumstantiae*), konkrétně věnovali komentátoři pozornost těmto kategoriím: *quis, quid, cur, quomodo, ubi, quando, unde* či *quibus facultatibus*. Někdy se tyto kategorie objevují ve formě těchto oblastí: *persona, causa, tempus, locus, modus, facultas*,⁷¹ případně bylo toto schéma redukováno pouze na tři: *persona, locus a tempus*.⁷² Další typ komentáře se dle Alastaira Minnise užíval ve všech vědách a zahrnoval tato hesla: *titulus (inscriptio, nomen) libri, nomen auctoris, intentio auctoris (intentio scribentis), materia libri, modus agendi (modus scribendi, modus tractandi), ordo libri, utilitas a cui parti philosophiae supponitur*.⁷³ Jako poslední druh zmiňuje Minnis aristotelovský prolog a jeho hesla: *causa efficiens (= auctor), causa materialis (= materia libri), causa formalis (= forma tractandi a forma tractatus), causa finalis (= utilitas)*.⁷⁴

Sbírka *Formularius epistolarum* neobsahuje žádný prolog, v němž by byla blíže charakterizována tato sbírka listů. Neznáme tedy ani jejího autora, ani důvod jejího sepsání. Komentátor začíná slovy *Hic auctor ponit primam formam in ordine huius libri totalis* a ihned přistupuje k jádru věci, tedy vysvětlení, kdo komu píše a co je jeho záměrem. Dále v tomto prvním komentáři najdeme stručné informace o některých částech listu, avšak žádná jiná pravidla týkající se *ars dictaminis* zde nejsou.

Komentátor dále vysvětluje jednotlivá slova či slovní spojení vybraná z listu. Pokud komentář chybí, autor alespoň ve stručnosti nastíní, kdo komu, případně proč píše, poté následuje samotný text dopisu.⁷⁵ U některých listů komentátor uvádí, o jaký druh listu se jedná.⁷⁶ Tento typ komentáře tedy můžeme označit za typ *glosa*, nikoliv jako *commentum*. Krátké shrnutí obsahu listu lze označit za druhý typ glosy, tzv. *continuatío*, ostatní spadají do třetí kategorie, neboť vysvětlují jednotlivá slova.

⁶⁹COPELAND, 1995: 64.

⁷⁰MINNIS, 2010: 14.

⁷¹COPELAND, 1995: 66.

⁷²MINNIS, 2010: 17.

⁷³Minnis se ve své knize každému heslu věnuje podrobněji, srv. MINNIS, 2010: 19–26.

⁷⁴MINNIS, 2010: 28–29.

⁷⁵Např. 1. část, list 22; srv. *Formularius epistolarum*, s. XXXIII: „*intimacio socii ad socium volentis transire ad studium*.“

⁷⁶Např. 1. část, 24 list; srv. tamtéž, XXXV: „*missilis forma ex parte magistri ad cives et plebanum preces porrigendo*.“

Komentáře lze rozdělit do tří skupin. První skupinu tvoří informace týkající se *ars dictaminis*, druhou poučení z oblasti gramatiky a poslední obšírnou skupinu pak představuje souhrn poznatků z různých oborů (např. filozoficko-teologické, morální, zeměpisné atd.).

I když text *Formularius epistolarum* jako sbírka vzorových listů patří do *ars dictaminis*, najdeme zde jen velmi málo údajů vztahujících se k tomuto odvětví rétoriky.

Nejvíce informací o *ars dictaminis* se vyskytuje v komentáři k úplně prvnímu listu této sbírky, zde autor komentáře mluví více o jednotlivých částech listu, resp. o salutaci, naraci a závěru. Komentátor upozorňuje čtenáře na začátek salutace a narace uvedením počátečního slova té které části a potom stručně vysvětluje, co je jejich náplní. Např. u salutace postupuje komentátor tímto způsobem: „Pozor: slovo ‚poslušnost‘ se týká salutace; a salutace znamená přijetí pozdravu.“⁷⁷, či naraci komentátor popisuje jako „výklad věcí, které se buď opravdu staly nebo se mohly stát.“⁷⁸ Poslední částí listu, kterou komentátor zmiňuje, je závěr, tentokrát bez udání počátečních slov v tomto listu.⁷⁹ Další části listu, i když jsou zmíněny v jiných komentářích zde blíže určeny nejsou.

Naukou o částech listu je ovlivněn i další typ komentáře, v němž komentátor uvádí, z kolika a z jakých částí listu se příslušné diktamen skládá.⁸⁰ K těmto údajům jsou dále většinou připojeny úvodní slova dané části.⁸¹ V pátém listu druhé části můžeme najít tento příklad: „*Ista est forma querimonie. . . Et dividitur in quatuor partes, scilicet in salutacionem, narrationem, petitionem et conclusionem. Prima pars ibi: Debita reverencia, secunda ibi: Quia Johannes, tercia ibi: Unde supplico, quarta ibi: et a modo.*“ Tato podoba komentáře se však nachází pouze v druhé a třetí části sbírky.

Dále lze počítat k *ars dictaminis* dvě poznámky týkající se salutace, a to v listu 2 a 6 druhé části. V komentáři k druhému listu, jehož odesilatelem je

⁷⁷*Formularius epistolarum*, s. I: „*NOTA ubi dicitur ‚obediencia‘, tangitur salutacio; et dicitur salutacio quasi salutis adopcio.*“

⁷⁸Srv. tamtéž: „*Item ubi dicitur ‚quia vestra me paternitas‘ tangitur naracio. Et narracio est rei geste vel gerende expositio.*“

⁷⁹Srv. tamtéž: „*NOTA conclusio et dictamen est oracio, per quam finem componimus competentem, sicut patet tali modo formari per hoc exemplum ‚Pro quo vobis faciemus recompensam similem vel maiorem etc.‘, tantum vult.*“

⁸⁰Tato informace se nachází pouze v druhé a třetí části sbírky, kde chybí jen ve dvou případech (2. část, list 3, 4).

⁸¹Postrádají je pouze listy 9, 10, 11 z druhé části sbírky, které obsahují pouze počet částí listu, v 11. listu třetí částí pak vedle počtu najdeme i názvy příslušných částí.

papež Bonifác, čteme, že papež vyniká nad ostatními a nazývá se sluhou kvůli pokoře.⁸² Podobné ponaučení najdeme i v díle *Summa dictaminis*.⁸³ V šestém listě, v němž píše arcibiskup Arnošt z Pardubic jistému Janovi, komentátor píše, že preláti užívají slovní spojení ‚z boží milosti‘ na znamení pokory.⁸⁴ Dle díla *Summa dictaminis* přísluší tento slovní obrat osobám světského či duchovního stavu, které jsou pomazány křížem, papež by však toto sousloví užívat neměl a místo něho by se měl sebe nazvat *servus servorum Dei*.⁸⁵

Konečně také poučení o řečnických ozdobách lze považovat za součást učení *ars dictaminis*; konkrétně se jedná o metaforu. Komentátor užívá tohoto termínu ve dvou listech, a to v prvním listu a v sedmnáctém listu první části. V prvním listě takto komentátor určuje, že slovo *floscule* je užito místo slova *documenta*, protože stejně jako květy vydávají dobrou vůni.⁸⁶ V sedmnáctém listě pak komentátor upozorňuje čtenáře, že autor užil slova ‚*planta*‘ metaforicky, a podává bližší výklad o etymologii tohoto slova.⁸⁷ O ostatních figurách a tropech se komentátor nezmiňuje a ani jiným pravidlům užívaným v příručkách *ars dictaminis* nevěnuje komentátor svou pozornost.

Další druh komentáře tedy obsahuje výklad k jednotlivým slovům vybraným z listu. Povaha těchto informací je rozdílná, ve většině případů však autor pojednává o tvorbě slov, o jejich etymologii, vysvětluje jejich význam a podává příklady užití těchto výrazů. Například slovo *patria* komentátor vysvětluje takto: „slovo vlast pochází od jména otec, protože je společná všem, kteří se narodili, a užívá se jej místo slova obec, i když vlastně je umístěno

⁸²Srv. *Formularius epistolarum*, s. LII: „NOTA, quod dominus papa omnibus se preponit et vocat se servum servorum Dei propter humilitatem.“

⁸³Viz pozn. 85.

⁸⁴Srv. *Formularius epistolarum*, s. LVI: „omnes prelati scribunt de se Dei gracia se habere, quidam vero loco Dei gracia ponit miseracione divina illis, ante quibus non est Dei gracia apponendum, licet quidam dicunt, quod scribere sit signum humilitatis.“

⁸⁵Srv. *Summa dictaminis*, fol. 36r: „Unde isto tytulo ‚Dei gracia‘ debent uti tam in spirituali quam seculari statu, que crismate ununtur preter apostolicum, qui nunquam utitur eo nec ponit in suis litteris Dei gracia, quia imitator est humilis Cristi, sed dicit B. episcopus servus servorum.“

⁸⁶Srv. *Formularius epistolarum*, s. I: „NOTA ubi dicitur ‚flosculus‘, ibi auctor loquitur metaphoricè; documenta enim possunt dici flosculi, quia sicut flores bonum ordorem reddunt, ita homo debet documentis seu scienciis redolere.“

⁸⁷Srv. tamtéž, s. XXVI: „NOTA hic auctor dicit ‚planta‘ per metaphoram; unde metaphora dicitur a meta, quod est trans, et formas, formare, quasi translacio. Unde Grecista: Rebus ab externis sumpta est metaphora semper. Exemplum: Tu meas cicius tamquam michi portus et aura.“

místo slova území“.⁸⁸

Tvoření slov lze ilustrovat na těchto příkladech: „*dileccio componitur ab inseparabili preposicione ,di‘ et a nomine verbali ,leccio‘*“⁸⁹ či „*eulogium dicitur ab ,eu‘, quod est bonum, et ,logos‘, sermo, quasi bonus sermo*“.⁹⁰ Pro vysvětlení slov můžeme použít tento příklad: *limes -tis est via transversa per agros ipsos agros dividens*,⁹¹ nebo výklad slova ‚vzájemně‘: „vzájemně není nic jiného než ať z mého je tvé a naopak ať z tvého je mé, např. Václav má rád Petra a Petr má rád Václava a tím je míněno, že se mají vzájemně rádi.“⁹²

Poslední skupinou informací užitých v komentáři jsou všeobecné informace, které se týkají různých oblastí, a to filozoficko-teologické, morální, vztahující se k duchovní správě atd. Nejvíce jich připadá do oblasti filozoficko-teologické. Jako příklad můžeme uvést objasnění důležitého filozofického termínu *natura naturata* v prvním listě druhé části, která je dle výkladu trojí, totiž *natura naturans* neboli Bůh, na kterém závisí nebe i země. Podle Filozofa lze v této souvislosti zmínit tyto pojmy, a to *natura naturata et naturans*, totiž nebe, které je nazváno *natura naturata*, protože závisí na Bohu, který všechno vytvořil z ničeho. *Natura naturata* je pak jakási síla a moc stvořených věcí.⁹³

Jako příklad pro morální poučení může sloužit poznámka o důvodech uzavření manželství v 10. listu 2. části, kde komentátor píše, že manželství se má uzavírat ze tří důvodů: kvůli potomkům, dále pro vzájemnou oporu a obranu proti smyslné žádosti. Svůj výklad komentátor podporuje citáty z bible.⁹⁴

⁸⁸1. část, list 16; srv. tamtéž, s XXIV: „*patria venit a nomine ,pater, patris‘, eo quod communis sit omnibus, qui nati sunt; et ponitur pro civitate, proprie licet ponitur pro regione.*“

⁸⁹1. část, list 2, srv. s. III.

⁹⁰1. část, list 8, srv. tamtéž, s. X.

⁹¹1. část, list 9, srv. tamtéž, s. XI.

⁹²1. část, list 14; srv. tamtéž, s. XX: „*mutuum‘ nichil aliquid est, nisi de meo sit tuum et e contrario, quod de tuo sit meum; exemplum: Venceslaus diligit Petrum et Petrus diligit Venceslaum, et hoc vocatur se mutuo diligere.*“

⁹³Tamtéž, s. L: „*triplex est natura, scilicet natura naturans et est ipse Deus, a quo dependet celum et terra. Natura secundum Philosophum est alia: est natura naturata et naturans, sicut est celum, quod dicitur ex natura naturata, in quantum dependet a Deo, qui ex nichilo omnia creavit et nasci fecit. Et dicit natura naturata, quam beatus Augustinus sic describit: Natura est vis quedam et potencia divinitus insi[s]ta rebus creatis, que unicuique rei suum esse tribuit, quacum quis male utitur, malus esse prohibetur.*“

⁹⁴Tamtéž, s. LXI: „*tribus de causis uxor ducitur, primo propter prolis procreande et*

Jednou se komentátor vyjadřuje k otázce duchovní správy, jedná se o vakanci prebendy. Tato vakance může trvat maximálně šest měsíců, poté připadne kaplanovi, pokud bude zanedbaná dalších šest měsíců, pak k metropolitovi, pak k papeži. Toto vysvětlení si komentátor vypůjčil z díla *Summa Pisani*.⁹⁵

Tyto komentáře se vztahují k obsahu příslušného listu, např. komentář o důvodech pro uzavření manželství najdeme v listě, v němž se kněz obrací na biskupa s otázkou, zda má manželství rozvést či nikoliv. Výklad týkající se vakance prebendy zase předchází list, v němž si přítel stěžuje svému příteli, že ho kdosi zbavil jeho benefícia. Do tohoto schématu však nezapadá poučení o pojmu *natura naturata* v prvním listě druhé části, v němž je připojen ke slovnímu spojení *natura novercante*, výrazu *natura* je tedy v listě užito v jiném významu, než v jakém je vyložen v komentáři.

Komentátor doprovází své výklady i citáty autorit. Jmenovitě se v komentářích zmiňují tyto autoři: Aristotelés, Boethius, Cato, Iuvenalis, Ovidius a Seneca, nejčastěji je to Boethius. Ze středověkých autorů komentátor uvádí nejčastěji jméno *Grecista* či název *Grecismus*,⁹⁶ které odkazují na gramatiku Eberharda z Béhune (†1212). Ta po jeho smrti získala jméno *Grecismus*.⁹⁷ Dále zde komentátor zmiňuje autora jménem *pauper Henricus*, neboli Jindřich ze Settimella, který žil na přelomu 12. a 13. století,⁹⁸ dále Hugutia s Pisy (*Hugutius Pisanus*) z přelomu 12. a 13. století, který napsal tzv. *Liber derivacionum*.⁹⁹ Mezi středověké autority patří i poznámka o tzv. *Summa Pisani*, která nemá nic společného s Hugutiem. Jedná se o dílo *Summa de casibus conscientiae*, kterou v roce 1338 dokončil dominikánský teolog Bartho-

<propter> causam adiutorii et incontinencie. De prima causa dicit in Genesi: Crescite et multiplicamini et replete terram, de secunda in eodem: Non est bonum hominem esse solum, de tercia dicit Apostolus: Qui se non continet, nubat. Et ideo mulier sub potestate viri consistit, quia levitate animi plerumque decipitur etc.“

⁹⁵2. část, list 14; srv. tamtéž, s. LXVI: „*Ecclesiastica beneficia seu ministeria ecclesie sive quelibet officia non debent vacari ultra sex menses, alioquin si collatio pertinebat ad episcopum, devolvitur ad capellanum et e contrario. Et si fuerit negligens per alios sex menses, devolvitur ad metropolitam et postea ad papam. Et intelligas solummodo pro illa vice. Et istud notabile habetur in Summa Pisani.*“

⁹⁶Označení *Grecista* např. fol. 118r, 119r, 121v, název *Grecismus* např. fol. 168v, 169v, 170v.

⁹⁷*Eberhardi Bethuniensis Graecismus*. Ed. WROBEL, J. Vratislaviae 1887. (Corpus grammaticorum medii aevi, 1; Nachdruck: Hildesheim – Zürich – New York 1987).

⁹⁸*Arigo da Settimello. Elegia*. Ed. FOSSATI, C. Firenze: Sismel: 2011.

⁹⁹*Uguccione da Pisa. Derivationes I.–II.* Ed. CECCHINI, E.; ARBIZZONI, G. Firenze: Sismel, 2004.

lomeus z Pisy, neboli Bartholomeus de San Concordio.¹⁰⁰ Samozřejmě se v komentářích vyskytují i biblické citáty a různá přísloví.

Středověcí autoři však obvykle necitovali přímo z děl autorit a komentátor těchto listů nepředstavuje žádnou výjimku. Svě citáty tedy čerpal z jiných zdrojů. Například ve výkladu o pojmu *natura naturata* čteme jméno svatého Augustina, tento výklad však pochází z komentáře k Boethiovu dílu *De consolatione philosophiae*, které bylo mylně připisováno Tomáši Akvinskému. V online edici¹⁰¹ je autorem tohoto komentáře nazván William Wheatley, avšak identita pisatele tohoto komentáře nebyla dosud uspokojivě vyřešena.¹⁰² Dále v pojednání o důvodech pro vstup do manželství jsou užity citáty z bible, avšak celý tento úsek byl převzat z Etymologií Isidora ze Sevilly.

Otázkou zůstává, který středověký slovník byl hlavním zdrojem informací komentátora. Zaměřila jsem se ve svém krátkém exkursu na čtyři slovníky, a to na Papiovo dílo *Elementarium doctrinae rudimentum*,¹⁰³ *Liber derivationum* Hugutia z Pisy a *Catholicon seu summa prosodiae* Jana Balba.¹⁰⁴ Papiův slovník jsem jako pramen možných citací odmítla, je příliš stručný, výklady v komentářích jsou však rozsáhlejší. Informace obsažené jak v Hugutiovi, tak v Balbovi se již v komentářích vyskytují.¹⁰⁵ Protože však Jan Balbus z práce Hugutia z Pisy vycházel a explicitně jeho jméno i ve svých výkladech cituje, mohl by být zdrojem právě on, avšak informace z něj nejsou vždy přebírány zcela doslova, je tedy možné, že komentátor buď hesla převzatá z Balba modifikoval, nebo čerpal z jiného zdroje, který se mi bohužel nepodařil objevit. Několik shod jsem našla také s dílem Jakoba Twingera a

¹⁰⁰Tento text dosud nebyl vydán, pro svůj výzkum jsem tedy používala starý tisk, dostupný na webových stránkách Bayerische Staatsbibliothek. BARTHOLOMAEUS <PISANUS>. 1475. *Summa de casibus conscientiae*. [Augsburg]. [BSB-Ink B-115GW 3453], 2010.12.13. Dostupné z URL <http://daten.digital-sammlungen.de/db/0004/bsb00041357/images/index.html?fip=193.174.98.30&seite=1&pdfseitex=> [cit. 2013-02-03]

¹⁰¹<http://www.corpus.thomisticum.org/xbcO.html>.

¹⁰²Srv. BRANCATO, 2012 či KING, n.d.

¹⁰³PAPIAS/MOMBRIUS, BONINUS. 1491. *Elementarium doctrinae rudimentum, mit Gedicht an den Leser von Boninus Mombritius*. Venedig.[BSB-Ink P-12-GW M29307], 2010.12.13. Dostupné z URL <http://daten.digital-sammlungen.de/db/0005/bsb00057499/images/index.html?id=00057499&groesser=&fip=sdasfsdrewqyztseayaxsqreayasdaxs&no=1&seite=1>

¹⁰⁴IOHANNES BALBUS. *Catholicon*. Mainz, 1460. (Nachdruck Westmead: Gregg, 1971)

¹⁰⁵Např. výklad ke slovu *grabatum* (1. část, list 3), *salus* (1. část, list 4.), *osus* (1. část, list 6).

Fritsche Closenera,¹⁰⁶ je tedy možné, že autor měl k dispozici i toto dílo.¹⁰⁷

A jaká slova si komentátor vybíral? Zaprvé komentoval obtížnější či z řečtiny převzatá slova (např. *sospes*, *autumo*, *gimnasiun*, *calodemon*).¹⁰⁸ Další skupinu tvoří různé gramatické slovní formy, např. slovtvorné přípony (např. koncovky *-osus*, *-bilis*, *-bundus*)¹⁰⁹ nebo slovesné tvary (např. participium *verecturum* od slovesa *vergo*)¹¹⁰ Dále jsou komentována slova mnohovýznamová (např. *grabatum*, *glisco*)¹¹¹ nebo podobně znějící výrazy (např. *cepio*, *capio*).¹¹² Autor komentáře také věnuje svou pozornost těm slovům, které mají nějaký hlubší, filozoficko-teologický nebo morální význam (např. *caritas*). Výklad k tomuto slovu se opakuje ve dvou listech, v 10. listě první části se komentátor zmiňuje o lásce, v 11. první části o eucharistii.¹¹³ Velmi zají-

¹⁰⁶Jedná se o dílo *Vocabularium*, na němž práci započal Fritsche Closener (†asi 1372 nebo 1396, srv. SCHNITH, 2002a), dokončil jej pak Jakub Twinger (SCHNITH, 2002b). Edice tohoto slovníku vyšla v roce 1995 (JAKOB TWINGER; FRITSCHE CLOSENER. *Die Vokabulare von Fritsche Closener und Jakob Twinger von Könighofen Überlieferungsgeschichtliche Ausgabe*. Ed. KLEIN, D.; KIRCHERT, K. Berlin: De Gruyter, 1995. (Texte und Textgeschichte, 40–42).

¹⁰⁷Shodný je např. verš z komentáře k první listu první části *Gimnasium*... , z 2. listu první části *Artes* či z 29. listu první části *Se res*... , který dle komentátora přináležel Eberhardovi z Bethúne, v jeho díle jsem jej však nenašla.

¹⁰⁸Srv. *Formularius epistolarum*, s. I: „*gimnasium dicitur a ‚gimnos‘ grece, quod est nudum latine, et est proprie locus, ubi antiquitus nudi pugnaverunt. Wersus: Gimnasium locus est, ubi nudum ludere mos est, et ponitur pro loco studii et quandoque pro studio, ut hic in littera*“; s. VI: „*sospes dicitur a ‚sos‘, quod est cum, et ‚spes‘, quasi cum spe. Inde ‚sospitas, -tatis‘ nomen abstractum a suo concreto et est idem, quod sanitas*“; s. XI: „*autupno idem est, quod ‚estimo‘. Wersus: Autumnat hoc in me, quicquid noverit perfidus in se*“; s. „*calodemon dicitur a ‚calon‘ Grece, quod est bonum Latine, et sciens ‚demon‘, quasi bonum sciens. Unde Grecista: Per calo signo bonum, quia nascitur hinc calodemon*“.

¹⁰⁹Srv. tamtéž VII–VIII: „*distinctiones terminate in ‚-osus‘ significant plenitudinem, ut curiosus et plenus cura. Sed in ‚-bundus‘ terminate significant similitudinem, ut amabundus similis amanti. Wersus: Osus plenum notat, -bundus similat, -bilis quoque aptat*“.

¹¹⁰Srv. tamtéž, s. VIII: „*verecturum est participium et venit a verbo ‚vergo, vergis‘, quod habet ‚vorari‘ in preterito et ‚veractum, veractu‘ in supino, et componitur a ‚versus‘ et ‚rego‘*“.

¹¹¹Srv. tamtéž, s. IV: „*grabatum‘ penultima correpta et ‚grabatum‘ penultima longa differunt. Wersus: Pro gremio grabatum, pro lecto pone grabatum. Et dicitur quasi gravatum*“; tamtéž, s. VI: „*glisco‘ duo significat, wersus: Glisco cupio sit, glisco sic cresco vocatur*“.

¹¹²Srv. tamtéž, s. XXII: „*cepio, cepis‘ est antiquum verbum, cuius preteritum est ‚cepi, -sti, -it‘. Et est differentia inter ‚cepio‘ et ‚capio‘, quia ‚cepio‘ idem est, quod ‚incipio‘, et est neutri generis et ideo non est in usu in presenti et in illis temporibus, que derivantur a presenti, sed tantummodo in preterito et temporibus derivatis a preterito est in usu. Sed ‚capio‘ est verbum activi generis et est in usum modernorum*“.

¹¹³Srv. tamtéž, s. XIII: „*‚karis‘ Grece est gracia Latine, inde ‚caritas‘, id est dileccio*“.

mavé jsou pak výklady ke slovům, které komentátorovi evokují jiný význam, např. v 12. listě první části v komentáři ke slovnímu spojení *celula livoris* zmiňuje tři typy *celula*, a to *imaginacio*, *racio* a *memoria*. Do této kategorie patří i výklad ke slovnímu obratu *natura sibi novercante*, s nímž komentátor spojuje, již zmíněny, významný filozoficko-teologický termín *natura naturata*.

Autor se ovšem neomezuje pouze na vysvětlení samostatných slov, ale v některých případech vysvětluje smysl většího celku, části věty atd. Např. část věty *a fine cuncta cernantur*,¹¹⁴ je ve výkladu uvedena myšlenkou, že lidé, kteří se v dětství a v mládí jeví jako dobří, se ve stáří mohou stát zvrácenými.¹¹⁵ Svou úvahu poté komentátor podporuje dalšími příklady. V tomto případě se jedná o přísloví: „Andělský mladík se ve stáří stane ďáblem.“;¹¹⁶ nebo o přísloví: „Chval začátek, jestliže tě následuje dobrý konec.“¹¹⁷ Autor užívá jako oporu svých tvrzení i citáty různých autorů, odkazuje např. na Boethiovo dílo *De consolazione philosophiae*: „pravé a dokonalé štěstí činí člověka mocným, úctyhodným, proslulým a šťastným.“¹¹⁸

Komentáře, jak jsem již řekla výše, lze označit za typ *continuatio* či vysvětlení jednotlivých slov. Autor tedy nejprve stručně představí obsah listu, poté následuje výklad k jednotlivým výrazům. Překvapivě v textu nalezneme málo informací o rétorice a o pravidlech jak řádně napsat dopis. Čtenář tedy musel tyto údaje hledat na jiném místě. Komentátor se soustředil především na objasnění jednotlivých slov, neomezoval se však pouze na gramatický výklad těchto výrazů, ale zmínil i informace z jiných oblastí. Nejobsáhlejší

Sunt enim duo precepta caritatis, videlicet amor Dei et proximi, et non minus quam inter duos caritas haberi potest, nemo enim proprie ad se ipsum caritatem habere dicitur. Sed dileccionem ex se in alterum, ut esse caritas possit“; tamtéž, s. XV: „caritas‘ Grece est gracia Latine, unde: Gracia fit caritas, hoc euka[s]ristia probat. Et eucaristia dicitur ab eu, quod est bonum, et caritas, gracia, quasi bona gracia, scilicet sacramentum corporis et sanguinis Cristi hominibus mundo corde sumentibus.“

¹¹⁴1. část, list 2

¹¹⁵*Formularius epistolarum*, s. II: „... quod aliqui homines in puericia seu in iuvenitate sunt boni et virtuosí, sed in fine seu in senio efficiuntur discoli et perversi viri.“

¹¹⁶Tamtéž: „*Angelicus iuvenis senibus sathanisat in annis.*“

¹¹⁷Tamtéž, s. III: „*Principium lauda, si te sequitur bona cauda.*“

¹¹⁸1. část, list 19; srv. tamtéž, s. XXIX: „*vera et perfecta felicitas facit hominem potentem reverendum celebrem et letum.*“ Znění tohoto úryvku se v originále poněkud liší, nachází se ve třetí knize a deváté próze: *ea vera est et perfecta felicitas quae sufficientem, potentem, reverendum, celebrem laetum que perficiat*. Dle překladu Václava Bahníka, s. 92–93: „pravé a dokonalé štěstí je přece to štěstí, které činí člověka soběstačným, mocným, úctyhodným, proslulým a plným radosti.“

komentáře se nacházejí v první části sbírky,¹¹⁹ ve třetí části se omezují především na vyložení struktury listu.¹²⁰

¹¹⁹Komentář zde chybí pouze dvakrát (1. část, list 21, 23.)

¹²⁰Ve třetí části 8 listů obsahuje pouze informace týkající se částí listu (list 3, 4, 6, 7, 10, 13, 14, 15), ve druhé jsou to čtyři listy (7, 9, 12, 13).

Kapitola 5

Rozbor listů ve sbírce *Formularius epistolarum*

I když v antice žádné systematické pojednání o psaní listů nevzniklo¹²¹ a rétorika v této době byla zaměřená především na *oratio*, přesto se středověké učení o *ars dictaminis* antickou rétorikou inspirovalo. Hlavními prameny byly Ciceronovo *De inventione* a pseudo-Ciceronova *Rhetorica ad Herennium*.¹²² Středověcí autoři *ars dictaminis* pravidla určená pro řeč přijali a přizpůsobili je listu, čemuž napomohlo středověké vnímání listu jako zvláštního druhu řeči. Dopis byl totiž čten nahlas a zachovával, i když pozměněnou, formu antické řeči.¹²³

Dle antické rétorické příručky *Rhetorica ad Herennium* je řeč rozčleněna na šest částí: totiž na *exordium*, *narratio*, *divisio*, *confirmatio*, *confutatio* a *conclusio*.¹²⁴ Tento koncept byl ve středověku změněn a redukován na pět částí, k čemuž došlo krátce před rokem 1140, a to na *salutatio*, *exordium*,

¹²¹Podrobnější výklad o listu najdeme až ve 4. století n. l. u Iulia Victora v jeho díle *Ars rhetorica*, předtím se autoři o dopise vyjadřovali jen velmi stručně, např. CIC. *Fam.* 2, 4, 1; 4, 13, 1; 9, 21, 1; SEN. *Ep.* 75, 1; QUINT. *Inst.* 9, 4, 19–20.

¹²²Pochybnosti o jeho autorství se vynořily až v 15. století, do té doby považovali středověcí autoři tuto příručku za dokončení výkladu ze spisu *De inventione*, který z tohoto důvodu nesl označení *Rhetorica prima* (též *Rhetorica vetus*) pro odlišení od díla *Ad Herennium* (nazývané *Rhetorica secunda* či *Rhetorica nova*). K tomuto názoru je vedlo i dochovaní v jednotlivých rukopisech 4. a 5. století, v nichž tato díla tvořila jeden celek. Srv. KRAUS, 1981: 54–55.

¹²³CAMARGO, 1991: 19.

¹²⁴*Rhet. Her.* 1, 3, 4.

narratio, petitio a *conclusio*.¹²⁵ Dle těchto částí listu byl poté také koncipován výklad v jednotlivých rétorických příručkách. Dle díla *Summa dictaminis* také existuje pět částí listu, totiž *salutacio, exordium sive captacio benevolencie, narracio, petitio* a *conclusio*; první část zdraví, druhá lichotí, třetí celou věc přibližuje, čtvrtá něco požaduje a pátá uzavírá celé sdělení.¹²⁶

V rámci této kapitoly se budu soustředit na to, jak jsou v praxi uplatněna teoretická pravidla týkající se částí listu. Jako východisko pro teoretická pravidla nám bude sloužit především rétorická příručka *Summa dictaminis cum prologo Laurentii de Aquileia*, která je stejně jako *Formularius epistolarum* dochována v rukopisu IX E 4, a to na foliích 21v–58r.¹²⁷ V některých případech ji doplňuji teoretickým pojednáním *Rhetorica* zapsaném v témže rukopisu na foliích 59r–90v. Ve své analýze se zaměřím především na nauku o částech listu, dle nichž jsou jednotlivé rétorické příručky koncipovány, a to nejen na jejich počet, tedy které části chybí nejčastěji či které mají v listech pevné místo, ale budu se věnovat také jednotlivým částem listu jako takovým, soustředím se tedy na to, jakým způsobem jsou tvořeny, zda převládá nějaká forma příslušné části, a to jak v celém formuláři, tak v některé z jeho částí. Prostřednictvím této analýzy chci tedy zjistit, zda jsou teoretická pravidla důsledně dodržována a zda lze tedy předpokládat, že tato sbírka byla určena pro studijní účely. Dále chci prokázat, zda se od sebe liší jednotlivé části sbírky, jak velké jsou tyto rozdíly a zda jsou ovlivněny obsahem listů nebo osobami, které v listech vystupují.

Pro analýzu použiji všechny listy z první a druhé části formuláře a patnáct listů z třetí části.¹²⁸ Prozkoumám tedy celkem šedesátpět listů, v nichž nejčastěji píše osoby stejného společenského postavení, tzv. *equales*,¹²⁹ Ve dvanácti listech se obracejí osoby nižšího postavení na osoby výše postavené¹³⁰

¹²⁵CAMARGO, 1991: 22.

¹²⁶Srv. *Summa dictaminis*, fol. 27v: „*Sunt igitur partes epistule quinque, scilicet salutacio, exordium sive captacio benevolencie, narracio, petitio et conclusio. Qui dictare putat, noscat: pars prima salutatur, altera blanditur, per terciam res apropiatur, quarta petit, notum claudit conclusio totum.*“

¹²⁷Tuto příručku použily pro analýzu Husových listů Anička Vidmanová a Božena Kopiczková ve své knize *Listy na Husovu obranu*, srv. KOPIČKOVÁ; VIDMANOVÁ, 1999. V knize jsou přepsány i části z této příručky, hlavně týkající se teorie kursu. Pokud se tak děje, odkazují jak na rukopis, tak na tuto knihu.

¹²⁸Počet 15 jsem zvolila proto, že druhá část sbírky obsahuje pouze patnáct dopisů.

¹²⁹Do této skupiny lze zahrnout všechny listy z první části sbírky, čtyři z části druhé (list 12, 13, 14, 15) a tři v třetí části (list 9, 10, 15).

¹³⁰2. část, list 1, 4, 5, 7, 8, 10; 3. část, list 2, 3, 6, 7, 12, 14.

a konečně pouze v jedenácti listech lze odesilatele počítat mezi *superiores*.¹³¹ Listy jsem na jednotlivé kategorie rozdělila na základě komentářů, a i když v listech 9 a 10 z třetí části není v komentáři explicitně uvedeno, kdo je adresát či odesílatel, rozhodla jsem se je zařadit mezi *equales*, protože oba pisatelé o sobě vždy mluví v první osobě plurálu, což je dle Sumy znakem výše postavené osoby.¹³²

Při dělení listů jsem se v druhé a třetí části řídila dle komentáře, ve většině z nich se totiž udává počet listů a uvozovací výraz té které části.¹³³ V prvním úseku sbírky však tyto údaje zcela chybí, zde jsem tedy musela rozdělit listy sama. Přitom jsem postupovala podle pravidel pro psaní listů, kde je vždy uvedeno, jak jednotlivé části začínají. Uvědomuji si však, že i tak v některých případech může být rozdělení listu sporné, protože odlišit od sebe jednotlivé části, především petici a závěr, může být i s pomocí teoretických pravidel velmi subjektivní.¹³⁴

Před vlastní analýzou zde zmíním všechny důležité pojmy, s nimiž budu dále pracovat:

<i>affectus</i>	vztah pisatele k příjemci listu
<i>determinacio</i>	vymezení, určení pojmu, objasnění, zde se užívá k bližšímu určení výrazu vyjadřujícího <i>affectus</i>
<i>determinant</i>	tímto pojmem označuji i vhodné adjektivum, které má pisatel listu vybrat dle <i>meritum</i> adresáta
<i>meritum</i>	hodnota, důstojenství, vrozené či získané ¹³⁵
<i>status</i>	postavení osob, tento termín užívám pro rozlišení vztahů mezi účastníky dopisního styku, tedy zda se jedná o <i>superiores</i> , <i>inferiores</i> či <i>equales</i>
<i>verbum narratorium</i> , 1. typ	narační sloveso v určitém tvaru
<i>verbum narratorium</i> , 2. typ	tvoří jej <i>verbum desiderativum importans</i> v určitém tvaru a narační sloveso v infinitivu
<i>verbum narratorium</i> , 2. typ	sloveso ve významu <i>vězte</i> , které se užívá převážně v listinách

¹³¹2. část, list 2, 3, 6, 9, 11; 3. část, list 1, 4, 5, 8, 11, 13.

¹³²*Summa dictaminis*, fol. 43r: „... et postea verbum narratorium, ut sunt notifico, narro, manifesto, enucleo, refero, que verba quoad superiores debent exprimi in plurali.“

¹³³Tyto informace nepřejímám bezesbytku, v některých případech s dělením v komentáři nesouhlasím a měním počet částí podle toho, jak dle mého názoru dodržují pravidla pro psaní jednotlivých částí listu.

¹³⁴K rozdělení všech analyzovaných listů na jednotlivé části viz příloha A.

¹³⁵Srv. KOPIČKOVÁ; VIDMANOVÁ, 1999: 157.

5.1 Salutace

Než se budu věnovat vlastnímu výkladu o salutaci, uvedu zde všechny salutace, které se ve zkoumaných listech objevují.

list	salutacio
1.	Obediencia filiali cum salutis firmitate precognitis
2.	Paterne dileccionis claritate cum salubritatis desiderio prelibatis
3.	Sincero amore integritateque obsequiosa cordicitus preinclusis
4.	Predesideranti hominis utriusque salutem precognita
5.	Desiderio salutari cum materna dileccionis puritate prenarratis
6.	Augmento felicitatis intime mera cum subiugacione filiali assidue preoptatis
7.	Amica sinceritate ac inviolabili preconcepta
8.	Amicicio servimine prorogacioneque dierum vivendi cum honore sanius prelegatis
9.	Amoris constancia innata cum complacencia voluntate parata firmiter propagatis
10.	Plenitudine caritatis cum servitutis promptitudine preinclusis
11.	Progenita dilecione semper refulgente communius preindicta
12.	Preclarido amamine cum ancillaminis conamine preintinctis
13.	Hilari salute cum exulacionis et glorie habundancia preoptatis
14.	Intentino complacencie oblectamine mutuo cum serviciorum exoptamine precontactis
15.	Salutacione preamanti cum nisu irradianti serviminis predirectis
16.	Preoptato solacio cum felicitatis ampliamine preinfluxis
17.	Omnigena salute cum servicio indefesso continue prevolutis
18.	Sincera cum salute complacencia tam debita quam parata prepinctis
19.	Irradianti amicicie puritate cum mancipio diligenti mox precitatis
20.	Intima societatis astancia mera cum integritate fidei preinsertis
21.	Mutua dilecione obsequali cum salutacione premissis
22.	Salutacione servitutis cum vinculo inviolabili societatis prelati
23.	Salutacione cum cuiuslibet complacencie integritate ubilibet preconstructis
24.	Obsequiosa voluntate cum beneplacitis infessis mox preinteriectis

list	salutacio
25.	Flore favoris cum fedula complacencie aspergine perinmixtis
26.	Affectuoso famulaminis conatu cum congruo complacitu predestinatis
27.	Obsequio indefesso dileccione cum sincera prescriptis
28.	Salutem cum promptitudine diligenti famulatus premissis
29.	Humili famulicio debita cum reverencia preintricatis
30.	Serviendi voluntate indefessa cum attentione omniformi prefatis
31.	Prono servicio cum affectuosa mentis claredine precontextis
32.	Nitore favoroso cum obsequela consona prelimitatis
33.	Amoris fulgore iocundo cum complacencie vigore sitibundo preordinatis
34.	Obsequiorum libidine cum complacendi voluntate desideriosa preallegatis
35.	Sincera salute cum amicie firmitudine prefirmitatis

Tabulka 5.1: Salutace 1. části

Dle definice užitá v *Summa dictaminis* je salutace *affectus*, neboli stav mysli, který příjemci vyjeví úmysly či současné rozpoložení odesílatele; může být přátelská nebo nepřátelská, záleží na osobě adresáta.¹³⁶ *Affectus* je pak blíže určen prostřednictvím dvou kategorií,¹³⁷ jimiž jsou *meritum*¹³⁸ a *status*,¹³⁹ tedy hodnota či společenské postavení a umístění ve společenském žebříčku, odesílatel by se nikdy neměl od těchto dvou kategorií odchýlit a

¹³⁶Srv. *Summa dictaminis*, fol. 32v: „*Salutacio est affectus persone mittentis intencionem seu mentem persone recipienti reserans seu manifestans. Et est duplex, videlicet amicabile, ubi intencio favorabilis ipsius mittentis manifestatur, sed hostilis est, ubi mens iracunda reseratur recipienti.*“

¹³⁷Srv. tamtéž, fol. 31v: „*Affectus personarum sequitur meritum earundem, quia persona secundum meritum suum, quod habet persona recipiens, debet ponere suum affectum. Secundum determinatum meritum sequitur determinatus affectus, ut si aliquis mereretur dici rex, tunc eius affectus est salus, clemencia. . .*“

¹³⁸Srv. tamtéž, fol. 28v: „*Meritum est certe nominacionis alicui persone preter nomen proprium a dignitate, officio, habitacione, genologia et a pluribus aliis sumpte attribucio.*“

¹³⁹Srv. tamtéž, fol. 29v: „*Status est locacio personarum in dignitate . . . et est duplex: spiritalis et secularis . . . triplex est gradus eorundem, scilicet supremus, medius et infimus.*“

list	salutacio
1.	Preintima impensione serviciorum exoptata cum reverencia nunc premissis
2.	Bonifacius episcopus servus servorum dei dilecto in Cristo filio suo Henrico principi Plznenzsi salutem et apostolicam benedictionem
3.	Bonifacius episcopus servus servorum Dei venerabili fratri archiepiscopo Pragensi salutem cum benedictione pontificali
4.	Oracione devota cum servicio parato premissis
5.	Debita reverencia cum obsequendi promptitudine preimplicatis
6.	Arnestus Dei gracia archiepiscopus Pragensis discreto viro Johanni clienti de V salutem desideriosam cum caritatis claritate
7.	Multiformi complacenciarum voluntate mediante obsequio diligenti
8.	Devotis oracionibus serviciis fidelibus cum inclusis
9.	Arnestus Dei gracia archiepiscopus Pragensis discreto viro domino Johanni plebano in L salutem cum perpetua caritate
10.	Salute sinceritatis cum obsequio iure voluntatis debite preingestis
11.	Karitate in Cristo presincera
12.	Oracionum amplitudine sitibunda
13.	Puritatis optamine prefulgenti
14.	Salute super favorosa premissa
15.	Diligenti servicio favore intimo mediante

Tabulka 5.2: Salutace 2. části

měl by vždy na jejich základě vybrat správné adjektivum.¹⁴⁰ Řádná salutace by tedy měla zachovávat všechna tato pravidla.¹⁴¹

V díle *Summa dictaminis* se salutace dělí na dva druhy, na krátkou (*brevis*) a dlouhou (*longa*). Krátkou salutaci tvoří pak dle této příručky pouze

¹⁴⁰Srv. *Summa dictaminis*, fol. 35v: „*Salutacio quelibet non debet a proprio situ vel dignitate personarum discrepari, sed cuilibet persone adiectivum sibi conveniens debet congrue et debite conformari.*“ Jaký důraz kladl autor na toto pravidlo, dokládá i zmínka ve výkladu o chybách, jichž se má pisatel vyvarovat, srv. tamtéž, fol. 58r: „*Item vicium est non observare proprietatis personarum.*“

¹⁴¹Jak by měla salutace správně vypadat, si můžeme ukázat na příkladu papeže: *meritum* papeže je skutečnost, že je papež, patří tedy k nejdříve postaveným duchovního stavu *supremi* (*status*) a přísluší mu tudíž adjektiva jako *sanctissimus*, *beatissimus*, *benignissimus* či *clementissimus*. Jeho *affectus* pak tvoří spojení *salutem et benedictionem apostolicam*.

list	salutacio
1.	Karolus Dei gracia Romanorum imperator semper augustus et Bohemie rex illustribus principibus per totam Almaniam salutem et gratiam Romano imperio in omnibus obedire
2.	Servicio debito semper prompto
3.	Attencione famulosa pariter et parata
4.	chybí
5.	chybí
6.	Obsequiorum nuto paratissimo cum sereno ubilibet prevolutis
7.	Fidei constanciam cum promptitudine famulatus
8.	chybí
9.	Salute preclarida continuo prosperitatis augumento
10.	Favorabilis integritate cum perseverancia intime voluntatis
11.	chybí
12.	Promptitudinis voluntate presincera
13.	chybí
14.	Beneplacito promptitudininis conormali
15.	Nodo amicie indisolubili cum continuitate perpetue servitatis

Tabulka 5.3: Salutace 3. části

vlastní pozdrav, jenž příjemci sděluje *affectus* odesilatele.¹⁴² Dlouhá obsahuje vedle samotné salutace také jméno odesilatele (*intitulatio*) a oslovení příjemce (*inscriptio*),¹⁴³ přičemž i zde tvoří podstatnou část salutace vlastní pozdrav.¹⁴⁴

Tato *salutacio longa* se ve zkoumaných listech sbírky nachází pouze v pěti případech, a to čtyřikrát ve druhé části formuláře a jednou ve třetí, v první se nevyskytuje ani jednou. Je použita pouze v listech nejvýše postavených (*supremi*), a sice v dopisech papeže, arcibiskupa a císaře.¹⁴⁵ O-

¹⁴²Srv. *Summa dictaminis*, fol. 33r: „*Brevis salutacio dicitur illa, que solummodo affectum mittentis referat persone recipienti.*“

¹⁴³Tyto pojmy uvádíme v souladu s terminologií užitou v knize *Ars dictaminis* Floriana Hartmanna, srv. HARTMANN, 2013 : 10.

¹⁴⁴Srv. *Summa dictaminis*, fol. 36r: „*Salutacio longa quemadmodum debet ex tribus constitui, sic eiam habet formari ex tribus, videlicet ex superscriptione, subscriptione et ex vera salutacione.*“

¹⁴⁵2. část, list 2, 3; list 6, 8 a 3. část, list 1.

statní listy obsahují pouze krátkou salutaci, údaje o odesilateli a příjemci můžeme tedy najít jedině v příslušných komentářích, v samotné salutaci však nikoliv. Absenci dlouhé salutace můžeme v první části sbírky vysvětlit tím, že dle *Summa dictaminis* moderní *dictatores* tuto salutaci neužívají, pokud si píší nejnižší postavení (*infimi*) mezi sebou.¹⁴⁶ Ale ve druhé i ve třetí části ji obsahují i listy, které adresují níže postavení výše postaveným, např. prelát papeži nebo měšťané králi,¹⁴⁷ a pro které autor Sumy doporučuje dlouhou salutaci uvést.¹⁴⁸ Nejedná se však o striktní pravidlo, jak dosvědčuje i definice dlouhé salutace.¹⁴⁹ Rídký výskyt dlouhé salutace proto nepřekvapí.

části sbírky	longa		brevis	
	simplex	prolongata	simplex	prolongata
1.	0	0	3	32
2.	0	4	4	7
3.	0	1	5	4
celkově	0	5	12	43

Tabulka 5.4: Druhy salutací

V listech se tedy nejčastěji nachází tzv. krátká salutace, kterou dle Summy tvoří *affectus*, který je dále rozšířen o bližší určení (*determinacio*), salutaci pak uzavírá participium, např. *premissus*, *prenarratus*, *preporectus* atd.¹⁵⁰ Pořadí jednotlivých částí salutace se může měnit¹⁵¹ stejně jako pády, v nichž jsou vyjádřeny.¹⁵² *Determinacio* může představovat adjektivum, substanti-

¹⁴⁶Srv. *Summa dictaminis*, fol. 33r: „*Et ista salutacione [brevis] moderni continue utuntur circa personas infimi gradus adinvicem scribentes.*“

¹⁴⁷2. část, list 4; 3. část, list 14.

¹⁴⁸Srv. tamtéž, fol. 33r: „*Quamvis tamen ad superiores quando longa fruuntur salutacione, ut consules ad regem, reginam vel camerem.*“

¹⁴⁹Fol. tamtéž, 36r: „*Duo prima concurrunt ad talem salutacionem incidentaliter seu accidentaliter, tercium vero, scilicet salutacio vera, concurrunt esencialiter.*...“

¹⁵⁰Srv. tamtéž, fol. 33r–33v: „*Salutacio brevis...formatur sic: capiatur dicio significans affectum et ponatur in principio. Postea capitur una illarum dictionum, exemplum: premissio, pregustato...preporecto...prenarrato...et ponitur in fine salutacionis observata congruitate. In medio vero ponatur determinacio ipsius affectus, sicut placet.*“

¹⁵¹Srv. tamtéž, fol. 33v: „*Secundo vel capiatur dicio significans affectum et ponatur in finem et predictarum dictionum una ponatur in principio, demum in medio aliqualis determinacio una vel plures, sicut placet...Tercius modus vel capiatur una dicio ipsius affectus et ponatur in medio et una predictarum dictionum in aliqua parte extremali.*“

¹⁵²Srv. *Summa dictaminis*, fol. 33v: „*Et potest per omnes obliquos variari.*“

vum, nebo příslovce.¹⁵³ V tomto případě se jedná o tzv. jednoduchou salutaci (*salutacio simplex*).¹⁵⁴

Krátká jednoduchá salutace se ve zkoumaných listech vyskytuje jen zřídka, totiž dvanákrát, tvoří tedy 21,8 % ze všech salutací. V první části najdeme z pětatřiceti salutací pouze tři jednoduché, tedy pouze 8,6 % salutací z celkového objemu, ve druhé části z patnácti pouze čtyři, tj. 26,7 %. Nejčastěji se tak nachází ve třetí části, kde na devět salutací připadá pět jednoduchých, počet jednoduchých salutací zde tedy přesahuje polovinu (55,6 %). Tvoří je *affectus*, který je nejčastěji rozšířen spojením substantiva a adjektiva (35,3 %), příp. dvěma adjektivy (11,8 %), nejméně pak jedním adjektivem (11,8 %). Determinaci pomocí adverbia obsahují pouze čtyři listy (29,4 %),¹⁵⁵ přičemž v jedné salutaci se vyskytují dvě příslovce,¹⁵⁶ nejčastěji pak příslovce *semper*.¹⁵⁷ Pouze ve třech případech následuje v těchto salutacích i participium, děje se tak pouze v první části,¹⁵⁸ ve zbylých dvou částech sbírky se téměř nevyskytuje.¹⁵⁹

části sbírky	adj.+subst.	adj.	dvě adj.	adv.	part.
1.	1	0	2	2	3
2.	2	2	0	1	0
3.	3	0	2	2	0
celkově	6	2	4	5	3

Tabulka 5.5: Determinace krátké jednoduché salutace

V ostatních listech se jedná o tzv. prodlouženou salutaci (*salutacio prolongata*), která se skládá z více výrazů vyjadřujících *affectus*. Ty mohou být mezi sebou spojeny spojkou či předložkou.¹⁶⁰ Ve vybraných diktaminech pře-

¹⁵³Srv. tamtéž, fol. 34r: „*Adiungantur ergo nomini significanti affectum tales proprietates, videlicet quod nomen affectus ponatur in genitivo casu, nomen eciam adiectivum adiunctum secum potest in casu concordare vel eciam cum nomine substantivo coadiuncto, quod oportet esse alterius casus, videlicet acusativi vel ablativi, postea adiungi potest aliquod adverbium pertinens ad propositum.*“

¹⁵⁴Srv. tamtéž, fol. 34r: „*Et per istum modum possunt fieri simplices salutaciones.*“

¹⁵⁵1. část list 11, 2. část list 14, 3. část list 2, 3.

¹⁵⁶1. část list 11.

¹⁵⁷1. část list 11, 2. část list 14 a 3. část list 2.

¹⁵⁸1. část, list 4, 7, 11.

¹⁵⁹Najdeme ji pouze jednou (2. část, list 14).

¹⁶⁰Srov. *Summa dictaminis*, fol. 34v: „*Ubi notandum, quod salutaciones aliter formari possunt et eciam aliquantulum prolongari. Et ergo sciendum, quod iuxta modum premissum*

vládá spojka *cum*, jen v jednom případě se objevuje spojka *que*, jednou spojka *et* a dvakrát je užito participium *mediante*, v jednom případě chybí jakýkoliv spojovací výraz.¹⁶¹

Narozdíl od jednoduché varianty krátké salutace prodloužená salutace je nejčastěji vymezena jedním adjektivem (46,9 %), což je dáno zjevně skutečností, že v této salutaci se vyskytuje dvakrát *affectus*, a proto není nutné ji tolikrát určovat, i přesto na druhém místě stojí determinace jedním adjektivem a jedním substantivem (32,1 %), pak následuje determinace prostřednictvím jednoho adjektiva a substantiva (17,3 %) a konečně jen v mizivém počtu případů salutaci vymezují dvě adjektiva (3,7 %). Participia pak najdeme ve všech částech sbírky, nejméně se jich objevuje ve třetí části, pět ve druhé části, a to v listech níže postavených osob. V první části sbírky obsahuje každá salutace participium, jen ve dvou případech je použito stejné participium,¹⁶² v dalších listech se vyskytuje vždy jiné, často takové, které není uvedeno v Sumě (např. *preoptatus*, *precontactus*, *predirectus* atd.).

části sbírky	adj.+subst.	adj.	dvě adj.	subst.	part.
1.	18	27	3	10	32
2.	3	9	0	2	5
3.	5	2	0	2	1
celkově	26	38	3	14	38

Tabulka 5.6: Determinace krátké prodloužené salutace

Téměř všechny salutace jsou pak vyjádřeny v ablativu, výjimku tvoří pouze dlouhé salutace, v nichž je vždy užit akuzativ. Vyplývá to z konstrukce věty, v dlouhé salutaci totiž vystupují i osoby odesílatele a příjemce,¹⁶³ tedy odesílatel vždy posílá příjemci svůj pozdrav, sloveso ve významu posílat však pisatel listu zcela v souladu s pravidly zamlčuje.¹⁶⁴ V dlouhé salutaci je *af-*

adiungi potest una particula alteri particule, que affectum in se continet, et hoc mediante coniunctione vel preposicione.“

¹⁶¹Spojku *que* najdeme ve 3. listě první části, spojku *et* ve třetí části ve 3. listě a participium *mediante* v 7. a 15. listě druhé části. List 9 třetí části pak neobsahuje žádný spojovací výraz.

¹⁶²Participium *preoptatus* v listech 6 a 13 a participium *premissus* v listech 21 a 28.

¹⁶³Viz. pozn. 144.

¹⁶⁴Srv. *Summa dictaminis*, fol. 33r: „*Sciendum, quod ista verba mandat, optat, mittit, legat in salutacione obmittuntur vel subticentur propter nimium affectum scribentis vel propter curialitatem, sed semper istorum unum verbum subintelligitur.*“

fectus nejčastěji vymezen adjektivem (50 %), jednou substantivem (20 %) a v jednom případě dokonce polovětnou konstrukcí (20 %). Narozdíl od krátké salutace se zde nachází i *affectus*, který žádným výrazem determinován není.¹⁶⁵ Dlouhou salutaci od krátké odlišuje také absence příslovce a participia ve vlastním pozdravu.

části sbírky	subst.+ adj.	adj.	subst.	polovět. konstr.	nic	part.
1.	0	0	0	0	0	0
2.	0	4	1	0	3	0
3.	0	0	0	1	1	0
celkově	0	4	1	1	4	0

Tabulka 5.7: Determinace dlouhé salutace

Pokud se na jednotlivé salutace podíváme z hlediska postavení osob,¹⁶⁶ které jsou účastníky dopisní situace, zjistíme, že dlouhá salutace se nachází pouze v listech výše postavených osob. Ve druhé části patří v diktamínech, jejichž odesílateli jsou *superiores*, pouze jedna salutace mezi krátké,¹⁶⁷ v dalších případech se jedná o dlouhou salutaci. Naopak ve třetí části se nachází pouze jedna dlouhá salutace,¹⁶⁸ ostatní patří mezi *salutacio brevis proloungata*. Ve třetí části se v listech stejně postavených osob vyskytuje jediné tato salutace, v diktamínech níže postavených pak převládá krátká jednoduchá salutace (66,7 %), na rozdíl od druhé části, kde v listech, v nichž vystupují *inferiores* jako odesílatelé, najdeme pouze salutaci krátkou prodlouženou, mezi stejně postavenými pak převažuje krátká salutace jednoduchá (75 %).

Co se týče determinace jednotlivých výrazů pro *affectus*, u výše postavených odesílatelů se tak děje téměř vždy prostřednictvím jednoho adjektiva (83,4 %).¹⁶⁹ Determinace užitá v listech níže postavených jsou již pestřejší, nejčastěji určuje *affectus* jedno adjektivum (35 %) či spojení substantiva s adjektivem (30 %), přičemž první případ se nachází pouze v listech druhé části,

¹⁶⁵Jedná se téměř vždy o výraz *salus* (2. část, list 2, 3, 9; 3. část, list 1). Tento *affectus* má determinant pouze v jednom případě (2. část list 6).

¹⁶⁶Z této analýzy vyčleníme listy z první části, protože v nich vystupují pouze osoby stejného postavení.

¹⁶⁷Konkrétně se jedná o *salutacio brevis simplex* (2. část list 11).

¹⁶⁸3. část, list 1.

¹⁶⁹Výjimku tvoří pouze list 1 ze třetí části, v němž je užitá polovětná konstrukce.

status odesilatele	longa	brevis	
		simplex	prolongata
superiores	4	1	0
inferiores	0	0	6
equales	0	3	1

Tabulka 5.8: Rozdělení salutací dle postavení odesilatele, 2. část

status odesilatele	longa	brevis	
		simplex	prolongata
superiores	1	0	0
inferiores	0	4	2
equales	0	3	0

Tabulka 5.9: Rozdělení salutací dle postavení odesilatele, 3. část

druhý způsob je pak užít v obou částech ve stejném počtu diktamin. Dále následuje determinace jedním substantivem (20 %), která se také objevuje v obou částech. Tím jsou determinace v druhé části vyčerpány, více jich zde nenajdeme. Ve třetí části k nim přistupuje ještě vymezení dvěma adjektivy (10 %), navíc zde jedna salutace obsahuje adverbium.¹⁷⁰ Konečně participium následuje *affectus* v šesti salutacích (50 %), z nichž pouze jedna se nachází ve třetí části.¹⁷¹ Naopak v druhé části chybí pouze v jednom listě.¹⁷²

status	adj.	2 adj.	subst. + adj.	subst.	pk	adv.	part.
superiores	5	0	0	1	1	0	0
inferiores	7	2	6	4	0	1	6
equales	5	0	6	0	0	1	1

Tabulka 5.10: Determinace dle postavení odesilatele¹⁷³

¹⁷⁰3. část, list 3.

¹⁷¹3. část, list 6.

¹⁷²2. část, list 7.

V listech osob stejného postavení najdeme především determinace prostřednictvím jednoho adjektiva (41,7 %) či spojení substantiva s adjektivem (50 %), v druhé části k nim přistupuje ještě vymezení pomocí adverbia. Participium se pak vyskytuje pouze v jednom listě.¹⁷⁴ Za nejpestřejší lze tedy považovat determinace v listech stejně postavených osob, pak následují salutace níže postavených. Salutace výše postavených osob jsou rozvinuty nejméně.¹⁷⁵

Na tomto místě lze poznamenat, že ve zkoumaných diktaminech jsou užity všechny formy salutace zmíněné v Sumě, z nichž na prvním místě stojí jako nejčastěji užívaná *salutacio brevis prolongata*. Čtenář zde tedy mohl najít dobrou inspiraci pro tvoření právě této salutace, a to především v první části, v níž jsou salutace nejrozmanitější a nejrozvinutější.¹⁷⁶

A jaký *affectus* je možné v salutacích najít? Nejčastěji (33krát) se vyskytují výrazy označující službu jako *servicium*, *servitas*, *obediencia* nebo *promptitudo*, dále je to *salus* jedenadvacekrát, které se nachází nejčastěji v první části.¹⁷⁷ Tento výraz stojí pouze ve dvou případech osamoceně,¹⁷⁸ většinou je užit spolu s jiným výrazem pro *affectus*, nejčastěji se slovem vyjadřujícím službu *servicium*. Další *affectus* láska (*amor*, *dilectio*) najdeme pouze v první (devětkrát) a ve druhé části.¹⁷⁹ Náš výčet pak ukončuje *affectus* pro vyjádření přízně (*complacencia*), která se také nachází pouze v prvních dvou částech sbírky.

Affectus salus se vyskytuje v listech osob jakéhokoliv postavení, najdeme jej jak v listu výše postaveného, tak v salutaci u *inferiores* či u *equales*.¹⁸⁰ Je to tedy výraz, který není vyhrazen pouze pro jeden stav. Ve zkoumaných diktaminech nenajdeme už žádný *affectus*, který by byl společný všem třem stavům. Shodný výraz se už nachází pouze v salutacích osob nižšího či stejné-

¹⁷³PK = polovětná konstrukce

¹⁷⁴2. část, list 14.

¹⁷⁵V salutacích stejně postavených připadá na jeden list 1,7 determinantu, u níže postavených je to 1,67 a u *superiores* pouze 1,17.

¹⁷⁶Téměř výhradně je zde užitá *salutatio brevis prolongata* a příslušný *affectus* je často vymezen nejsložitější formou, a to adjektivem a substantivem.

¹⁷⁷Slovo *salus* nemusí znamenat pouze pozdrav, ale může znamenat i spásu. V tomto smyslu je zřejmě užito v listech duchovních osob v druhé části. K významu *salus* v salutaci jako spásy viz LANHAM, 1975: 25–31.

¹⁷⁸1. část, 4. list; 2. část, 14. list.

¹⁷⁹Zde se vždy vyskytuje výraz *caritas*.

¹⁸⁰V salutaci výše postaveného se nachází např. ve druhé části v listě 2, 3, 6, u níže postaveného pak ve druhé části v 10 listě, a konečně u *equales* ve třetí části v 9. listě.

ho postavení, konkrétně se jedná o slovo s významem služba (*servicium*).¹⁸¹ Děje se tak ve druhé i ve třetí části, v listech druhé části, jejichž odesílateli jsou osoby duchovního stavu, k němu přistupuje ještě *affectus oracio*.

U výše postavených převládá užití výrazu *salus*.¹⁸² Dále se vyskytuje *affectus benedictio* či *caritas* v salutacích duchovních či výraz *gracia* u světského stavu.¹⁸³ Další *affectus* již u výše postavených nenajdeme. Rozmanitější jsou salutace v listech níže postavených osob, co se sledovaného jevu týče. Zde se nachází nejčastěji *affectus* vyjadřující službu (60 %), jako *servicium*, *obsequium* či *promptitudo*.¹⁸⁴ Dvakrát (10 %) je užit výraz *reverencia* či *oracio*, a to pouze v salutacích duchovních osob. Další salutace obsahují již pouze jeden *affectus* (5 %), pouze jeden pak najdeme ve třetí části, ostatní v části druhé.¹⁸⁵ V listech níže postavených se objevuje tedy 6 výrazů vyjadřujících odlišný *affectus*.

Konečně poslední v pořadí jsou salutace stejně postavených osob. V nich jsou výrazy vyjadřující *affectus* nejpestřejší, najdeme zde pouze třikrát *affectus* ve stejném významu, avšak opakuje se vždy jen dvakrát, jednou ve druhé části a jednou ve třetí části.¹⁸⁶ Ostatní výrazy se již objevují pouze jednou, z nichž *affectus oracio* se vyskytuje i ve druhé části, ostatní najdeme pouze ve třetí části (*puritas*, *prosperitas*, *voluntas* či *amicicia*).¹⁸⁷

5.2 Narace¹⁸⁸

¹⁸¹Tento *affectus* mohou dle Sumy užit všichni, které lze označit za „služebníky“. Srv. *Summa dictaminis*, fol. 31v: „*Si aliquis meretur dici servus, tunc affectus eius est servicium et obediencia.*“

¹⁸²Na každý *affectus* užitý v listech výše postavených připadá výraz *salus* 2,75x, zabírá 45,4 % z celkového počtu.

¹⁸³*Affectus benedictio* se vyskytuje pouze v listech odeslaných papežem a tvoří 18,2 % z celkového množství, *affectus caritas* zabírá 27,3 % a výraz *gracia* pouze 9,1 %.

¹⁸⁴Mezi slova vyjadřující tento *affectus* počítáme i opis *attencio famulosa* (3. část, list 3).

¹⁸⁵Ve třetí části je to *affectus fides*, ve druhé části pak výrazy *salus* a *complacencia*.

¹⁸⁶Jedná se o výrazy *servicium* či *servitus* (2. část, 15. list, resp. 3. část, 15 list), *salus* (2. část list 14, 3. část list 9) a konečně *affectus favor* či *favorabilitas* (2. část, list 15, resp. 3. část, list 10).

¹⁸⁷2. část, list 13; 3. část, list 9, 10 a 15.

¹⁸⁸Části s názvem *exordium* se věnovat nebudeme, protože ve vybraných listech se vyskytuje pouze třikrát (1. část, list 32; 2. část, list 1; 3. část, list 5).

Dle Sumy je narace vysvětlení věcí, které se odehrály, ať už ve skutečnosti či pouze zdánlivě, nebo zevrubné a krátké objasnění skutků současných, minulých či budoucích, příp. jde o zhuštěnou informaci o skutečné či domnělé události.¹⁸⁹ Narace může být dále přátelská či nepřátelská: krátká, tzn. pisatel použije jen nezbytná slova, či dlouhá, tj. že může obsahovat dvě, tři či více částí, za něž autor Sumy považuje věty, které v sobě obsahují klauzuli,¹⁹⁰ neměla by být však až příliš dlouhá a hlavně musí být srozumitelná.¹⁹¹ Tyto požadavky uznává i *Rhetorica*, v níž však do hry vstupuje třetí aspekt, a to, aby obsah narace byl pravděpodobný.¹⁹²

Ve výkladu o tvoření narace popisuje *Summa usus starých a nových dictatores*. Nejprve uvádí postup, kterým se řídí *antiqui*, kdy pisatel nejdříve klade výraz vymezující *meritum* a samotné *meritum* ve vokativu, pak následuje spojka výplňková *igitur* nebo jí podobné, pak oslovení adresáta ve vokativu a *pronomen determinatum*, naraci ukončuje *verbum narratorium*.¹⁹³ V některých případech lze toto sloveso vynechat a použít místo něj *verbum*

¹⁸⁹Srv. *Summa dictaminis*, fol. 42r: „Narracio, ut a Tulio diffinitur, est rerum gestarum vel tamquam gestarum expositio. Secundum alios narracio est declaracio factorum presentium, preteritorum et futurorum subtilis et compendiosa. . . narracio est notificacio ex voluntatis mittentis persone ad recipientem ex re gesta vel tamquam gesta contracta.“

¹⁹⁰Srv. tamtéž, fol. 42r: „Narracio amicabile/hostilis“

¹⁹¹Srv. tamtéž, fol. 42r–42v: „Brevis est, quando verbis tantum necessariis expeditur vel quando una tantum ponitur narracio. Longa est, ubi non tantum necessaria verba, sed plura alia mediante modo prolongandi materiam adiunguntur gracia ornatus vel quando due vel tres vel quatuor narrationes ponuntur. Sciendum tamen est, quod narracio non debet nimium prolongari, ipsa enim debet esse brevis et lucida ita ut brevibus verbis concludatur.“; srv. tamtéž, fol. 45r: „Pro quo notandum, quod narracio dictanda quandoque solum unam partem habet, quandoque duas, quandoque tres et quandoque plures. Partes autem voco oracionem unam clausulam in se continentem.“

¹⁹²Srv. *Rhetorica*, fol. 75r: „3° debet esse probabilis, ut narrans non extraneet circa metas probabilitatis aut veritatis.“

¹⁹³Srv. *Summa dictaminis*, fol. 42v–43r: „Primus etenim modus formandi narrationis est facilis iste videlicet, quod vel exordio est coniungenda vel non. Si coniungenda, tunc formatur sic: capiatur primo dicio determinans seu adiectivum ipsi merito competens, demum ponatur dicio meriti, ambe tamen in vocativo casu, demum ista coniunccio, quod premissio tamen signo narrationum cum exordio coniungente, quod in principio est ponendum. . . . Potest etiam isto modo formari, videlicet quod predicti duo modi immediate exordio coniungantur, sic tamen quod inter determinatum et determinans coniunccio ponatur expletiva vel alterius potestatis, demum signum de antedictis circa finem declarationis. . . Si autem non est coniungenda exordio, tunc formatur in hunc modum: primo capiatur dicio determinans cum dictione meriti et preponatur una cum ipsis secundum placitum scribentis ponaturque in vocativo casu interposita coniunccione igitur vel simili, si placet, demum pronomen determinatum et postea verbum narratorium.“

desiderium importans v určitém tvaru, narační sloveso je pak v infinitivu.¹⁹⁴

Autor Sumy uvádí ještě jiný způsob tvoření, kdy se nejprve kladou výrazy vyjadřující vlastnosti příjemce nebo jeho *meritum*, pak se přidá příslušné zájmeno.¹⁹⁵

I když autor uvádí tyto způsoby, jak tvořit naraci, připouští na jiném místě, že je někdy lepší tato neužitečná slova vypustit a přistoupit ihned k jádru věci. Především *moderni*, dvůr a kancelář tohoto způsobu neužívají.¹⁹⁶ Pokud se pisatel listu vydá touto cestou, pak nejprve osloví adresáta, přičemž nesmí zapomenout na jeho *meritum*, a naraci naváže na exordium příslušnou spojkou.¹⁹⁷ V případě že exordium naraci nepředchází, spojka se vynechává a narace začne vokativem od výrazu vyjadřujícího *meritum* příjemce; případně si pisatel vypůjčí *usus* starších, kteří v takovém případě na začátku použili sloveso ve významu „vězte“. Tento způsob se dle autora Sumy dosud dodržuje v listinách.¹⁹⁸ Tímto způsobem mohou tedy *dictatores* libující si *in brevitatem* uvést naraci co nejstručněji.¹⁹⁹ Autor díla *Rhetorica* k tomu dodává, že pisatel musí mít stále na paměti nejen obsah sdělení, ale i osoby, které se účastní

¹⁹⁴Srv. *Summa dictaminis*, fol. 43r: „Secundo sic ponatur in principio omnia, que et superius posita sunt, excepto verbo narratorio, quod secundum istum modum sequi debet dictionem abstractam in infinitivo mediante verbo finito desiderium importante et adverbio ipsum determinante.“

¹⁹⁵Srv. tamtéž, fol. 43r: „Possunt autem narrationes aliter formari, ita quod in ipsarum formatione sic credo esse operandum, quod primo capiatur proprietas persone accipientis et nomen eam significans vel accipiantur merita eiusdem persone et superaddantur pronomina derivativa et alia ad propositum utilia.“

¹⁹⁶Srv. tamtéž, fol. 45r: „Sed tamen quocumque modo fiant, melius esset tales inutiles orationes dimittere et materiam narrationis sive materiam narrandam in se ipsam pertractare, propter istam causam, quia quidam insistent multum predictis et ipsorum exornationibus materiam ante in se dictandam absque aliqua diligencia exornare, et presertim quia nulli modernorum, ymmo nulla curia vel cancellaria solet hunc modum observare.“

¹⁹⁷Srv. tamtéž, fol. 45r: „Moderni autem posito exordio incipiunt narrare a vocativo casu persone recipientis a preponendo adiectivum meriti cum coniunctione expletiva vel rationali.“

¹⁹⁸Srv. tamtéž, fol. 45r: „Exordio autem in dictamine non posito dimissa coniunctione incipiunt [moderni] narrare per vocativum casum, ac si per se principaliter colloquerentur, a dictione meriti. . . incipientes. . . Exordio autem in dictamine non posito immediate sequebatur secundum eos aliqua illarum dictionum: noveritis, sciatis etc. Et hic quidem modus in privilegiis modernis a dictatoribus est hactenus observatus. . .“

¹⁹⁹Srv. tamtéž, fol. 45r: „Sic ergo moderni brevitatem gaudentes procedunt breviter talio modo, ut inmediate dictum est ideo brevissime quemadmodum incipium huius partis faciunt istomodo materiam in se advertentes.“

dopisního styku.²⁰⁰

Ve vybraném vzorku máme 60 narací, a je s podivem, že pouze osm z nich dodržuje výše uvedené postupy.²⁰¹

list	narace
I, 9	Animi serenitatem quadam meroris calligine obumbrante cogor materiam vobis proponere querulosam
I, 10	Germanicum delatus per relatum super eodem molior vobis presentibus propalare
I, 15	Vestra velit dilecio, frater predilecte, concipere presentis tenoris relatum
I, 19	idcirco vobis duxi presencium serie litterarum statum sane meum declarare
I, 25	vobis igitur declaramus
II, 1	ergo vobis detegimus intimacione suspirosa
II, 6	Tue discrecioni presencium per tenorem lucide propalamus
III, 12	O piissime pauperum consolator... prospicite

Tabulka 5.11: Výčet narací

Nyní se budeme věnovat analýze těchto narací. Začneme výrazem spojujícím naraci s exordiem. Děje se tak pouze v jednom případě, a to u 1. listu druhé části, kde v souladu s pravidly najdeme příslovce *ergo*. Další narace již s exordiem spojená nejsou. Tedy užití uvozovacího výrazu odpovídá pravidlům pro tvoření narace.

Pisatel listu se má dále soustředit na osobu adresáta a vhodně jej oslovit. Oslovení by mělo být ve vokativu a mělo by odpovídat vlastnostem či *meritum* příjemce,²⁰² takové oslovení se objevuje pouze dvakrát. Jedná se konkrétně o list 15 z první části a 12 z třetí části. V první případě sestra vyzývá svého bratra, aby se co nejdříve dostavil domů a ujal se svého dědictví, protože jejich otec zemřel. Oslovuje svého bratra *frater predilecte* či *vestra dilecio*, tedy v

²⁰⁰Srv. *Rhetorica*, fol. 74v.: „*Vox, vultus et gestus in omni narratione iuxta materie narrande et personarum, scilicet mittentis et recipientis, exigenciam diligentissime observentur.*“

²⁰¹Pro úplnost si je zde vypíšeme.

²⁰²Viz pozn. 193.

souladu s determinanem určujícím jeho *meritum*.²⁰³ Ve 12. listě z třetí části pak měšťané prosí svého pána, aby jim ulehčil v jejich povinnostech. Zde je král nazván *o piissime pauperum consolator*, je zde tedy vyzdvihována jeho vlastnost, ať už skutečná či domnělá, tedy soucit s poddanými, která souzní s předmětem žádosti.²⁰⁴ Zde se tedy ozývá pravidlo, že adresáta lze oslovit i dle jeho vlastností.²⁰⁵ Jednou pak najdeme oslovení adresáta v dativu, a to v 6. listě z druhé části, v němž arcibiskup Arnošt píše jistému Janovi a vyzývá jej, aby přestal činit bezpráví knězi Janovi, přičemž oslovuje příjemce listu *tue discrecioni*, jedná se tedy o oslovení ovlivněné skrze *meritum* příjemce.²⁰⁶

Nalezená oslovení tedy až na 6. list druhé části, v němž je oslovení adresáta v dativu a nikoliv ve vokativu, jak vyžadují pravidla, jsou příhodná a především sestřin list zde plně vyhovuje pravidlům.

Ve zkoumaných listech častěji najdeme oslovení pomocí zájmen, je to vždy zájmeno *vos*, a to v pěti případech, nikdy však není použito společně s jiným oslovením, které nalezneme dvakrát v jiné části diktamina. Jednou se tak děje v první části v listě 25, v němž měšťané sdělují učitelům, že jsou ochotni přijmout jeho přítele; zde se oslovení nachází až v petici.²⁰⁷ Podruhé se nachází v listě, v němž kníže informuje papeže o bezpráví, které se událo jeho manželce, zde najdeme oslovení v exordiu.²⁰⁸ Ostatní zájmena již konkrétním oslovením doplněna nejsou.²⁰⁹

Po oslovení přichází na řadu narační sloveso (*verbum narratorium*), které se může vyskytovat jak v určitém, tak v neurčitém tvaru. Ve zkoumaných listech je pouze dvakrát užito stejné sloveso, a to *propalo* a *declaro*,²¹⁰ ostatní

²⁰³V tomto případě se jedná o *meritum innatum consanguineitatis*. Co se adjektiva vymezujícího *meritum* týče, srv. *Summa dictaminis*, fol. 31r: „*Amici et consanguinei dicuntur dilectissimi, carissimi, amantissimi*. . .“

²⁰⁴Měšťané se zde obrací na krále se slovy: „O zbožný utěšiteli chudých pohleďte na plačtivé nářky, slzavé bédování a vzlykající hlasy. . .“, srv. *Formularius epistolarum*, s. LXXXII: „*O piissime pauperum consolator, conquestus lamentabiles, ululatus flebiles, voces singultosas*. . . *prospicite*.“

²⁰⁵Viz pozn. 195.

²⁰⁶Adjektivum *discretus* je určeno pro konšely či měšťany, srv. *Summa dictaminis*, fol. 30v–31r: „*Consules, scabini, dives dicuntur comendabiles, solertes, sagaces, providi, discreti, circumspecti, honesti*.“

²⁰⁷Viz s. 213.

²⁰⁸Jedná se o oslovení *vestra sanctitas* (2. část, list 1), které zcela odpovídá pravidlům o oslovení tohoto odesílatele. Pro oslovení papeže v petici srv. *Summa dictaminis*, fol. 47r–v: „*Ad papam sic: Quapropter apostolicam gratiam/sanctitatem/beatitudinem*. . . *vestram*. . .“

²⁰⁹1. část, list 9, 10 a 19.

²¹⁰Sloveso *propalo* v 10. listu první části a 6. listu druhé části, sloveso *declaro* 19. a 25.

části sbírky	oslovení			narační sloveso		
	konkrétní	zájmeno	žádné	1.var.	2.var.	3.var.
1.	1	3	1	1	3	1
2.	1	1	0	2	0	0
3.	1	0	0	0	0	1
celkem	3	4	0	3	3	2

Tabulka 5.12: Oslovení a narační sloveso

se objevují pouze jednou. Ve třech případech pak najdeme první variantu naračního slovesa, tedy pouze narační sloveso v určitém tvaru,²¹¹ a to vždy v první osobě plurálu.²¹² Užití první osoby plurálu ve slovesu naznačuje, že autorem listu je osoba zaujímající vyšší postavení.²¹³ Tak v listech 1 a 6 druhé části, kde odesilatelem kníže, resp. pražský arcibiskup. I když v 25. listě první části se vyskytuje narační sloveso v první osobě plurálu, nepatří do této kategori, protože zde list odesílají měšťané, ne tedy pouze jedna osoba.

Tříkrát se v listech nachází obdoba druhé varianty, tedy narační sloveso v infinitivu, které doprovází tzv. *verbum desiderium importans* v určitém tvaru.²¹⁴ Děje se tak vždy v diktaminech první části, ve zbylých dvou se nevyskytuje. Nikdy se zde nejedná o sloveso *desidero*, ale příslušné sloveso na základě jeho tvaru i významu lze do této kategorie zařadit.²¹⁵ I poslední, třetí, možnost má v diktaminech své zastoupení. Řadím do ní sloveso *velit* z 15. listu první části a *prospicite* z 12. listu třetí části. Neobjevuje se zde tedy konkrétně výraz *noveritis* či *sciatis*,²¹⁶ ale jako v případě druhého typu soudím, že tato slovesa do příslušné varianty patří. Poté už v naraci následuje vlastní sdělení.

Všechny narace ve třetí i druhé části tedy vyhovují pravidlům o tvoření narace, pokud počítáme i ty listy, v nichž se oslovení adresáta nachází v jiné

listu první části.

²¹¹Viz pozn. 194

²¹²Jedná se o sloveso *declaramus* (1. část, list 25), *detegimus* (2. část, list 1) a konečně sloveso *propalamus* (2. část, list 6).

²¹³Viz pozn. 132.

²¹⁴Viz pozn. 194.

²¹⁵Jedná se o sloveso *cogor* v 6. listu, sloveso *molior* v 2. listě, a konečně sloveso *duxi* v 19. listě.

²¹⁶Viz pozn. 196.

části listu. V první části lze mezi řádné narace zařadit dvě (40 %), najdeme zde všechny tři varianty naračného slovesa, nejčastěji (60 %) druhou variantu s naračným slovesem v infinitivu, zbylé dvě se nacházejí shodně v jedné naraci (20 %). Narace v dalších dvou částech obsahují pouze jeden typ naračného slovesa, ve druhé části je to narační sloveso v určitém tvaru, ve třetí části pak varianta *noveritis* obvyklá pro listiny. Oslovení, ať už ovlivněné výrazem pro *meritum* či pomocí zájmena, se vyskytuje ve všech naracích, přičemž překvapí oslovení prostřednictvím zájmena v 1. listě druhé části, který adresuje níže postavený vyššímu. Čekali bychom zde nějaký konkrétní výraz, ten se však nachází v exordiu, nebylo tedy zřejmě nutné jej znovu opakovat. Nejpestřejší narace se tedy objevují opět stejně jako salutace v první části sbírky.

Pouze osm výše zmíněných narací tedy vyhovuje pravidlům, dalších 53 narací (86,9 % z celkového počtu narací) je již tvořeno jiným způsobem. Nejčastěji chybí úvodní věta narace a pisatel začíná přímo vlastním sdělením, nejčastěji prostřednictvím vedlejší věty (66 %). Převládá zde užití spojky *quia* (77,1 %), další spojky se vyskytují sporadicky.²¹⁷ Je možné, že v těchto případech vedlejší větu předcházela narační formule s naračným slovesem, která při přepisování mohla být záměrně vynechána. Další možností pak je vyjádření přímé narace bezprostředně prostřednictvím hlavní věty bez jakéhokoliv naračného slovesa (34 %). I přesto najdeme v sedmi případech (13,2 %) na nějakém místě oslovení adresáta, třikrát se tak děje v třetí části, dvakrát pak v části první a druhé.²¹⁸

Většinou (71,4 %) se pak jedná o oslovení ovlivněné skrze *meritum* adresáta, ať už při oslovení skutečného či duchovního otce *vestra paternitas*²¹⁹, při oslovení císaře *vestra gracia cesarea*²²⁰ či při oslovení přítele *vestra societas*.²²¹ Přičemž pokud je osloven skutečný otec, jedná se o *meritum innatum consanguineitatis*, pokud duchovní otec, zde konkrétně arcibiskup, jde o *meritum acquisitum permanens*. Oslovení u císaře pak vychází z *meritum innatum dignitatis*. Konečně výrazu vybranému dle *meritum* odpovídá i oslovení *vestra honestas* v 31. listě první části, v němž učitel píše měšťanům.²²²

Výrazem vystihujícím *meritum* adresáta by mohlo být ovlivněno i oslo-

²¹⁷Spojka *cum* pětkrát (14,3 %), spojky *quoniam*, *licet* a *quod* pouze jednou (shodně 2,9 %).

²¹⁸1. část, list 1, 31; 2. část, list 7, 13; 3. část, list 2, 9, 10.

²¹⁹Oslovení vlastního otce viz 1. část, list 1; duchovního viz 2. část, list 7.

²²⁰3 část, list 2.

²²¹2. část, list 13.

²²²Měšťany lze totiž dle Sumy označit jako *honesti*, viz pozn. 206.

části sbírky	vedlejší věta			hlavní věta	
	quia	jiné	oslovení	hlavní věta	oslovení
1.	10	5	2	12	0
2.	7	2	1	4	1
3.	10	1	3	2	0
celkem	27	8	6	18	1

Tabulka 5.13: Ostatní druhy narace

vení v 9. listu třetí části, jehož účastníky neznáme, ale jedná se zřejmě o osoby vyššího stavu. Je zde totiž užito slovo *industria*, což v Sumě odpovídá oslovení pro učitele,²²³ v Rétorice pak vedle učitele najdeme toto oslovení i u měšťanů.²²⁴ V našem případě se však nemůže jednat o první ani o druhou variantu, protože slovesa vyskytující se v tomto diktamen jsou v první osobě plurálu, což svědčí pro osoby vyššího postavení.²²⁵ Dle mého názoru má zde tedy oslovení *industria* své místo pro vlastnosti, nikoliv kvůli *meritum* adresáta. Vlastnostem příjemce listu pak určitě odpovídá oslovení *vestra voluntas* v 10. listě třetí části, jež je odpovědí na předešlý dopis.

Vidíme tedy, že pouze 13,4 % narácí je tvořeno podle způsobu starších *dictatores*, přičemž pouze tři z nich (5 % z celkového množství) dodržují veškerá pravidla platná pro tvoření narace včetně užití správného oslovení. Třetina narácí (30 %) pak odpovídá postupu, který upřednostňují *moderni*, pouze jedenkrát však najdeme v tomto přímém sdělení i oslovení, které dle pravidel má své pevné místo i v tomto druhu narace.²²⁶ V naráci pak převažuje použití vedlejší věty, u něhož lze předpokládat přítomnost narační formule spolu s oslovením a příslušným naračním slovesem. Narace tedy pouze v malém množství odpovídá pravidlům pro její tvoření.

Pokud se na narace zaměříme z hlediska postavení účastníků dopisní situace, zjistíme, že v listech výše postavených odesílatelů je jednou užita řádná narace (9,1 %).²²⁷ Ostatní narace postrádají narační formuli, narace je totiž

²²³Srv. *Summa dictaminis*, fol. 30r: „*Magistri arcium appellantur reverendi, subtiles, sapientes, illuminati, industriosi.*“

²²⁴Srv. *Rhetorica*, fol. 63v: „*Merita civium: provido/prudenti/sagaci/industrioso/circumspecto viro.*“

²²⁵Viz pozn. 132.

²²⁶Viz pozn. 197.

²²⁷2. část, list 6.

nejčastěji tvořena vedlejší větou uvozenou spojkou *quia* (60 %),²²⁸ pouze jednu naraci zahajuje spojka *cum* (10 %).²²⁹ Třikrát pak pisatel přikračuje přímo k jádru sdělení (30 %).²³⁰ V listech níže postavených osob najdeme dvě řádné narace (18,2 %),²³¹ dále převažuje, jako v předešlém případě, narace tvořena vedlejší větou se spojkou *quia* (77,8 %).²³² Jednou se ve vedlejší větě nachází spojka *quod*²³³ a v jednom případě²³⁴ odesílatel adresátovi přímo sděluje, co má na srdci (shodně 11,1 %). U *equales* se nesetkáme s žádnou řádnou narací, dvakrát, a to vždy ve druhé části,²³⁵ pisatel přistupuje přímo k *res narranda*. V ostatních případech naraci tvoří vedlejší věta, jež je jednou uvozena spojkou *cum*²³⁶ a čtyřikrát spojkou *quia*.²³⁷

status	řádná		quia		přímá		cum		quod	
	II.	III.	II.	III.	II.	III.	II.	III.	II.	III.
superiores	1	0	2	4	2	1	0	1	0	0
inferiores	1	1	3	4	0	1	0	0	1	0
equales	0	0	2	2	2	0	0	1	0	0

Tabulka 5.14: Narace dle postavení odesílatele listu

Nejvíce řádných narací se tedy vyskytuje v listech níže postavených osob, *equales* naproti tomu nikdy nezačínají naraci narační formulí. U všech pak převládá užití vedlejší věty se spojkou *quia*, která je v některých případech nahrazena spojkou *cum* či *quod*. Přímé sdělení, tedy narace, kterou dle Sumy užívají *moderni*, se nachází převážně v listech výše postavených osob, pouze jednou, a to u *equales*,²³⁸ obsahuje tato narace i oslovení.

²²⁸2. část, list 3, 9; 3. část, list 1, 4, 8, 13.

²²⁹3. část, list 11.

²³⁰2. část, list 2, 11; 3. část, list 5.

²³¹2. část, list 1; 3. část, list 12.

²³²2. část, list 5, 7, 10; 3. část, list 2, 3, 6, 7.

²³³2. část, list 8.

²³⁴3. část, list 14.

²³⁵2. část, list 13, 15.

²³⁶2. část, list 8.

²³⁷2. část, list 12, 14; 3. část, list 9, 15.

²³⁸2. část, list 13.

5.3 Petice

Dle Sumy má petice sloužit k dosažení věci, které mají být spravedlivé, užitečné, nezbytné a čestné.²³⁹ Aby však pisatel dosáhl svého cíle a jeho žádost neurazila adresáta, musí mít při jejím psaní na zřeteli osobu příjemce.²⁴⁰ Opět se tu ozývá pravidlo, které platí i při tvorbě salutace, tedy že postavení osob, které se v korespondenci setkávají, je pro psaní listu nejpodstatnější.²⁴¹

Suma dělí petici jako další části na dva druhy, přátelskou a nepřátelskou.²⁴² Ve vybraném vzorku se vyskytuje pouze petice přátelská. Ta se dále dělí na pět typů, totiž na žádací (*deprecativa*),²⁴³ příkazující (*preceptiva*), povzbuzující (*exhortativa*), na prosebnou (*supplicativa*) a konečně na petici poskytující radu (*consultiva*).²⁴⁴

Nyní uvedu všechny petice, které se v textu nacházejí.²⁴⁵

list	peticio
1.	unde scriptotenus cordis cum affectu pro summula ... destinanda vos decrevi humilime rogitandum
2.	flagittare vos mancipaturum
3.	unde serie <at> in scriptorum vos deprecor et exoro pro duabus ... transmittentis
4.	Unde vestram dilectionem filialem deprecor indefesse, quatenus
5.	quamobrem vos obnixius flagitto ac attente, quatenus

²³⁹Srv. *Summa dictaminis*, fol. 46r: „*Peticio est impetrande rei vel impetrandarum postulacio, ut dicit Tullius. Item magister Laurencius: Peticio est oracio, per quam petimus, quod iustum est et utile, necessarium et honestum.*“

²⁴⁰Tamtéž: „*Unde circa petitionem honestam debent ista attendi, scilicet que sit persona et que persona illa, a qua petitur, temporis qualitas, loci dispositio et habitabilitas donacionis.*“

²⁴¹Viz pozn. 140.

²⁴²*Summa dictaminis*, fol. 46v: „*peticio amicabile/hostilis.*“

²⁴³I když sloveso *deprecor* znamená prosit, označili jsme tento druh za žádací, abychom rozlišili *peticio deprecativa* od *peticio supplicativa*.

²⁴⁴*Summa dictaminis*, fol. 46r: „*Quedam est deprecativa, ut rogo te; quedam preceptiva, ut precipimus tibi; quedam exhortativa, ut hortamur vos; quedam supplicativa, ut supplico vobis; quedam consultiva, ut vobis duximus consulendum.*“

²⁴⁵Vypíší vždy celý začátek petice až po spojku *quatenus*, která ve většině případů uvozuje vlastní předmět žádosti. Pokud je žádost syntakticky tvořena jiným způsobem než vedlejší větou žádací (např. gerundivem), zaznamenávám pouze slova nezbytná pro identifikaci příslušného typu tvoření petice.

list	peticio
6.	chybí
7.	unde presentibus te deprecor et exoro ad archana consciencie recursum
8.	vos igitur superficie ortor scriptotenus relatibus aures vestras obturantibus non assensuram detractorum expiacionem sceleribus de obiectis michimet concedentes
9.	unde vos deprecor intime ac attente, quatenus
10.	Verum . . . igitur fratrem meum ac vestrum propriam in mansionem retrahatis
11.	Unde in humanitatis semota pertinacia sectare totis viribus caritatem
12.	Unde decrevi vos humiliter presentibus fieri exoratum, quatenus
13.	Cuius rei vos rogo ob causam, quatenus
14.	igitur vobis presentibus duxi propalandum . . .
15.	Quapropter vos exoro, quod
16.	Unde suplico super confortacione assumenda, gracias Creatori referendo, insuper facultates iuxta posse superstites dispensetis
17.	unde de paupertatis celula preces vobis porrigo, quantas possum, quod
18.	Igitur paternalem gratiam nunciantes restauratam tibi subsidium porrigimus posse pro nostro deprecantes, quatenus
19.	Quare de me spem habentes futuram suffragio solito vestro pro posse michi asistastis
20.	Ergo societati vestre preces porrigo intentas et immensas, quatenus
21.	obnixius rogitando terminum solucionis . . . observandum
22.	Locupletari . . . vestre societati revolui mei cordis in archano humiliter supplicandum, quod
23.	indefessis precibus flagitando michi pro eadem libros utiles comparari
24.	preces omnigenas porrigendo pro eodem in rectorem scolarum vestrarum suscipiendo
25.	Qua de causa vestre ydoneitati prece supplicamus uniformi, quatenus
26.	vobis eapropter intentina precum instancia supplicantes, quatenus
27.	toto cordis conamine vos exorando, quod

list	peticio
28.	custodia scolarium pastorali vobis pre aliis famulari optando examine deprecor studioso, quatenus
29.	Hac litterata carta nostra contuita vestrorum pedum gressus ad nos maturetis
30.	prece, qua valemus, ulteriori molimur flagitare, quatenus
31.	vestram providenciam rogitando prece multa, quatenus
32.	quapropter proposui vobis porrigere preces multas ac immensas, quatenus
33.	chybí
34.	De amicicie...ad vos tamquam ad amicum et socium singularem decrevi precibus recurrendum supplicando precibus affectivis, quatenus
35.	quocirca fundere non desinens oblaciones desiderativas, quatenus

Tabulka 5.15: Petice, 1. část

list	peticio
1.	Quamobrem studiosis precatibus flagitamus, quatenus
2.	tue fidelitati striccius mandantes et attente, quatenus
3.	unde fraternitati tue per apostolica scripta mandamus omnino volentes, quatenus
4.	Vestre Sanctitati precum instancia humiliter supplicamus rationis iudicium sequentes ... quatenus
5.	unde suplico attentis precatibus ac immensis crudelitatem diram Johannis compescendam
6.	Unde tibi mandamus striccius iniungentes, quatenus
7.	quamobrem Vestram Paternitatem rogo et exoro, quatenus
8.	Quamobrem cupio Vestram Paternitatem presentibus fieri exorandam, quatenus
9.	igitur vobis auctoritate, qua fungimur, mandamus, quatenus
10.	unde ad vos decrevi recurrendum humiliter petitando, quod
11.	Igitur vobis mandamus, quatenus
12.	quare vestram solerciam presentibus deprecor studiosius exorando, quod

list	peticio
13.	chybí
14.	unde volui vos presentibus exorandum fieri, quatenus
15.	Quocirca admittendo si vobis ergo congruum videtur, ad me veniat

Tabulka 5.16: Petice, 2. část

list	peticio
1.	sub obtentu gratie nostre firmiter iniungentes, quatenus
2.	chybí
3.	Quamobrem vestram magestatem imperialem decrevi implorandam vocibus singultosis, quatenus
4.	Unde vobis presentibus mandamus omnino volentes, quatenus
5.	Quare vestre discrecioni damus firmiter in mandatis, quatenus
6.	Quamobrem regali vestre magnificencie, si audemus, maturo consilio humiliter obviamus, quod
7.	qua de causa magnificencie vestre preces humilimas presentamus, quatenus
8.	flagitantes voce precativa, quatenus
9.	Quapropter propositum vestrum rogamus intime nobis litteratenus declarandum
10.	quare rogamus, quatenus
11.	quamobrem vos rogamus et rogando precipimus gratie nostre sub obtentu, quatenus
12.	Unde vobis supplicamus precibus devotivis, quatenus
13.	ideo rogamus per presentes, quod
14.	Unde ingenuitate vestre precaminum humilium porrigimus ubertatem, quatenus
15.	vestrum subsidium igitur obnixius exorando, quatenus

Tabulka 5.17: Petice, 3. část

Při určování petic jsme se střetli s problémem u listů 10, 11, 19 a 29

z první části, v nichž najdeme uvozovací slovo pro petici (tedy *igitur*, *unde*, *quare*), v 29. listě uvozovací výraz chybí, ale nevyskytuje se zde žádné petiční sloveso (*verbum petitorium*), je zde jen uvedeno, o co dotyčný prosí či žádá, a to prostřednictvím konjunktivu přítentu (*retrahatis*, *michi assistatis*, *maturretis*),²⁴⁶ resp. prostého imperativu (*sectare*).²⁴⁷ Mohlo by se zde tedy jednat i o poslední část listu, tzv. *conclusio*, rozhodla jsem se však přiřadit tyto věty mezi petiční formule. Vodítkem pro mé rozhodnutí byl list 15 z druhé části, v němž je totiž také věta uvozena výrazem běžným v petici (zde *quocirca*), ale neobjevuje se v ní žádné *verbum petitorium*.²⁴⁸ I přesto v komentáři najdeme informaci, že právě příslovcem *quocirca* začíná třetí část tohoto listu, tedy petice. I kdyby komentátor udělal při rozdělování listu chybu, což jak dále uvidíme, se v některých případech stává,²⁴⁹ nelze tuto větu považovat za část závěru, protože poslední část neboli *conclusio* je v tomto listě naznačena výrazem obvyklým pro tento účel, konkrétně se jedná o slovo *scientes*.²⁵⁰ Samotná petice je tvořena konjunktivem přítentu (*veniatis*) jako v případě listů v první části sbírky.

5.3.1 Typy petic

Ve zkoumaných diktaminech můžeme najít všech pět typů, i když typ povzbudivá či poskytující radu se vyskytuje zřídka,²⁵¹ povzbudivá pouze jednou (1,8 %).²⁵² Nejčastěji se objevuje typ žádací (42,9 %),²⁵³ následně prosebný (35,7 %).²⁵⁴ Příkazující typ petice obsahuje pouze devět listů (16,1 %), a to z druhé a třetí části, v první jej nenajdeme, což zjevně souvisí se skutečností,

²⁴⁶1. část, list 10, 19, 29.

²⁴⁷1. část, list 11.

²⁴⁸Objevuje se zde pouze gerundium *admittendo*, které za petiční jako takové nepovažuji.

²⁴⁹Např. dle mého názoru mylné označení závěru v 5. listě druhé části.

²⁵⁰Srv. *Summa dictaminis*, fol. 50v: „*Unde ista signa sunt precedere ipsam conclusionem consueta, videlicet scientes, cognoscentes, quo facto...*“

²⁵¹*Peticio consultiva* zabírá 3,6 % z celkového počtu petic.

²⁵²1. část, list 8.

²⁵³Mezi žádací petice nezařazujeme petice se slovesem *deprecor* či *rogo*, pokud toto sloveso doprovází ještě jiné petiční sloveso, jako je *exoro* či *precipio*, protože dle mého názoru petici žádací mění na prosebnou, resp. rozkazovací.

²⁵⁴Mezi prosebné petice zařazujeme kromě tvarů slovesa *supplico* i varianty sloves *exoro* a *imploro*, které dle mého mínění mají blíže spíše k petici deprekativní než suplikativní. Slovník *Lexicon Bohemorum* u slovesa *exoro* uvádí významy „prosit, vyprosit, uprosit, obměkčit“, u slovesa *imploro* „s pláčem volat, naléhavě prosit“, srv. *Lexicon Bohemorum* II: 497; *Lexicon Bohemorum* 15: 68.

že zde nevystupují osoby výše společensky postavené, pro které byl tento typ určen.²⁵⁵

části sbírky	deprecativa	supplicativa	preceptiva	consultiva	exhortativa
1.	16	12	0	1	1
2.	2	5	5	0	0
3.	6	3	4	1	0
celkově	24	20	9	2	1

Tabulka 5.18: Typy petic

V první části převažuje tzv. *peticio deprecativa* (53,4 %) následována peticí prosebnou (40 %). Dále se v jednom případě vyskytuje petice poradní či povzbudivá, rozkazovací petice se zde neobjevuje vůbec. Ve druhé části se nachází pouze tři typy petice, a to prosebná (41,7 %), rozkazovací (41,7 %) a deprekativní (16,7 %). Konečně ve třetí části stejně jako v první převažuje užití deprekativní petice (42,9 %), na dalším místě stojí petice rozkazovací (28,6 %) a prosebná (21,4 %). Poradní petice je zde užitá pouze jednou, povzbudivou petice pak neobsahuje žádné diktamen. Vidíme tedy, že nejvíce typů petic najdeme v první části, v níž se každý z uvedených typů, až na příkazující petici, vyskytuje alespoň jednou.

V listech nejvýše postavených převažuje příkazující typ petice (81,8 %), v dalších diktaminech se vyskytuje typ žádací (18,2 %). Petice níže postavených osob patří především mezi prosebné (54,5 %) a žádací (36,4 %), další typy pak zastupuje už pouze poradní petice (9,1 %). Ta plně neodpovídá pravidlům o psaní petice, protože lidé nižšího postavení by neměli dávat radu výše postavenému. Zde se konkrétně jedná o list, v němž si konšelé dovolují radit králi, aby dal milost dvěma měšťanům. Konšelé se také snaží radu co nejvíce zjemnit, neboli „poníženě přichází, nakolik se jen odvažují, k jeho milosti po zralém uvážení.“²⁵⁶ A to zcela v souladu s již zmiňovanou tezí, že je třeba dbát na postavení adresáta, aby nedošlo k jeho urážce, která by naplnění prosby mohla zhatit. Listy stejně postavených odesílatelů obsahuje tak jako diktamina výše postavených pouze dva typy petice, a to deprekativní a

²⁵⁵ *Summa dictaminis*, fol. 46v: „Unde petitione preceptiva utuntur persone supreme, ut princeps, episcopi et domini magni.“

²⁵⁶ Viz 3. část, list 6, s. LXXVI: „... regali Vestre magnificencie, si audemus, maturo consilio humiliter obviamus, quod de vita prolonganda civium prescriptorum utiliter pensando deliberare dignetur...“

suplikativní.²⁵⁷ Příkazující petice se v těchto listech nevyskytuje, neboť jak jsme uvedli výše, byla vyhrazena pouze pro výše postavené pisatele listu.²⁵⁸ Užití té které petice je tedy – až na poradní petici v 6. listě třetí části – zcela v souladu s pravidly ovlivněno účastníky dopisního styku.

odesílatel	deprecativa	preceptiva	supplicativa	consultiva	exhortativa
superiores	2	9	0	0	0
inferiores	4	0	6	0	0
equales	2	0	3	1	0

Tabulka 5.19: Typy petic dle postavení odesílatele listu

5.3.2 Tvoření petice

Nyní přejdeme k tvorbě petice, která dle slov Sumy začíná uvozovacím výrazem ve významu „proto“, a to v případě, že petici předchází exordium nebo narace. Pokud list neobsahuje žádnou z těchto částí, není nutné uvozovací slovo použít. Poté následuje oslovení adresáta, které ovlivňuje postavení žádané osoby, dále je řazeno sloveso vyjadřující žádost, které by mělo také odpovídat žádané osobě, a případně adverbium zesilující toto sloveso, na posledním místě Suma zmiňuje spojku *quatenus*.²⁵⁹

²⁵⁷Pokud bychom vzali v úvahu i listy první části sbírky, zjistili bychom, že je zastoupena i petice poradní, resp. povzbudivá, a tudíž by byly listy stejně postavených osob, co se týče typů petice nejrozmanitější.

²⁵⁸Viz pozn. 255.

²⁵⁹*Summa dictaminis*, fol. 46v: „Unde si narracio precedat petitionem, tunc peticio in suo modo formandi incipienda est ab aliqua istarum dictionum: quare, quapropter, quamobrem, quadere, ob quod, ideo, igitur, propterea, ob id, et aliquando quatenus. Demum nomen abstractum ab adiectivo meriti persone recipientis ponatur in acusativo vel dativo casu, ut sunt: serenitatem, sanctitatem cum pronomine etc.; demum verbum petitorium secundum personarum qualitatem expressum adiuncto sibi adverbio, ut sunt: instanter, humiliter, reverenter, devote, precordialiter, studiose, affectuose, devote, sincere, demum quatenus“; tamtéž, fol. 47r: „Si vero exordium prelocetur sive narratione, tunc predicto modo, quo dictum est, formetur. Peticio autem non habens narrationem precedentem potest fieri modo predicto exceptis signis in principio positis.“

Uvozovací výraz

Uvozovací slovo se vyskytuje ve většině diktamin (77 %), nejčastěji se jedná o výrazy *unde* (36,2 % z celkového počtu užitých spojek), dále *igitur* (17 %) či *quamobrem* (14,9 %). Ostatní spojky (31,9 %) se objevují v jednom, příp. ve dvou případech. Nejvíce různorodých spojek je užito v první části, a to deset, nejméně jich najdeme ve druhé části, jedná se pouze o pět různých výrazů. Jedině ve třetí části najdeme spojky, které se neobjevuje i v první části. Ve čtrnácti případech (23 %) pak uvozovací výraz zcela chybí, děje se tak především v první části (76,9 %).

části sbírky	žádné	unde	quamobrem	igitur	ostatní
I.	10	9	1	5	8 (7 spojek)
II.	2	5	3	2	2
III.	2	3	3	1	5 (4 spojky)
celkově	14	17	7	8	15 (13 spojek)

Tabulka 5.20: Uvozovací výraz v petici

Pouze ve třech případech²⁶⁰ lze absenci tohoto uvozovacího výrazu vysvětlit dle pravidel zmíněných v Sumě, tedy tím, že před peticí nenásleduje ani exordium ani narace,²⁶¹ v ostatních diktaminech se však alespoň jedna z těchto částí listu objevuje. Vysvětlením absence příslušného uvozovacího výrazu by snad – alespoň v některých dopisech – mohl být fakt, že petice netvoří samostatnou větu, ale je součástí věty jako participiální, gerundijní či infinitivní konstrukce;²⁶² proto zřejmě nebylo nutné uvozovací výraz použít. V dalších třech diktaminech²⁶³ je však petice vyjádřena pomocí samostatné věty, absenci spojky tedy nelze dle pravidel nijak objasnit. Tento prohrěšek se tedy nejčastěji nachází v první části, a to pouze jednou v listech určených rodinným příslušníkům,²⁶⁴ ve druhé části jednou a ve třetí dvakrát, v nichž spojka chybí jedině v diktaminech výše postavených osob.

²⁶⁰1. část, list 22, 34; 2. část, list 4.

²⁶¹Viz pozn. 259.

²⁶²Participiální konstrukce se nachází v první části, v listech 18 a 26, v druhé části v 2. dopise a v třetí části v listech 1 a 8; gerundijní vazba v diktaminech 21, 23, 24, 27, 31 první části; infinitiv pak v 2. listě první části.

²⁶³1. část, list 28, 30 a 2. část, list 2.

²⁶⁴1. část, list 2.

části sbírky	part.	gerund.	inf.	větná konstrukce
1. část	0	5	1	2
2. část	0	0	0	1
3. část	2	0	0	0
celkově	1	5	1	3

Tabulka 5.21: Vyjádření petice u diktamin bez exordia či narace

Pokud se na tuto část petice podíváme z hlediska účastníků dopisního styku,²⁶⁵ zjistíme, že v listech výše postavených osob obsahují petice pět různých uvozovacích výrazů. I zde mírně převažuje užití výrazu *unde*, dále následuje spojka *igitur*, které se objevuje pouze ve druhé části sbírky; tato část další spojky neobsahuje. Narozdíl od druhé části se ve třetí části nenachází výraz *igitur*, ale vyskytují se zde ještě další tři spojky, konkrétně *quare*, *ideo* a *quamobrem*. Třikrát není petice uvedena žádnou spojkou, a to jednou ve druhé a dvakrát ve třetí části. Petice ve třetí části jsou tedy z tohoto hlediska různorodější než petice druhé části.

V peticích níže postavených odesílatelů se objevují petice nejčastěji adverbium *quamobrem* a *unde*. Ve druhé části dále jedna petice není uvedena žádným výrazem. Ve třetí části připadá na každou petici nějaké adverbium, kromě uvedených výrazů je to ještě slovní spojení *qua de causa*. Tedy i v tomto případě jsou petice ve třetí části rozmanitější než petice části druhé.

Konečně v listech osob stejného společenského postavení najdeme vždy nějaký uvozovací výraz a pouze jedenkrát se vyskytuje stejná spojka ve dvou peticích, jedná se o spojkou *quare*.²⁶⁶ Další diktamina již obsahují vždy jiný uvozovací výraz, a to *unde*,²⁶⁷ *quocirca*,²⁶⁸ *igitur*²⁶⁹ a *quapropter*.²⁷⁰ Obě části sbírky jsou tedy v tomto případě vyvážené.

Rozmanitější jsou tedy, co se použití uvozovacího výrazu týče, diktamina osob stejně postavených, kde na šest petic připadá pět různých spojek; dále následují listy výše a níže postavených. Víceru různých spojek pak obsahují

²⁶⁵Opět budu analyzovat pouze listy druhé a třetí části.

²⁶⁶2. část, list 12; 3. část, list 10.

²⁶⁷2. část, list 14.

²⁶⁸2. část, list 15.

²⁶⁹3. část, list 15.

²⁷⁰3. část, list 9.

petice třetí části sbírky. Listy stejně postavených osob nikdy nepostrádají uvozovací spojky, jednou chybí v listech níže a třikrát u výše postavených odesílatelů. I přesto že 4. list druhé části neobsahuje uvozovací spojku, pravidlům o sestavování petice tedy odpovídají listy stejně i níže postavených. V tomto dopisu petici nepředchází ani exordium ani narace.²⁷¹ Diktamina výše postavených odesílatelů uvozovací spojku ve třech případech neobsahují, a proto nauce o tvoření petice neodpovídají.

odesílatel	žádné		unde		quamobrem		igitur		ostatní	
	II.	III.	II.	III.	II.	III.	II.	III.	II.	III.
superiores	1	2	2	1	0	1	2	0	0	2 (2 adv.)
inferiores	1	0	2	2	3	2	0	0	0	1
equales	0	0	1	0	0	0	0	1	2 (2 adv.)	2 (2 adv.)

Tabulka 5.22: Uvozovací spojka dle postavení odesílatele

Oslovení žádaného

Oslovení je další nezbytnou součástí petice, na kterou by pisatel listu dle Sumy neměl zapomenout.²⁷² Ve zkoumaných listech se většinou (68,3 %) s nějakým oslovením setkáme, převládá však oslovení prostřednictvím zájmena (58,5 %). V téměř třetině diktamin (40 %) pak oslovení v petici zcela chybí.

části sbírky	žádné	zájmeno	nějaké
1. část	10	16	6
2. část	3	5	6
3. část	6	3	5
celkově	19	24	17

Tabulka 5.23: Druhy oslovení

Řádné oslovení²⁷³ tedy připadá na téměř třetinu petic (28,3 %). Většinou vychází od výrazu vymezujiícího *meritum* adresáta, tak papež je zván *vestra*

²⁷¹Viz pozn. 259.

²⁷²Viz pozn. 259.

²⁷³Za řádné oslovení považuji to, které odpovídá pravidlům, tedy řídí se dle *meritum* či vlastnosti adresáta.

*sanctitas*²⁷⁴ císař či král *vestra imperialis*, příp. *regalis maiestas*, resp. *magnificencia*,²⁷⁵ v listech níže postavených je příjemce nazván buď *discrecio*, pokud král píše svým konšelům,²⁷⁶ či papež oslovuje knížete *tua fidelitas*, čímž naznačuje svou nadřazenost. Neboť v Sumě najdeme toto oslovení mezi příklady petic určených k níže postaveným osobám.²⁷⁷ Zaujme i slovní spojení *vestra ydoneitas*, kterým se měšťané obracejí na učitele,²⁷⁸ v Sumě ani v díle *Rhetorica* nenajdeme adjektivum vhodné pro toto substantivum.²⁷⁹ Proto si myslím, že učitel byl tak pojmenován pro své osobní kvality, byl tedy zřejmě znám svou poctivostí, a tudíž vhodný pro úkol přijetí a uvedení svého přítele do školy. Zvláštní je i užití výrazu *solercia* při oslovení kněze,²⁸⁰ přídavné jméno, z něhož je toto abstraktum odvozené, je totiž primárně určeno pro osoby nízkého stavu světského, nikoliv duchovního.²⁸¹

Dále se zaměřím na oslovení pouhým zájmenem, které zcela nenaplnuje pravidlo o tvorbě petice. Většinou (87,5 %) se jedná o zájmeno *vos*, pouze třikrát nalezneme zájmeno *tu*, které se objevuje dvakrát v první části, a to v listu matky synovi či přátel studentovi,²⁸² jednou pak v druhé části, konkrétně v listě, který adresuje arcibiskup knězi.²⁸³ Pouze čtyřikrát²⁸⁴ lze

²⁷⁴2. část, list 3; viz pozn. 208.

²⁷⁵3. část, list 6, 7. Pro oslovení císaře či krále srv. tamtéž, fol. 48r: „*Imperatorem/imperialem/regiam/regalem maiestatem. . . magnificenciam vestram. . .*“

²⁷⁶3. část, list 5. Pro vhodné oslovení srv. tamtéž, fol. 48r: „*Principia petitionum ad minores quoscumque: . . . discrecionem vestram/tuam. . .*“

²⁷⁷2. část, list 2. Co se týče oslovení, srv. tamtéž, fol. 48r: „*Principia petitionum ad minores quoscumque: fidelitatem vestram/tuam. . .*“

²⁷⁸1. část, list 25.

²⁷⁹Srv. *Summa dictaminis*, fol. 30r: „*Rectores scholarum vocantur habiles, doctrinati, ingeniosi.*“; *Rhetorica*, fol. 96r: „*magistri arcium, baccalarii, rectores scholarum dicuntur scientifici, subtiles, illuminati, splendidi. . .*“

²⁸⁰2. část, list 12.

²⁸¹V Sumě najdeme toto adjektivum mezi adjektivy příslušícími konšelům či měšťanům, pro vhodné oslovení srv. *Summa dictaminis*, fol. 31r: „*scabini, cives dicuntur comendabiles, solertes, sagaces . . .*“; v díle *Rhetorica* užito také na podobném místě, srv. *Rhetorica*, fol. 9r: „*magister civium, consules, scabini . . . dicuntur prudentes, sagaces, circumspecti, providi, solertes . . .*“ Pro oslovení kněze v Sumě srv. *Summa dictaminis*, fol. 30r: „*Simplices canonici, plebani minores, rurales decani, qui solum conferunt crisma, quorum adiectiva sunt honorabiles, honorandi in positivo.*“; v díle *Rhetorica* srv. fol. 96r: „*Plebani . . . dicuntur discreti/devoti/humiles/contemplativi/religiosi.*“

²⁸²1. část, list 7, 18.

²⁸³2. část, list 6.

²⁸⁴1. část, list 1 (viz s. 200), 15 (viz s. 197); 2. část, list 6 (viz s. 198); 3. část, list 12 (viz s. 198).

oslovení prostřednictvím zájmena vysvětlit přítomností jeho řádné podoby v jiné části listu, tj. v naraci, v ostatních diktaminech jej nenajdeme,²⁸⁵ neshodují se proto s naukou o tvorbě petice. Zarážející je přitom především chybějící oslovení v listu níže postaveného odesilatele k výše postavenému, a to když kněz prosí biskupa o radu v záležitosti rozvodu manželství, zda k němu přivolit či nikoliv.²⁸⁶

Na závěr se budu zabývat případy, v nichž oslovení zcela chybí. Tato skutečnost totiž úplně odporuje učení o sestavování petice, kde má oslovení adresáta své pevné místo. Nejčastěji neobsahují žádné oslovení diktamina v první části sbírky (52,6 %), nejméně pak v části druhé (15,8 %); v první části se tak děje nejen v listech rodinných příslušníků, ale i v dopisech měšťanů učitelů či naopak.²⁸⁷ Překvapivě v druhé části se dvakrát oslovení neobjevuje v diktaminech určených výše postavenému adresátovi, v listě zaslaném papeži a v dopise arcibiskupovi.²⁸⁸ V listě adresovaném papeži se však oslovení nachází v exordiu, kde je užito příhodné slovní spojení *sanctitas vestra*;²⁸⁹ v dopise arcibiskupovi však žádné oslovení není. Absenci řádného oslovení bych mohla vysvětlit jeho výskytem v jiných částech listu ještě v dalších dvou případech.²⁹⁰ Zbylé²⁹¹ však již takové oslovení neobsahují a nauce o *ars dictaminis* tudíž nevyhovují.

oslovení	rogo	opis	flagito	deprecor	peto
řádné	1	3	0	1	0
zájmeno	1	2	2	2	1
žádné	4	1	3	0	0

Tabulka 5.24: Oslovení v deprekativní petici

Deprekativní petice většinou neobsahují žádné oslovení (42,9 %), a to především petice se slovesem *flagito* a *rogo*. Poté následuje oslovení prostřednictvím zájmena (33,4 %) a řádná forma oslovení (23,8 %), přičemž řádné

²⁸⁵1. část, list 2, 3, 5, 7, 8, 9, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 26, 27, 32; 2. část, listy 9, 10, 11, 14; 3. část, list 4, 11.

²⁸⁶2. část, list 10.

²⁸⁷1. část, list 24, 28, 30.

²⁸⁸2. část, list 1, 5.

²⁸⁹2. část, list 1, viz pozn. 208.

²⁹⁰3. část, list 9, 10; viz s. 201.

²⁹¹1. část, list 10, 11, 16, 19, 21, 23, 24, 28, 30, 35; 2. část, list 5; 3. část, list 8, 13, 15.

oslovení se vyskytuje především v peticích vyjádřených opisem petičního slovesa. Petice se slovesem *deprecor* obsahují pouze oslovení pomocí zájmena či řádné oslovení, v peticích se slovesem *flagito* buď nenajdeme žádné oslovení nebo jen oslovení prostřednictvím zájmena, řádné oslovení se zde nevyskytuje. Pravidlům o tvorbě petice nejvíce vyhovují opisná vyjádření slovesa, protože v nich převládá řádné oslovení, dále následuje oslovení prostřednictvím zájmena, pouze dvakrát zde oslovení zcela chybí.²⁹²

Narozdíl od deprekativní petice v suplikativní se nejčastěji nachází řádné oslovení a oslovení zájmenem (shodně 40 %), oslovení postrádají pouze čtyři listy (20 %), dvakrát v peticích se slovesem *supplico*, jednou se slovesem *exoro* a jedenkrát v petici obsahující opisné vyjádření slovesa. Oslovení pomocí zájmena převažuje v peticích se slovesem *exoro* (75 %), v listech obsahujících sloveso *supplico* se vyskytuje pouze dvakrát. Nauce o sestavování petice odpovídají především petice se slovesem *supplico*, protože zde petice s řádným oslovením tvoří polovinu případů, u petic vyjádřených sloveso *exoro* je to pouze 30 %.

oslovení	exoro	supplico	imploro	opis
řádné	3	4	1	0
zájmeno	2	6	0	0
žádné	1	2	0	1

Tabulka 5.25: Oslovení v suplikativní petici

Pouze jedenkrát chybí oslovení v rozkazovací petici, již tvoří sloveso *in-iungo*, další listy obsahují buď řádné oslovení či oslovení prostřednictvím zájmena (shodně 44,4 %). Pomocí zájmena je adresát osloven pouze v listech se slovesem *mando*, v ostatních případech se již objevuje řádné oslovení. Konečně v poradní petici najdeme pouze řádné oslovení, v pozbudivé pak oslovení pomocí zájmena.

Pravidlům o tvorbě petic tak nejvíce vyhovují příkazující petice, v nichž řádné oslovení zabírá 44,4 %, a bez oslovení je pouze jedna petice. Dále následují petice suplikativní, protože řádné oslovení připadá na 40 % petic a jen čtyři petice (20 %) neobsahují žádné oslovení. Nejvíce nauce o sestavování petice odporují deprekativní petice, v nichž devětkrát chybí jakékoliv oslovení (41,7 %), a pouze v pěti peticích se objevuje řádné oslovení (20,8 %).

²⁹²1. část, list 24, 35.

oslovení	mando	iungo	precipio	opis
řádné	2	0	1	1
zájmeno	4	0	0	0
žádné	0	1	0	0

Tabulka 5.26: Oslovení v rozkazovací petici

oslovení	depr.	suppl.	prec.	cons.	exhort.
řádné	5	8	4	2	0
zájmeno	9	8	4	0	1
žádné	10	4	1	0	0

Tabulka 5.27: Oslovení v různých typech petice

Pokud se podíváme na oslovení z hlediska účastníků dopisní situace, zjistíme, že se u osob stejného postavení většinou nevyskytuje žádné oslovení (60 %), přičemž jen ve případech lze nalézt oslovení příjemce v jiné části listu, a to v naraci.²⁹³ Pouze jednou se objevuje oslovení zájmenem či řádné oslovení.²⁹⁴ Můžeme tedy říci, že dvě petice zcela nedodržují učení o tvorbě petice.²⁹⁵ Vysvětlením může být snad stejné postavení těchto osob.

V peticích níže postavených odesílatelů pak převládá (63,6 %) oslovení odpovídající pravidlům, tedy prostřednictvím příslušného substantiva, shodně ve dvou diktaminech nalezneme oslovení zájmenem či žádné oslovení (18,2 %). Jen ve dvou případech lze toto opomenutí vysvětlit přítomností oslovení v jiné části listu; jednou se tak děje v exordiu a jednou v naraci.²⁹⁶ V dalších dvou listech se již oslovení nenachází v žádné části listu, což svědčí o porušení pravidel *ars dictaminis*, protože jde o listy, v nichž se obrací kněz buď na arcibiskupa či na biskupa,²⁹⁷ a nepřítomnost oslovení tedy mohla vést k nevyplnění žádosti a urážce adresáta.²⁹⁸ Tuto skutečnost lze snad objasnit

²⁹³3. část, listy 9, 10; viz s. 201.

²⁹⁴2. část, list 14, resp. 2. část, list 12.

²⁹⁵2. část, list 14; 3. část, list 15.

²⁹⁶List 1. druhé části obsahuje oslovení v exordiu, viz pozn. 259; 12. dopis třetí části pak v naraci, viz s. 198.

²⁹⁷2. část, list 5, 10.

²⁹⁸Srv. HARTMANN, 2013: 11.

tím, že narace v těchto diktaminech postrádá řádnou narační formuli, kde by mělo oslovení adresáta zaznít, a začíná přímo vedlejší větou.

Konečně u výše postavených odesílatelů se objevuje nejčastěji (45,5 %) oslovení prostřednictvím zájmena, oslovení řádné či žádné obsahují shodně tři diktamina (27,25 %), přičemž dvakrát můžeme oslovení najít v jiné části listu, a to v exordiu a naraci.²⁹⁹

odesílatel	žádné		zájmeno		řádné	
	II.	III.	II.	III.	II.	III.
superiores	0	3	3	2	2	1
inferiores	2	0	1	1	3	4
equales	1	3	1	0	1	0

Tabulka 5.28: Oslovení adresáta dle postavení odesílatele listu

Řádné oslovení tedy nejčastěji obsahují diktamina v druhé části sbírky, kde oslovení prostřednictvím příslušného substantiva připadá na 46,1 % z celkového počtu,³⁰⁰ oslovení pomocí zájmena na 38,5 %. Pak následuje třetí část, kde také převládá řádné oslovení (42,9 %), oslovení zájmenem se vyskytuje v 14,3 %. Konečně na posledním místě stojí první část, protože v ní řádné oslovení zahrnuje pouze 23,3 % petic; adresát je osloven především pomocí zájmena (50 %). Petice bez jakéhokoliv oslovení se nejvíce objevují ve třetí části sbírky, kde na 14 petic připadá šest petic bez oslovení (42,9 %), nejméně pak v druhé části, zde se mezi 13 listy nacházejí pouze dva bez jakéhokoliv formy oslovení (15,4 %).

Verbum petitorium

Další položkou nezbytnou při sestavování petice je užití vhodného žadacího slovesa (*verbum petitorium*), jehož výběr se řídí nejen úmyslem odesílatele, ale jako v ostatních případech i osobou adresáta a jeho postavením.³⁰¹ Nejprve se zaměříme na slovesa na základě typů petic a poté na jejich formy.

²⁹⁹V exordiu se vyskytuje oslovení v 1. listě druhé části (viz pozn. 259), v naraci pak v 6. listě druhé části (Viz s. 198).

³⁰⁰Výpočty představují procenta v rámci jednotlivé části.

³⁰¹Viz pozn. 259.

Typy sloves V peticích žádacích³⁰² se nejčastěji objevuje opisné vyjádření žádosti (29,2 %), a to především různé varianty slovního spojení *preces porrigo* (71,4 %).³⁰³ Dále je žádost vyjádřena opisem *preces presentamus*, a to v 7. listě třetí části, či spojením *fundere desiderativas oblaciones* v 35. listu první části. Nejčastěji se opisné vyjádření užívá v první části sbírky (57,1 %), v druhé nenajdeme žádný. Ve stejném počtu diktamin se v petici vyskytuje sloveso *rogo*, které se podobně jako opisné vyjádření neobjevuje v druhé části. Na první část připadá 57,1 %, přičemž ve třech případech je použita iterativní forma tohoto slovesa, tedy *rogito*.³⁰⁴ Dále následuje sloveso *flagito*, které zahrnuje 25 %, které také nejčastěji najdeme v první části sbírky (66,7 %), ve druhé a ve třetí části jej obsahuje shodně jedno diktamen.³⁰⁵ *Peticio deprecativa* je pak ještě vyjádřena slovesy *deprecor* (12,5 %) a *peto* (4,2 %), z nichž první se nachází pouze v první části sbírky, druhé zase pouze v části druhé.³⁰⁶ Žadací petice je tedy vyjádřena pěti různými způsoby.

části sbírky	opis	rogo	flagito	deprecor	peto
1.	5	4	4	3	0
2.	0	0	1	0	1
3.	2	3	1	0	0
celkem	7	7	6	3	1

Tabulka 5.29: Způsoby vyjádření žádosti v žadací petici

Čtyři způsoby vyjádření prosby připadají na prosebnou petici (*peticio supplicativa*), v níž se nejčastěji vyskytuje sloveso *exoro* (50 %), které obsahují především diktamina v první části a ve druhé části (50 %, resp. 40 %), ve třetí části jej najdeme pouze jednou (10 %). Dále se jedná o sloveso *supplico* (40 %), které také převažuje v první části (62,5 %). Vyjádření pomocí slovesa *imploro* či pomocí opisu se pak v listech nachází shodně pouze v jednom

³⁰²Opomíjíme zde všechna slovesa, která provází slovesa běžná pro jiné typy petic a mění tedy význam a zařazení žádosti. Jedná se o slovesa *deprecor* a *rogo*.

³⁰³1. část, list 17, 20, 24, 32; 3. část, list 14.

³⁰⁴Iterativní varianta se nachází v listech 1, 21 a 31, základní pak ve 13. listě.

³⁰⁵2. část, list 1; 3. část, list 8.

³⁰⁶Sloveso *deprecor* najdeme v první části v diktaminech 4, 9, 18, sloveso *peto* pak pouze jednou v druhé části v listě 10, a to v iterativní formě.

případě.³⁰⁷ Sloveso *exoro* je čtyřikrát doprovázeno i jiným slovesem, třikrát se jedná o sloveso *deprecor*, v jednom případě pak o slovo *rogo*.³⁰⁸ Ostatní prosebné petice jsou tvořeny pouze jedním petičním slovesem.

části sbírky	exoro	supplico	imploro	opis
1.	5	5	0	1
2.	4	2	0	0
3.	1	1	1	0
celkem	10	8	1	1

Tabulka 5.30: Způsoby vyjádření žádosti v prosebné petici

Zvláštní skupinu u obou zmíněných kategoriích petičních sloves tvoří slovesa *deprecor* a *rogo*, které jsou v některých případech doprovázeny jiným petičním slovesem, což vede ke změně významu, a tím k přesunutí petice do jiné kategorie. Nejčastěji se tak děje u petic obsahujících sloveso *deprecor*, které výskyt rozličných tvarů odvozených od slovesa *exoro* posunuje mezi suplikační petice.³⁰⁹ U slovesa *rogo* dokonce do petice rozkazovací.³¹⁰

Čtyři způsoby vyjádření žádosti lze najít také v rozkazovací petici (*peticio preceptiva*), v níž převládá užití slovesa *mando* (50 %).³¹¹ Nejčastěji toto sloveso obsahují petice v druhé části sbírky (83,3 %). Shodně dvakrát se objevuje sloveso *iniungo*³¹² a *volo* (16,7 %), pouze jeden list třetí části obsahuje opisné vyjádření (8,3 %), konkrétně se jedná o spojení *damus in mandatis*.³¹³ Jen v této části se nachází i poslední způsob, a to vyjádření petice prostřednictvím slovesa *precipio*, které je v tomto případě doplněno slovesem *rogo*.³¹⁴ Dvě slovesa najdeme ještě třikrát, a to ve spojení sloves *mando* a *iniungo*, resp. *mando* a *volo*.³¹⁵ Tato slovesa zřejmě vystupují jako prvek sloužící k ze-

³⁰⁷Sloveso *imploro* se vyskytuje v 3. listu třetí části, opis *exoramine deprecor* pak v 28. dopise části první.

³⁰⁸Se slovesem *deprecor* se nachází pouze v první části, a to v diktaminech 3, 7 a 28, se slovesem *rogo* v 7. listě druhé části.

³⁰⁹1. část, list 3, 7, 28.

³¹⁰2. část, list 7.

³¹¹2. část, list 2, 3, 6, 11; 3. část, list 4.

³¹²V 6. listě druhé části doprovází sloveso *mando*, v 1. listě třetí části stojí samostatně.

³¹³3. část, list 5.

³¹⁴3. část, list 11.

³¹⁵2. část, list 6; 2. část, list 3; 3. část, list 4.

sílení petičního slovesa, k tomuto názoru mě vede skutečnost, že obě slovesa mají stejný, či podobný význam.

části sbírky	mando	iniungo	opis	precipio	voló
1.	0	0	0	0	0
2.	5	1	0	0	1
3.	1	1	1	1	1
celkem	6	2	1	1	2

Tabulka 5.31: Způsoby vyjádření žádosti v rozkazovací petici

Ostatní typy petic, a tedy sloves vyjadřujících žádost, se objevují pouze okrajově, petice povzbudivá (*peticio exhortativa*) pouze jednou,³¹⁶ petice poradní (*peticio consultiva*) dvakrát, jednou v první části, jednou v části třetí, a je vždy vyjádřena opisem. V 6. listě třetí části se jedná o opis *obviamus*, ve 14. listě první části je užitá formule *duxi propalandum*. Tuto žádost jsem si dovolila umístit mezi poradní petice, i přesto, že sloveso *propalo* znamená spíše „zveřejňovat, zjevovat“. Větu však uvozuje výraz obvyklý pro petici, a to *igitur*, a především v samotném obsahu žádosti chybí sloveso. V tomto listě píše bratr své sestře, která si stěžovala na problémy s láskou (list 13). Bratr ji tedy utěšuje a nabádá ji prostřednictvím listu, aby se vyhýbala mladíkově přítomnosti, pokud se chce zbavit trápení.³¹⁷

V petici se nejčastěji užívá sloveso *exoro* (16,7 %), poté následuje opisné vyjádření slovesa (15 %). Dále se hojněji vyskytuje sloveso *rogo* (15 %)³¹⁸ a *supplico* (13,3 %). Pouze jednou jsou užitá slovesa *peto*, *imploro* a *precipio*. V osmi diktaminech obsahuje petice dvě slovesa, většinou (62,5 %) druhé sloveso mění vyznění celé petice, a to v případě, že je sloveso určené pro žadací petici doplněno slovesem vyjadřujícím prosbu či rozkaz. Konkrétně sloveso *deprecor* provází pouze sloveso vyjadřující prosebnou petici, sloveso *rogo* nadto i sloveso značící rozkaz.³¹⁹ Tři petice (37,5 %) obsahují dvě slovesa

³¹⁶1. část, list 8, v němž je užitó sloveso *hortor*.

³¹⁷Fol. 120r: „*Igitur vobis presentibus duxi propalandum, si ab amoris cruciatibus affective sequestrari velitis, iuvenis absenciam, amore cuius arcanum cupiatis.*“

³¹⁸Do této statistiky započítávám veškeré výskyty slovesa *rogo* i *deprecor*, tedy nejen v žadacích peticích.

³¹⁹Jde o spojení *rogo et exoro* (2. část, list 1), *deprecor et exoro* (1. část, list 3, 7) či *deprecor et exorando* (2. část, list 6); obrat *rogamus et rogando precipimus* (3. část, list

s jedním významem, co se týče typu petice. Jedná se vždy o rozkazovací petici.³²⁰

Formy sloves Suma se ve svém výkladu vůbec nezmiňuje o tom, jak by mělo petiční sloveso vypadat. Krátce tuto skutečnost shrnuje pouze *Rhetorica*, dle níž není pisatel omezen pouze na přítomný tvar slovesa, ale může využít jakoukoliv jeho podobu.³²¹

Ve zkoumaných diktaminech je petiční sloveso nejčastěji v indikativu přítomném (54,4 %), tato forma převládá ve všech částech sbírky. Všem částem je společná také gerundivní (26,4 %), resp. gerundijní konstrukce, která se nejčastěji objevuje v první části sbírky (55,6 %), a participium přítomné aktiva (11,8 %). Tím jsou varianty sloves ve druhé a ve třetí části sbírky vyčerpány. V první části k nim přistupují ještě dvě, a to infinitiv (5,9 %) a participium perfekta pasiva (1,5 %).

Gerundivní, resp. gerundijní vazby obsahují listy vedle indikativu přítomného nejhojněji. Gerundium se nachází buď jako doprovod jiného petičního slovesa v přítomném tvaru a gerundivním tvaru³²² či stojí osamoceně, v tomto případě petiční formule tvoří samostatnou větu a je pouze její součástí.³²³ Dále gerundijní tvary petičních sloves doprovázejí i slovesa ve významu „rozhodnout se“,³²⁴ např. *decrevi rogatum, revolui supplicandum*.³²⁵

Gerundivum je součástí vazby akuzativu s infinitivem, *cupio vestram paternitatem presentibus fieri exorandum*, resp. *volui vos presentibus exorandum*

11).

³²⁰Dvakrát je užito spojení *mandamus volentes* (2. část, list 3; 3. část, list 4), jednou *mandamus iungentes* (2. část, list 12).

³²¹*Rhetorica*, fol. 81r: „... *petitio poterit sic formari: capiendo hoc verbum peto vel consimile ipsi synonymum, aut quodcumque aliud loco petitionis ponendum, a quo verbo derivetur participium aut nomen verbale ipsi in significando conforme, ut a peto petitio vel petitus, a rogo rogatio, rogatus vel rogamen derivando...*“

³²²Jde o spojení *deprecor exorando* (2. část, list 12), *rogamus et rogando precipimus* (3. část, list 11), resp. *recurrendum supplicando* (1. část, list 34) a *recurrendum petitando* (2. část, list 10).

³²³V této pozici se gerundium nachází pouze v první části, a to v diktaminech 21, 23, 24, 27, 31.

³²⁴V úseku o tvoření petice se o této variantě slovesa nezmiňuje ani Suma ani *Rhetorica*. Může nám však připomenout druhou formu naračného slovesa, kterou tvoří *verbum desiderium importans* v určitém tvaru a naračnické sloveso v infinitivní formě, viz pozn. 194.

³²⁵1. část, list 1, list 22.

fieri.³²⁶ Podobnou konstrukci, avšak bez použití infinitivu *fieri* najdeme ještě ve 3. listu třetí části, *vestram magestatem imperialem decrevi implorandam*. Ostatní petice – nacházejí se v listech první části sbírky³²⁷ – však žádný infinitivní tvar ani akuzativ neobsahují, snad se tak stalo nedopatřením při přepisování diktamin.

V devíti případech má petiční sloveso participiální podobu, většinou se jedná o participium přezentu aktiva, v jednom případě se vyskytuje participium perfekta pasiva. Tato forma slovesa připomíná gerundivní vazbu, i zde je sloveso užito ve vazbě akuzativu s infinitivem, konkrétně *decrevi vos humiliter presentibus fieri exoratum*.³²⁸ V ostatních listech se již objevuje pouze petiční sloveso ve tvaru participia přezentu aktiva, většinou stojí, jako v některých případech gerundium, osamoceno a je opět pouze součástí věty a netvoří vlastní samostatnou větu; třikrát doprovází další petiční sloveso.³²⁹ Použití participiální konstrukce převládá v rozkazovacích peticích,³³⁰ v deprekativní najdeme dva příklady³³¹ a v suplikativní pouze jeden.³³²

Konečně může mít petiční sloveso ještě infinitivní podobu, tu obsahují pouze diktamina první části. Jednou stojí toto sloveso osamoceně, jedná se o sloveso *flagitare*.³³³ V ostatních případech závisí na jiném slovese, konkrétně *molimur flagitare, propositi vobis porrigere* či *flagitare non desinens*.³³⁴ Dle mého názoru bylo stejným způsobem užito i sloveso *flagitare* z 2. listu, řídící sloveso však bylo zřejmě při přepisu vynecháno. I u infinitivní konstrukce se tedy ozývá druhá varianta naračného slovesa stejně jako v případě gerundivní konstrukce.³³⁵

Shrnutí Co se výskytu sloves v jednotlivých částech týče, v první části se nejčastěji užívá opisné vyjádření slovesa (21,9 %), a to především v *peticio deprecativa* (71,4 %). Poté následuje sloveso *deprecor* (18,8 %), které se však

³²⁶2. část, list 8, 14.

³²⁷1. část, list 1, 14, 22, 34; 2. část, list 10.

³²⁸1. část, list 12.

³²⁹Jde o spojení *mandamus iniungentes* (2. část, list 6) a *mandamus volentes* (2. část, list 3; 3. část, list 4).

³³⁰2. část, list 2, 3, 6; 3. část, list 1, 4.

³³¹1. část, list 18; 3. část, list 8.

³³²1. část, list 26.

³³³1. část, list 2.

³³⁴1. část, list 30, 32, 35.

³³⁵Viz pozn. 194.

³³⁶Gerundivní a gerundijní tvary petičních sloves počítám dohromady.

části sbírky	ind. ps.	ger. ³³⁶	part. ps.	inf.	part. pf.
1.	16	10	2	4	1
2.	10	5	3	0	0
3.	11	3	3	0	0
celkem	37	18	8	4	1

Tabulka 5.32: Tvary petičních sloves

pouze ve třech případech objevuje v deprekativní petici, v dalších listech, jak již bylo zmíněno, spadá do suplikativní petice. Slovesa prosebné petice *exoro* a *supplico* se vyskytují ve stejném počtu diktamin (15,6 %), přičemž sloveso *exoro* je užito především v listech rodinných příslušníků,³³⁷ sloveso *supplico* zase převažuje v dopisech mezi učitelem a měšťany.³³⁸ Posledními hojněji užívanými slovesy (12,5 %) jsou slovesa vyjadřující deprekativní petici, a to *rogo* a *flagito*, v diktaminech první části dále najdeme již pouze jedenkrát sloveso poradní petice *hortor* (3,1 %). Vidíme tedy, že výrazným způsobem nevyčnává žádné sloveso. Co se formy sloves týče, jedná se nejčastěji o indikativ přítomného času (48,5 %) a gerundivní, resp. gerundijní tvar (30,3 %). Dále se zde nachází ještě infinitiv (12,1 %), participium přítomného času (6,1 %) a jednou participium perfekta (3 %).

V druhé části převládá užití slovesa *mando* (29,4 %) v rozkazovací petici a *exoro* (23,5 %) v petici suplikativní, další slovesa se objevují v jednom, resp. ve dvou listech.³³⁹ Zajímavá je v tomto ohledu deprekativní petice, protože se v ní pokaždé setkáme s jiným slovesem, jednou jde o *flagito* a jednou o iterativní podobu slovesa *peto*.³⁴⁰ Jako v první části i zde převažuje slovesný tvar indikativu přítomného času (55,6 %), dále zde najdeme pouze gerundium či gerundivum (27,8 %) a participium přítomného času (16,7 %).

Podobně to vypadá i ve třetí části, v níž nejčastěji nalezneme opisné vyjádření, a to především v deprekativní a jednou v rozkazovací petici, či sloveso *rogo*, které se jednou objevuje v rozkazovací petici. Ostatní slovesa se stejně jako v druhé části sbírky nachází také pouze v jednom případě. Pozoruhodná je v tomto ohledu především *peticio supplicativa*, která se ve třetí části obje-

³³⁷1. část, list 3, 7, 12, 15, 27.

³³⁸1. část, list 16, 22, 25, 26, 34.

³³⁹Dvakrát se vyskytuje pouze sloveso *supplico* (2. část, list 4, 5).

³⁴⁰2. část, list 1, 10.

vuje pouze třikrát, a pokaždé je v ní vyjádřena jiným slovesem, jednou *exoro*, jednou *supplico* a jednou sloveso *imploro*.³⁴¹ Stejnou tendenci vykazuje i *peticio preceptiva*, zde se také užívá každé sloveso pouze jednou, konkrétně se jedná o sloveso *mando*, sloveso *iniungo* a sloveso *precipio*;³⁴² v jednom listě je pak užito opisné vyjádření.³⁴³ Co se týče formy sloves, převažuje opět indikativ přítomného času (64,7 %), pak následuje gerundivum/gerundium a participium přítomného času (obě formy shodně 17,6 %).

Při srovnání částí zjistíme, že pouze v druhé a třetí části sbírky se vyskytuje v deprekativní či suplikativní petici sloveso, které se ve zbylých částech neobjevuje.³⁴⁴ Ve třetí části pak chybí sloveso *deprecor*, další slovesa běžná pro tyto petice se v jednotlivých částech nacházejí alespoň jednou. Jako nejrozmanitější ze všech se jeví třetí část, v níž na tři suplikativní petice připadají tři různá slovesa, na čtyři petice rozkazovací čtyři možnosti vyjádření petičního slovesa. Překvapivě nejméně pestrá, i když počtem listů nejbohatší, je první část, protože zde 16 deprekativních petic tvoří pouze čtyři různé varianty petičního slovesa, 11 petic suplikativních pouze tři.³⁴⁵ Ta je však různorodější, co se tvarů petičního slovesa týče, neboť je v ní vyjádřeno i infinitivním tvarem a participiem perfekta pasiva, další podoby petičního slovesa jsou již všem částem společné.

V listech výše postavených se deprekativní sloveso dvakrát nachází v deprekativní petici, jednou jej doprovází sloveso vyjadřující rozkaz.³⁴⁶ Dále se v u výše postavených odesílatelů nalézají pouze rozkazovací petice, které jsou vyjádřeny pěti různými způsoby.³⁴⁷ V diktaminech níže postavených osob jsou užity pouze deprekativní a suplikativní petice, v prosebné petici převládá vyjádření prostřednictvím slovesa *supplico*, ostatní varianty petičního slovesa se vyskytují v jednom, příp. ve dvou případech. Podobná situace je i v diktaminech stejně postavených osob, v nichž se také jedná pouze o tyto petice, přičemž v suplikativní petici se užívá pouze sloveso *supplico*. Z depre-

³⁴¹3. část, list 15, 12, 3.

³⁴²3. část, list 4, 1, 11.

³⁴³3. část, list 5.

³⁴⁴Jedná se o sloveso *peto* (2. část, list 10) a sloveso *imploro* (3. část, list 30).

³⁴⁵Dále ve třetí části na šest deprekativních petic připadají tři varianty petičního slovesa. V druhé části tvoří dvě deprekativní petice dvě různá slovesa, šest suplikativních petic obsahuje tři varianty petičního slovesa a pět rozkazovacích pouze dvě.

³⁴⁶V deprekativní petici sloveso *rogo* najdeme v 13. listě třetí části, v 11. listě jej pak doprovází sloveso *precipio*.

³⁴⁷Jedná se o slovesa *mando*, *iniungo*, *volo*, *precipio* a opisné vyjádření *damus in mandatis*.

kativních sloves se vyskytují pouze dvě, a to sloveso *rogo* a *deprecor*, sloveso *deprecor* je však doplněno gerundijním tvarem od slovesa *exoro* a spadá tedy do suplikativní petice.

Deprekativní slovesa tedy najdeme většinou v listech níže či stejně postavených, v diktaminech výše postavených je toto sloveso jednou spojeno se slovesem vyjadřujícím rozkaz. Se slovesy suplikativní petice se samozřejmě nesetkáme v listech výše postavených odesílatelů, protože suplikativní petice se v těchto listech nenachází. V listech stejně postavených osob se objevuje pouze sloveso *exoro*, u níže postavených se nadto užívá sloveso *supplico* a *imploro*. Slovesa rozkazovací petice se nachází pouze v peticích výše postavených, což odpovídá nauce o sestavování petice, protože rozkazovací petice přísluší pouze výše postaveným osobám.³⁴⁸ Malý výskyt žádacích sloves u níže či výše postavených plyne zjevně ze skutečnosti, že pokud píše níže postavený, užije raději petici prosebnou, resp. výše postavený rozkazovací. Zde vybočuje *peticio consultiva* v 6. listě 3. části, v níž si měšťané, tedy *inferiores* dovolují králi radit, i když dle díla *Rhetorica* je rada vyhrazená pouze pro *equales*.³⁴⁹

Zdůraznění petičního slovesa

Sloveso může být dále dle Sumy doplněno adverbium.³⁵⁰ *Rhetorica* dodává, že pisatel by při jeho použití měl mít na mysli *affectus* příjemce.³⁵¹

Ve vybraném vzorku se nejčastěji nacházejí slovesa bez jakéhokoliv zesílení (33,9 %), v ostatních peticích již nějaký způsob zesílení funkce slovesa najdeme. Tuto úlohu plní nejen adverbia, ale i substantiva a adjektiva, avšak zdůraznění slovesa prostřednictvím adverbia převládá (43,2 %). Nejčastěji se jedná o výraz *humiliter* (31,6 %), další adverbia jsou užita nanejvýš třikrát (*obnixius*, *attente*). Výraz *attente* však nikdy nestojí samostatně, ale vysky-

³⁴⁸Viz pozn. 255.

³⁴⁹V Sumě není věnován žádný prostor otázce, jakým způsobem jsou ovlivněna užitá slova v listech postavením účastníků dopisního styku. V tomto případě je tedy nutné sáhnout po díle *Rhetorica*, v níž autor řeší užití sloves právě podle postavení účastníků dopisního styku. Srv. *Rhetorica*, fol. 80r: „*Hee autem distinciones secundum diversitatem statuum personarum et graduum sumi possunt. Nam superiorum est mandare, iniungere, precipere aut imperare vel cominari subiectis. Equalium vero mutuo inter se est consulere, hortari vel amovere. Subditorum vero est petere, obsecrare, rogare vel flagitare.*“

³⁵⁰Viz pozn. 259.

³⁵¹*Rhetorica*, fol. 81r: „... *cum adverbio vel adverbis huiusmodi affectum distinctius, limitantius et affectuosius exprimentes.*...“

tuje se vždy spolu s jiným adverbium.³⁵² V šestnácti listech tedy nalezneme osm rozličných adverbí, které se objevují především v deprekativní petici.³⁵³

Další místo, co se četnosti použití týče, zaujímá spojení substantiva s adjektivem (29,7 %), většinou jde o substantivum ve významu „prosba“, např. *studiosius precatibus, precibus affectivis*,³⁵⁴ pouze dvakrát se objevuje jiné substantivum, a to *voces*.³⁵⁵ Nikdy se neopakuje stejné slovní spojení, ale vždy je substantivum rozvíjeno jiným adjektivem, přičemž dvě adjektiva jsou variantami adverbí, které se ve zkoumaných listech nacházejí,³⁵⁶ další adjektiva už společný základ s užitými adverbii nemají.³⁵⁷ Zesílení slovesa pomocí spojení substantiva s adjektivem obsahuje pouze deprekativní a suplikativní petice, a to pouze v první a třetí části sbírky. Ve druhé části najdeme jinou podobu tohoto zdůraznění slovesa, a to spojení substantiva s dvěma adjektivy, a to *attentis precatibus ac immensis*, které se ve vybraném vzorku vyskytuje pouze jednou.³⁵⁸ V první části sbírky se užívá ještě další možnost, a to spojení dvou substantiv s jedním adjektivem, konkrétně *toto cordis conamine* a *intentina precum instancia*.³⁵⁹ Všechny tyto další varianty se nacházejí pouze v suplikativní petici.

Dále je sloveso zesíleno pomocí adjektiva, tento způsob připadá pouze na petice (18,9 %), v nichž je petiční sloveso vyjádřeno opisem.³⁶⁰ Jednou toto substantivum doprovází dvě adjektiva, a to *intentas et immensas*.³⁶¹ V ostatních případech jde vždy pouze o jedno adjektivum, v první části sbírky je dvakrát užit výraz *omnigenus*, jednou adjektivum *desiderativus* a ve třetí části pak adjektivum *humilis*.³⁶²

Posledním způsobem, jak zdůraznit petiční sloveso, je použití opisného

³⁵²Jde o spojení *striccus ac attente* (2. část, list 2), *obnixius ac attente* (1. část, list 4) a *intime ac attente* (1. část, list 9).

³⁵³Na šest deprekativních petic připadá šest různých adverbí, na pět suplikativních petic jsou to tři adverbia a na čtyři rozkazovací petice také tři adverbia.

³⁵⁴2. část, list 1; 1. část, list 34.

³⁵⁵3. část, list 3, 8.

³⁵⁶Jedná se o adjektiva *studiosus* (2. část, list 1) a *indefessus* (1. část, list 23).

³⁵⁷Jde o adjektiva *multus* (1. část, list 31), *uniformis* (1. část, list 25), *affectivus* (1. část, list 34), *devotivus* (3. část, list 12) a *singultosus* (3. část, list 3).

³⁵⁸2. část, list 5.

³⁵⁹1. část, list 27, resp. 26.

³⁶⁰Substantivum, které je částí tohoto opisu a s jehož pomocí zařazujeme petici do příslušného typu, do této analýzy nezahrnuji.

³⁶¹1. část, list 20.

³⁶²1. část, list 24, 32, resp. list 35; 3. část, list 7, 14.

vyjádření, to se objevuje pouze čtyřikrát (10,8 %), dvakrát v první části sbírky, a jednou ve druhé a třetí části. Většinou se nachází v jiném typu petice, v deprekativní je to opis *prece, qua valemus* a *quantas possum*, v rozkazovací *auctoritate, qua fungimur* a v petici poradní *obviamus, si audemus*.³⁶³

části sbírky	adv.	2 adv.	s+a	s+2a	2s+a	adj.	2 adj.	opis	opis + adv.
I.	5	2	6	0	2	4	1	2	0
II.	4	1	1	1	0	0	0	1	0
III.	3	0	2	0	0	2	0	1	1
celkem	12	3	9	1	2	6	1	4	1

Tabulka 5.33: Zdůraznění petičního slovesa

U deprekativních petic nenajdeme v šesti případech žádné zdůraznění petičního slovesa (25 %), a to především u slovesa *rogo*, dále následuje užití jednoho (22,2 %) či dvou adverbíí (11,1 %), jedno adverbium se vyskytuje pouze ve spojení se slovesem *rogo*, dvě adverbia nalezneme u slovesa *deprecor* a *flagito*. Použití spojení substantiva s adjektivem se objevuje ve čtyřech případech (22,2 %), a to jednou u slovesa *rogo* a dvakrát u slovesa *flagito*.³⁶⁴ Zdůraznění slovesa pomocí adjektiva obsahují jen opisná vyjádření petice (27,8 %), a to *preces porrigo* či *preces presentamus*. Opis petiční sloveso zesiluje ve dvou případech (11,1 %), jednou u slovesa *flagito* a jednou u slovního spojení *preces porrigo*, u něž se také vyskytuje jediné použití dvou adjektiv.³⁶⁵

Nejsložitější konstrukce tedy připadají na petice obsahující sloveso *flagito*, jedná se o tři různé podoby zdůraznění slovesa, a to spojení dvou adverbíí, substantiva s adjektivem či opisné vyjádření. Pouze jednou se u tohoto slovesa neobjevuje žádné zdůraznění. Dále následuje opisné vyjádření petičního slovesa, které je také zesíleno třemi různými způsoby, a to prostřednictvím jednoho či dvou adjektiv a pomocí opisu.

U suplikativních petičních sloves se neužívá v sedmi případech žádný způsob zdůraznění slovesa (35 %), a to pouze jednou u slovesa *exoro*. Mezi variantami, jak zesílit význam slovesa, převládá užití adverbia (38,5 %), přičemž

³⁶³1. část, list 30, 17; 2. část, list 9; 3. část, list 6.

³⁶⁴Jde o spojení *prece multa* (1. část, list 31), *indefessis precibus* (1. část, list 25), *studiosius precatibus* (2. část, list 1) či *voce precativa* (3. část, list 8).

³⁶⁵1. část, list 20.

sloveso	adv.	2 adv.	s+a	adj.	2 adj.	opis	žádné
flagito	0	1	3	0	0	1	1
rogo	2	0	1	0	0	0	4
deprecor	1	1	0	0	0	0	1
peto	1	0	0	0	0	0	0
opis	0	0	0	5	1	1	0
celkem	4	2	4	5	1	2	6

Tabulka 5.34: Zdůraznění slovesa v deprekativní petici

u slovesa *exoro* se vždy vyskytuje jiné adverbium, konkrétně *humiliter*, *studiosius* a *obnixius*.³⁶⁶ U slovesa *supplico* se jedná vždy o výraz *humiliter*. Poté následuje zdůraznění pomocí spojení substantiva s adjektivem (30,8 %), které se objevuje především u slovesa *supplico*.³⁶⁷ Konečně spojení dvou substantiv s adjektivem obsahuje pouze dvakrát (15,4 %), jednou u slovesa *supplico* a jednou u slovesa *exoro*,³⁶⁸ spojení substantiva se dvěma adjektivy připadá pouze na jeden list obsahující sloveso *exoro* (7,7 %), zdůraznění pomocí adjektiva se vyskytuje také jen jednou (7,7 %).³⁶⁹ Rozšíření pomocí dvou adverbíí zde nenajdeme vůbec.

Co se týče zesílení petičního slovesa, je tedy bohatější sloveso *supplico*, protože je zde zdůraznění slovesa tvořeno jak pomocí adverbia, tak prostřednictvím spojení substantiva s jedním či dvěma adjektivy. Na osm petic tak připadají čtyři způsoby jak zesílit sloveso. Deset petic obsahujících sloveso *exoro* je zesíleno pouze dvěma způsoby, a to spojením dvou substantiv s adjektivem či užitím adverbia.

Nejjednodušší co se zesílení slovesa týče, jsou rozkazovací petice, protože až na jeden list, v němž je petiční sloveso zesíleno pomocí opisu (11,1 %),³⁷⁰ jsou všechny ostatní rozvinuty především jedním (33,3 %), příp. dvěma adverbii (11,1 %). Jedná se především o adverbia *firmiter* a *strictius*. Čtyři listy neobsahují zdůraznění žádné (44,4 %).

Povbuzovací petice, která se ve vybraném vzorku nachází pouze jednou,

³⁶⁶1. část, list 12; 2. část, list 12; 3. část, list 15.

³⁶⁷1. část, list 22; 2. část, list 4.

³⁶⁸1. část, list 26, resp. 27.

³⁶⁹2. část, list 5; 1. část, list 28.

³⁷⁰Jde o opisné vyjádření *auctoritate, qua fungimur* z 9. listu druhé části.

sloveso	adv.	s+a	s+2a	2s+a	adj.	žádné
supplico	2	3	1	1	0	1
exoro	3	0	0	1	0	6
imploro	0	1	0	0	0	0
opis	0	0	0	0	1	0
celkem	5	4	1	2	1	7

Tabulka 5.35: Zdůraznění v suplikativních petičích

sloveso	adv.	2 adv.	opis	žádné
mando	1	1	1	3
iniungo	1	0	0	0
opis	1	0	0	0
precipio	0	0	0	1
celkem	3	1	1	4

Tabulka 5.36: Zdůraznění v rozkazovací petici

žádné zesílení neobsahuje. V poradní petici se také jednou neobjevuje žádný způsob zdůraznění slovesa. V druhém případě, v němž se měšťané snaží přesvědčit krále, je užito adverbium *humiliter*, které je ještě zesíleno vedlejší větou *si audemus*. Měšťané tedy ví, že chtějí poradit někomu, komu jim nepřísluší, proto se snaží svou radu co nejvíce zjemnit.³⁷¹

V listech výše postavených osob se ve čtyřech případech nevyskytuje žádné zdůraznění petičního slovesa (36,4 %), u třech z nich však najdeme zdvojení petičního slovesa.³⁷² Nejčastěji je sloveso zesíleno prostřednictvím adverbia, pouze jednou spojením substantiva s adjektivem, pomocí adjektiva či opisu.³⁷³ V sedmi listech tedy najdeme pět možností jak zdůraznit petiční sloveso, přičemž obě části obsahují shodně tři různé varianty zesílení.³⁷⁴ Dik-

³⁷¹3. část, list 6.

³⁷²Ve dvou případech se jedná o spojení *mandamus volentes* (2. část, list 3; 3. část, list 4), jednou o spojení *rogamus et rogando precipimus* (3. část, list 11).

³⁷³Jde o spojení *voce precativa* (3. část, list 8), adjektivum *humilis* (3. část, list 14) a opis *auctoritate, qua fungimur* (2. část, list 9).

³⁷⁴Ve druhé části jde jednou o zdůraznění pomocí adverbia (2. část, list 6), dvou adverbii

tamina níže postavených obsahují nějakou formu zdůraznění slovesa téměř vždy, chybí pouze dvakrát (18,2 %).³⁷⁵ Narozdíl od listů výše postavených osob zde převládá užití substantiva s jedním či se dvěma adjektivy (27,3, resp. 9,1 %),³⁷⁶ příslovce se objevuje pouze ve třech případech, a to vždy adverbium *humiliter*; jednou je toto adverbium ještě doplněno opisným vyjádřením.³⁷⁷ Na devět listů tudíž připadá pět různých variant zesílení slovesa. Konečně u *equales* je jen ve dvou případech užití příslovce,³⁷⁸ v ostatních listech žádné zesílení slovesa nenajdeme. Vidíme tedy, že co se zdůraznění petičního slovesa týče, nejbohatší jsou listy níže postavených osob.

Forma žádosti

Konečně jako poslední v souvislosti s peticí Suma zmiňuje formu samotné žádosti, tedy zda je vyjádřena vedlejší větou žádací či jinými formami. I když Suma mluví v této souvislosti pouze o použití spojky *quatenus*,³⁷⁹ slouží k tomu účelu, jak uvidíme, i jiné prostředky.

U deprekativních petic je použití spojky *quatenus* opravdu nejhojnější (62,5 %), u slovesa *deprecor* se vyskytuje dokonce pouze tento způsob. Žádost lze dále vyjádřit i pomocí vedlejší věty uvozené spojkou *quod*, které obsahují tři petice (12,5 %), a to se slovesy *peto*, *rogo* či opisem petičního slovesa.³⁸⁰ Podoba žádosti se však neomezuje jen na vedlejší věty, přistupují zde ještě další tři varianty, a to prostřednictvím gerundivní vazby (16,7 %), participia futura aktiva či pomocí infinitivu (shodně 4,2 %).³⁸¹ Vyjádření žádosti pomocí gerundiva převažuje v peticích se slovesem *rogo* (75 %), v peticích vyjádřených pomocí opisu se vyskytuje jen jednou.

U suplikativních petic slouží k vyjádření žádosti čtyři způsoby, mezi nimiž opět převládá vedlejší věta se spojkou *quatenus* (60 %),³⁸² ve čtyřech případech (20 %) se nachází vedlejší věta se spojkou *quod*, která se třikrát

(2. část, list 2) a prostřednictvím opisného vyjádření (2. část, list 9). Ve třetí části se dvakrát nachází zesílení jedním adverbium (3. část, list 1, 5), jednou spojením substantiva s adjektivem (3. část, list 8) a jednou pomocí adjektiva (3. část, list 14).

³⁷⁵2. část, list 7, 8.

³⁷⁶2. část, list 1; 3. část, list 3, 12, resp. 1. část, list 5.

³⁷⁷2. část, list 4, 10, resp. 3. část, list 6.

³⁷⁸Jde o příslovce *studiosius* (2. část, list 12) a *firmiter* (3. část, list 15).

³⁷⁹Viz pozn. 259.

³⁸⁰2. část, list 10; 3. část, list 13; 1. část, list 17.

³⁸¹1. část, list 2.

³⁸²1. část, list 12, 25, 26, 34; 2. část, list 4, 7, 8, 14; 3. část, list 3, 12, 15.

sloveso	quatenus	quod	ger.	part. fut.	inf.
flagito	4	0	0	1	1
rogo	3	1	3	0	0
opis	5	1	1	0	0
deprecor	3	0	0	0	0
peto	0	1	0	0	0
celkem	15	3	4	1	1

Tabulka 5.37: Forma žádosti v deprekativní petici

vyskytuje u petic se slovesem *exoro*³⁸³ a jednou u petic obsahujících sloveso *supplico*.³⁸⁴ Třikrát (15 %) se vyskytuje vyjádření žádosti pomocí gerundivní vazby, a to dvakrát u slovesa *supplico*³⁸⁵ a jednou u slovesa *exoro*,³⁸⁶ konečně jednou (5 %) se setkáme s participiem futura, a to v petici obsahující sloveso *exoro*.³⁸⁷

sloveso	quatenus	quod	ger.	part. fut.
supplico	5	1	2	0
exoro	5	3	1	1
imploro	1	0	0	0
opis	1	0	0	0
celkem	12	4	4	

Tabulka 5.38: Forma žádosti u suplikativní petice

V rozkazovací petici je žádost tvořena jen vedlejší větou uvozenou spojkou *quatenus*, jiné varianty vyjádření žádosti zde nenajdeme. U poradní petice jednou nalezneme vedlejší větu se spojkou *quatenus*, jednou se spojkou *quod*.³⁸⁸ Konečně u jediné povzbudivé petice se vyskytuje participium futura

³⁸³1. část, list 15, 27; 2. část, list 12.

³⁸⁴1. část, list 22.

³⁸⁵1. část, list 16; 2. část, list 5.

³⁸⁶1. část, list 3.

³⁸⁷1. část, list 7.

³⁸⁸1. část, list 4; 3. část, list 6.

aktiva.³⁸⁹

Zvláštní skupinu tvoří petice, v nichž je žádost vyjádřena konjunktivem *prézentu*³⁹⁰ či rozkazem.³⁹¹ Děje se tak především v první části, ve druhé části je takto tvořena pouze jedna petice. Pisatel listu v těchto případech zcela vynechává běžnou petiční formuli a obrací se se svou žádostí přímo na adresáta.

Vyjádření žádosti pomocí vedlejší věty převažuje v celé první části, která je nejčastěji uvozena spojkou *quatenus* (55,2 %), pouze čtyřikrát spojkou *quod* (13,8 %). Druhé místo, co se četnosti výskytu týče, zaujímá tvorba žádosti prostřednictvím gerundivní vazby (17,2 %). Tyto formy obsahují všechny tři části sbírky, v první se nadto objevují ještě další dvě možnosti, a to použití participia futura aktiva (10,3 %) a infinitivu (3,4 %).

V druhé části také dominuje vedlejší věta účelová, v níž převládá užití spojky *quatenus* (76,9 %) před spojkou *quod* (15,4 %). Dále se zde pouze v jednom případě vyskytuje gerundivní vazba (7,7 %). Podobně je tomu i ve třetí části, která narozdíl od druhé části obsahuje jednu vedlejší žadací větu se spojkou *quatenus* navíc.

část sbírky	quatenus	quod	ger.	part. fut.	inf.
I.	16	4	5	3	1
II.	10	2	1	0	0
III.	11	2	1	0	0
celkem	37	8	7	3	1

Tabulka 5.39: Forma žádosti v jednotlivých částech

Nejpestřejší je tedy vyjádření žádosti v první části, jedná se o pět různých forem, ve druhé a třetí části se vyskytují tři podoby. Druhá a třetí část se tedy nejvíce drží pravidel pro psaní vlastní žádosti, která má být vyjádřena právě vedlejší větou žadací,³⁹² první část sbírky z tohoto pravidla vybočuje a užívá vlastní formy, které mohou nahrazovat větu vedlejší.

Pokud budeme vyjádření prosby zkoumat z pohledu účastníků dopisní situace, zjistíme, že v diktaminech výše postavených odesílatelů se objevuje

³⁸⁹1. část, list 8.

³⁹⁰1. část, list 10, 19, 29; 2. část, list 15.

³⁹¹1. část, list 11.

³⁹²Viz pozn. 259.

pouze vedlejší věta žadací, která je jen v jednom případě uvozena spojkou *quod*;³⁹³ gerundivní vazby se zde nenacházejí. U níže postavených osob je situace podobná, i když v jednom případě list obsahuje i gerundivní vazbu.³⁹⁴ V listech osob stejného postavení se užívá pouze vedlejší věta uvozená spojkou *quatenus* a v jednom případě gerundivní vazba. Ve druhé části sbírky je v jednom případě žádost vyjádřena konjunktivem prézentu, protože tento list neobsahuje obvyklou petiční formuli.

Shrnutí

Pokud se podíváme na pravidla o tvoření petice, tedy aby obsahovala uvozovací výraz, oslovení žádaného, petiční sloveso a vyjádření petice vedlejší větou žadací, najdeme pouze 15 listů, která tato pravidla dodržují, z nichž pouze čtyři se nacházejí v první části, šest v druhé a pět ve třetí.³⁹⁵ Pokud bychom do správně vytvořených petic počítali i ty, v nichž je adresát osloven prostřednictvím osobního zájmena, přibylo by nám dalších 16 petic, osm by jich bylo v první části, pět v druhé a tři ve třetí.³⁹⁶ V 10 případech petice zcela odporují nauce o tvorbě petice, neboť jsou jen součástí jiné věty.³⁹⁷

Dle pravidel pro sestavování petice jsou tedy tvořeny petice především ve druhé a třetí části. Ve druhé části pouze dvakrát chybí uvozovací spojka, přičemž v jednom případě petici předchází narace, a tudíž uvozovací výraz zde nemá své místo. Ve třetí části pak pouze dva listy tento výraz neobsahují. Druhá část nejvíce odpovídá pravidlům, i co se oslovení adresáta týče, řádné oslovení se zde totiž vyskytuje nejčastěji (42,9 %). I podoba samotné žádosti je nejvíce poplatná nauce o tvorbě petice, protože v obou částech převládá užití vedlejší věty uvozené spojkou *quatenus*, gerundivní vazba se v nich objevuje jen zřídka. V diktaminech první části sbírky jsou nejméně uplatněna pravidla pro psaní petice,³⁹⁸ protože uvozovací spojka a řádné oslovení zde chybí nejčastěji. Žádost je pak vyjádřena dalšími způsoby než vedlejší větou žadací a gerundivem, a to participiem futura aktiva a infinitivem.

Dále pravidlům vyhovují především listy níže postavených osob, neboť

³⁹³3. část, list 13.

³⁹⁴2. část, list 5.

³⁹⁵1. část, list 4, 20, 22, 25; 2. část, list 2, 3, 4, 7, 8, 12; 3. část, list 3, 5, 6, 7, 14.

³⁹⁶1. část, list 5, 7, 9, 12, 13, 15, 17, 32; 2. část, list 6, 9, 10, 11, 14; 3. část, list 4, 11, 12.

³⁹⁷1. část, list 18, 21, 23, 24, 26, 27, 31; 2. část, list 2; 3. část, list 1, 8.

³⁹⁸V první části pouze 13 petic z 32 dodržuje pravidla, ve druhé části je to většina (11 z 14) a ve třetí části osm z 15 petic.

téměř vždy je v nich petice uvedena příslušnou spojkou a převažuje zde řádná podoba oslovení (63,6 %). Také žádost je tvořena především vedlejší větou žadací, gerundivní vazba se zde nachází pouze jednou. V peticích výše postavených také zřídka chybí uvozovací spojka, avšak oslovení je většinou vyjádřeno pomocí zájmena, žádost je pak vždy vyjádřena vedlejší větou. Listy stejně postavených osob postrádají řádné oslovení nejčastěji (81,2 %), uvozovací výraz obsahuje každá petice a žádost je v jednom případě vyjádřena gerundivní vazbou, ostatní jsou tvořeny vedlejší větou žadací. Oslovení však dle mého názoru je v petiční formuli jedna z nejzásadnějších položek, petice u *equales* tedy považuji za nejméně vyhovující pravidlům o sestavování petice.

5.4 *Conclusio*

Této poslední části listu je v Sumě věnováno nejméně místa; nejprve je kladena definice této části, poté pravidla pro její tvoření a názorné příklady.

Závěr neboli poslední část listu je dle Sumy uspořádání, jímž je dopis omezen, uzavřen a ukončen a které ukazuje, jaké výhody či nevýhody vyplývají z probrané záležitosti.³⁹⁹ Dle další definice, která je v Sumě připisována Ciceronovi, je závěr ukončením listu a ukázkou toho, co v něm bylo napsáno a co má domoci k vyplnění žádosti.⁴⁰⁰ V další definice se dočteme, že závěr je povinné a ozdobné uzavření řečeného.⁴⁰¹ Konečně poslední definice uvádí, že závěr je vhodné ukončení celého listu, v němž je obsažena chvála celého diktamina.⁴⁰² To a skutečnost, že je tato část určena pro vzdání díky, je dle Sumy také důvodem, proč se závěr má psát až na úplný konec listu.⁴⁰³

Suma dále dělí, jak už je zde zvykem, závěr na přátelský a nepřátelský, ty pak dělí ještě na další kategorie. Přátelský závěr může být dle Sumy po-

³⁹⁹*Summa dictaminis*, fol. 50r: „*Conclusio est ordinatio, per quam epistula vel dictamen limitatur, clauditur vel finitur, ostendens, quid comodi vel incomodi ex re premissa sequatur.*“

⁴⁰⁰Tamtéž: „*Unde Tullius: Conclusio est exitus et demonstratio eorum, que supra in epistule partibus continentur, ostendo quid pro petitionis efficacia consequatur.*“

⁴⁰¹Tamtéž: „*Conclusio est supradictorum debita terminatio et ornata.*“

⁴⁰²Tamtéž: „*Conclusio est tocius dictaminis et ydonea terminatio, in qua laus tocius dictaminis consistit.*“

⁴⁰³Tamtéž: „*Unde conclusio est ponenda in dictamine in ultimo loco, in ipsa enim grates reddi debent, hoc est vicissitudo recompense recipienti persone, si percipiet illud, quod petitur.*“

radní, káravý, naléhavý, rozkazující, povzbudivý či podmíněný; nepřátelský pak výhružný, negativní, příčinný, vyhlašující nepřátelství, důrazný či důsledkový.⁴⁰⁴

Dle Sumy *conclusio* může nést i název *narratoria* či *petitoria*, záleží, ke které této části se vztahuje.⁴⁰⁵ Tuto narážku, i když bez názvu, najdeme v díle *Rhetorica*, kde je podán návod na to, jak poznat závěr, buď se totiž vztahuje k celému listu nebo jen k některé jeho části, především k té, v níž se něco žádá.⁴⁰⁶

Co se týče tvoření závěru, opět se setkáváme s uvozujícími slovy, které mají své místo na začátku každého závěru. V tomto případě se jedná většinou o výrazy ve významu „vězte“ či „pročež“, poté následuje opět oslovení založené na *meritum* zúčastněných osob a konečně samotné sdělení.⁴⁰⁷

Tento způsob však dle Sumy již současní *dictatores* nedodržují a žádné výrazy značící počátek závěru neuvádějí.⁴⁰⁸

list	conclusio
1.	scientes, quod nitor adeptus per me scienciarum vobis utique recompendet
2.	chybí
3.	ne vestrorum lumina oculorum omni protelacione semota meam presenciam extinctam contingant

⁴⁰⁴Tamtéž: „*Conclusio amicabile consultoria, correctoria, affectiva, preceptorica, hortativa, condicionalis; hostilis minatoria, negativa, causalis, diffidatoria, affirmativa, illativa.*“

⁴⁰⁵Tamtéž: „*Quidam tamen de numero conclusionum alia dicuntur narratoria, per quam quodammodo tanguntur et resumuntur. . . Alia dicuntur petitoria petitionum aequaliter tangendo.*“

⁴⁰⁶*Rhetorica*, fol. 85v: „*Conclusio sicut et cetera partes dictaminis precedentes in sui cognitione distingiri et haberi poterit in hunc modum, quod videlicet dictator conclusurus aut sententiam totius epistule seu materie epilogare poterit in generali aut quamlibet partem et presertim illam, quam prealiter postulat exaudire.*“

⁴⁰⁷Srv. *Summa dictaminis*, fol. 50v: „*Unde ista signa sunt precedere ipsam conclusionem consueta, videlicet scientes, cognoscentes, quo facto, per hoc, in hoc, pro quo, de quo, in quo, in quibus, pro quibus, ob quod, quidam, erga vos non negligentes etc., ut patebit. Demum ponatur pronomen cum abstracto adiectivi merito superaddito utriusque persone et consequenter affectum mittentis et secundum hoc conclusioni imponat debitum finem.*“

⁴⁰⁸Tamtéž, fol. 52r: „*Presentes vero dictatores valde moderato modo se circa omnes supradictas dictaminis species nam signa ipsarum brevissime inferunt aut omnino pretermittunt circa materias narrandas, petendas et precipue conclusionem.*“

list	conclusio
4.	restauracionem auxilii soliti subministrandi vobis modo pristino fieri cupientes
5.	gliscentes nostrorum lumine oculorum vestram unicam spem cernere non extinctam
6.	cum me proportionalius patris morte absentem esse dinoscitur, quam presenciali affluxu vecturum oculorum radiis acerbitatem necis iminende patri familias accelerare etc.
7.	ut depulsa detestabilis infamie vilitate in primeri honeris corustancia tue propaginis elucescas
8.	Cum verba ficta plerumque placiditatis picta eulogio forinsecus a tramite veritatis videntur non delirare, que fallaci aspergine madefacta nimium amarescunt in falsitis orbita transitando
9.	ut sumpti doloris nebula de confinio mee mentis recedente amoris nitor innatus inter nos corustet pariter et consuetus
10.	ut inlene prefixe amore intencius non ardescat
11.	sine cuius vigore non potest finis ultimatus adipisci
12.	Cum nequaquam propriam in patriam gressus pedum convertam, nisi Deo sublimi concedente labia vobis me deferencia mendacium evidenter videbuntur formare
13.	Alias me oportet felle ardoris combustam spiritus dulcedinem exspirare
14.	cum inter cetera Nasonis De remedio amoris remedia huiusmodi potissimum est repertum
15.	alioquin rerum perdicionem et amicorum nostrorum indignacionem incurretis totaliter sempiternam etc.
16.	ne livor detractorum irroget nocumentum, cum senserit absenciam defensoris. Et iterum gressus pedum in patriam ocius maturabo me inchoati apicem attingente
17.	finali subicientes amicabiliter complemento morem naute foventes periti, qui navem non sistit, nisi prius utatur littore preoptato
18.	ut a te laus confluat et honor expensas falce temperancie resecando, ut circumspetus appareas et transmissus ad studium, non corporis causa, sed animi proberis precipue faciendi
19.	ut ego vobis valeam effundere graciaram uberas acciones

list	conclusio
20.	ne bono principio derogetur, si fine laudabili non concludantur. Quas pecunias rediens ad patriam circa sancti Georgii festum nunc venturum solvere vobis omni protellacionis remoto intervallo curabo
21.	si fructum cognoscere affectatis
22.	ne distancia localis nos disiungat iunctos diutine in amore, scientes me proxima feria instanti Hermofordiam translaturum
23.	ut in equalibus exsequendis, quando opus fuerit, me habeatis vobis firmius obligatum
24.	scientes negligenciam, si eisdem ab antiquo sit invulsa, eandem pristinam vigorositate salubrius restaurari
25.	nostre scole regimen per manum plebani et civium eidem scientes collatum et omnem rebellionem contigenter sibimet inferendam, per nos diligenti animo relegandam
26.	quia manus per vestras transmissum eundem in diligendo erimus promciores
27.	scientes me omne factum per vos eidem exhibitum omnino michimet computare
28.	scientes in cunctis negociis tam vestris quam puerorum vestrorum vobis me ipsum posse tenuus conformari mente indefessa pariter cum benigna
29.	quia regimen scole cum omni questu scolastico vobismet resignamus consensu diligenti et conformi
30.	alioquin vestrum intentum gliscimus nobis litteratenus declarandum
31.	quod erga variis obsequiorum conatibus die noctuque cupio promereri
32.	ne nostris emulis contingat super nostri confusione illata omnimode gratulari
33.	chybí
34.	in quo michimet plus solito complacenciam facietis ampliorem, cum ad presens eandem bono nodo carere non possum
35.	optantes librorum meorum retinere in futuro mutuacionem ampliorem

Tabulka 5.40: *Conclusio*, 1. část

list	<i>conclusio</i>
1.	chybí
2.	alioquin contra te et imperatorem cedere disponemus
3.	sicut indignacionem nostram diligitis evitare
4.	chybí
5.	chybí
6.	alias reprehensionis ubere te corrodemus, quod eris aliis in exemplum
7.	sciendo illius culpe fore immunem, pro qua derogancium lingua falsioloqua me Pietati Vestre nugatorie deprecavit
8.	chybí
9.	Quod si hiis exsequendis omnes interesse nequiverint, ea duo vestrum nichilominus exequatur
10.	chybí
11.	chybí
12.	chybí
13.	chybí
14.	chybí
15.	scientes memet paratum vobis tam in complacencia reali quam corporali diligencia necnoc affectiva intimali, sed super consilio requisito domino archiepiscopo proponendo leniter declinetur, cum hoc proporcionis a tramite videatur michimet decursare

Tabulka 5.41: *Conclusio*, 2. část

Narozdíl od komentáře jsem ze závěrů odstranila závěr pátého listu druhé části, kde je závěr určen, ale z mého pohledu se jedná o pokračování petice. Proto jsem jej z této analýzy vyřadila.⁴⁰⁹

22 závěrů z 52 je vytvořeno předepsaným způsobem, co se uvozovacího výrazu týče. Jedná se převážně o různé varianty slovesa *scio*, především o participium prézenta aktiva, a o rozmanité podoby vztažného zájmena *quod*. Pravidlům vyhovují i závěry zahájené slovem ve významu „jinak“. V ostat-

⁴⁰⁹Určování závěrů bylo nejsložitější. Rozhodla jsem se kromě pravidel zmíněných v Sumě přidat i závěry, které mu zcela neodpovídají. K určení závěrů se spojky *ne* či *ut* mi dopomohlo i určení jednotlivých částí ve druhé či třetí části. Nakonec za *conclusio* považuji ty části listu, v nichž se již nejedná o konkrétní žádost, ale spíše o sdělení obecnějšího rázu.

list	<i>conclusio</i>
1.	scientes si quis vestrum ausu temerario se absentare presumpserit, furorem indignacionis nostre super se noscat irremissibiliter irritasse
2.	ne indignacio vestra superveniat furibunda
3.	ut huius temptamina ceteri atemptare a modo non presumant
4.	chybí
5.	ne ceteri crudeli sic iudicio informati mandati esse presumant frivolli transgressuros
6.	quod declaratum vestri litteris rogatus vobis petimus intimando
7.	ut fugatis hostibus nos vita comitante paraciores vestre celsitudini nostris serviciis exhibitores simul ac impensores
8.	cum propria necessitas nos habeat excusatos
9.	chybí
10.	chybí
11.	quia hoc in exaccionalibus regalibus nobis in annis succedentibus per vos daturis cum gracia magna promittimus defalcandum
12.	Et si premissis vestra excellencia credere non dignatur, ex tunc aliquem nobilem conspecturum transmittatis valorem nostre civitatis pariter et visurum, quod continuo sumus parati vobis dare iuxta facultatem nostram taliter exquisitam
13.	in quo nobis reddetis obsequium valde gratum
14.	ut consolato animo devotarum oracionum libamina pro sanitate vestra summo Regi humiliter offeramus
15.	scientes me omnes promissiones, pro quibus fide iusseritis, inviolabiliter reservaturum

Tabulka 5.42: *Conclusio*, 3. část

ních případech, které již nauce zmíněné v Sumě neodpovídají, se vyskytují různé druhy vedlejších vět. Převládá užití spojek *ne* a *ut*, dalšími spojkami jsou *cum* a *quia*, které jsou užity jen okrajově.

Listy první části obsahují téměř vždy nějakou *conclusio*.⁴¹⁰ Nejčastěji (24,2 %) se jedná o tzv. *conclusio condicionalis*,⁴¹¹ často se vyskytuje i *af-*

⁴¹⁰Chybí pouze ve dvou listech (1. část, list 2, 33).

⁴¹¹1. část, list 4, 9, 10, 11, 12, 13, 15, 21.

*fectiva*⁴¹² (21,2 %) či *hortativa*⁴¹³ (shodně 18,2 %). Ve čtyřech listech (12,1 %) pak odesílatel v závěru vzdává díky adresátovi za vyhovění žádosti či slibuje svou přízeň a oddanost.⁴¹⁴ Ostatní závěry (21,9 %) pak dle mého názoru nelze zařadit do žádného z výše uvedených typů,⁴¹⁵ pisatel listu v nich především podává příjemci další informace.⁴¹⁶ Co se týče uvozovacího výrazu, nejčastěji se vyskytuje vedlejší věta se spojkou *ut* (33,3 %).⁴¹⁷ Dále je závěr uvozen vícekrát různými tvary od sloveso *scio*⁴¹⁸ či adverbium ve významu „jinak“,⁴¹⁹ ze spojek je pak častěji užitá spojka *cum*⁴²⁰ a *quod*.⁴²¹ V ostatních listech najdeme pokaždé jinou variantu uvození této části listu,⁴²² jen spojka *quia* se objevuje dvakrát.⁴²³ V této části sbírky tedy 11 listů obsahuje správné uvození závěru.⁴²⁴

Ve druhé části pouze šest listů má *conclusio*,⁴²⁵ v ostatních závěr chybí. V této části převládá (50 %) tzv. *conclusio condicionalis*,⁴²⁶ další závěry lze označit za *affectiva* (16,7 %), *preceptiva* (16,7 %) a *consultiva* (16,7 %).⁴²⁷ Další typy tu již nenajdeme. Závěr je téměř vždy tvořen odlišným způsobem, pouze dva listy (33,3 %) uvozují tvar odvozený od slovesa *scio*,⁴²⁸ dvakrát (33,3 %) je užitá příslovce s významem „jinak“. ⁴²⁹ Jednou (16,7 %) je pak závěr uvozen vedlejší větou se spojkou *quod*,⁴³⁰ a jednou (16,7 %) slovem

⁴¹²1. část, list 1, 6, 18, 25, 28, 32, 34.

⁴¹³1. část, list 3, 5, 7, 16, 24, 27.

⁴¹⁴1. část, list 19, 23, 26, 31.

⁴¹⁵1. část, list 8, 14, 17, 20, 22, 29 a 30.

⁴¹⁶Např. bratr v listě adresovaném sestře, v němž ji radí lék na lásku, potvrzuje svůj názor v závěru odkazem na Ovidiovo dílo (1. část, list 14) či přítel oznamuje příteli, že ve středu přijede do Erfurtu (1. část, list 22).

⁴¹⁷1. část, list 3, 7, 9, 10, 16, 18, 19, 20, 22, 23, 32.

⁴¹⁸1. část, list 1, 24, 25, 27.

⁴¹⁹Jedná se o výraz *alioquin* (1. část, list 15, 30) a adverbium *alias* (1. část, list 13).

⁴²⁰1. část, list 6, 8, 12, 14.

⁴²¹1. část, list 11, 31, 34.

⁴²²Jednou je *conclusio* uvozena participiemi přítomného slovesa *glisco* (1. část, list 5) či slovesa *opto* (1. část, list 35) a jednou spojkou *si* (1. část, list 21).

⁴²³1. část, list 26, 29.

⁴²⁴1. část, list 1, 5, 11, 13, 15, 24, 25, 27, 30, 31, 34.

⁴²⁵2. část, list 2, 3, 6, 7, 9, 15.

⁴²⁶2. část, list 2, 3, 6.

⁴²⁷2. část, list 7, 9, 15.

⁴²⁸2. část, list 7, 15.

⁴²⁹Jde o výraz *alioquin* (2. část, list 2) a *alias* (2. část, list 6).

⁴³⁰2. část, list 9.

sicut.⁴³¹ Všechny závěry v této části sbírky tedy patří mezi řádné.

Ve třetí části postrádají závěr pouze dva listy.⁴³² Zde se vyskytuje především *conclusio affectiva* (30,8 %)⁴³³ či *hortativa* (38,5 %).⁴³⁴ 14. list, v němž se měšťané zavazují modlit se za královo zdraví, lze zařadit mezi afektivní listy vyjadřující vděčnost (7,7 %). Tři listy (23,1 %) dle mého názoru do uvedených typů nepatří, v jednom případě je možné uvažovat o omluvném rázu této části listu, a to v králově listě, v němž se král nemůže osobně dostavit a posílá místo sebe ozbrojence, vyzývá tedy příjemce listu, aby omluvili jeho nepřítomnost, protože jej omlouvá jeho vlastní tíseň.⁴³⁵ Prosba se ozývá ve 12. listu, v němž měšťané prosí krále, ať pošle někoho vznešeného, kdo by prošetřil ekonomickou situaci jejich města. Pouze informativního rázu je závěr v 6. listu, v němž měšťané prosí krále, aby jim dal písemně vědět své rozhodnutí, zda ráčí jejich spoluměšťanům trest odpustit či nikoliv. Co se tvoření týče, převažuje uvození vedlejší větou se spojkou *ut* (38,5 %),⁴³⁶ dále následuje vedlejší věta se spojkou *quod* (23,1 %)⁴³⁷ a sloveso *scio* (15,4 %).⁴³⁸ Další závěry jsou pak uvozeny vedlejšími větami se spojkami *si*, *quia* a *cum* (shodně 7,7 %).⁴³⁹ Dle pravidel je vytvořeno tedy pět závěrů.

Nejčastěji se zavedenými pravidly řídí listy druhé části, v níž všechny závěry obsahují řádný uvozovací výraz. Tato část je i ze všech částí sbírky nejpestřejší, najdeme v ní totiž pět variant uvození na šest závěrů. Nejméně (66,7 %) jsou dle pravidel vytvořeny závěry v první části, v níž se vyskytuje 13 různých variant uvození závěru, sedm z nich pak odpovídá pravidlům. Závěry jsou však převážně uvedeny spojkami *ne* a *ut*.

S oslovením adresáta se v této části listu setkáme ve čtvrtině případů,⁴⁴¹ zjevně to souvisí se skutečností, že je příjemce osloven již v jiných částech listu. Oslovení se nachází sedmkrát v první části, pětkrát ve třetí části sbírky, ve druhé části pak pouze dvakrát; na počet listů obsahujících *conclusio* se však oslovení objevuje nejvíce ve druhé a třetí části sbírky, nejméně jej ob-

⁴³¹2. část, list 3.

⁴³²3. část, list 9, 10.

⁴³³3. část, list 7, 11, 13, 15.

⁴³⁴3. část, list 1, 2, 3, 4, 5.

⁴³⁵3. část, list 8.

⁴³⁶3. část, list 2, 3, 5, 7, 14.

⁴³⁷3. část, list 4, 6, 13.

⁴³⁸3. část, list 1, 15.

⁴³⁹3. část, list 12, 1, 8.

⁴⁴⁰Započítávám zde i variantu *et si* (3. část, list 12).

⁴⁴¹Obsahuje jej pouze čtrnáct listů z celkového množství (26,4 %).

část sbírky	scio	quod	alias	si ⁴⁴⁰	ut	quia	cum	glisco	opto
I.	4	3	3	1	12	2	3	1	1
II.	2	1	2	0	0	0	0	0	0
III.	2	3	0	1	4	1	1	0	0

Tabulka 5.43: Výrazy uvozující závěr

sahují diktamina první části.⁴⁴² V první části (71,4 %) převažuje oslovení pomocí zájmen *vos*, ve druhé části jej najdeme jednou (50 %) a ve třetí části také jednou (20 %). Další oslovení jsou již ovlivněny buď na základě *meritum* příjemce či jeho vlastnosti, případně se jedná o oslovení na základě *pars pro toto*.⁴⁴³ Ve druhé části sbírky jsou adresáti osloveni dle svého *meritum*, a to v listě adresovaném arcibiskupovi,⁴⁴⁴ v němž je adresát osloven *vestra pietas*. V listech třetí části, v nichž se měšťané obracejí na krále, jej jednou oslovují *vestra celsitudo* či *vestra excellencia*.⁴⁴⁵ Za oslovení ovlivněné vlastností adresáta lze označit spojení *vestra indignacio* v listě určeném císaři⁴⁴⁶ či *vestra sanitas* v listě adresovaném králi.⁴⁴⁷

část sbírky	řádné	zájmeno	žádné
I.	2	5	28
II.	1	1	4
III.	4	1	8
celkem	8	7	29

Tabulka 5.44: Oslovení adresáta v *conclusio*

I když se v první a třetí části vyskytují listy s řádným oslovením, nelze tyto závěry zařadit mezi správné, neboť uvozovací výraz se neshoduje s pra-

⁴⁴²Ve třetí části na třináct listů se závěrem připadá pět oslovení (38,5 %), ve druhé části na šest listů dvě oslovení (33,3 %) a v první části na 34 listů pouze sedm oslovení (20,6 %).

⁴⁴³Tak lze označit oslovení *lumina oculorum vestrorum* (1. část, list 3) či *manus vestre* (1. část, list 26).

⁴⁴⁴2. část, list 7.

⁴⁴⁵Srv. *Summa dictaminis*, fol. 48r: „... *regiam/regalem maiestatem/dignitatem/excellentiam/celsitudinem*...“

⁴⁴⁶3. část, list 2.

⁴⁴⁷3. část, list 14.

vidly. K tomuto listu můžeme přidat dalších šest, v případě, že započítáme i listy, v nichž je adresát osloven v jiné části listu.⁴⁴⁸ Se správným závěrem se setkáme tudíž především ve druhé části sbírky, poté následuje první a třetí část.⁴⁴⁹

V listech výše postavených osob se nachází především *conclusio condicionalis* (30 %), dále *hortativa* (30 %) či *affectiva* (20%). Jednou je list uzavřen tzv. *conclusio preceptiva* (10 %), závěr 8. listu třetí části pak dle mého názoru žádnému z uvedených typů neodpovídá (10 %). Nejčastějším uvozovacím výrazem je v těchto diktaminech adverbium ve významu „jinak“ (30 %), dvakrát (20 %) je užitá vedlejší věta se spojkou *quod* a jednou participium přezentu aktiva od slovesa *scio* (10 %). Ve třech listech (30 %) jsou pak závěry uvozeny výrazem, jenž neodpovídá pravidlům uvedeným v Sumě.⁴⁵⁰ Oslovení nenajdeme ani v jednom listě. Ve většině listů níže postavených odesílatelů závěr chybí, setkáme se zde se dvěma typy závěru, a to *affectiva* (42,9 %) a *hortativa* (28,6 %), dva závěry pak dle mého mínění žádnému z uvedených typů neodpovídají (28,6 %). Mezi uvozovacími výrazy v těchto listech převládá spojka *ut* (57,1 %), jednou je pak užitá spojka *quod*, sloveso *scio* či podmínková věta (shodně 14,3 %). V listech níže postavených osob se oslovení vyskytuje nejčastěji, pouze jednou je vyjádřeno osobním zájmenem *vos*. Konečně *equales* ve svých listech většinou závěr vynechávají (71,4 %), nachází se pouze ve dvou listech, a to *affectiva* a *consultiva*. Oba závěry jsou pak uvedeny slovesem *scio*. Zde se nachází pouze v jednom listě oslovení pomocí zájmeně *vos*. Vidíme tedy, že *conclusio affectiva* se nachází v listech všech postavených.

Závěr pak postrádají nejvíce listy odesílatelů nižšího a stejného postavení, výše postavené osoby pak vždy svůj dopis ukončují nějakým závěrem. Co se uvození týče, nejvíce pravidlům vyhovují listy stejně postavených osob, následují listy výše postavených odesílatelů, v nichž na devět závěrů připadá šest uvození dle pravidel.⁴⁵¹ Oslovení však v listech výše postavených odesílatelů nenajdeme vůbec, jednou pak u *equales*, pravidlům v tomto případě

⁴⁴⁸1. část, list 1, 15, 25, 30, 31, 34; 2. část, list 2, 3, 6; 3. část, list 6.

⁴⁴⁹Ve druhé části tedy na šest závěrů připadají čtyři správné (66,7 %), v první na 33 pouze 6 (18,2 %) a ve třetí na třináct jeden (7,7 %).

⁴⁵⁰Jedná se jednou o spojku *ut* (3. část, list 5), dále o spojku *cum* (3. část, list 8) či *quia* (3. část, list 11).

⁴⁵¹U výše postavených osob jsou závěry vždy uvozeny dle pravidel, ve druhé části pak pouze dva listy ze sedmi obsahují *conclusio* se správným uvozovacím výrazem.

tedy vyhovují především listy níže postavených osob.⁴⁵² Pokud srovnáme listy se správným uvozením s listy s řádným oslovením, zjistíme, že pouze jedno diktamen zcela dodržuje pravidla pro tvorbu *conclusio*, a to list níže postaveného odesilatele.⁴⁵³ Po přiřazení dopisů, v nichž je adresát osloven v jiné části listu, lze do skupiny diktamin se správným závěrem zařadit ještě jeden list níže postaveného pisatele⁴⁵⁴ a tři listy výše postavených osob.⁴⁵⁵ Jak vidíme, nepatří mezi ně žádný list *equales*, řádná *conclusio* se tedy vyskytuje převážně v listech výše postavených osob.

odesilatel	aff.	cond.	hort.	prec.	cons.	jiný	žádný
superiores	2	3	2	1	0	1	1
inferiores	3	0	2	0	0	2	5
equales	1	0	0	0	1	0	5

Tabulka 5.45: *Conclusio* dle postavení odesilatele

5.5 Shrnutí

Ve vybraném úseku sbírky nenajdeme žádný list se všemi pěti částmi, listy obsahují nanejvýš čtyři části, a to především salutaci, naraci, petici a závěr. Tento formát převládá v celém výběru, najdeme jej ve čtyřiceti pěti listech. Další možností je složení ze salutace, exordia, narace a petice,⁴⁵⁶ nebo ze salutace, exordia, petice a závěru,⁴⁵⁷ poslední možností v této kategorii je kombinace exordia, narace, petice a závěru,⁴⁵⁸ všechny tyto tři varianty se ve formuláři nacházejí pouze jednou.

Patnáct listů zahrnuje pouze tři části, nejčastěji se jedná o salutaci, naraci a petici. V tomto schématu se závěr nachází pouze ve třech případech, a

⁴⁵²Jedná se o pět listů (list 2. část, list 7; 3. část, list 2, 7, 12, 14). Nepatří k nim 6. list ze třetí části, protože žádná část tohoto listu neobsahuje řádné oslovení, v *conclusio* se nachází pouze oslovení pomocí *zájmena*.

⁴⁵³2. část, list 7.

⁴⁵⁴3. část, list 6.

⁴⁵⁵2. část, list 2, 3, 6.

⁴⁵⁶2. část, 1. list.

⁴⁵⁷1. část, 32. list.

⁴⁵⁸3. část, 5. list.

části sbírky	$s+n+p+c$ ⁴⁵⁹	$s+e+n+p$	$s+e+p+c$	$e+n+p+c$
1.	29	0	1	0
2.	6	1	0	0
3.	7	0	0	1
celkově	45	1	1	1

Tabulka 5.46: Listy se čtyřmi částmi

to téměř výhradně ve třetí části sbírky, třikrát nahrazuje salutaci a jednou naraci či petici.⁴⁶⁰ Části jsou tedy kombinovány následujícím způsobem: buď salutace, narace a závěr nebo narace, petice a závěr.

části sbírky	$s+n+p$	$s+n+c$	$n+p+c$
1.	1	2	0
2.	6	0	0
3.	2	1	3
celkově	13	1	2

Tabulka 5.47: Listy se třemi částmi

Konečně poslední skupinu tvoří pět listů s dvěma částmi. V těchto listech chybí vždy závěr, čtyřikrát petice a pouze jednou narace. Listy jsou tedy tvořeny salutací a narací, salutací a peticí nebo narací a peticí.

části sbírky	$s+n$	$s+p$	$n+p$
1.	1	1	0
2.	2	0	0
3.	0	0	1
celkově	4	1	2

Tabulka 5.48: Listy se dvěma částmi

Nejméně je tedy zastoupen formát se dvěma částmi (7,7 %), nejhojněji pak listy se čtyřmi částmi (69,2 %). V téměř čtvrtině případů (23,1 %) na-

⁴⁶⁰Naraci nahrazuje 22. listu první části, petici v druhém listě třetí části, salutaci pak v osmém, jedenáctém a třináctém listě třetí části.

jdeme listy se třemi částmi. Pokud se počet částí listů podíváme z pohledu jednotlivých úseků sbírky, pak formát se čtyřmi částmi převládá v první části (85,7 %), další formy jsou zařazeny jen okrajově.⁴⁶¹ U ostatních úseků je již struktura stejná, i když i v nich převažuje formát se čtyřmi částmi, nedominuje tolik jako v první části; jedná se o 46,7 %, resp. 53,3 %. Dále následují listy se třemi částmi (40 %) a nejméně se i zde vyskytují listy se dvěma částmi (13,3 %, resp. 6,7 %). Co se týče počtu částí vzhledem k účastníkům dopisní situace, až na listy *equales*, v nichž převládají diktamina tvořena třemi částmi listu (57,1 %), i zde platí stejné rozvržení jako v ostatních případech.⁴⁶² Co se týče jednotlivých částí listu, nejméně se vyskytuje exordium, v každé části sbírky je užit pouze jednou, a sice místo salutace, narace a závěru. Dále chybí nejčastěji závěr, a to třináctkrát, salutace pětkrát, petice a narace pouze čtyřikrát. V žádném listě nechybí narace a petice současně, což odpovídá nejen teorii zmíněné v *Summa dictaminis*, podle které jsou tyto části pro list zásadní,⁴⁶³ ale také funkcím dopisu, pisatel listu chce totiž jeho prostřednictvím buď adresáta o něčem informovat, nebo jej k něčemu pohnout.

části sbírky	salutacio	exordium	narracio	peticio	conclusio
1.	0	34	3	2	2
2.	0	14	1	1	8
3.	5	14	0	1	3
celkově	5	62	4	4	13

Tabulka 5.49: Počet chybějících částí listu

Jak jsme se již zmínili, v některých listech chybí zcela salutace, nejzásadnější část listu. Jedná se o pět listů ze třetí části sbírky,⁴⁶⁴ v nichž odesilatelem je téměř vždy král. Ve dvou listech král požaduje od měšťanů pomoc, ať už

⁴⁶¹Formát se třemi částmi se vyskytuje v 8,6 % a formát se dvěma částmi pouze v 5,7 %.

⁴⁶²U výše postavených je nejčastěji zastoupen formát se čtyřmi částmi (54,5 %), listy se třemi, resp. se dvěma částmi se vyskytují v 36,4 %, resp. v 9,1 % případů. U níže postavených zabírají listy se čtyřmi částmi 58,3 %, se třemi částmi 33,3 % a se dvěma pouze v 8,3 %. U *equales* zabírají listy se čtyřmi částmi 28,6 %, se dvěma 14,3 %.

⁴⁶³Srv. *Summa dictaminis*, fol. 27v: „*Ubi notandum, quod de numero predictarum partium dictaminis vel epistule quedam sunt principales, essenciales, ut narracio vel peticio.*“; fol. 28r: „*ad minus de hiis quinque partibus due sunt ponende, scilicet salutacio cum narratione, salutacio cum petitione.*“

⁴⁶⁴3. část, list 4, 5, 8, 11, 13.

finanční (list 13) nebo materiální (list 11), v pátém listě přikazuje konšelům, aby potrestali ničemníky a v osmém dopise oznamuje, že se nemůže osobně dostavit, posílá však místo sebe ozbrojené muže. Konečně ve 4. listě *comissio imperialis* nabádá své podřízené, aby potrestali mladíka, jenž byl dívkou nařčen ze znásilnění.

Skutečnost, že tyto listy postrádají salutaci, na první pohled odporuje pravidlům o této části listu, tedy že je nepostradatelná a její nepřítomnost lze považovat za vyjádření nezdvornosti.⁴⁶⁵ Dle *Summa dictaminis* tvoří výjimku pouze listy určené nepříteli či heretikovi nebo výhružné dopisy, v nichž salutace může chybět.⁴⁶⁶ Ale to není tento případ, zde se jedná o listy, které píše král svým poddaným, měly by tedy obsahovat salutaci. S vysvětlením tohoto rozporu nám pomůže opět *Summa dictaminis*, kde na jiném místě můžeme nalézt informaci, že salutaci mohou postrádat nejen výhružné listy, ale i tzv. *littere generales*, jako je privilegium či donace, a to kvůli stručnosti.⁴⁶⁷

Dále překvapuje, že z celkového počtu listů pouze dva zcela odpovídá pravidlům o tvoření listů.⁴⁶⁸ Ostatní již pravidlům o jeho tvorbě nevyhovují. I když dalších 10 listů,⁴⁶⁹ lze na základě salutace, petice i *conclusio* mezi řádné listy zařadit, brání v tom narace, která je v těchto případech vždy tvořena vedlejší větou. Mezi správné bych je tedy mohla počítat jen za předpokladu, že v těchto naracích chybí narační formule, po jejímž doplnění by tato diktamina patřila mezi řádné listy. Nejméně by jich bylo ve třetí části, nejvíce pak v části druhé, kde by na 15 listů připadlo pět správných (33,3 %). Nauce o tvorbě listu pak odporuje především narace a závěr, a to hlavně v první a v třetí části. Hodně prohrěšků najdeme také v salutaci, konkrétně v druhé a ve třetí části, a v petici v první části sbírky.

⁴⁶⁵Srv. HARTMANN, 2013 : 11, SCHALLER, 1981: 261.

⁴⁶⁶Srov. *Summa dictaminis*, fol. 28r: „*potest tamen in litteris minatoriis salutacio deesse, et non in aliis missilibus paginulis litterarum*“

⁴⁶⁷Srov. tamtéž, fol. 28r: „*Nam salutacio potest deesse litteris generalibus, ut donacioni, privilegio vel minatoriis, eciam causa brevitatis*.“

⁴⁶⁸1. část, list 15; 2. část, list 2.

⁴⁶⁹1. část, list 5, 6, 13, 25; 2. část, list 3, 5, 10, 14; 3. část, list 1, 6.

5.6 Cursus

Cursus neboli rytmické zakončení bylo ve středověku jednou z rétorických ozdob používanou v próze. Středověcí autoři užívali čtyři hlavní formy této ozdoby, které dle dnešní terminologie nesou názvy *planus*, *tardus*, *velox* a *trispondaicus*, přičemž *cursus velox* byl nejoblíbenější.⁴⁷⁰ Já se při určování jednotlivých kurzů odvolávám především na knihu *Listy na Husovu obranu z let 1410 -1412* autorem Boženy Kopičkové a Anežky Vidmanové,⁴⁷¹ které jednotlivé kursy popisují dle Tore Jansona s přihlédnutím k práci Gudrun Lindholmové.⁴⁷²

V přehledu však nadto uvádím dva závěry, které Lindholm ve své práci neuvádí. Jedná se varianty *placidity picta* a *predirectis vestra*, tedy o závěry v nichž předposlední slovo má 5, resp. 4 slabiky. Rozhodla jsem se je zařadit mezi *cursus*, protože dodržují pravidla o počtu slabik a o podobě posledních slabik závěru, která jsou pro určení jednotlivých kurzů klíčová.⁴⁷³ Při popisu tohoto kursu se držím schématu, jenž ve své knize užil Tore Janson, u předposledního slova však uvádím počet slabik a hlavní i vedlejší přízvuk.

Cursus planus⁴⁷⁴

p 3p	<i>córde currámus</i>
1 1 3p	<i>pró me rogárem</i>
p 1 2	<i>vóbis et grégi</i>
pp 2	<i>sáanguinem méssis</i>
2 1 2	<i>cápaax est Ióvis</i>
1 4p	<i>hínc exspectáte</i>
5p	<i>disprobavérunt</i>

Cursus tardus

⁴⁷⁰Základní informace ke kurzu srv. QUADLBAUER, 2002, LAUSBERG, 1990 a STOTZ, 1998. Podrobněji se jím zabývali Tore Janson (JANSON, 1975) a Gudrun Lindholm (LINDHOLM, 1963).

⁴⁷¹KOPIČKOVÁ; VIDMANOVÁ, 1999.

⁴⁷²KOPIČKOVÁ; VIDMANOVÁ, 1999: 117.

⁴⁷³Tamtéž.

⁴⁷⁴Přehled kurzů přebírám z knihy Boženy Kopičkové a Anežky Vidmanové, KOPIČKOVÁ; VIDMANOVÁ, 1999: 118–119.

p 4pp	<i>ménte cognóvimus</i>
p 3p 1	<i>víros redúcte sunt</i>
p 1 3pp	<i>ópus quod quérimus, credénda sunt omnia</i>
pp 3pp	<i>ecclésie rápuit</i>
6pp	<i>gloriosíssimi</i>
1 5pp	<i>et detestábile</i>
1 2 2 1	<i>de villa quadam in</i>

Cursus velox

pp 4p	<i>iúgiter senciamus</i>
2 1 4p	<i>ápud vos moratúrum</i>
pp 1 3p	<i>éciam qui excúsent</i>
pp 2 2	<i>ecclésie atque síbi, dábitur régnum Déi</i>
p 3p 2	<i>audívi auditum véstrum</i>
p 1 2 2	<i>mestúsque sub iúgum íbam</i>
pp 1 1 2	<i>sápias pér te múltum</i>
2 1 2 2	<i>fácte sunt tibi núrus</i>
pp 1 3p	<i>sériem rém explánat</i>
p 5p	<i>súi benignitáte</i>
p 1 4p	<i>thesáuris cum infinítis</i>
p 3p 1 1	<i>omníno eídem quód de</i>
5pp/p 2	<i>plàciditátis pícta</i>

Cursus trispondaicus

p 4p	<i>dóna senciamus, precépta imitári</i>
1 1 4p	<i>á me superétur</i>
p 1 3p	<i>Románis ab antíquo, vidétur rés exémplo</i>
pp 1 2	<i>divíciis est párcus</i>
2 2 2	<i>éis níhil scríbo</i>
6p	<i>composicióni</i>
1 5 p	<i>ad occisiónem, si réx obtinuísset</i>
pp 3p	<i>potestária expúlsus</i>
4p 1 1	<i>èxpensárum ín me</i>

1 3p 2	<i>nám sinístris méi</i>
2 1 1 2	<i>proporcionátum á me stráta</i>
2 1 3p	<i>fráter in erúmna</i>
4p/p 2	<i>prèdiréctis véstra</i>

Protože je však nsnadné určit, kde ve středověku začíná jednotlivý *colon*, rozhodla jsem se řídit metodou, kterou ve své knize použily Božena Kopiczková a Anežka Vidmanová.⁴⁷⁵ Budu tedy zkoumat ty závěry, které jsou v rukopisu graficky označeny, a to buď kapitálkou nebo interpunkčním znaménkem.⁴⁷⁶ Za označení rytmického závěru považuji i prodloužený dřík u písmen a, u, i. Dřík u těchto písmen většinou končí na základní lince, v některých případech je však ukončen různě dlouhým vlasovým tahem. Pokud se tak děje, pokládám tento tah již za virguli.⁴⁷⁷ Podobně postupuji i v případě písmene v, pokud je nasazovací tah příliš protáhlý.

Dále do uvedeného přehledu kursů zařazuji i konce jednotlivých částí, i když nejsou nějakým způsobem vyznačeny, ať už virgulí nebo velkým počátečním písmenem, neboť dle Sumy konec jednotlivých částí listu patří také mezi klauzule.⁴⁷⁸ Vynechávám pouze ty závěry *conclusio*, které jsou ukončeny zkratkou *etc.*, nelze totiž vyloučit, zda v těchto případech měla *conclusio* další pokračování.

Od metody uplatňované Anežkou Vidmanovou a Boženou Kopiczkovou se odlišuji v pojetí majuskul. Vyčleňují totiž majuskule, které jsou užity jako znak úcty.⁴⁷⁹ Protože však v rukopisu není tato zásada dodržována důsledně, zahrnuji do přehledu i tyto závěry.⁴⁸⁰

⁴⁷⁵KOPIČKOVÁ; VIDMANOVÁ, 1999 : 117–118, resp. 142.

⁴⁷⁶V rukopisu IX E 4 se jedná především o virguli, případně tečku.

⁴⁷⁷K tomuto přesvědčení jsem dospěla po zjištění, že u samohlásek a, u, i přichází toto ukončení v úvahu ve 157 případech, z nichž pouze po 36 nenásleduje *kursus*, tj. 22,9 %. Do této statistiky jsem nezahrnula písmeno e, protože je těžké rozhodnout, kde končí tah písmene a kde začíná virgule.

⁴⁷⁸Srv. *Summa dictaminis*, fol. 56r: „...*clausula et est finis cuiuslibet partis principalis dictaminis*,” (KOPIČKOVÁ; VIDMANOVÁ, 1999: 104).

⁴⁷⁹KOPIČKOVÁ; VIDMANOVÁ, 1999: 120.

⁴⁸⁰Např. slovo *imperator* je někdy napsáno minuskulí (srv. *Formularius epistolarum*, fol. 134v), někdy majuskulí (srv. tamtéž, fol. 135v).

5.6.1 *Cursus* v první části sbírky

1.			
	<i>obediencia filiali</i>	pp 4p	velox
	<i>firmitate precognitis</i> ⁴⁸¹	p 4pp	tardus
	<i>disposuit inherere</i>	pp 4p	velox
	<i>hucusque solebant</i>	p 3p	planus
	<i>pecuniarum aliquali</i>	p 4p	trispondaicus
	<i>presentem destinanda</i>	p 4p	trispondaicus
	<i>humilime rogitandum</i>	pp 4p	velox
	<i>solercium sociorum</i>	pp 4p	velox
	<i>expensarum in me</i>	4p 1 1	trispondaicus
	<i>vos non perturbent</i>	1 1 3p	planus
	<i>utique recompendet</i>	pp 4p	velox
2.			
	<i>desiderio prelibatis</i>	pp 4p	velox
	<i>nequivi ulteriori</i>	p 5p	velox
	<i>exigencia depostentem</i>	pp 4p	velox
	<i>penuria mitigandam</i>	pp 4p	velox
	<i>materia flagittare</i>	pp 4p	velox
	<i>summopere moliendo</i>	pp 4p	velox
	<i>astrui et probari</i>	pp 1 3p	velox
3.			
	<i>obsequiosa</i>	5p	planus
	<i>cordicitus preinclusis</i>	pp 4p	velox
	<i>tempore pro presenti</i>	pp 1 3p	velox
	<i>tam valitudine</i>	1 5pp	tardus
	<i>omnigene mutilavit</i>	pp 4p	velox
	<i>deprecor et exoro</i>	p 1 3p	trispondaicus
	<i>presentem transmitendis</i>	p 4p	trispondaicus
	<i>ac sanitatis</i>	1 4p	planus
	<i>protelacione semota</i>	p 3p	planus
	<i>extinctam contingant</i>	p 3p	planus

⁴⁸¹Podtržení závěru značí konec jednotlivých částí listu.

4.	<u>salute precognita</u>	p 4p	trispondaicus
	<u>fastiditum fecistis</u>	p 3p	planus
	<u>evanescere commovit</u>	pp 3p	trispondaicus
	<u>reformatione vobis</u>	p/p 2	trispondaicus
	<u>volui transmittendum</u>	pp 4p	velox
	<u>deprecor indefesse</u>	p 4p	trispondaicus
	<u>facta consweta</u>	p 3p	planus
	<u>consweta nepharia</u>	p 4pp	tardus
	<u>ulterius postponatis</u>	pp 4p	velox
	<u>fieri cupientes</u>	p 4p	trispondaicus
5.	<u>puritate prenarratis</u>	p 4p	trispondaicus
	<u>familias de fluxu</u>	p 1 2	planus
	<u>acriter pessundavit</u>	pp 4p	velox
	<u>fore contestatur</u>	p 4p	trispondaicus
	<u>flagitto ac attente</u>	pp 1 3p	velox
	<u>revolucionem</u>	6p	trispondaicus
	<u>omnimode personalem</u>	pp 4p	velox
	<u>lumine oculorum</u>	pp 4p	velox
	<u>oculorum vestram</u>	p/p 2p	trispondaicus
	<u>cernere non extinctam</u>	pp 1 3p	velox
6.	<u>assidue preoptatis</u>	pp 4p	velox
	<u>sanitatis conculcatum</u>	p 4p	trispondaicus
	<u>mei personali</u>	p 4p	trispondaicus
	<u>personali presencia</u>	p 4pp	tardus
	<u>vobis puritanda</u>	p 4p	trispondaicus
	<u>puritanda exoratus</u>	p 4p	trispondaicus
	<u>volui respondere</u>	pp 4p	velox
	<u>tempore perventurum</u>	pp 4p	velox
	<u>esse dinoscitur</u>	p 3p	planus
	<u>presenciali</u>	5p	planus
	<u>presenciali affluxu</u>	p 3p	planus

7.	<u>inviolabili preconcepta</u>	pp 4p	velox
	<i>quoniam fama</i>	pp 2	planus
	<i>fama utinam</i>	2 3pp	
	<i>utinam dissona</i>	pp 3pp	tardus
	<i>percepi referente</i>	p 4p	trispodaicus
	<i>paternis esitantem</i>	p 4p	trispodaicus
	<i>inhonestare honestatem</i>	p 4p	trispodaicus
	<i>truffis lenarum</i>	2 3p	planus
	<i>lenarum raptorum</i>	p 3p	planus
	<u>reveripetarum insudando</u>	p 4p	trispodaicus
	<i>presentibus te deprecor</i>	pp 1 3p	velox
	<i>deprecor et exoro</i>	p 1 3p	trispodaicus
	<i>exoro ad archana</i>	p 1 3p	trispodaicus
	<i>consciencie recursurum</i>	pp 4p	velox
	<i>recursurum oblectamina</i>	p 5pp	
	<u>actibus inherendo</u>	pp 4p	velox
	<i>inherendo ut depulsa</i>	p 1 3p	trispodaicus
	<i>detestabilis infamie</i>	pp 4pp	
	<i>vilitate in primeri</i>	p 1 3p	trispodaicus
	<i>honestatis corustancia</i>	p 4pp	tardus
	<u>propaginis elucescas</u>	pp 4p	velox
8.	<u>sanius prelegatis</u>	pp 4p	velox
	<i>nam sinisteris mei</i>	1 3p 2	trispodaicus
	<i>ac sarcinari</i>	1 4p	planus
	<u>frivole intimavit</u>	pp 4p	velox
	<i>non assensuram</i>	1 4p	planus
	<u>michimet concedentes</u>	pp 4p	velox
	<i>concedentes cum verba</i>	p 1 2	planus
	<i>concedentes cum verba ficta</i>	p 1 2 2	velox
	<i>placiditatis picta</i>	pp/p 2	velox
	<i>non delivare</i>	1 4p	planus
	<i>aspergire madefacta</i>	p 4p	velox
	<i>infalsitatis orbita</i>	p 3pp	
	<u>orbita transitando</u>	pp 4p	velox

9.	<i>constancia innata</i>	pp 3p	trispondaicus
	<i>cum complacencia</i>	1 5pp	tardus
	<u><i>firmiter propagatis</i></u>	pp 4p	velox
	<i>calligine obumbrante</i>	pp 4p	velox
	<i>cogor materiam</i>	2 4pp	tardus
	<i>proponere querulosam</i>	p 4p	velox
	<i>totaliter autumabam</i>	pp 4p	velox
	<i>frater in erumna</i>	2 1 3p	trispondaicus
	<i>erumna vacillanti</i>	p 4p	trispondaicus
	<i>subvenisse aliquali</i>	p 4p	trispondaicus
	<i>oculo pietatis</i>	pp 4p	velox
	<i>illicitos lima</i>	pp 2	planus
	<u><i>rectitudinis oberrantis</i></u>	pp 4p	velox
	<i>intime ac attente</i>	pp 1 3p	velox
	<i>reprehensionis</i>	6p	trispondaicus
	<u><i>ubere castigetis</i></u>	pp 4p	velox
	<i>mentis recedente</i>	p 4p	trispondaicus
	<u><i>pariter et consuetus</i></u>	pp 1 3p	velox
10.	<u><i>promptitudine preinclusis</i></u>	pp 4p	velox
	<i>plenitudine caritatis</i>	pp 4p	velox
	<i>servitutis promptitudine</i>	p 5pp	
	<i>eodem molior</i>	p 3pp	
	<i>presentibus propalare</i>	pp 4p	velox
	<i>imitari putabam</i>	p 3p	planus
	<i>insudare conspexi</i>	p 3p	planus
	<i>penitus expendisse</i>	pp 4p	velox
	<i>scincilla in flammam</i>	p 1 2	planus
	<u><i>excrescere consumptivam</i></u>	pp 4p	velox
	<u><i>mansionem retrahatis</i></u>	p 4p	trispondaicus
	<u><i>intencius non ardescat</i></u>	pp 1 3p	velox
11.	<i>progenita</i>	4pp	
	<u><i>cominus preindicta</i></u>	pp 4p	velox
	<u><i>fidelitatis</i></u>	5p	planus

<i>taliter volitasse</i>	pp 4p	velox
<i>luce gerenda</i>	2 3p	planus
<i>gerenda fuerat</i>	p 3p	planus
<i>facinus detestandum</i>	pp 4p	velox
<i>expertem miror</i>	p 2p	
<i>misericorditer porrexisse</i>	pp 4p	velox
<i>valeat reperiri</i>	pp 4p	velox
<i>petra vendicasse</i>	p 4p	trispondaicus
<i>staturam es adeptus</i>	p 1 3p	trispondaicus
<i><u>silicis es exortus</u></i>	pp 1 3p	velox
<i><u>viribus caritatem</u></i>	pp 4p	velox
<i><u>ultimatus adipisci</u></i>	p 4p	trispondaicus

12.

<i><u>conamine preintinctis</u></i>	pp 4p	velox
<i>preinteriectis quia illa</i>	p 2 2	trispondaicus
<i>famen sunt relata</i>	2 1 3p	trispondaicus
<i>celula prodierunt</i>	pp 4p	velox
<i>acriter irritarent</i>	pp 4p	velox
<i>simul ac malignanter</i>	2 1 4p	velox
<i><u>viderit gratulando</u></i>	pp 4p	velox
<i>fieri exoratum</i>	p 4p	trispondaicus
<i>non mancipetis</i>	1 4p	planus
<i><u>integre senciatas</u></i>	p 4p	trispondaicus
<i>pedum convertam</i>	p 3p	planus
<i>concedente labia</i>	p 3p	planus
<i>me deferencia</i>	1 5pp	tardus
<i><u>videbuntur formare</u></i>	p 3p	planus

13.

<i><u>habundancia preoptatis</u></i>	pp 4p	velox
<i>affluencia illustrata</i>	pp 4p	velox
<i>vehementissime sanciauit</i>	pp 4p	velox
<i>valeo deliniri</i>	pp 4p	velox
<i>mundo suferris</i>	p 3p	planus
<i>punicionibus igniferis</i>	pp 4p	velox
<i><u>solamine confoveri</u></i>	pp 4p	velox
<i>rogo ob causam</i>	2 1 2	planus

<i>scolares vel sodales</i>	p 1 3p	trispodaicus
<i>scrutinio inquiratis</i>	pp 4p	velox
<i>amoris flagrantia</i>	p 4pp	tardus
<u><i>aliquatenus removeri</i></u>	p 4p	trispodaicus
<u><i>dulcedinem exspirare</i></u>	pp 4p	velox
14.		
<u><i>exoptamine precontactis</i></u>	pp 4p	velox
<i>crudeliter saucitatem</i>	pp 4p	velox
<i>ingredi exoptare</i>	pp 4p	velox
<i>sum convulsus</i>	p 3p	planus
<i>ratione orbatu</i>	p 3p	planus
<i>solacio compositi</i>	pp 4p	velox
<i>exsecrabilis occupatam</i>	pp 4p	velox
<i>egregie instructos</i>	p 3p	planus
<i>multotenus pessundavit</i>	p 4p	trispodaicus
<i>naturabiliter est inserta</i>	pp 1 3p	velox
<u><i>virtutibus inherere</i></u>	pp 4p	velox
<i>duxi propalandum</i>	p 4p	trispodaicus
<u><i>arcanum cupiatis</i></u>	p 4p	trispodaicus
<u><i>potissimum est repertum</i></u>	pp 1 3p	velox
15.		
<u><i>servimini predirectis</i></u>	pp 4p	velox
<i>predirectis vestra</i>	p/p 2	trispodaicus
<i>tenoris relatum</i>	p 3p	planus
<i>fuit captivatus</i>	p 4p	trispodaicus
<i>captivitatis demum</i>	p/p 2	trispodaicus
<i>magna redemptus</i>	2 3p	planus
<i>infirmus iacendo</i>	p 3p	planus
<i>Cristo placuit</i>	p 3p	planus
<u><i>placuit est sublatus</i></u>	pp 1 3p	velox
<i>mora semota</i>	2 3p	planus
<u><i>feminea dispensante</i></u>	pp 4p	velox
16.		
<u><i>ampliamine preinfluxis</i></u>	pp 4p	velox
<i>preinfluxis de decessu</i>	p 1 3p	velox
<i>mesticia vallida</i>	pp 3pp	tardus

<i>divina gracia</i>	p 3pp	
<i>gracia indulgente</i>	pp 4p	velox
<u><i>adivit celestem</i></u>	p 3p	planus
<i>creatori referendo</i>	p 4p	trispondaicus
<u><i>superstites dispensetis</i></u>	pp 4p	velox
<i>absenciam defensoris</i>	pp 4p	velox
<i>ocius maturabo</i>	pp 4p	velox
<u><i>apicem atingente</i></u>	pp 4p	velox

17.

<i>omnigena</i>	4p	
<u><i>continue prevolutis</i></u>	pp 4p	velox
<i>instillatus culpa</i>	p/p 2	trispondaicus
<i>instillatus culpa mei</i>	p 2 2	trispondaicus
<i>culpa mei nulla</i>	2 2 2	trispondaicus
<i>totaliter privaverunt</i>	pp 4p	velox
<i>nimum impeditur</i>	pp 4p	velox
<i>suscipit a radice</i>	pp 1 3p	velox
<i>radice cum patris mei</i>	1 2 2	tardus
<u><i>Ermofordiam transtulissem</i></u>	pp 4p	velox
<i>paupertatis cellula</i>	p 3pp	
<i>porrigo quantas possum</i>	pp 2 2	velox
<i>quod michi pristinam</i>	1 2 3pp	
<i>graciam paternam</i>	3pp 3p	
<u><i>alere incepistis</i></u>	pp 4p	velox
<i>amicabiliter</i>	6pp	tardus
<u><i>littore preoptato</i></u>	pp 4p	velox

18.

<i>complacencia tam debita</i>	pp 1 3pp	
<i>debita ac parata</i>	pp 1 3p	velox
<u><i>parata prepinctis</i></u>	p 3p	planus
<i>vitam temporalem</i>	p 4p	trispondaicus
<u><i>conferent sempiternam</i></u>	p 4p	trispondaicus
<u><i>posse pro nostro</i></u>	2 1 2	planus
<i>deprecantes quantus studia</i>	p 2 3pp	
<i>inteligere audita</i>	pp 3p	
<u><i>simul ac comendare</i></u>	2 1 4p	velox

	<i>temperacie resecano</i>	pp 4p	velox
	<u><i>precipue faciendi</i></u>	pp 4p	velox
19.	<i>diligenti mox precitatis</i>	p 1 4p	velox
	<i>serenitate successus</i>	p 3p	planus
	<i>leticie serenari</i>	pp 4p	velox
	<i>meum declarare</i>	p 4p	trispodaicus
	<i>viribus inherere</i>	pp 4p	velox
	<i>sospitate corporea</i>	p 4pp	tardus
	<i>arridere sereno</i>	p 3p	planus
	<i>domini mei</i>	pp 2	planus
	<i>promocione constitutus</i>	p 4p	trispodaicus
	<i>cui famulor</i>	p 3p	planus
	<i>altitudinem ascensurus</i>	pp 4p	velox
	<i>attingere voluerunt</i>	pp 4p	velox
	<i>erit leticia</i>	2 4pp	tardus
	<i>pariter universi</i>	pp 4p	velox
	<i>michi asistatis</i>	p 4p	trispodaicus
	<i>effundere graciaram</i>	pp 4p	velox
	<u><i>uberas acciones</i></u>	pp 4p	velox
20.	<i>fidei preinsertis</i>	pp 4p	velox
	<i>voragine prepeditus</i>	pp 4p	velox
	<u><i>attingere digne possum</i></u>	pp 2 2	velox
	<i>ergo societati</i>	2 5p	velox
	<i>intentas et immensas</i>	p 1 3p	trispodaicus
	<u><i>principio derogetur</i></u>	pp 4p	velox
	<i>non concludatur</i>	1 4p	planus
	<u><i>intervallo curabo</i></u>	p 3p	planus
21.	<i>mutua</i>	3pp	
	<u><i>salutatione premissis</i></u>	p 3p	planus
	<i>premissis meam</i>	p 2	
	<i>inclinando summam</i>	p/p 2	trispodaicus
	<i>per vox exoptata</i>	1 1 4p	trispodaicus
	<u><i>dirigere non neglexi</i></u>	pp 1 3p	velox

<i>rogitando terminum</i>	p 3pp	
<i>inviolabiliter observandum</i>	pp 4p	velox
<u><i>vobis mutuandarum</i></u>	2 5p	velox (Lindholm)
<i>mutuandarum si fructum</i>	p 1 2	planus
<u><i>cognoscere affectatis</i></u>	pp 4p	velox
22.		
<i>inviolabili</i>	6pp	tardus
<u><i>societatis prelatis</i></u>	p 3p	planus
<i>locupletari</i>	5p	planus
<i>divina clemencia</i>	p 4pp	tardus
<i>michimet annuente</i>	pp 4p	velox
<i>humiliter supplicandum</i>	pp 4p	velox
<u><i>personaliter vos tranferre</i></u>	pp 1 3p	velox
<i>tranferre ne distancia</i>	p 1 4pp	
<i>diutine in amore</i>	pp 1 3p	velox
<i>proxima quarta</i>	pp 2	planus
<i>proxima quarta feria</i>	pp 1 3p	velox
<u><i>Hermofordiam translaturum</i></u>	pp 4p	velox
23.		
<u><i>ubilibet preconstructis</i></u>	pp 4p	velox
<i>dirigere Hermofordiam</i>	pp 5pp	
<i>Hermofordiam vobiscum</i>	pp 3p	
<u><i>vobis destino</i></u>	p 3p	planus
<i>utiles comparari</i>	pp 4p	velox
<i>cura sollicita</i>	2 4pp	tardus
<u><i>sollicita mediante</i></u>	pp 4p	velox
<u><i>firmius obligatum</i></u>	pp 4p	velox
24.		
<u><i>preinteriectis</i></u>	6p	trispondaicus
<i>factam imponsam</i>	p 3p	planus
<i>comodo convenient</i>	pp 4pp	
<i>effectu mancipare</i>	p 4p	trispondaicus
<i>viridice instilavit</i>	pp 4p	velox
<i>obnix conari</i>	p 3p	planus
<u><i>decrevi transmittendum</i></u>	p 4p	trispondaicus

<i>porrigendo pro eodem</i>	p 1 3p	trispodaicus
<i>rectorem scholarum</i>	p 3p	planus
<u><i>suscipiendo</i></u>	5p	planus
<i>negligenciam</i>	5pp	
<i>antiquo sit invulsa</i>	p 1 3p	trispodaicus
<u><i>salubrius restaurari</i></u>	pp 4p	velox
25.		
<i>favoris cum sedula</i>	p 1 3pp	tardus
<u><i>aspergine preinmixtis</i></u>	pp 4p	velox
<i>aspergine preinmixtis cum</i>	pp 4p 1	
<i>informacionis amantes</i>	p 3p	planus
<i>villipendentes</i>	5p	planus
<u><i>custodie percunctantem</i></u>	pp 4p	velox
<i>prece supplicamus</i>	2 4p	trispodaicus
<i>supplicamus uniformi</i>	p 3p	planus
<i>uniformi quatenus</i>	p 3p	planus
<i>manum plebani et</i>	2 3p 1	tardus
<u><i>eidem collatum</i></u> ⁴⁸²	p 3p	planus
<i>scientes collatum</i>	p 3p	planus
<u><i>animo relegandam</i></u>	pp 4p	velox
26.		
<u><i>predestinatis</i></u>	5p	planus
<i>semoti personali</i>	p 4p	trispodaicus
<i>veridico ex relatu</i>	pp 1 3p	velox
<u><i>industriosos</i></u>	5p	planus
<i>instancia supplicantes</i>	pp 4p	velox
<i>scrupulositate preter mota</i>	p 2 2	trispodaicus
<u><i>favorabiliter destinetis</i></u>	pp 4p	velox
<u><i>erimus promciores</i></u>	pp 4p	velox
27.		
<i>obsequio indefesso</i>	pp 4p	velox

⁴⁸²Zde si dovolím upravit znění rukopisu, kde je narace ukončena slovy *civium eidem*. Toto spojení však žádný *cursus* netvoří. Za slovem *scientes* je však umístěn výraz *collatum*, který patří do předešlé části listu a se zájmenem *eidem* vytváří *cursus planus*. Pro potřeby kurzu tedy tento úsek upravuji následovně: „*regimen per manum plebani et civium eidem collatum scientes*.“

<u>sincera prescriptis</u>	p 3p	planus
<u>curruscantem transmisi</u>	p 3p	planus
<u>vobis transmisisse</u>	p 4p	trispondaicus
<u>michimet computare</u>	pp 4p	velox
28.		
<u>famulatus premissis</u>	p 3p	planus
<u>famulatus premissis fama</u>	p 3p 2	velox
<u>veritatis in orbita</u>	p 1 3pp	tardus
<u>enodate percepi</u>	p 3p	planus
<u>custodia scolarium</u>	pp 4pp	
<u>scolarium pastorali</u>	pp 4p	velox
<u>prealiis famulari</u>	pp 4p	velox
<u>deprecor studioso</u>	p 4p	trispondaicus
<u>favorabilem capiatis</u>	pp p	velox
<u>pariter cum benigna</u>	pp 1 3p	velox
29.		
<u>famulacio debita</u>	pp 3pp	tardus
<u>cum reverencia</u>	1 5pp	tardus
<u>preintercatis</u>	5p	planus
<u>precum constancia</u>	2 4pp	tardus
<u>continuante pro scola</u>	p 1 2	planus
<u>continuante pro scola nostra</u>	p 1 2 2	velox
<u>vobis conferenda</u>	2 4p	trispondaicus
<u>conferenda vultu</u>	p/p 2	trispondaicus
<u>salubrius reformetis</u>	pp 4p	velox
<u>persona ydonea</u>	p 4pp	velox
<u>superveniente</u>	6p	trispondaicus
<u>litterata carta</u>	p/p 2	trispondaicus
<u>nostra continta</u>	2 3p	planus
<u>ad nos maturetis</u>	1 1 4p	trispondaicus
<u>scole cum omni questu</u>	2 1 2 2	velox
<u>diligenti et conformi</u>	p 1 3p	trispondaicus
30.		
<u>voluntate indefessa</u>	p 4p	trispondaicus
<u>attencione omniformi</u>	p 4p	trispondaicus
<u>omniformi prefatis</u>	p 3p	planus

<i>quorundam veridica</i>	p 4pp	tardus
<i>veridica referente</i>	pp 4p	velox
<i>regimini scholarum</i>	pp 3p	
<i>nostrarum fieri</i>	p 3pp	
<i>molimur flagitare</i>	pp 4p	tardus
<i>quatenus nostre scola</i>	p 2 2	trispondaicus
<i>anno in prescripto</i>	p 1 3p	trispondaicus
<i>litteratenus declarandum</i>	p 4p	trispondaicus
31.		
<i>cum affectuosa</i>	1 5p	trispondaicus
<i>claredine precontextis</i>	pp 4p	velox
<i>gubernandum invitavit</i>	p 4p	trispondaicus
<i>regiminis cuntulerunt</i>	pp 4p	velox
<i>valebo proficisci</i>	p 4p	trispondaicus
<i>rogitando prece multa</i>	p 2 2	trispondaicus
<i>non apponatur</i>	1 4p	planus
<i>apponatur quod erga</i>	p 1 2	planus
<i>erga variis</i>	2 3pp	
<i>cupio promereri</i>	pp 4p	velox
32.		
<i>cum obsequela</i>	1 4p	planus
<i>obsequela consona</i>	p 3p	planus
<i>prelimitatis</i>	5p	planus
<i>proposite hac sub forma</i>	pp 1 1 2	velox
<i>ex necessitate</i>	1 5p	trispondaicus
<i>multas ac immensas</i>	2 1 3p	trispondaicus
<i>questionem ad prescriptam</i>	p 1 3p	trispondaicus
<i>circumferenciis proligatis</i>	pp 4p	velox
<i>confusione illata</i>	p 3p	planus
<i>omnimode gratulari</i>	p 4p	trispondaicus
33.		
<i>cum complacencie</i>	1 5pp	tardus
<i>preordinatis</i>	5p	planus
<i>non mancipare</i>	1 4p	planus
<i>vosmet maturabo</i>	p 4p	trispondaicus
<i>dificultatatis tethra</i>	p/p 2	trispondaicus

	<u>diescere faciendo</u>	pp 4p	velox
34.	<u>desideriosa</u>	6p	trispodaicus
	<u>preallegatis</u>	5p	planus
	<u>articulo situatus</u>	pp 4p	velox
	<u>precibus recurrendum</u>	pp 4p	velox
	<u>precibus affectivis</u>	pp 4p	velox
	<u>ac destinare</u>	1 4p	planus
	<u>carere non possum</u>	p 1 2	planus
35.	<u>firmitudine prefirmatis</u>	pp 4p	velox
	<u>aure benivola</u>	2 4pp	tardus
	<u>libentissime mutuando</u>	pp 4p	velox
	<u>mutuando quo circa</u>	p 1 2	planus
	<u>desiderativas</u>	6p	trispodaicus
	<u>pariter et salubrem</u>	pp 1 3p	velox
	<u>mutuacionem ampliozem</u>	p 4p	trispodaicus

Z uvedeného přehledu vyplývá, že listy jsou úmyslně kursovány, protože bez kursu je nanejvýš 27,3 % závěrů. Za úmyslně kursovány text je pak považován ten, v němž nad 50 % závěrů obsahuje kursus.⁴⁸³ Najdeme zde však i 19 listů, v nichž jsou opatřeny kursem všechny závěry (54,3 %). Nejčastěji se vyskytuje *cursus velox*, který se vyskytuje ve všech listech a nejčastěji zaujímá v listech první místo, co se výskytu týče. Poté následují *cursus trispodaicus* a *planus*. Na posledním místě stojí *cursus tardus*, který v 16 listech zcela chybí a nikdy se neobjevuje na prvním místě ve výskytu.

cursus	I.	I.-II.	II.	II.-III.	III.	III.-IV.	IV.	II.-IV.	bez
velox	19	4	5	2	2	3	-	-	-
trisp.	7	3		7	7	1	1	1	3
tardus	-	-	3	-	4	3	8	1	16
planus	3	5	7	7	6	3	2	1	1

⁴⁸³Srv. KOPIČKOVÁ; VIDMANOVÁ, 1999: 127.

Najdeme zde tedy celkově 398 závěrů,⁴⁸⁴ z nichž pouze 26 neobsahuje žádný *cursus* (6,5 %). Na jeden list tak připadá 11,4 závěru, z nichž pouze 0,7 není kursován. Převládá, jak jsem již uvedla, *cursus velox* (160x = 40,2 %), *trispondaicus* se vyskytuje 94x (23,6 %), *planus* 87x (21,9 %), nejméně pak *cursus tardus* (31x = 7,8 %).

Cursus velox se nejčastěji objevuje i v závěru jednotlivých částech listu, v salutaci zabírá 57,1 %, v naraci 68,8 %, petici 54,5% a v závěru (61,3 %). V salutaci jej doplňuje *planus* (31,4 %) a *trispondaicus* (8,6 %), jednou se dokonce vyskytuje i *tardus* (2,9 %). V naraci se vedle kursu *velox* setkáme převážně s kursem *planus* (15,6 %) a *trispondaicus* (12,5 %), jeden závěr dokonce není opatřen žádným kursem (3,1 %). V petici se nachází stejně jako v závěru už jen *cursus trispondaicus* či *planus*.⁴⁸⁵

cursus	salutace	narace	petice	conclusio
velox	20	22	18	19
trispondaicus	3	4	8	6
tardus	1	0	0	0
planus	11	5	7	4
bez k.	0	1	0	0

Tabulka 5.50: *Cursus* v jednotlivých částech listu

5.6.2 *Cursus* v druhé části sbírky

1.

<i>preintima</i>	4pp	
<i>serviciorum exoptata</i>	p 4p	trispondaicus
<i>cum reverencia</i>	1 5pp	tardus
<i>reverencia nunc premissis</i>	pp 1 3p	velox
<i>equitatis enodetis</i>	p 4p	trispondaicus
<i>intimacione suspirosa</i>	p 4p	trispondaicus
<i>filiam duce</i>	pp 2	planus
<i>contoralem susceptasse</i>	p 4p	trispondaicus

⁴⁸⁴Přehled kursovaných závěrů jednotlivých listů viz příloha B.

⁴⁸⁵V petici zahrnuje *trispondaicus* 24,2 % a *planus* 21,2 %, v naraci 19,4 %, resp. 12,9 %.

<i>prolis procreande</i>	p 4p	trispodaicus
<i>patre orbata</i>	p 3p	planus
<u><i>violencius est semota</i></u>	pp 1 3p	velox
<i>precatibus flagitamus</i>	pp 4p	velox
<i>ducali ex stirpe ortam</i>	p 1 2 2	velox
<i>sede apostolica</i>	2 4pp	tardus
<i>apostolica expandatis</i>	pp 4p	velox
<u><i>seviciam refrenando</i></u>	pp 4p	velox

2.

<i>Bonifacius</i>	5pp	
<i>et apostolicam</i>	1 5pp	tardus
<u><i>benediccionem</i></u>	6p	trispodaicus
<i>fore destinatas</i>	p 4p	trispodaicus
<i>destinatas tue et</i>	p 2 1	
<i>intencionem pensantes</i>	p 3p	planus
<i>venerabili fratri</i>	pp 2	planus
<u><i>comittimus decidendam</i></u>	pp 4p	velox
<i>mandantes et attente</i>	p 1 3p	trispodaicus
<u><i>auctoritatem</i></u>	5p	planus
<i>auctoritatem alioquin</i>	p 4p	trispodaicus
<u><i>cedere disponemus</i></u>	pp 4p	velox

3.

<i>Bonifacius</i>	5pp	
<i>servus servorum dei</i>	2 3p 2	velox
<u><i>pontificali</i></u>	5p	planus
<i>illustris princeps Plznesis</i>	p 2 2	trispodaicus
<i>Romanorum ablata</i>	p 3p	planus
<i>rationis exorbata</i>	p 4p	trispodaicus
<u><i>lamentabiliter est conquestus</i></u>	pp 1 3p	velox
<i>per apostolica</i>	1 5pp	tardus
<i>apostolica scripta</i>	pp 2	planus
<i>omnino volentes</i>	p 3p	planus
<i>nostra prefatum</i>	p 3p	planus
<i>presencium litteratum</i>	pp 4p	velox
<u><i>habeat nos movere</i></u>	pp 1 3p	velox
<u><i>diligitis evitare</i></u>	pp 4p	velox

4.	<u>parato premissis</u>	p 3p	planus
	<u>iudicium sequentes</u>	pp 3p	
	<u>videntes devotum</u>	p 3p	planus
	<u>ecclesia in nostra</u>	pp 1 2	trispodaicus
	<u>promissimus prebendam nostram</u>	pp 3p 2	
	<u>beneficio defraudentur</u>	pp 4p	velox
	<u>confirmare dignetur</u>	p 3p	planus
5.	<u>debita</u>	3pp	
	<u>debita reverencia</u>	pp 5pp	
	<u>preimplicatis</u>	5p	planus
	<u>preimplicatis quia</u>	5p/p 2	trispodaicus
	<u>michi subditos</u>	p 3p	planus
	<u>causa legitima</u>	2 4pp	tardus
	<u>alia irritatus</u>	pp 4p	velox
	<u>crudelitatem diram</u>	5p/p 2	trispodaicus
	<u>ob violenciam</u>	1 5pp	tardus
	<u>modo domitandam</u>	p 4p	trispodaicus
6.	<u>Dei gracia</u>	2 3p	planus
	<u>Pragensi discreto</u>	p 3p	planus
	<u>Pragensi discreto viro</u>	p 3p 2	velox
	<u>desideriosam</u>	6p	trispodaicus
	<u>discrecioni</u>	5p	planus
	<u>caritatis claritate</u>	p 4p	trispodaicus
	<u>lucide propalamus</u>	pp 4p	velox
	<u>devotum dominum</u>	p 3pp	
	<u>nimum referendo</u>	pp 4p	velox
	<u>atriccius iniungentes</u>	pp 4p	velox
	<u>sentenciam equitatis</u>	pp 4p	velox
	<u>sibimet faciendo</u>	pp 4p	velox
	<u>reprehensionis</u>	6p	trispodaicus
	<u>aliis in exemplum</u>	pp 1 3p	velox
7.	<u>obsequio diligenti</u>	pp 4p	velox

<i>quorundam ex relatu</i>	p 1 3p	trispodaicus
<i>paternitati causa nulla</i>	p 2 2	trispodaicus
<i>ablacione sum advolutus</i>	p 1 4p	velox
<i>sarcinam per immense</i>	p 1 3p	trispodaicus
<i>naturante attestante</i>	p 4p	trispodaicus
<i>pariter et insontem</i>	pp 1 3p	velox
<i>rogo et exoro</i>	p 1 3p	trispodaicus
<i>placide subducatis</i>	pp 4p	velox
<i>fore immunem pro qua</i>	2 3p 1 1	velox
<i>que derogancium</i>	1 5pp	tardus
<i>derogancium lingua</i>	pp 2	planus
<i>lingua falsiloqua</i>	2 4pp	tardus
<i>nugatorie deprecavit</i>	pp 4p	velox

8.

<i>oracionibus</i>	6pp	tardus
<i>fidelibus cum inclusis</i>	pp 1 3p	velox
<i>tuus Plznensis agrum</i>	2 2 2	trispodaicus
<i>Plznensis agrum meam</i>	2 2 2	trispodaicus
<i>ecclesiam contingentem</i>	pp 4p	velox
<i>iuris forma nulla</i>	2 2 2	trispodaicus
<i>hactenus concludendo</i>	p 4p	trispodaicus
<i>fieri exorandam</i>	pp 4p	velox
<i>interne ab una</i>	p 1 2	planus
<i>que ventilatur</i>	1 4p	planus
<i>parte audita</i>	2 3p	planus

9.

<i>archiepiscopus Pragensis</i>	pp 3p	trispodaicus
<i>viro domino</i>	2 3pp	
<i>perpetua caritate</i>	pp 4p	velox
<i>singultosis quod</i>	4p 1	
<i>parochie pertinens</i>	pp 3pp	tardus
<i>pertinens per Henricum</i>	pp 1 3pp	
<i>sit vendicatus</i>	1 4p	planus
<i>fungimur mandamus</i>	pp 3p	
<i>ipsos ventilata</i>	2 4p	trispodaicus
<i>finem terminalem</i>	p 4p	trispodaicus

<i>omnimode mancipetis</i>	p 4p	trispondaicus
<i>nominati per censuram</i>	p 1 3p	trispondaicus
<i>veritatis testimonium</i>	5pp	
<i>testimonium perhibere</i>	pp 4p	velox
<i>nichilominus exequatur</i>	pp 4p	velox
10.		
<i>debite preingestis</i>	pp 4p	velox
<i>iuvenis quidam</i>	pp 2	planus
<i>quadam puella</i>	p 3p	planus
<i>puella in facie</i>	pp 1 3p	velox
<i>matrimonium</i>	5pp	
<i>exitit declaratum</i>	pp 4p	velox
<i>fore sublatum</i>	2 3p	planus
<i>declinare videtur</i>	p 3p	planus
<i>penitus celebrandum</i>	pp 4p	velox
11.		
<i>Cristo presincera</i>	p 4p	trispondaicus
<i>litterarum propalato</i>	p 4p	trispondaicus
<i>precise respondemus</i>	p 4p	trispondaicus
<i>divorcium celebrandum</i>	pp 4p	velox
<i>vobis mandamus</i>	p 3p	planus
<i>diworcium celebretis</i>	pp 4p	velox
<i>publice allegantes</i>	pp 4p	velox
<i>allegantes quo circa</i>	p 1 2	planus
<i>totaliter et pagavit</i>	pp 1 3p	velox
<i>omnino eidem quod de</i>	p 3p 1 1	velox (Lindholm)
<i>bona mobilia</i>	2 4pp	tardus
<i>abstulit et recepit</i>	pp 1 3p	velox
<i>agendum cum iuratis</i>	p 1 3p	trispondaicus
<i>iuratis civitatis</i>	p 4p	trispondaicus
<i>omnimode terminetis</i>	p 4p	trispondaicus
12.		
<i>amplitudine sitibunda</i>	pp 4p	velox
<i>rectitudinaliter latitare</i>	pp 4p	velox
<i>ubi trahit moram</i>	2 2 2	trispondaicus
<i>pariter et segura</i>	pp 1 3p	velox

<i>studiosius exorando</i>	pp 4p	velox
<i>eidem iuxta ritum</i>	p 2 2	trispondaicus
<i>ecclesie divina</i>	pp 3p	
<i>divina beneficia</i>	p 5pp	
<u><i>beneficia denegantes</i></u>	pp 4p	velox
13.		
<u><i>optamine prefulgenti</i></u>	pp 4p	velox
<i>ex diocesi</i>	1 4p	planus
<i>mea repellenda</i>	2 4p	trispondaicus
<i>optamina vestra</i>	pp 2	planus
<i>effectui mancipando</i>	pp 4p	velox
<i>mea diocesi</i>	p 4p	trispondaicus
<u><i>penitus denegando</i></u>	pp 4p	velox
14.		
<i>super favorosa</i>	2 4p	trispondaicus
<u><i>favorosa premissa</i></u>	p 3p	planus
<i>favorosa premissa quia</i>	p 3p 2	velox
<i>prevarricatus</i>	5p	planus
<i>diu revitendo</i>	p 4p	trispondaicus
<i>alienacionis habentem</i>	p 3p	planus
<u><i>merito meo loco</i></u>	pp 2 2	velox
<i>exorandum fieri</i>	p 3p	planus
<u><i>presencia consolatis</i></u>	pp 4p	velox
15.		
<u><i>intimo mediante</i></u>	pp 4p	velox
<i>vobis emergente</i>	p 4p	trispondaicus
<i>nimum conturbatus</i>	pp 4p	velox
<i>relicta comutata</i>	p 4p	trispondaicus
<i>operam sub eventu</i>	pp 1 3p	velox
<i>industriosa</i>	5p	planus
<u><i>aliud adepturum</i></u>	pp 4p	velox
<i>vobis ergo congruum</i>	2 2 3pp	
<i>corporaliter permansurus</i>	pp 4p	velox
<u><i>finaliter sencietis</i></u>	pp 4p	velox
<i>requisito domino</i>	pp 3pp	tardus
<u><i>michimet decursare</i></u>	pp 4p	velox

I v této části jsou listy úmyslně kursovány, i když méně než listy první části. Najdeme zde pouze 5 listů, jejichž závěry jsou opatřeny vždy nějakým kursem, a jeden list obsahuje až 40 % nekursovaných závěrů. Jako v první části i zde převládá užití kursu *velox*, i když v jednom listě zabírá až poslední příčku v rámci jednotlivých kursů. Velmi oblíbený je zde i *cursus trispondaicus*. Na posledním místě stojí jako v první části *cursus tardus*, který se v šesti listech nevyskytuje vůbec a v čtyřech zabírá až čtvrtou příčku.

cursus	I.	I.-II.	II.	II.-III.	III.	III.-IV.	IV.	bez
velox	6	3	2	2	1	1	-	-
trispondaicus	4	1	4	3	2	-	-	1
tardus	-	-	-	1	1	3	4	6
planus	2	2	1	4	1	3	1	1

Tabulka 5.51: Pořadí kursu v jednotlivých listech

V této části se nalézají 174 závěrů,⁴⁸⁶ z nichž pouze 19 není opatřeno kursem (10,9 %). Nejčastěji (62x = 35,6 %) se opět objevuje *cursus velox*, který zde však nedominuje tolik jako v první části. *Cursus trispondaicus* se vyskytuje 45x (25,9 %), *planus* 36 (20,7 %) a *tardus* 12x (6,9 %).

Cursus velox převládá i v závěrech jednotlivých částí listu. V závěru je užit pouze tento *cursus*, v dalších částech jsou nadto užity *cursus trispondaicus* a *planus*, *cursus tardus* se zde nevyskytuje. V salutaci je nejvíce patrné, že *velox* v této části sbírky nevévodí jako v první části; zabírá zde totiž 5,3 %, *planus* 26,7 % a *trispondaicus* 20 %. V naraci a petici je dominance kursu *velox* patrnější (78,6 %, resp. 69,2 %). V naraci poté následuje *cursus planus*, pouze jedinkrát je užit *cursus trispondaicus*. V petici se *trispondaicus* i *planus* vyskytují ve stejném počtu závěrů.

5.6.3 *Cursus* ve třetí části sbírky

1.

<i>Dei gracia</i>	2 3pp	
<i>gracia Romanorum</i>	pp 4p	velox
<i>imperator semper</i>	4p/p 2	trispondaicus

⁴⁸⁶Přehled kursovaných závěrů jednotlivých listů viz příloha B.

cursus	salutace	narace	petice	conclusio
velox	8	11	9	6
trispondaiacus	3	1	2	-
tardus	-	-	-	-
planus	4	2	2	-
bez k.	-	-	-	-

Tabulka 5.52: *Cursus* v jednotlivých částech listu

<i>semper augustus et</i>	2 3p 1	tardus
<i>Bohemie rex</i>	4pp 1	
<u><i>omnibus obedire</i></u>	pp 4p	velox
<i>notorie propalatum</i>	pp 4p	velox
<u><i>parere mandatis</i></u>	p 3p	planus
<i>firmiter iniungentes</i>	pp 4p	velox
<i>quatenus in festo sancti</i>	p 1 2 2	velox
<i>presentetis Prage</i>	p/p 2	trispondaiacus
<i>presentetis Prage aula</i>	p 2 2	trispondaiacus
<i>nostram nichilominus</i>	2 4pp	tardus
<u><i>nichilominus visitantes</i></u>	pp 4p	velox
<u><i>irremissibiliter irritasse</i></u>	pp 4p	velox

2.

<u><i>debito semper prompto</i></u>	pp 2 2	velox
<u><i>imbecillitatis</i></u>	6p	trispondaiacus
<i>vestra pallacia</i>	p 4pp	tardus
<i>imperialia</i>	5p	planus
<i>nequeo proficisci</i>	pp 4p	velox
<i>quamobrem strenuum</i>	p 3pp	
<i>destinandum vestram gratiam</i>	p 2 3pp	
<u><i>reverendissime fugiendo</i></u>	pp 4p	velox
<u><i>superveniatur furibunda</i></u>	pp 4p	velox

3.

<u><i>pariter et parata</i></u>	pp 1 3p	velox
<i>de villa quadam in</i>	1 2 2 1	tardus
<i>tendenti propinquam</i>	p 3p	planus

<i>obviavit me puellam</i>	p 1 3pp	tardus
<i>proporcionatum me a strata</i>	2 1 1 2	trispondaicus
<i>oscula mea</i>	pp 2	planus
<i>amplexus carpendo</i>	p 3p	planus
<i>nimum erubesco</i>	pp 4p	velox
<u><i>impudentissime spoliavit</i></u>	pp 4p	velox
<i>vestram magestatem</i>	p 4p	trispondaicus
<i>decevi implorandam</i>	p 4p	trispondaicus
<i>vocibus singultosis</i>	pp 4p	velox
<i>delicti faciatis</i>	p 4p	trispondaicus
<u><i>debite subiacere</i></u>	pp 4p	velox
<u><i>amodo non presumant</i></u>	p 1 3p	trispondaicus

4.

<i>quia</i>	2	
<u><i>minime formidando</i></u>	pp 4p	velox
<i>omnino volentes</i>	p 3p	planus
<i>volentes quatenus dictum</i>	p 3p 2	velox
<i>dictum iuvenem</i>	p 3pp	
<u><i>modum non perpetretur</i></u>	p 1 4p	velox

5.

<i>quia</i>		
<i>sunt precurrenta</i>	1 4p	planus
<u><i>crimen invalescat</i></u>	p 4p	trispondaicus
<i>consilio prehibito</i>	pp 4pp	
<i>taliter puniendos</i>	pp 4p	velox
<u><i>valeat permanere</i></u>	pp 4p	velox
<i>firmiter in mandatis</i>	pp 1 3p	velox
<i>nostre convocatis</i>	p 4p	trispondaicus
<i>Johannem et Petrum</i>	p 1 2	planus
<i>Petrum cives vestre</i>	2 2 2	trispondaicus
<u><i>omnimode subintrare</i></u>	p 4p	trispondaicus
<u><i>frivolli transgressuros</i></u>	p 4p	trispondaicus

6.

<u><i>ubilibet prevolutis</i></u>	pp 4p	velox
<i>omni disidia</i>	2 4pp	tardus
<i>disidia semota</i>	p 3p	planus

<i>uberime redimita</i>	pp 4pp	
<i>multitudo amicorum</i>	p 4p	trispondaicus
<i>amicorum civium</i>	p 3p	planus
<i>humilime postulando</i>	pp 4p	velox
<u><i>detestabili reclinentur</i></u>	pp 4p	velox
<i>humiliter obviamus</i>	pp 4p	velox
<u><i>deliberare dignetur</i></u>	p 3p	planus
<u><i>petimus intimando</i></u>	pp 4p	velox
7.		
<i>fidei constancia</i>	p 4pp	tardus
<u><i>promptitudine famulatus</i></u>	pp 4p	velox
<i>famulatus quia</i>	p/p 2	trispondaicus
<i>quia Johannes dux</i>	2 3p 1	tardus
<u><i>hostiliter circum cinxit</i></u>	pp 2 2	
<i>magnificencie</i>	6pp	tardus
<i>humilias presentamus</i>	pp 4p	velox
<u><i>valida venire</i></u>	pp 3p	trispondaicus
<u><i>ac impensores</i></u>	1 4p	planus
8.		
<i>presenciam personalem</i>	pp 4p	velox
<i>petitis obviare</i>	pp 4p	velox
<i>apparatu expeditos</i>	p 4p	trispondaicus
<u><i>presidium destinamus</i></u>	pp 4p	velox
<i>voce precativa</i>	p 4p	trispondaicus
<u><i>vobis inpensetis</i></u>	p 4p	trispondaicus
<u><i>habeat excusatos</i></u>	pp 4p	velox
9.		
<i>salute preclarida</i>	p 4pp	tardus
<u><i>prosperitatis augmento</i></u>	p 4p	trispondaicus
<i>habetis redimitam</i>	p 3pp	
<u><i>libere voluntatis</i></u>	pp 4p	velox
<i>litteratenus declarandum</i>	p 4p	trispondaicus
10.		
<i>perseverancia</i>	6pp	tardus
<u><i>intime voluntatis</i></u>	pp 4p	velox

	<u>gratuite voluntati</u>	pp 4p	velox
	<u>alterutrum habituri</u>	p 4p	trispondaicus
11.	<u>efficere non valemus</u>	pp 1 3p	velox
	<u>nostre sub obtentu</u>	p 1 3p	trispondaicus
	<u>quatenus triginta plaustra</u>	p 3p 2	velox
	<u>modios in farinam</u>	pp 1 3p	velox
	<u>omnibus navigio</u>	3pp 4pp	
	<u>dispensatoribus presentetis</u>	pp 4p	velox
	<u>promittimus defalcandum</u>	pp 4p	velox
12.	<u>voluntate presincera</u>	p 4p	trispondaicus
	<u>prospicite graciose</u>	pp 4p	velox
	<u>cedere iam coguntur</u>	pp 1 3p	velox
	<u>precibus devotivis</u>	pp 4p	velox
	<u>pauperum intendentes</u>	pp 4p	velox
	<u>credere non dignatur</u>	pp 1 3p	velox
	<u>conspecturum transmittatis</u>	p 4p	trispondaicus
	<u>conspecturum valorem nostre</u>	p 3p 2	velox
	<u>totaliter exquisitam</u>	pp 4p	velox
13.	<u>presens carere</u>	2 3p	planus
	<u>easdem oporterit</u>	p 4p	trispondaicus
	<u>mora semota</u>	2 3p	planus
	<u>eadem servare</u>	p 3p	planus
	<u>reddetis obsequium</u>	p 4pp	tardus
	<u>obsequium valde gratum</u>	pp 2 2	velox
14.	<u>promptitudinis conormali</u>	pp 4p	velox
	<u>marcis comparata</u>	2 4p	trispondaicus
	<u>Colin conducta</u>	p 3p	planus
	<u>camerario aferamus</u>	pp 4p	velox
	<u>porrigimus ubertatem</u>	pp 4p	velox
	<u>pretaxatam defalcanda</u>	p 4p	trispondaicus

<u>pauperes hilleretis</u>	pp 4p	velox
<u>humiliter offeramus</u>	pp 4p	velox
15.		
<u>indisolubili</u>	6pp	tardus
<u>perpetue servitutis</u>	pp 4p	velox
<u>evoluto in castrum</u>	p 1 2	planus
<u>Sbiroh translatus</u>	p 3p	planus
<u>subiaceo incessanter</u>	pp 4p	tardus
<u>obnixius exorando</u>	pp 4p	velox
<u>quancicius protendatis</u>	pp 4p	tardus
<u>detentoribus facientes</u>	pp 4p	velox
<u>fuertint obligetis</u>	p 4p	trispondaicus
<u>scientes me omnis</u>	2 1 2	planus
<u>reservaturum</u>	5p	planus

Ani třetí částí není v užití kursu výjimkou, a splňuje pravidla pro úmyslně kursovaný text. *Cursus* zde v jednom listě chybí nanejvýš v 33,3 % (list 4). Na prvním místě, co se pořadí v jednotlivých listech týče, stojí opět *cursus velox*, poté následuje *trispondaicus* a *planus*. Poslední je jako v ostatních částech sbírky *tardus*.

cursus	I.	I.-II.	II.	II.-III.	III.	III.-IV.	IV.	II.-IV.	bez
velox	9	2	1	2	1	-	-	-	-
trispondaicus	1	2	4	3	1	1	1	1	1
tardus	-	2	-	3	-	1	1	1	7
planus	2	-	2	-	3	1	-	1	5

Tabulka 5.53: Pořadí kursu v jednotlivých listech

Celkově se v této části sbírky vyskytuje 133 závěrů,⁴⁸⁷ z nichž pouze 11 není opatřeno žádným kursem (8,3 %) Nejčastěji se zde opět nachází *cursus velox* (58x = 43,6 %) Poté následuje *cursus trispondaicus* (29x = 21,8 %) a *planus* (20x = 15 %), *cursus tardus* zaujímá poslední místo i zde (15x = 11,3 %).

⁴⁸⁷Přehled kursovaných závěrů jednotlivých listů viz příloha B.

Velox převažuje i v závěrech jednotlivých částí listu, nejméně je v petici (50 %), v níž se dále vyskytuje *cursus trispondaicus* (35,7 %) a *planus* (13,3 %). *Velox* převládá především v salutaci a v naraci (shodně 80 %), v salutaci je užít i *trispondaicus*, v naraci nadto *planus* i *tardus*.

cursus	salutace	narace	petice	conclusio
velox	8	12	7	8
trispondaicus	2	1	5	2
tardus	-	1	-	-
planus	-	1	2	2
bez k.	-	-	-	-

Tabulka 5.54: *Cursus v jednotlivých částech listu*

Pokud srovnáme všechny části sbírky, zjistíme, že nejméně závěrů na list objevíme v třetí části (8,9), v první a druhé části je jejich výskyt téměř shodný.⁴⁸⁸ Ve všech částech převažuje užití kursu *velox*, nejvíce pak v části první.⁴⁸⁹ Poté následuje kursus *trispondaicus* a *planus*, nejméně se vyskytuje *cursus tardus*. Shody najdeme především mezi první a druhou částí, třetí část se od nich odlišuje především v užití kursu *trispondaicus* a *planus*.

cursus	I.	II.	III.
počet k.	11,4	11,6	8,9
velox	4,6	4,1	3,9
trispondaicus	2,7	3	1,9
tardus	0,9	0,8	1
planus	2,5	2,4	1,3
bez k.	0,7	1,3	0,7

Tabulka 5.55: Počet kursu na jeden list

Co se týče užití kursu dle postavení osob, v listech výše postavených osob se nejčastěji objevuje *cursus velox* (46x= 37,7 %), za ním následuje *cursus*

⁴⁸⁸V první části je to 11,4 na jeden list a v druhé části 11,6.

⁴⁸⁹V první části připadá na jeden list 4,6 kursu, ve druhé 4,1 a ve třetí 3,9.

trispodaicus (31x = 25,4 %). Téměř shodně najdeme v listech výše postavených odesílatelů závěry opatřeny kursem *planus* (17,2 %) či žádným (14,8 %), nejméně se opět setkáme s kursem *tardus* (4,9 %). V listech níže postavených osob také převládá *cursus velox* (39,1 %), dále se častěji užívá *cursus trispodaicus* (24,2 %), v 18,8 % závěrů je užit *cursus planus*, v 10,9 % *tardus* a konečně pouze malý počet závěrů není kursován vůbec (7 %). Konečně v listech stejně postavený odesílatelů se nejčastěji také *cursus velox* (42,1 %), poté následuje *trispodaicus* (21,1 %), *planus* (19,3 %), *tardus* (12,3 %) a v 5,3 % závěrů není užit *cursus* žádný.

cursus	superiores		inferiores		equales	
	II.	III.	II.	III.	II.	III.
velox	23	23	21	29	18	6
trispodaicus	19	12	18	13	8	4
tardus	4	2	7	7	1	6
planus	14	7	15	9	7	4
bez k.	10	8	6	3	3	0

Tabulka 5.56: *Cursus* dle postavení odesílatele

Nejméně závěrů se tedy vyskytuje v listech stejně postavených osob, kde připadá na jeden list pouze 8,1 závěrů, z nichž pouze 0,4 není opatřeno kursem. Patrná je malá obliba kursu *tardus* v listech výše postavených osob, v nichž se setkáme pouze s 0,5 kursem na jeden list. Z uvedené tabulky si lze také povšimnout, že kursus se častěji vyskytuje v listech druhé části, nejvíce patrné je to v rámci listů výše a stejně postavených osob.

Kapitola 6

Rozbor listů obsažených v příručce *Circa incium*

Údaje získané analýzou sbírky *Formularius epistolarum* listu srovnám s textem *Rhetorica cum multis epistolarum speciminibus*,⁴⁹⁰ která se v rukopisu IX E 4 nachází na foliích 91r–113v. Jedná se o teoreticko-praktická příručku, která vedle pravidel obsahuje i vzorové listy. Ty tvoří samostatnou část umístěnou např. na konci příručky, ale jsou rozmístěny v textu a přerušují tudíž výklad.

Protože v listech vystupují především osoby stejného postavení,⁴⁹¹ listy jsem tedy vybrala na základě skutečnosti, zda se jedná o rodinné příslušníky či přátele, nebo o osoby duchovní či o osoby světského stavu. Z druhé a třetí skupiny jsem vybrala pět listů, bohužel dopisy rodinných příslušníků se zde nacházejí pouze čtyři. Analýze tedy podrobím celkem 14 listů.

Jedná se o tato diktamina:

1. (fol. 93r–93v) Otec vybízí svého syna, aby zanechal nepravostí a začal se chovat řádně, pokud chce nadále dostávat jeho podporu.

De patre ad filium, qualiter sit enormiter accusatus

⁴⁹⁰ Aby nedošlo k záměně s teoretickou příručkou *Rhetorica*, budu tento text citovat dle incipitu *Circa incium*.

⁴⁹¹ Za výše postaveného odesílatele lze považovat knížete, který píše svému kastelánovi (108r), odesítale nižšího postavení představuje město, které svůj list adresuje nějakému šlechtici (fol. 104v). Ve sbírce se však nevyskytuje dostatečné množství alespoň čtyř listů výše či níže postavených, které by bylo možné podrobit analýze.

inc. *Diligendo P. filio scienciarum insudanti Prage debet C. pater tuus de C. tali civitate. Paterni amoris prefixa constancia cum caritate...expl. in huius speciale solacium michi et amicis humiliter ostensurus*

2. (fol. 94r–94v) Syn prosí otce, aby nevěřil nactiutrhačům a vypomohl mu částkou 5 kop.

inc. *Patri precunctis ad amando P. de C. debet vester filius obediens ad omnia mandata dirigit. Filiali premissa subieccione cum humili obediencia interclusa...expl. pro quibus pro senitatis prosperitate vestra volo altissimum pro vobis devotissime exorare*

3. (fol. 94v–95r) Přítel žádá svého přítele, aby mu pomohl získat místo učitele v jeho městě.

De amico ad amicum, ut promoveat eum ad regimen scole

inc. *Prediligendo ac sincerissimo P. de C. amico debet F. studens Pragensis servitor et amicus vester in omnibus obsequiosa accelleracione premissa cum humili oraculo pronus et paratus...expl. ceteris nostris amicis honorabiliter servire et in singulis beneplacita exhibere*

4. (fol. 99r–99v) Příbuzný píše svému příbuznému, že se dozvěděl o sňatku své sestry, a informuje ho o svém příchodu, aby se o něm mohli poradit.

De consangwineo ad consangwineum, ut non tradat sororem marito, usque ipse veniat

inc. *Prediligendo p. consagwineo de C. tali loci debet vester consangwineus ad singula servitor de P. consangwineitatis karitate previsa libitorum ad servicia colligatus...expl. Secus si feceritis, de cetero amicitie non amplectar esse amicabile fundamentum*

5. (fol. 110r–110v) Císař žádá papeže, aby byl znovu projednán případ exkomunikace jistého vévody aquilejským biskupem.

De imperatore ad papam, ut mandat episcopo principem

inc. *Sanctissimo in Cristo patri domino et domino urbano sedis apostolice summo pontifici K. Dei gracia imperator filiali obediencia cum promptitudine serviendi prenarrata...expl. in huius vestra clemencia specialem favoris gratiam demonstrabit*

6. (fol. 110v–111r) Patriarcha prosí kardinála, aby se za něj přimluvil u papeže.

De patriarcha ad cardinalem, ut promoveat sua negocia ad apostolicum

inc. *Reverendissimo in Cristo patri domino et domino F. sacrosancte Romane ecclesie cardinali. P. Dei miseratione patriarcha de C. debitam reverenciam in Domino cum humili servitute. . . expl. quod in posterum valeam vestre Paternitati grates referre cum humili devocione. Datis*

7. (fol. 111r–111v) Kanovník si stěžuje kanovníkovi na to, jak pražský kaplan trpí různými ústrky.

De canonico ad canonicum de tribulacione capituli

inc. *Honorabili viro domino P. canonico ecclesie Pragensis C. canonicus ecclesie Parusiensis vester sincerus amicus sinceram in Domino karitatem integre dilectionis. . . expl. hec vobis premittere volui cum decleracione. Datis*

8. (fol. 112r) Kněz prosí kněze, aby mu doporučil někoho vhodného pro kázání.

De plebano ad plebanum, ut ordinet sibi vicarium seu predicatorem

inc. *Honorande discrecionis viro P. de C. plebano amico karissimo debet H. plebanus de C. vester amicus et orator obsequiosam promptitudinem premissam oracionibus cum devotis. . . expl. pro quibus in consimilibus vobis volo amicabiliter deservire*

9. (fol. 112v–113r) Kvardián posílá kvardiánovi svého spolubratra, přenechává jej jeho vedení a žádá za něj náhradu.

De cardiano ad cardianum, ut recipiat talem monachum ad claustrum

inc. *Honorabili viro atque religioso P. cardiano monasterii sancti Iacobi in Praga ordinis fratrum minorum debet C. cardianus monasterii sancte Crucis in Nova domo ordinis fratrum bonorum oracionibus devotis premissis sincerissime caritatis. . . expl. in quibus nobis complacencie monstrabitis favorem. Datum*

10. (fol. 104v–105r) Konšelé prosí šlechtice, aby propustil jejich spoluměšťany z vězení.

De civitate ad quendam nobilem pro capis dimittendis

inc. *Viro nobilitatis presignato A. tali comiti baroni L. nobili C. debet A. B. C. consules P. talis civitatis vestri servitores singulis precurrentibus obsequio se miscentibus et honori. . . expl. quia in singulis complacenciis nobis exhibitis volumus fideliter deservire. Datum*

11. (fol. 105r–105v) Vazal žádá rytíře, aby jej zbavil povinnosti ručit.
De cliente ad militem, ut eum liberet a fideiussoria promissione.
inc. *Viro multiplici cacumen O. de C. strenuo militi debet singulis presignatis obsequiis flectentibus se ad amorem...expl. ne post modum vestri honoris reverenciam querela et sermonibus tangerem dignitatem. Datum*
12. (105v–106r) Rytíř žádá rytíře, aby mu na rytířský turnaj zapůjčil větší sedlo a silnějšího oře.
De milite ad militem pro rebus hastiludis
inc. *Viro laurea corona sublevato P. de C. militi debet I. de C. miles vester in beneplacitorum voluntate omnibus et singulis prenarratis benivolenciis amori seiungentibus et puritati...expl. speramus laudem et honorem honorifice reportare. Datum*
13. (fol. 108v–109r) Kníže prosí markraběte, aby přijal do služby muže, kterého mu posílá.
De duce ad marchionem promocio cuiusdam clientis in servicium
inc. *Serenissimo principi domino et domino H. marchioni Dei gracia P. dux de C. beneplacitorum voluntate atque obsequiorum benivolencia...expl. in hiis nobis specialem complacenciam monstraturi*
14. (fol. 109–109v) Král prosí císaře, aby zaručil mír s králem, dokud nebude věc vyřešena.
De rege ad imperatorem, ut interponat treugas
inc. *Excellentissimo principi domino et domino K. imperatori H. Dei gracia rex Portugalie sinceram in obsequinedis voluntatem...expl. pro quibus ad imperialia mandata sumus in omnibus parati etc.*

6.1 Salutace⁴⁹²

list	salutacio
1.	Diligendo P. filio scienciarum insudanti Prage debet. C. pater tuus de C. tali civitate Paterni amoris prefixa constancia cum karitate
2.	Patri precunctis adamando P. de C. debet. Vester filius obediens ad omnia mandata dirigit. Filiali premissa subieccione cum humili obediencia interclusa
3.	Prediligendo ac sincerissimo P. de C. amico debet. F. studens Pragensis servitor et amicus vester in omnibus. Obsequiosa accelleracione premissa cum humili oraculo pronus et paratus
4.	Prediligendo P. consangwineo de C. tali loci debet Vester consangwineus ad singula servitor de P. Consangwineitatis karitate previsa libitorum ad servicia colligatus
5.	Sanctissimo in Cristo patri domino et domino urbano sedis appo- stolice summo pontifici K. dei gracia imperator Filiali obediencia cum promptitudine serviendi prenarrata
6.	Reverendissimo in Cristo patri domino et domino F. sacrosancte Romane P. Dei miseracione patriarcha de C. Debitam reverenciam in Domino cum humili servitute
7.	Honorabili vire domino P. canonico ecclesie Pragensis. C. canonicus ecclesie Parusiensis vester sincerus amicus Sinceram in Domino karitatem integre dileccionis
8.	Honorande discrecionis viro P. de C. plebano amico karissimo debet H. plebanus de C. vester amicus et orator Obsequiosam promptitudinem premissam oracionibus cum devotis
9.	Honorabili viro atque religioso P. cardiano monasterii sancti Jacobi in Praga ordinis fratrem minorum debet C. cardianus monasterii sancte Crucis in nona domo ordinis fratrum bonorum Oracionibus devotis premissis sincerissime caritatis

⁴⁹²U vybraných listů rozebírám pouze to, čemu jsem se věnovala při analýze sbírky *Formularius epistolarum*. K definici a nauce o tvoření salutace viz s. 185nn.

list	salutacio
10.	Viro nobilitatis presignata A. tali comiti baroni L. nobili C. debet A. B. C. consules P. talis civitatis vestri servitores Singulis precurrentibus obsequio se miscentibus et honori
11.	Viro multiplici cacumen O. de C. strenuo militi debet Singulis presignitis obsequiis flectentibus se ad amorem
12.	Viro laurea corona sublevato P. de C. militi debet I. de C. miles vester in beneplacitorum voluntate Omnibus et singulis prenarratis benivolenciis amori seiungentibus et puritati
13.	Serenissimo principi domino et domino H. marchioni Dei gracia P. dux de C. Beneplacitorum voluntate atque obsequiorum benivolencia sincerissime karitatis
14.	Excelentissimo principi domino et domino K. imperatori H. dei gracia rex Portugalie. Sinceram in obsequendis voluntatem

Tabulka 6.1: Seznam salutací

Na první pohled zaujme salutace ve 3. a 4. listě, jejíž závěr je v rukopisu vyznačen prostřednictvím participia perfekta v nominativu singuláru, což neodpovídá nauce o psaní této části listu, protože participium by mělo být v ablativu.⁴⁹³ Ve 3. listě však adjektiva *pronus* a *paratus* dle mého názoru opravdu nenáleží do exordia k výrazu *ordo rationis*, ale váží se spíše k tzv. *intitulatio*,⁴⁹⁴ podobně i v listě čtvrtém participium *colligatus* patří zjevně k salutaci, a to jak v předešlém případě k tzv. *intitulatio*, druhé participium *circumductus* však již náleží spíše do narace.⁴⁹⁵ Ukončuji tedy salutaci ve shodě s interpunkcí zaznamenanou v rukopisu.

Všechny vybrané listy obsahují salutaci. Narozdíl od sbírky *Formularius epistolarum* zde nenajdeme žádnou krátkou salutaci, tzv. *salutacio brevis*,

⁴⁹²Vypisují zde salutace spolu s *intitulatio* a *inscriptio* a zachovávám podobu, jakou mají v rukopisu.

⁴⁹³Viz pozn. 150.

⁴⁹⁴Srv. *Circa incium*, fol. 94v (interpunkce dle rukopisu): „*F. studens Pragensis servitor et amicus vester in omnibus . Obsequiosa acceleracione premissa . cum humili oraculo pronus et paratus . Ordo rationis expostulat, ut. . .*“

⁴⁹⁵Srv. tamtéž, fol. 99r: „*Vester consanguineus ad singula servitor . de P Consanguineitatis karitate previsa libitorum ad servicium colligatus . Passione aliquali circumductus. . .*“

všechny salutace lze označit za *salutacio longa*. U každého listu se vyskytuje jak *intitulatio*, tak *inscriptio*, které jsou však v rukopisu zdůrazněny a vyznačeny zvlášť.⁴⁹⁶ V listech pak převládá prodloužený typ dlouhé salutace, tzv. *salutacio longa prolongata*.

Longa salutacio simplex se vyskytuje pouze jednou (7,1 %), a to mezi diktaminy světských osob (list 14). *Affectus* je v této salutaci vymezen spojením substantiva s adjektivem, salutaci pak neuzavírá žádné participium. Stejně jako ve sbírce *Formularius epistolarum* je tato salutace vyjádřena akuzativem, což je zřejmě i důvodem, proč v dané salutaci participium chybí. Ve vzorových příkladech dlouhé salutace obsažených v díle *Summa dictaminis* totiž nikdy participium nenajdeme.⁴⁹⁷

Ostatní salutace již lze označit za *salutacio longa prolongata*. Nejčastěji (46,2 %) jsou výrazy pro *affectus* spojeny spojkou *cum*,⁴⁹⁸ poté následuje spojení pomocí spojky *et* (15,4 %)⁴⁹⁹ či *atque* (7,7 %).⁵⁰⁰ Ve dvou případech (15,4 %) tomuto účelu slouží předložka *ad*⁵⁰¹ a dvakrát jsou výrazy vyjadřující *affectus* spojeny prostřednictvím genitivu.⁵⁰²

Spojení pomocí spojky *cum* převládá v první skupině listů (75 %), jednou (25 %) je užita předložka *ad*. Ve druhé skupině diktamin je situace obdobná, i zde stojí na prvním místě spojka *cum* (60 %), ve dvou salutacích (40 %) jsou výrazy vyjadřující *affectus* spojeny genitivem. Konečně v posledním souboru listů se spojení pomocí spojky *cum* nevyskytuje vůbec, místo ní se jednou (25 %) objevuje spojka *atque* a dvakrát (50 %) spojka *et*, v jednom případě (25 %) je užita předložka *ad*. Nejvíce možností tedy najdeme ve třetí skupině listů.

Affectus v těchto salutacích sedmkrát (25,9 %) postrádá jakoukoliv determinaci. Nejčastěji (60 %) je pak určen adjektivem, poté následuje determinace pomocí substantiva (35 %) či spojením substantiva s adjektivem (5 %).

⁴⁹⁶Většinou se *intitulatio*, *inscriptio* a počátek samotné salutace vyskytují na zvláštním řádku.

⁴⁹⁷Srv. *Summa dictaminis*, fol. 37r–39r.

⁴⁹⁸List 1, 2, 3, 5, 6, 8.

⁴⁹⁹List 10, 12.

⁵⁰⁰List 13.

⁵⁰¹List 4, 11.

⁵⁰²I když se tento způsob spojení dvou slov značících *affectus* v díle *Summa dictaminis* nenachází, zařadila jsem tyto salutace mezi dlouhou salutaci prodlouženou, protože se dle mého názoru opravdu jedná o dva výrazy pro *affectus*. Jde o salutaci v listě 7: „*Sinceram in Domino karitatem integre dilectionis*“, a v listě 9: „*Oracionis devotis premissis sincerissime caritatis*.“

Další možnosti bližšího určení výrazu pro *affectus* se zde nevyskytují.

V první skupině diktamin převládá determinace prostřednictvím substantiva (57,1 %), dále je zde *affectus* vymezen adjektivem (28,6 %) a spojením substantiva s adjektivem (14,3 %), v jednom případě (12,5 %) pak chybí jakékoliv bližší určení. Ve druhé sadě listů až na jednu salutaci, v níž je *affectus* determinován substantivem (10 %), jsou všechny ostatní určeny pomocí adjektiva (90 %). Ve třetí skupině se pak ve většině salutací (75 %) nesetkáme s žádnou determinací, v ostatních je pak užito buď substantivum (66,7 %) či adjektivum (33,3 %). Nejméně se tedy determinace vyskytuje ve třetím souboru, nejvíce možností pak najdeme v první skupině listů. Druhé sadě diktamin dominuje vymezení prostřednictvím adjektiva, které se odráží i v celkovém hodnocení této kategorie, v ostatních dvou skupinách totiž tento typ determinace nestojí na prvním místě.

skupina	a	s	s+a	žádná	part.
I.	2	4	1	1	4
II.	9	1	-	-	3
III.	1	2	-	6	

Tabulka 6.2: Determinace dlouhé prodloužené salutace

Další součást salutace, tedy participium, postrádají tři listy,⁵⁰³ ve dvou případech pak lze jeho absenci odůvodnit skutečností, že příslušný pozdrav je vyjádřen v akuzativu.⁵⁰⁴ V ostatních listech se již s nějakým participiem setkáme. To je však zřídka umístěno na závěr salutace,⁵⁰⁵ ale najdeme jej buď přiřazeno za první výraz vyjadřující *affectus*,⁵⁰⁶ případně na jiném místě v první části salutace.⁵⁰⁷ Nejčastěji se v diktaminech nachází participium *praemissus*, ostatní se objevují pouze jednou, přičemž o třech z nich se teoretická příručka *Summa dictaminis* nezmiňuje.⁵⁰⁸

⁵⁰³List 6, 7, 13.

⁵⁰⁴List 6, 7.

⁵⁰⁵Jedná se o participium *prenarratus* (list 5) a *interclusus* (list 2), to je v tomto listě doplněno ještě participiem *premissus*, které je kladeno v první části salutace. K umístění participia v salutaci viz pozn. 150.

⁵⁰⁶List 3, 4, 8, 9.

⁵⁰⁷Termínem první část salutace označuji ten v úsek, v němž se vyskytuje první výraz pro *affectus*. Jde o listy 1, 2, 10, 11, 12.

⁵⁰⁸Jedná se o participia *interclusus* (list 2), *previsus* (list 4) *presignatus* (list 11).

V první skupině listů se vyskytují čtyři různá participia, dvakrát se jedná o slovo *premissus*, jednou o výraz *interclusus*, *praefixus* a *praevisus*. Ve druhém listě jsou dokonce užita dvě participia. Ve druhé sadě diktamin participium dvakrát (40%) chybí, dvakrát se zde nachází participium *previsus* a jednou *prenarratus*. Ve třetí skupině listů se v každé salutaci užívá jiné participium,⁵⁰⁹ 13. list pak tuto část salutace zcela postrádá. Vidíme tedy, že žádné participium není společné pro všechny tři skupiny listů. Pouze dvě participia se objevují třikrát či dvakrát, ostatní jsou užita pouze jednou. Nejrozmanitější jsou tedy diktamina první skupiny, v nichž participium nikdy nechybí, poté následují listy třetí, resp. druhé skupiny.

Zajímavé jsou tři salutace z třetí skupiny, v nichž se setkáme s participiem prezentu.⁵¹⁰ Tento způsob vyjádření salutace nenajdeme ani ve sbírce *Formularius epistolarum* ani v díle *Summa dictaminis*.

Salutatio longa prolongata je vyjádřena převážně pomocí ablativu, akuzativ se vyskytuje pouze ve třech listech, a to pouze v druhé skupině diktamin.⁵¹¹

Striktně podle pravidel je tvořeno devět salutací, a to tři v listech rodinných příslušníků,⁵¹² dále pět v dopisech duchovních osob⁵¹³ a ve 14. listě třetí skupiny odesílatelů. Nejvíce správných salutací obsahují listy duchovních (100%) následované dopisy rodinných příslušníků (80%). Nauce o tvoření salutace obsažené v díle *Summa dictaminis* pak odpovídá pouze jeden list světských osob.

Co se samotného výrazu vyjadřujícího *affectus* týče, stejně jako ve sbírce *Formularius epistolarum* i zde nejčastěji objevíme slova ve významu „služba“. Ta je v listech duchovních osob vyjádřena výrazem odvozeným od slovesa *servire*,⁵¹⁴ v listech světského stavu se vyskytují pouze různé tvary od slovesa *obsequi*.⁵¹⁵ Slovo „služba“ se ozývá i v listu, jež přítel posílá svému příteli, v němž je užito spojení *obsequiosa acceleracione* (list 3). Tento *affectus* lze

⁵⁰⁹Jde o participium *premissus* (list 9), *precurrentis* (list 10), *presignatus* (list 11), *prenarratus* (list 12).

⁵¹⁰Jedná se o salutaci v listě 10: „*Singulis precurrentibus obsequio se miscentibus et honori*“, 11: „*Singulis presignatis obsequiis flectentibus se ad amorem*“ a v diktaminu 12: „*Omnibus et singulis prenarratis benivolenciis amori seiungentibus et puritati*.“

⁵¹¹List 6, 7, 8.

⁵¹²List 2, 3, 4.

⁵¹³List 5, 6, 7, 8, 9.

⁵¹⁴Dvakrát je užito gerundium *serviendi* (list 5, 8) a jednou substantivum *servitus* (list 6).

⁵¹⁵Jedná se o substantivum *obsequium* (list 10, 11, 13) a gerundium *obsequendis* (list 14).

také vyjádřit pomocí substantiva *obediencia* (list 2, 5).

Dále je v listech hojně užito slovo ve významu „láska“, které je vyjádřeno třemi různými výrazy, a to substantivem *caritas*, *amor* a *dilectio*. Převládá mezi nimi slovo *caritas*,⁵¹⁶ které najdeme ve všech třech skupinách diktamin, substantivum *amor* obsahují pouze listy rodinných příslušníků či světských osob, poslední jmenované se pak objevuje v dopise odesilatele duchovního stavu.

V salutacích se nachází ještě dalších sedm výrazů vyjadřujících *affectus*, přičemž jen zřídka se vyskytují více než jednou.⁵¹⁷ V první skupině listů se tedy mimo uvedené výrazy setkáme s dalšími dvěma, jde o substantivum *subiectio* (list 1) a *oraculum* (list 3),⁵¹⁸ v listech duchovních osob také se dvěma, konkrétně se jedná o výraz *reverencia* (list 6) a *oracio* (list 8, 9), konečně v diktaminech odesílatelů světského stavu se užívají ještě substantiva *honor*, *puritas* a *beneplicitum*. Výrazy *reverencia*, *oraculum* a *puritas* Suma ve výkladu o salutaci neuvádí. Ostatní substantiva zde již najdeme.⁵¹⁹ Zarážející je absence substantiva *salus*, které je ve sbírce *Formularius epistolarum* jedním z nejhojněji užívaných výrazů.⁵²⁰

⁵¹⁶Substantivum *caritas* se vyskytuje pětkrát (list 1, 4, 7, 9, 13), *amor* třikrát (1, 11, 12) a výraz *dilectio* pouze jednou, a to jako doplněk substantiva *caritas* (*karitatem integre dilectionis*, list 7). V Sumě je tento *affectus* vyhrazen pouze pro přátele, srv. *Summa dictaminis*, fol. 32v: „*Affectus amicorum sunt: amicitia, caritas, dileccio.*“

⁵¹⁷Dvakrát se vyskytuje pouze výraz *oracio* (list 8, 9).

⁵¹⁸Toto substantivum je zde užito ve významu „prosba“, jak naznačuje interlineární glosa *peticione* nadepsána nad tímto slovem, viz *Circa incipium*, fol. 94v.

⁵¹⁹Srv. *Summa dictaminis*, fol. 31v–32v.

⁵²⁰Viz s. 193.

6.2 Narace

list	narace
1.	Nate igitur... auditus... vulneravit auriculas
2.	Pater siquidem diligende... hausissem inteligenciam
3.	chybí
4.	Passione aliquali circumductus, aspernis intuens ad futura vestri volui alludere dilecionem
5.	Beatissime pater et domine graciose ad nostri audienciam pervenit querela
6.	chybí
7.	Honorabilitati vestre evidencius instilletur
8.	Honorande discreteque amice vestre innotesco karitati
9.	Frater mi dilecte karissime B. presencium ostensorem ... presentibus duximus presentare
10.	Accidit itaque nobilis domine
11.	Strenue siquidem miles et domine, P. D. famosi domini de C... me apprehenderunt
12.	chybí
13.	Serenissimo princeps quendam nostrum familiarem presentibus ostensorem in servicium Vestre Magestati duximus presentandum
14.	Excellentissime princeps et domine de querimoniis non decet... pertransire

Narace chybí pouze ve třech listech, a to v každé skupině listů jednou, ostatní listy již tuto část listu obsahují. Nyní tedy přejdeme k analýze těchto narací.⁵²¹

Na první místě, co se tvorby narace týče, stojí uvozovací spojka, která by měla být v naraci užita, pokud ji předchází exordium. Ve vybraném vzorku se tak děje v šesti případech,⁵²² měl by se zde tedy nějaký uvozovací výraz vyskytovat. Až na 13. list, v němž tato část narace chybí, ve všech diktaminech tento výraz opravdu stojí. Konkrétně se jedná o spojku *siquidem* (list 2, 11), *igitur* (list 1) či *itaque* (list 10), až na výraz *siquidem* jsou všechna užita pouze jednou.

Další položku představuje oslovení příjemce listu, až na dvě diktamina (list 4, 7) najdeme v každém listě oslovení adresáta ve vokativu. Téměř vždy

⁵²¹K pravidlům pro tvorbu narace viz s. 195.

⁵²²List 1, 2, 3, 10, 11 a 13.

je umístěno na začátku narace, pouze v 10. listě mu předchází sloveso *accidit*. Oslovení ve většině případů tvoří *meritum* a jeho determinant, pouze ve čtvrtém listě, v němž se přítel obrací na svého přítele s prosbou, se objevuje pouze determinant *dilectus*. Užití tohoto determinantu je tedy zcela v souladu s pravidly.⁵²³ Dvakrát se nachází slovo *pater*, jednou se jedná o *meritum innatum consanguineitatis*, a to když syn píše svému otci (list 2), jednou o *meritum innatum dignitatis*, konkrétně v císařově dopise určeném papeži (list 5). K *meritum innatum consanguineitatis* patří i oslovení *natus* v prvním listě, v němž otec píše svému synovi, či *amicus* v knězově listě adresovaném jinému knězi (list 8). K tomuto typu by bylo možné počítat i oslovení *frater* z devátého listu, avšak v tomto listu se obrací kvardián na jiného kvardiána, jde zde tedy zřejmě o *meritum innatum dignitatis*. V ostatních případech už se jedná o *meritum innatum dignitatis*.⁵²⁴

I determinanty odpovídají pravidlům, tak otec jen nazván *diligendus* (list 2),⁵²⁵ papež *beatissimus*⁵²⁶ (list 5) a kněz *honorandus*⁵²⁷ (list 8). Při oslovení kvardiána není užitá adjektiva dle jeho příslušnosti k duchovnímu stavu, ale jako příteli odesilatele list. Konečně v listech světských osob se setkáme s determinantem *nobilis* při oslovení šlechtice⁵²⁸ (list 10), *strenuus* při oslovení rytíře⁵²⁹ (list 11). Makrabě je pak označen jako *serenissimus* (list 13) a císař *excellentissimus*.⁵³⁰ Oslovení markraběte výrazem *serenissimus* je zarážející, dle Sumy je totiž vyhrazeno pro krále; pro markraběte jsou vyhrazena jiná adjektiva.⁵³¹ Pisatel tudíž neoslovuje makraběte dle praviel obsažených v Sumě.

Vedle oslovení ve vokativu najdeme ve čtyřech diktaminech i další oslovení

⁵²³Viz pozn. 5.2.

⁵²⁴Konšelé oslovují šlechtice *dominus* (list 10), vazal rytíře slovním spojením *miles et dominus* (list 11). Markrabě je osloven výrazem *dominus* (list 13) a král souslovím *princeps et dominus* (list 14).

⁵²⁵Viz pozn. 5.2.

⁵²⁶Srv. *Summa dictaminis*, fol. 30r: „*Apostolicus dicitur sanctissimus, beatissimus, benignissimus, clementissimus.*“

⁵²⁷Viz pozn. 281.

⁵²⁸Srv. *Summa dictaminis*, fol. 30v: „*Camerarii principum, barones liberi, provinciales terrarum, capitanei magni dicuntur nobiles ut frequenter in positivo.*“

⁵²⁹Srv. tamtéž: „*Militi dicuntur strenui, validi, fortes.*“

⁵³⁰Srv. *Summa dictaminis*, fol. 30r: „*Imperatores laudantur istis adiectivis: invictissimi, victoriosissimi, gloriosissimi, excelentissimi.*“

⁵³¹Srv. tamtéž, fol. 30r: „*Reges, principes excolluntur hiis adiectivis: serenissimus, illustrissimus, potentissimus, inclitissimus. Marchiones, duces, langravii, comites appellantur incliti, potentes, illustres, magnifici.*“

běžné ve sbírce *Formularius epistolarum*. Jednou je toto oslovení ovlivněno determinantem adresáta, a to když je kanovník osloven *vestra honorabilitas* (list 7).⁵³² Oslovení ovlivněné prostřednictvím *meritum* připomíná i oslovení *vestra maiestas* v listě adresovaném markraběti (list 13), tento výraz je však dle Sumy vyhrazen pro krále.⁵³³ Ostatní oslovení jsou ovlivněné vlastnostmi adresáta či vztahem pisatele k příjemci listu, tak kněz oslovuje kněze *vestra caritas* (list 8) či kvardián kvardiána *vestrum regimen* (list 9).

Narační sloveso se v listech nachází pouze dvakrát, a to vždy ve druhé skupině listů. Jedná se o sloveso *innotesco* (list 8), jedenkrát je užit konjunktiv přítomného od slovesa *instillo* (list 7). V dalších naráčích už tzv. *verbum narratorium* nenajdeme. Ve třech případech je pak napodobován druhý typ vyjádření naračního slovesa, a to pomocí *verbum desiderativum importans* a infinitivu příslušného naračního slovesa.⁵³⁴ Za takové lze považovat listy se slovesem *volo* či *duco*, avšak vždy po nich následuje sloveso vyjadřující konkrétní činnost, a nikoliv *verbum narratorium*.⁵³⁵ V jednom případě je narace uvedena obecným *accidit*, připomíná tedy třetí typ naračního slovesa používaný v listinách.⁵³⁶ V ostatních listech již pisatel přistupuje přímo k *res narranda*, přechází tedy ihned k vlastnímu obsahu narace.

V první skupině listů pouze jeden list (25 %) obsahuje nějaký způsob vyjádření naračního slovesa, v listech duchovních jsou to tři listy (60 %) a konečně v listech světských osob dva (40 %). Nejvíce možností vyjádření naračního slovesa najdeme v listech duchovních osob, a to první a druhý typ; první varianta slovesa se nachází výhradně v této skupině diktamin. Druhý typ naračního slovesa se dále vyskytuje také v listech rodinných příslušníků či světských osob, jako jediný tedy vystupuje ve všech třech skupinách listů. Konečně poslední podoba naračního slovesa se objevuje pouze ve třetí skupině.

Původním pravidlům pro tvorbu narace⁵³⁷ tedy vyhovuje pouze jedna narace. Ve srovnání s listy z díla *Formularius epistolarum* zjistíme, že narace

⁵³²Srv. *Summa dictaminis*, fol. 30r: „*Canonici... dicuntur honorabilissimi, honorantissimi, honorabiles, honorandi*“.

⁵³³Srv. tamtéž, fol. 44r: „*regali/regie maiestati*“.

⁵³⁴Viz pozn. 194.

⁵³⁵Se slovesem *volo* se pojí infinitiv *alludere* (list 4), sloveso *duco* doprovází různé varianty slovesa *presento* (list 9, 13).

⁵³⁶List 10, viz pozn. 196.

⁵³⁷Viz pozn. 193.

v díle *Circa inicitium* jsou více podobné pravidlům *moderni*,⁵³⁸ je zde téměř vždy užito oslovení, které je v tomto případě pro tvoření narace jediným vodítkem, což ve sbírce *Formularius epistolarum* najdeme jen minimálně. Z tohoto důvodu lze usuzovat, že tvoření narace s pomocí naračního slovesa ustupuje do pozadí a užívá se pouze výjimečně.

6.3 Petice

list	petice
1.	Quare igitur, fili mi, te hortor et moneo, in quantum cupis amorem non extingwere paternalem et demum ab omni subsidio amoveri, quatenus
2.	Quare igitur mi pater...supplico igitur sitibundo, quatenus
3.	Cuius rei gracia vestram favorosam amiciciam impulso precaminibus operosis, quatenus
4.	Ideo animo concipiens discreto rogo mei adventum...expectare
5.	Quare dignam vestram clemenciam exoramus precibus obnixis...quatenus
6.	Reverendissime pater et domine favorose in ad vestre paternitatis clipeum accellerans supplico precibus immensis, quatenus
7.	chybí
8.	Quare vestram exoro dileccionem corde sincero, quatenus
9.	nobis petimus...offerre
10.	Vestre nobilitati duximus supplicandum, quatenus
11.	vestram igitur strenuitatis constanciam, que a modo fidei me decrevit liberare, rogo et supplico, quatenus
12.	Strenue domine, amice karissime, offerentibus se hastiludorum solmpnitatibus merito ad vestram recurro precibus nobilitatem, quatenus
13.	Quare igitur pro eodem supplicamus et petimus, quatenus
14.	Quare de imperiali vestra magestate sperantes poscimus et supplicamus, quatenus

Petice chybí pouze jednou v listech duchovních osob, v ostatních listech již petici najdeme. Co se typu petice týče, jedná se ve vybraných listech

⁵³⁸Viz pozn. 196.

především o *peticio supplicativa*, a to v osmi případech,⁵³⁹ čtyřikrát je užita *peticio deprecativa*⁵⁴⁰ a jednou *hortativa*.⁵⁴¹ Nejrozmanitější petice jsou v první skupině, kde najdeme petici žadací, prosebnou či povzbudivou, v dalších skupinách najdeme pouze dva typy petice, a to *peticio deprecativa* či *supplicativa*, převažuje však petice prosebná (celkem 61,5 %).

skupina	supplicativa	deprecativa	hortativa
I.	1	2	1
II.	3	1	0
III.	1	0	0

Tabulka 6.3: Typy petic

Věnovat se nyní budu tvoření petice.⁵⁴²

Nejprve se zaměřím na uvozovací výraz petice. V listech se vyskytují čtyři různá uvozovací slova, mezi nimiž převažuje spojka *quare*,⁵⁴³ další jsou užita jednotlivě. Ve třech případech pak nenajdeme žádný uvozovací výraz, i když petici předchází exordium či narace.⁵⁴⁴ Děje se tak v listech světských a duchovních osob. V listech duchovních osob je užita pouze spojka *quare*, u světských najdeme nadto výraz *igitur* (list 11). Diktamina rodinných příslušníků obsahují tři různé spojky, *quare*, *ideo* (list 4) a *cuius rei* (list 3), jsou tedy nejrozmanitější a plně odpovídají pravidlům, protože vždy obsahují nějaký uvozovací výraz.

Oslovení chybí pouze ve třech diktaminech, v každé skupině postrádá tuto část petice jeden list.⁵⁴⁵ V těchto případech však pokaždé oslovení najdeme v naraci. Čtyřikrát je užita varianta ve vokativu,⁵⁴⁶ která je v jednom listě doprovázena ještě dalším oslovením (list 6). Oslovení ve vokativu vždy ovlivňuje *meritum* adresáta. V listech rodinných příslušníků se jedná o oslovení *filiius* (list 2) a *pater* (list 1), tedy *meritum innatum consanguineitatis*. V 6.

⁵³⁹List 2, 5, 6, 8, 10, 11, 13 a 14.

⁵⁴⁰List 3, 4, 9 a 12

⁵⁴¹List 1.

⁵⁴²K teorii o tvoření petice viz s. 209.

⁵⁴³List 1, 2, 5, 8, 12, 13, 14.

⁵⁴⁴Exordium se vyskytuje v listech 6, narace pak v diktaminech 9 a 10.

⁵⁴⁵List 4, 9, 13.

⁵⁴⁶1, 2, 6, 14.

listě patří oslovení *pater* mezi *meritum innatum dignitatis*, k tomuto typu se řadí i oslovení *dominus* ve 14. diktaminu.

Ostatní oslovení užitá v petici obsahují také *meritum* či jeho determinant. Mezi oslovení na základě *meritum* patří oslovení *vestra paternitas*, jímž se patriarcha obrací na kardinála (list 6), či spojení *vestra favorosa amicitia*, když přítel píše svému příteli (list 3). Determinant se pak ozývá v listu císaře papeži (list 5), v němž císař oslovuje papeže *vestra clemencia*,⁵⁴⁷ nebo když se rytíř obrací na rytíře oslovením *vestra strenuitas*⁵⁴⁸ (list 12). Determinantu odpovídá i oslovení *vestra maiestas*⁵⁴⁹ z listu krále císaři (list 14). Dvakrát je užito substantivum od příslušného adjektiva *nobilitas*, a to když se obec obrací na šlechtice (list 10) či vazal na rytíře (list 11). Toto oslovení je dle Sumy vyhrazeno pro výše postavené osoby světského stavu, pro rytíře se užívá jiný typ oslovení.⁵⁵⁰ Pravidel se tedy až na list určený markraběti či šlechtici drží většina vybraných listů, pouze tři se odlišují. Tento prohrěšek není však příliš vážný, protože se oslovení nachází, jak jsem se již zmínila, v jiné části listu.

Co se petičních sloves týče, nejčastěji se vyskytují slovesa prosebné petice, a to *supplico* a *exoro*. V žádacích peticích je pokaždé užito jiné sloveso, konkrétně *peto* (list 9), *rogo* (list 4) a opisné vyjádření *impulso precaminibus* (list 3) či *recurro precibus* (list 12). U povzbudivé je užito sloveso *hortor* (list 1). Ve čtyřech případech se v listech vyskytují dvě slovesa, ve třech případech mění žádací petici na prosebnou,⁵⁵¹ v povzbuzovací petici pak spojení *hortor et moneo* zesiluje význam žádacího slovesa (list 1). Petiční sloveso je téměř vždy v indikativu přítomnosti, pouze jednou je vyjádřeno gerundiem *supplicandum* (list 10), které se váže na přísudek *duximus*.

První skupina listů obsahuje v každém listě jiné petiční sloveso, ve druhé skupině na čtyři petice připadají tři slovesa, dvakrát se vyskytuje sloveso *exoro*, jednou je pak suplikativní petice vyjádřena slovesem *supplico*. V listech světských osob je v deprekativní petici užito opisné vyjádření slovesa *recurro precibus* (list 12). Ostatní petice patří mezi suplikativní petice a vždy se v nich objevuje sloveso *supplico*, které je však vždy doplněno deprekativním

⁵⁴⁷Viz pozn. 6.2.

⁵⁴⁸Viz pozn. 529.

⁵⁴⁹Srv. *Summa dictaminis*, fol. 48r: „Ad imperatores, reges et principes: imperatoriam/sceptrigeram/imperialem. . . maiestatem.“

⁵⁵⁰K oslovení šlechtice viz pozn. 528, k oslovení rytíře viz pozn. 529.

⁵⁵¹Jde o spojení *rogo et supplico* (list 11), *supplicamus et petimus* (list 13) a *poscimus et supplicamus* (list 14).

slovesem.⁵⁵² Nejméně rozmanitě jsou tedy petice třetí skupiny listů, naopak nejvíce první skupina, neboli listy rodinných příslušníků.

Petiční sloveso může být také nějakým způsobem zdůrazněno, v listech světských osob se objevuje pouze jedinou příslovce *merito*, a to v deprekativní petici (list 12). Ve druhé skupině se vyskytuje v suplikativní petici zesílení pouze prostřednictvím spojení substantiva s adjektivem,⁵⁵³ v deprekativní petici této části nenajdeme žádné zesílení slovesa. Jedenkrát chybí zdůraznění slovesa i v listech rodinných příslušníků (list 4), tyto listy jsou však z tohoto hlediska nejrozmanitější, protože se v nich pokaždé objevuje jiná varianta zesílení, a to adverbium (list 2), adjektivum (list 3) či vedlejší věta (list 1).⁵⁵⁴

Co se vyjádření samotné žádosti týče, jen jednou je žádost vyjádřena jinak než vedlejší větou žadací uvozenou spojkou *quatenus*, a to infinitivní vazbou. Děje se tak v listu jednoho příbuzného druhému (list 4). Tedy pouze jednou není petice tvořena samostatnou větou a neodpovídá nauce o psaní petice.

Pravidlům tedy zcela odpovídá osm petic (53,3%), které obsahují jak uvozovací výraz, tak petiční sloveso a žádost je tvořena vedlejší větou žadací.⁵⁵⁵ Nauce o tvoření petice vyhovují i petice v listech 4 a 13, v nichž chybí oslovení, adresát je však osloven v jiné části listu, proto dle mého názoru není petice zcela mimo pravidla. I když v listech 11 a 13 jsou užita oslovení, která se úplně neshodují s naukou zmíněnou v díle *Summa dictaminis*. Naopak s pravidly nesouhlasí petice v listu 1, kde je žádost vyjádřena infinitivním tvarem slovesa, či v listech 9, 10, 12, v nichž chybí výraz uvozující celou petici.

⁵⁵²Viz pozn. 551.

⁵⁵³Jedná se o spojení *precibus obnixis* (list 5), *precibus inmensis* (list 6), *corde sincero* (list 8).

⁵⁵⁴Jedná se o adverbium *sitibunde*, adjektivum *operosis* a vedlejší větu uvedenou spojkou *in quantum*.

⁵⁵⁵List 2, 3, 5, 6, 7, 8, 11, 14.

6.4 *Conclusio*

list	conclusio
1.	in hiis speciale solacium michi et amicis humiliter ostensurus
2.	pro quibus pro sanitatis prosperitate vestra volo altissimum pro vobis devotissime exorare
hline 3.	chybí
4.	secus si feceritis de cetero amicitie non amplectar esse amicabile fundamentum
5.	in hiis vestra clemencia specialem favoris gratiam demonstrabit
6.	quod in posterum valeam vestre paternitati grates referre cum humili devocione. Datis
7.	hec vobis premittere volui cum declaracione
8.	pro quibus in consimilibus vobis volo amicabiliter deservire
9.	in quibus nobis complacencie monstrabitur favorem. Datum
10.	Quia in singulis complacenciis nobis exhibitis volumus fideliter deservire. Datum
11.	ne post modum vestri honoris reverenciam querela et sermonibus tangerem dignitatem. Datum
12.	Cum ex speciali titulo sumus ad hanc solempnitatem vocati atque togati, nec nobis decrevit recusare, ubi subsidio Altissimi speramus laudem et honorem honorifice reportare
13.	in hiis nobis specialem complacenciam monstraturi
14.	pro quibus ad imperialia mandata sumus in omnibus parati

Většinu závěrů zařazují mezi *conclusio affectiva*,⁵⁵⁶ jedná se především o výzvu, aby si adresát vyhověním žádosti zasloužil přízeň adresáta.⁵⁵⁷ Poté následuje *conclusio* vyjadřující díky, do které zahrnují nejen závěry, v nichž opravdu odesílatel děkuje předem za prokázání služby,⁵⁵⁸ ale i ty, v nichž odesílatel zdůrazňuje, že je adresátovi k službám.⁵⁵⁹ K podmíněným závěrům lze dle mého názoru zařadit i listy, v nichž odesílatel podmiňuje svou přízeň či nepřízeň vyhověním či odmítnutím žádosti (list 4). Ve třetím listě pak závěr chybí.

⁵⁵⁶List 1, 5, 9, 11, 12, 13.

⁵⁵⁷List 1, 5, 9, 13.

⁵⁵⁸List 6.

⁵⁵⁹List 2, 7, 8, 10, 14.

Co se formy závěrů týče, nejčastější je tvorba pomocí vztažného zájmena *quod*,⁵⁶⁰ čtyřikrát se objevuje tázací zájmeno *hic*.⁵⁶¹ Jednou je pak závěr uvozen adverbiem *secus* (list 4) a ve třech případech vedlejší větou, v nichž je jednou užitá spojka *ut* (list 11), jednou *cum* (list 12) a jednou *quia* (list 10).

skupina	quod	hic	secus	ut	cum	quia
I.	1	1	1	0	0	0
II.	2	2	0	0	0	0
III.	1	1	0	1	1	1

Tabulka 6.4: Uvozovací výraz v *conclusio*

V listech rodinných příslušníků se pokaždé nachází jiné uvození *conclusio*, v listech duchovních osob najdeme dvě varianty zahájení závěru, a to pomocí vztažného zájmena *quod* či ukazovacího zájmena *hic*. Ve třetí skupině jsou všechny závěry uvozeny jiným způsobem. Nejrozmanitější jsou tedy listy rodinných příslušníků, které následují listy světských osob. V první a druhé skupině pak uvození *conclusio* nejčastěji odpovídá nauce o tvorbě této části listu, nejméně pak tato pravidla dodržují listy třetí skupiny.⁵⁶²

Oslovení najdeme v sedmi listech, přičemž čtyřikrát je vyjádřeno pomocí osobního zájmena *vos* a třikrát řádným způsobem. Oslovení, ať už prostřednictvím zájmena či řádné, se objevuje převážně v listech duchovních osob. V dopisech rodinných příslušníků se vyskytuje pouze jednou, a to pomocí zájmena (list 2), ve třetí skupině je adresát osloven dvakrát, jednou řádnou formou (list 11) a jednou osobním zájmenem (list 3). V řádném oslovení se dvakrát ozývá *meritum*, a to když je papež nazván *vestra clemencia*⁵⁶³ (list 5) či kardinál *vestra paternitas* (list 6), oslovení *dignitas et reverencia vestri honoris* můžeme chápat jako oslovení ovlivněné vlastností hodnosti adresáta listu (list 11). Všechny tyto závěry lze považovat za řádné, protože listy s oslovením prostřednictvím zájmena obsahují jeho řádnou podobu v jiné části listu.

⁵⁶⁰List 2, 6, 8, 9, 14.

⁵⁶¹Třikrát se vyskytuje spojení *in hiis* (list 1, 5, 13) a jednou tvar *hec* (list 7).

⁵⁶²V první skupině jsou řádně uvozeny dva závěry ze čtyř (50 %), v listech duchovních tři z pěti (60 %). Ve třetí skupině je to pouze jedna *conclusio* (20 %).

⁵⁶³Viz pozn. 6.2.

skupina	řádné	zájmeno	žádné
I.	0	2	2
II.	2	2	1
III.	1	0	4

Tabulka 6.5: Oslovení v *conclusio*

Nauce o tvoření listu odpovídají tři listy, neboť se v nich setkáme jak se správným uvozovacím závěrem, tak s oslovením. Dva patří mezi dopisy duchovních osob (list 6, 8), jeden k listům rodinných příslušníků (list 2). V poslední skupině se žádná řádná *conclusio* nevyskytuje.

6.5 Shrnutí

Ve vybraných diktaminech se pětkrát setkáme s listy, které obsahují všech pět částí listů, narozdíl od sbírky *Formularius epistolarum*, kde se toto schéma nevyskytuje ani jednou. Dvakrát se nachází v dopisech rodinných příslušníků a třikrát ve třetí skupině. Převažují zde stejně jako v díle *Formularius epistolarum* diktamina se čtyřmi částmi, které jsou zastoupeny ve všech třech skupinách, a to především mezi duchovními odesilatelé. Listy tvoří především salutace, narace, petice a závěr, další možností je složení ze salutace, exordia, petice a závěru. Mezi dopisy duchovních odesílatelů najdeme jeden list vytvořený pouze třemi částmi listu, a to salutací, narací a závěrem. Další formáty se v těchto diktaminech nenalézají.

skupina	5. částí	4.části		3. částí
		s+e+p+c	s+n+p+c	
I.	2	1	1	0
II.	0	3	1	1
II.	3	1	1	0

Tabulka 6.6: Počet částí listu

V dopisech chybí převážně exordium, dále narace a pouze jednou petice. Nejčastěji nějakou část listu postrádají dopisy duchovních osob, a to především

vším exordium, jednou naraci a petici. V první a ve třetí skupině se shodně neobjevuje jednou exordium a jednou narace.

skupina	salutace	exordium	narace	petice	conclusio
I.	0	1	1	0	0
II.	0	4	1	1	0
III.	0	1	1	0	0

Tabulka 6.7: Počet chybějících částí listu

Listy tedy obsahují vždy podstatné části listu, naraci a petici, nikdy také neschází salutace, jako se v některých případech děje v díle *Formularius epistolarum*. Narozdíl od této sbírky listy v příručce *Circa incipium* nikdy nepostrádají *conclusio* a častěji se v nich objevuje exordium, které ve sbírce *Formularius epistolarum* najdeme sporadicky.

Prekvapivě i zde najdeme pouze málo řádně vytvořených listů, jsou pouze tři,⁵⁶⁴ pokud započítáváme pouze salutace obsahující participium. V případě, že připočteme všechny salutace,⁵⁶⁵ lze mezi správné listy zařadit ještě dva.⁵⁶⁶ Tedy shodný počet jako v první a v druhé části sbírky *Formularius epistolarum*. Pouze jeden řádný list se objevuje v třetí skupině listů, po dvou pak obsahují listy rodinných příslušníků či duchovních osob. Nejvíce chyb se vyskytuje v závěru a v petici, a to vždy v listech světských osob, nejméně pak v salutaci a naraci. V listech v díle *Formularius epistolarum* odporují nauce o tvoření listů především narace a závěr, tedy co se týče závěru, shodují se s diktaminy z příručky *Circa incipium*, což neplatí o tvorbě narace.

6.6 Cursus

1.	<i>cum karitate</i>	1 4p	planus
	<i>debet declinari</i>	2 4p	trispondaicus
	<i>dilapidantur</i>	5p	planus
	<i>ut presupmitur</i>	1 4pp	

⁵⁶⁴List 2, 3, 8.

⁵⁶⁵Přítomnost participia v salutaci je v Sumě požadována pouze v krátké salutaci.

⁵⁶⁶List 6, 14.

<i>vulneravit auriculas</i>	p 4pp	velox
<i>extiti langwore</i>	pp 3p	trispondaicus
<i>miinstrasse recusassem</i>	p 4p	trispondaicus
<i>audire potui</i>	p 3pp	
<i>respuens proborum</i>	pp 3p	trispondaicus
<i>noctis habitator es</i>	2 4p 1	
<i>in thabernalia</i>	1 5pp	tardus
<i>de te referuntur</i>	1 1 4p	trispondaicus
<i>cum teste cordium</i>	1 2 3pp	tardus
<i>patent lacencia</i>	2 4pp	tardus
<i><u>miserabilia audire</u></i>	pp 3p	trispondaicus
<i>extingwere paternalem</i>	pp 4p	velox
<i>paternalem et demum</i>	p 1 2	planus
<i>subsidio amoveri</i>	pp 4p	velox
<i>omnibus hiis</i>	pp 2	planus
<i>viciis postpositis</i>	pp 4pp	
<i>ea perpetrasti</i>	2 4p	trispondaicus
<i>animum convertas</i>	pp 3p	trispondaicus
<i>cupias nuncupari</i>	pp 4p	velox
<i>subsidio sublevari</i>	pp 4p	velox
<i><u>humiliter ostensurus</u></i>	pp 4p	velox

2.

<i><u>obediencia interclusa</u></i>	pp 4p	velox
<i><u>non est deneganda</u></i>	1 1 4p	trispondaicus
<i>acriter sanciatas</i>	pp 4p	velox
<i>falsidicam accusationem</i>	p 5p	velox
<i>conmuni proverbio</i>	p 4pp	tardus
<i>spiritui est credendum</i>	pp 1 3p	velox
<i>exprimitur Katho</i>	pp 2	planus
<i>multa locuntur</i>	2 3p	planus
<i>fides adhiberi</i>	2 4p	trispondaicus
<i>consona seu credenda</i>	p 1 3p	trispondaicus
<i>esse gravatum</i>	2 3p	planus
<i>valeo amonere</i>	pp 4p	velox
<i>velitis extendere</i>	pp 4pp	
<i><u>auxiliari</u></i>	5p	planus

<i>sanitatis prosperitate</i>	p 5p	velox
<u><i>devotissime exorare</i></u>	pp 4p	velox

3.

<i>acceleratione premissa</i>	p 3p	planus
<u><i>pronus et paratus</i></u>	2 1 3p	velox
<u><i>orationibus acquiescat</i></u>	pp 4p	velox
<i>precaminibus operosis</i>	pp 4p	velox
<i>vestris auxiliare</i>	2 5p	velox
<i>regimen scole</i>	pp 2	planus
<i>valeam adipisci</i>	pp 4p	velox
<i>honorabiliter servire</i>	pp 3p	trispondaicus
<u><i>benepiacita exhibere</i></u>	pp 4p	velox

4.

<i>servicia colligatus</i>	pp 4p	velox
<i>intuens ad futura</i>	pp 1 3p	velox
<i>dilecionem</i>	5p	planus
<i>desposacione</i>	6p	trispondaicus
<i>tamen ad preterita</i>	2 1 4pp	velox
<i>presentibus terminare</i>	pp 4p	velox
<i>proverbio conmmuni</i>	pp 3p	
<i>Respice futura si vis</i>	pp 3p 1 1	
<u><i>vivere sine cura</i></u>	pp 2 2	velox
<i>consilio expectare</i>	pp 4p	velox
<u><i>clarius valeamus</i></u>	pp 4p	velox
<u><i>amicabile fundamentum</i></u>	pp 4p	velox

5.

<u><i>serviendi prenarrata</i></u>	p 4p	trispondaicus
<i>ducem qualiter D</i>	2 3p	planus
<i>qualiter D. episcopus</i>	pp 1 4pp	
<u><i>consuetudinem et morem</i></u>	pp 1 2	tardus
<i>videamur principibus</i>	p 4pp	tardus
<i>clemencia dicto</i>	pp 2	planus

<u>apostolicam revolvendam</u>	pp 4p	velox
<u>graciam demonstrabit</u>	pp 4p v velox	

6.

<u>humili servitute</u>	pp 4p	velox
<u>miseracionis recurrendum est</u>	p 4p 1	
<u>est cum precatu</u>	1 1 3p	planus
<u>precibus immensis</u>	pp 3p	trispondaicus
<u>paternitati hic oblata</u>	p 1 3p	trispondaicus
<u>amicabilibus</u>	6pp	tardus
<u>devocione</u>	5p	planus

7.

<u>integre dilectionis</u>	p 5p	
<u>instilletur quomodo</u>	p 3p	planus
<u>singula loca</u>	pp 2	planus
<u>rationabili assignata</u>	pp 4p	velox
<u>cum declaracione</u>	1 6p	velox

8.

<u>oracionibus cum devotis</u>	pp 1 3p	velox
<u>innotesco karitati</u>	p 4p	trispondaicus
<u>necessario requisitum</u>	pp 4p	velox
<u>corde sincero</u>	2 3pp	
<u>salario persolvendo</u>	pp 4p	velox
<u>in consimilibus</u>	1 5pp	tardus
<u>amicabiliter deservire</u>	pp 4p	velox

9.

<u>sincerissime caritatis</u>	pp 4p	velox
<u>dilecte karissime</u>	p 4pp	tardus
<u>duximus presentare</u>	pp 4p	velox
<u>amicabiliter viceversa</u>	pp 4p	velox
<u>monstrabitis favorem</u>	pp 3p	trispondaicus

10.	<u>miscentibus et honori</u>	pp 1 3p	velox
	<u>satisfaccionis</u>	6p	trispodaicus
	<u>valeat obtinere</u>	pp 4p	velox
	<u>accidit itaque</u>	pp 3pp	tardus
	<u>totaliter spoliati</u>	pp 4p	velox
	<u>refertur in vestro</u>	p 1 2	planus
	<u>sunt interclusi</u>	1 4p	planus
	<u>corpore offendantur</u>	pp 4p	velox
	<u>duximus supplicandum</u>	pp 4p	velox
	<u>nostros concives</u>	2 3p	planus
	<u>solutos sin aut non</u>	p 1 1 1	planus
	<u>intencionem vestre</u>	p/p 2	trispodaicus
	<u>vestre voluntatis</u>	2 4p	trispodaicus
	<u>vobis rescribere</u>	2 4pp	tardus
	<u>amicicia et favore</u>	pp 1 3p	velox
	<u>fideliter deservire</u>	pp 4p	velox
11.	<u>se ad amorem</u>	1 1 3p	planus
	<u>precibus aquiescat</u>	pp 4p	velox
	<u>necessitatis</u>	5p	planus
	<u>debitorum solucione</u>	p 5p	velox
	<u>me apprehenderunt</u>	1 5p	trispodaicus
	<u>apprehenderunt vestram igitur</u>	p 2 2	trispodaicus
	<u>decrevit liberare</u>	p 4p	trispodaicus
	<u>favorabiliter velitis</u>	pp 3pp	tardus
	<u>reverenciam querela</u>	pp 3pp	tardus
	<u>tangerem dignitatem</u>	pp 4p	velox
12.	<u>beneplacitorum voluntate</u>	p 4p	trispodaicus
	<u>et puritati</u>	1 4p	planus
	<u>obsequiosa</u>	5p	planus
	<u>hastiludiorum</u>	6p	trispodaicus
	<u>nobilitatem</u>	5p	planus

<i>sellam maiorem</i>	2 3p	planus
<i>spadonem forciozem</i>	p 4p	trispondaicus
<i>accomodare</i>	5p	planus
<i>decrevit recusare</i>	p 4p	trispondaicus
<u><i>honorifice reportare</i></u>	pp 4p	velox

13.

<u><i>sincerissime karitatis</i></u>	pp 4p	velox
<i>suscipiantur petitiones</i>	p 5p	velox
<u><i>optime probatum</i></u>	pp 3p	trispondaicus
<i>favoribus persequendo</i>	pp 4p	velox
<u><i>comittimus fidelem</i></u>	pp 3pp	tardus
<u><i>complacenciam monstraturi</i></u>	pp 4p	velox

14.

<u><i>obsequendis voluntatem</i></u>	p 4p	trispondaicus
<u><i>animo iniuriandi</i></u>	pp 5p	velox (elize)
<i>iniuriandi quare de</i>	p 2 1	
<u><i>diffiniendam</i></u>	5p	planus
<i>diffiniendam pro quibus ad</i>	p 1 2 1	tardus

V listech najdeme 143 závěrů,⁵⁶⁷ v nichž chybí kursus pouze 8x (5,6 %). Listy jsou tedy úmyslně kursovány, protože v jednom listě není závěr opatřen kursem pouze ve 20 % případů. Nejčastěji se vyskytuje kursus *velox* (56x = 38,9 %), dále se objevuje *trispondaicus* 34x (23,6 %), *planus* 30x (20,8 %) a konečně poslední místo zaujímá *cursus tardus* (16x = 11,1 %). Nejvíce závěrů najdeme v první skupině listů, a to 62x (43,4 % z celkového počtu), na jeden list tedy připadá 15,5 závěru. Nejčastěji se opět vyskytuje *velox* (25x = 40,3 %), *trispondaicus* 13x (21 %), *planus* 12x (19,4 %). Shodný počet vykazují závěry opatřeny kursem *tardus* či žádným kursem (6x = 9,7 %). Poté následují listy světských osob, které obsahují 47 závěrů (32,9 %), na jeden list tak připadne 9,4 závěru. Opět zde převažuje *cursus velox* (16x = 31,9 %) následovaný kursem *trispondaicus* (8x = 27,7 %). *Planus* se nachází 11x (23,4 %), *tardus* 7x (14,9 %) a pouze jedenkrát není závěr opatřen žádným kursem (2,1 %). Konečně poslední dle výskytu závěrů jsou listy duchovních

⁵⁶⁷Přehled kursováných závěrů jednotlivých listů viz příloha B.

osob, kde se setkáme s 35 závěry. Na jeden list tedy připadá 7 závěrů. *Velox* se vyskytuje 16x (45,7 %), *trispondaicus* 8x (22,8 %), *planus* 7x (20 %), *tardus* 3x (8,6 %) a jako v předchozím případě i zde se setkáme pouze s jedním závěrem bez kursu (2,9 %).

cursus	I.	I.-II.	II.	II.-III.	III.	III.-IV.	IV.	I.-III.	bez
velox	8	1	-	1	1	1	-	1	1
trispondaicus	2	1	5	2	2	-	-	1	1
tardus	1	-	-	2	-	3	3	-	5
planus	1	0	4	1	2	2	1	1	2

Pokud se podíváme na kursus na základě jednotlivých částí listu, zjistíme, že je pestřejší než ve sbírce *Formularius epistolarum*. V salutaci se vyskytuje převážně *velox* (64,3 %), dále *planus* (21,4 %) a *trispondaicus* (14,3 %). V naraci poprvé *velox* nestojí na prvním místě, to zaujímá *trispondaicus* (45,5 %), *velox* se nachází až na místě druhém (36,4 %) a poslední je *planus* (9,1 %). V petici už je *velox* opět na první místě (53,8 %), shodně ve třech listech se nachází *tardus* či *planus* (23,1 %), v této části listu tedy chybí zcela *trispondaicus* a nahrazuje jej *tardus*, který se v závěru jiných částí listu vůbec nevyskytuje. V závěru je převaha kursu *velox* nejvíce patrná (84,6 %), pouze jednou (7,7 %) je užit *trispondaicus* či *planus*. Vidíme tedy, že závěry jednotlivých částí jsou vždy kursovány. Prioritní postavení kursu *velox* je narušeno především v naraci, v níž není na prvním místě, jako je obvyklé v ostatních případech.

V první skupině převládá *velox* ve všech částech listu, v závěru je dokonce užit pouze on, v salutaci a v petici k němu přistupuje *planus* (25 %), v naraci *trispondaicus* (33,3 %). Ve druhé skupině je *velox* také převažujícím kursem, nejméně procent zabírá v závěru (60 %), v salutaci je to 80 %, v naraci a petici 75 %. V salutaci a naraci *velox* doprovází *trispondaicus*, v salutaci zaujímá 20 % a v naraci 25 %. V petici narozdíl od ostatních částí se vyskytuje *cursus tardus* (20 %). V závěru pak najdeme tři různé kursy, již zmíněný *velox*, pak *trispondaicus* a *planus* (oba shodně 25 %). Konečně nejzajímavější, co se kursu týče, je poslední skupina listů, v nichž *velox* vystupuje na první místě pouze v závěru (100 %), v salutaci se o první místo dělí s kursem *planus* (40 %), v petici mu přísluší třetí místo (20 %), a dokonce v naraci není

žádný závěr opatřen tímto kursem. V salutaci se dále objevuje *trispondaiacus* (20 %), v naraci je užit pouze *trispondaiacus* (75 %) a *planus* (25 %). Konečně v petici se vyskytuje *tardus* a *planus* (oba shodně 40 %).

cursus	salutace			narace			petice			conclusio		
	I.	II.	III.	I.	II.	III.	I.	II.	III.	I.	II.	III.
velox	3	4	2	2	3	-	3	3	1	4	3	4
trispondaiacus	-	1	1	1	1	3	-	-	-	-	1	-
tardus	-	-	-	-	-	-	-	1	2	-	-	-
planus	1	-	2	-	-	1	1	-	2	-	1	-
bez k.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Závěr

Cílem této disertace bylo zjistit, jak listy ve sbírce *Formularius epistolarum* dodržují pravidla pro psaní listů zmíněná v příručce *Summa dictaminis*. Lze konstatovat, že se tak v tomto textu děje zřídka. Po srovnání s listy v příručce *Circa inicium* zjistíme, že i zde pravidlům Sumy odpovídá třetina diktamin, proto lze říci, že především druhá část sbírky *Formularius epistolarum* mohla sloužit jako učební materiál.⁵⁶⁸

Listy příručky *Circa inicium* obsahují často všech pět částí, nikdy zde nechybí salutace ani závěr. Listy postrádají především exordium, jehož výskyt v této příručce je však hojnější než ve sbírce *Formularius epistolarum*. Diktamina této sbírky naopak nikdy nejsou tvořena ze všech pěti částí, hojný je pak výskyt listů se třemi či dvěma částmi, jenž je v příručce *Circa inicium* minimální. Chybí zde i salutace, což se nikdy v příručce nestane, a jen zřídka se užívá dlouhá salutace.

Dále najdeme v těchto textech rozdíly především ve vytváření narace a petice, tedy dle Sumy dvou nezbytných součástí *ars dictaminis*. Hovořili o naraci, v obou textech se jen zřídka vyskytuje *verbum narratorium*, v příručce *Circa inicium* je nejčastěji narace tvořena hlavní větou, ve sbírce *Formularius epistolarum* zase vedlejší větou, je tedy možné, že zde hlavní věta s narační formulí chybí. Ve sbírce *Formularius epistolarum* dále jen v některých případech najdeme v naraci oslovení, v příručce *Circa inicium* se objevuje téměř vždy. Proto pravidlům odpovídají především narace v příručce *Circa inicium*. Nauce o petiční formulí také odpovídají spíše listy obsažené v této příručce, vždy totiž tvoří samostatnou hlavní větu a petiční sloveso se vyskytuje nejčastěji v indikativu přítomnosti. Ve sbírce *Formularius epistolarum* těmto pravidlům odporuje především první část sbírky, v níž je

⁵⁶⁸Překvapivě pouze 18,5 % diktamin vyhovuje nauce o *ars dictaminis*, nejvíce (33,3 %) se jich nachází v druhé části sbírky *Formularius epistolarum*, což je obdobné ve vybraných listech příručky *Circa inicium*.

petiční sloveso často součástí jiné věty. Listy sbírky *Formularius epistolarum* tedy méně vyhovují nauce *ars dictaminis* uvedené v Sumě, co se narace a petice týče, způsobem vyjádření jsou však pestřejší než listy příručky *Circa inicium*.

Vzorovému charakteru listů napomáhá i výskyt kursu. Listy v obou textech jsou úmyslně kursovány, převládá v nich *velox* následovaný kursem *trispondaicus* či *planus*, *tardus* je využíván nejméně. Oba texty také dodržují použití kursu na konci jednotlivých částí listu, až na jeden list ve sbírce *Formularius epistolarum*, jsou opatřené kursem všechny.

Názor, že se jedná o učební text, podporuje i jeho umístění v rukopisu. Obklopují jej zde totiž jiné rétorické příručky, v nichž jsou také obsažena diktamina, ale narozdíl od sbírky *Formularius epistolarum* jsou vždy kladena mezi teoretická pravidla vztahující se k *ars dictaminis*. Formát všech třech textů je stejný, pouze ve sbírce *Formularius epistolarum* místo pravidel najdeme různorodé komentáře týkající se konkrétního listu. Komentátor vybírá slova dle svého uvážení, někdy dokonce přikládá komentáře, které se vztahují k jinému významu komentovaného výrazu, než v jakém je použit v samotném listu. Název sbírky *Formularius epistolarum cum expositione rhetoricali*, jenž Truhlář užil ve svém katalogu, je tedy zavádějící a neodpovídá skutečnosti.

Pravidlům obsaženým v příručce *Summa dictaminis* dále odpovídají především listy, hlavně co se narace a petice týče, níže postavených osob, což příliš nepřekvapí, protože lze předpokládat, že právě tito odesílatelé si nechají na svých listech záležet, aby předešli případnému odmítnutí své žádosti. Nejméně se pravidly řídí listy *equales*, v nichž často chybí řádné oslovení adresáta. Také lze říci, že listy jsou sestaveny dle postavení účastníků dopisního styku, což dokazuje především petice. Rozkazovací petice se totiž vyskytuje výhradně v listech výše postavených, suplikativní pak převažuje v listech níže postavených osob.

Podíváme-li se na nauku o *ars dictaminis* v jednotlivých částech sbírky, zjistíme, že pravidla popsaná v Sumě dodržují především diktamina druhé části sbírky. Nejvíce zásadám vztahujícím se k tvorbě listů odporuje první část, která naproti tomu nabízí rozmanitější příklady, jak psát dopisy, např. v salutaci najdeme vždy jiné participium, podobně i při tvoření petice jsou využívány různé formy petičního slovesa či rozmanité podoby vyjádření samotné žádosti. To diktamina v druhé a třetí části jsou způsobem vyjádření, především co se petice týče, strnulejší a nauce o *ars dictaminis* poplatnější. Listy první části jsou zřejmě sepsány volněji než diktamina v druhé a třetí

části, jedná se zde totiž především o listy rodinných příslušníků. V druhé části jsou pak pravidla více zachována, patrně proto, aby odesílatel předešel nevyhovění žádosti, což lze říci i o třetí části, která až na absenci salutace v některých diktaminech nauku o tvorbě listu dodržuje více než první část.

Otázkou však zůstává, nakolik jsou tedy vzorové listy poplatné pravidlům *ars dictaminis*, dle obou textů jak sbírky *Formularius epistolarum*, tak příručky *Circa inicium*, zjistíme, že listy většinou pravidlům neodpovídají, bylo by proto dobré prozkoumat více podobných textů, a to nejen sbírek listů, ale i jednotlivých listů umístěných v teoretických příručkách a dokázat, zda se v tomto případě jedná o výjimku či nikoliv.

Bylo by také přínosné prozkoumat tuto sbírku v kontextu dalšího dochování, např. pouze v tomto rukopisu se nachází i komentář, který se v ostatních kodexech neobjevuje. Dále by bylo prospěšné zjištění, jak kompilátoři pracovali s diktaminy, které listy získaly přednost, zda jsou kladeny ve stejném pořadí či zda s nimi komentátor zacházel jinak a vytvořil tak jinou dopisní situaci.

Seznam pramenů

Analecta hymnica medii aevi. Ed. DREVES, G. M.; BLUME, C. Leipzig: O. R. Reisland, 1888–1922.

ALAN. INS., *Planct. nat.* = ALANUS DE INSULIS, *De planctu naturae* – Ed. HÄRING, N. M. In *Studi Medievali* 19, 2 (1978), s. 806–879.

ALAN. INS., *Parab.* = ALANUS DE INSULIS, *Parabola* – Ed. MIGNE, J. P. Parisiis, 1833, c. 579–593. (PL, 210).

ALEX. VILLA DEI, *Doctr.* = ALLEXANDER DE VILLA DEI, *Das Doctrinale. Kritische-exegetische Ausgabe. Mit Einleitung, Verzeichniss der Handschriften und Drucke nebst Registern* – Ed. REICHLING, D. Berlin: A. Hofmann & Co., 1893. (*Monumenta Germaniae Pedagogica*, 12)

ALCHER. CLAR. (PS. AUG.), *Spir. et An.* = ALCHERUS CLARAEVALLENSIS (PSEUDO AUGUSTINUS), *De spiritu et anima* – Ed. MIGNE, J. P. Parisiis, 1865, c. 779–832. (PL, 40)

ARIST., *EN* = ARISTOTELES, *Ethica Nicomachea* – Ed. GAUTIER, R. A. Leiden; Bruxelles, 1972–1973. (*Aristoteles Latinus*, 26, 1-3)

Auct. Arist. = *Les Auctoritates Aristotelis. Un florilège médiéval*. Ed. HAMMESSE, J. Louvain: Publications universitaires, 1974. (*Étude historique et édition critique, philosophes médiévaux*, 17).

AUG., *In Psalm.* = AUGUSTINUS, *Enarrationes in Psalmos* – Ed. DEKKERS, E.; FRAIPONT, J. Turnhout: Brepols, 1956. (*CC SL*, 38-40)

BARTH. DE SAN CONCORDIO, *Summa* = BARTHOLOMAEUS DE SAN CONCORDIO. *Summa de casibus conscientiae* – [Augsburg] 1475. [BSB-Ink B-115GW 3453], 2010.12.13. Dostupné z URL <http://daten.digital-sammlung.de/db/0004/bsb00041357/images/index.html?fip=193.174.98.30&seite=1&pdfseitex=> [cit. 2013-02-03]

BEDA (dubium), *Sent. phil. Arist.* = BEDA VENERABILIS, *Sententiae philosophicae collectae ex Aristotele atque Cicerone* – Ed. MIGNE, J. P. Parisiis, 1862, c. 965–1089. (*PL*, 90).

Biblia sacra iuxta Vulgatam versionem. 4. vyd. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1994.

BOETH., *Cons.* = BOETHIUS, *De consolazione Philosophiae* – Ed. MORESCHINI, C. In *De consolazione Philosophiae, Opuscula theologica*. 2. vyd. Monachii et Lipsiae: K.G. Saur, 2005.

PS. BOETH., *Disc. schol.* = PSEUDO BOETHIUS, *Disciplina scholarium* – Ed. WEIJERS, O. Leiden: Brill, 1976.

PS. CATO, *Dist.* = PSEUDO CATO, *Disticha vel dicta Catonis* – Ed. BOAS, M. Amsterdam: North-Holland, 1952.

CIC. *Fam.* = CICERO, *Epistulae ad Familiares* – Ed. SHACKLETON BAILEY, D. R. Cambridge, Mass.; London: Harvard University Press, 2001.

EBERH. BETH., *Grecism.* = EBERHARDUS BETHUNIENSIS, *Grecismus* – Ed. J. WROBEL. Vratislaviae, 1887. (*Corpus grammaticorum medii aevi*, 1; Nachdruck: Hildesheim; Zürich; New York 1987).

GUILL. WHEATL., *In Cons.* = GUILLELMUS WHEATLEY, *In Boethii De consolazione Philosophiae* – Ed. BUSA, R. In *S. Thomae Aquinatis opera omnia*, 7. Stuttgart-Bad Cannstatt: Frommann-Holzboog, 1980, s. 172–198.

GUILL. WHEATL. (dubium), *In Disc. schol.* = GUILLELMUS WHEATLEY (dubium), *In PseudoBoethii De disciplina scholarium* – Ed. BUSA, R. In *S. Thomae Aquinatis opera omnia*, 7. Stuttgart-Bad Cannstatt: Frommann-Holzboog, 1980, s. 121–172.

HENR. SEPTIM., *Elegia* = HENRICUS SEPTIMELLENSIS, *Elegia* – Ed. FOSSATI, C. Firenze: Sismel, 2011.

HIER., *Epist.* = HIERONYMUS, *Epistulae* – Ed. HILBERG, I. 2. vyd. Vindobonae: VÖAW, 1996. (*CSEL*, 54).

HOR., *Epist.* = HORATIUS, *Epistulae* – Ed. SHACKLETON BAILEY, D. R. In *Opera*. 4. vyd. Berolini et Novi Eboraci: Walter de Gruyter, 2008.

HRABAN., *Carm.* = HRABANUS MAURUS, *Carmina. Appendix* – Ed. DÜMMLER, E. Berolini: Apud Weidmannos, 1884, s. 244–258. (*Poetae Latini*, 2).

HUGUT., *Lib. der.* = HUGUTIO PISANUS, *Liber derivationum* – CECCHINI, E.; ARBIZZONI, G. [et al.]. Firenze: Sismel, 2004.

TWING.; CLOS., *Voc.* = JAKOB TWINGER; FRITSCHKE CLOSENER, *Die Vokabulare von Fritsche Cloener und Jakob Twinger von Königshofen Überlieferungsgeschichtliche Ausgabe.* Ed. KLEIN, D.; KIRCHERT, K. Berlin: De Gruyter, 1995. (*Texte und Textgeschichte*, 40–42).

IOH. BALB., *Cath.* = IOHANNES BALBUS, *Catholicon* – Mainz, 1460. (Nachdruck Westmead: Gregg, 1971).

ISID. *Orig.* = ISIDORUS HISPALENSIS, *Etymologiarum sive Originum libri*, I-II. Ed. LINDSAY, W. M. Oxonii, 1911.

IUV., *Sat.* = IUVENALIS, *Saturae sedecim* – Ed. WILLIS, J. Stutgardiae – Lipsiae: In aedibus B.G. Teubneri, 1997.

Milit. = *Militarius* – Ed. RUBEL, T. In *Der Sünder als Stilmodell. Schullektüre im 13. Jahrhundert am Beispiel des Militarius.* Berlin: Weidler Buchverlag, 2009, s. 71–83. (*Studium litterarum*, 18).

OVID., *Ars.* = OVIDIUS, *Ars amatoria* – Ed. RAMÍREZ DE VERGER, A. In *Carmina amatoria. Amores, Medicamina faciei femineae, Ars amatoria, Remedia amoris.* Monachi et Lipsiae: K.G. Saur, 2003.

OVID., *Rem.* = OVIDIUS, *Remedia amoris* – Ed. RAMÍREZ DE VERGER, A. In *Carmina amatoria. Amores, Medicamina faciei femineae, Ars amatoria, Remedia amoris.* Monachi et Lipsiae: K.G. Saur, 2003.

PAPIAS/MOMBRITIUS, BONINUS. 1491. *Elementarium doctrinae rudimentum, mit Gedicht an den Leser von Boninus Mombritius.* Venedig. [BSB-Ink P-12-GW M29307], 2010.12.13. Dostupné z URL <http://daten.digitale-sammlungen.de/db/0005/bsb00057499/images/index.html?id=00057499&groesser=&fip=sdasfsdrewqyztseayaxsqrseayasdasxs&no=1&seite=1>

Vita Pil. = *Vita Pilati* – Ed. WERNER, D. In *Pylatus. Untersuchungen zur metrischen lateinischen Pilatuslegende und kritische Textausgabe.* Ratingen; Kastellaun; Düsseldorf: Henn, 1972, s. 110–. (*Beihefte zum Mittellateinischen Jahrbuch*, 8).

QUINT. *Inst.* = QUINTILIANUS. *M. Fabi Quintiliani institutionis oratoriae libri XII*, I-II. – Ed. RADERMACHER, L. Lipsiae: In aedibus B.G. Teubneri, 1965.

Rhet. Her. = *Rhetorica ad Herennium* – Ed. CAPLAN, H. Cambridge, Mass.;

Harvard University Press, 1999.

SEN., *Epist.* = SENECA, *Epistulae ad Lucilium* – Ed. HENSE, O. Lipsiae: In aedibus B.G. Teubneri, 1938.

SERV. *Aen.* = SERVIUS GRAMMATICUS. *Ad Aen.* – Ed. THILO, G.; HAGEN, H. In *Servii Grammatici qui feruntur in Vergilii carmina commentarii*. Lipsiae: In aedibus B.G. Teubneri, 1881–1884.

TIB., *Eleg.* = TIBULLUS, *Elegiae* – Ed. LUCK, G. In *Albii Tibulli aliorumque carmina*. 2. vyd. Stuttgartiae et Lipsiae: In aedibus B.G. Teubneri, 1998.

THOM. AQ., *Summa th.* = THOMAS AQUINAS, *Summa theologiae* – Ottawa: Commissio Piaana, 1944/1953.

Překlady

BOETHIUS. *Filosofie utěšitelkou*. Přel. BAHNÍK, V. 2. vyd. Praha: Vyšehrad, 2012. (*Krystal*, 14).

ISIDORUS HISPALENSIS. *Etymologiae*, VI-VII. Přel. KORTE, D. Praha: Oikumené, 2004. (*Knihovna středověké tradice*, 13).

Seznam literatury

- BARTOŠ, F. M.; KAMÍNKOVÁ, E. 1967. O Husově autorství rétoriky z r. 1402. *LF*. 1967, roč. 90, s. 177–180.
- BRANCATO, D. 2012. Readers and Interpreters of the Consolatio in Italy, 1300-1500. In JR., N.H. Kaylor; PHILLIPS, P.E. (ed.). *A Companion to Boethius in the Middle Ages*. Leiden - Boston: Brill, 2012.
- CAMARGO, M. 1991. *Ars dictaminis. Ars dictandi*. Turnhout: Brepols, 1991.
- CONSTABLE, G. 1976. *Letters and Letter-Collections*. Turnhout: Brepols, 1976.
- COPELAND, R. 1995. *Rhetoric, Hermeneutics, and Translation in the Middle Ages. Academic traditions and vernacular texts*. Cambridge: Cambridge University Press, 1995.
- COPELAND, R. 2012. Gloss and Commentary. In HEXTER, R. J.; TOWNSEND, D. (ed.). *The Oxford Handbook of Medieval Latin Literature*. Oxford: Oxford University Press, 2012, s. 171–191.
- DUŠKOVÁ, S. 1960. Kdo byl notář Jindřich? *SPFFBU*. 1960, roč. C7, s. 59–74.
- FLAJŠHANS, V. 1960. M. Jana Husi Rhetorica. *ČČM*. 1960, roč. 80, s. 478.
- FUKSOVÁ, J. 2004. *Príspevek k edici formulí třeboňských rukopisů C 5 a C 6*. 2004.
- HARTMANN, F. 2013. *Ars dictaminis. Briefsteller und verbale Kommunikation in den italienischen Stadtkommunen des 11. bis 13. Jahrhunderts*. Ostfildern: Jan Thorbecke, 2013.
- HRUBÝ, V. 1923. Jindřich Vlach a počátky městských knih pražských i desek zemských. *Časopis archivní školy*. 1923, roč. 1, s. 142–166.

- JACOBSEN, P. Ch. 2002. Scholien. In. *LEXMA*, 3. München: Deutscher Taschenbuch Verlag, 2002, s. 1529.
- JANSON, T. 1975. *Prose Rhythm in Medieval Latin from the 9th to the 13th Century*. Stockholm: Almqvist & Wiksell, 1975. (Studia Latina Stockholmiensia XX).
- JIREČEK, H. 1870. Dva Vlachové v Čechách. *ČČM*. 1870, s. 130–153.
- KAMÍNKOVÁ, E. 1965. Je Hus autorem traktátu Exercicium rhetorice? *LF*. 1965, roč. 88, s. 387–392.
- KING, P. *Boethius: First of the Scholastics*. 2007.04.22. Dostupné z URL http://individual.utoronto.ca/pking/articles/boethius_on_consolation.pdf [cit. 2013–02–03].
- KÖHN, R. 1993. Zur Quellenkritik kopiai überlieferter Korrespondenz im lateinischen Mittelalter. *MIÖG*. 1993, roč. 101, s. 284–310.
- KOPIČKOVÁ, B.; VIDMANOVÁ, A. 1999. *Listy na Husovu obranu z let 1410–1412. Konec jedné legendy?* Praha: Karolinum, 1999.
- KRAUS, J. 1981. *Rétorika v dějinách jazykové komunikace*. Praha: Academia, 1981.
- LANHAM, C. D. 1975. *Salutatio Formulas in Latin Letters to 1200: Syntax, Style, and Theory*. München: Arbedo-Gesellschaft, 1975.
- LAUSBERG, H. 1990. *Handbuch der lateinischen Rhetorik: eine Grundlegung der Literaturwissenschaft*. 3. vyd. Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 1990.
- LINDHOLM, G. 1963. *Studien zum mittellateinischen Prosarhythmus. Seine Entwicklung und sein Abklingen in der Briefliteratur Italiens*. Stockholm: Almqvist & Wiksell, 1963. (Studia Latina Stockholmiensia X).
- MAREK, J. 2007. Historické fondy Národní knihovny ČR. Stručné dějiny jejich zpracování. *Knihovna*. 2007, roč. 18, č. 2, s. 99–118.
- MINNIS, A. 2010. *Medieval Theory of Authorship. Scholastic Literary Attitudes in the Later Middle Ages. Second Edition with a New Preface by the Author*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2010.
- MURPHY, J. J. 1974. *Rhetoric in the Middle Ages. A History of Rhetorical Theory from Saint Augustine of the Renaissance*. Berkeley: University of California Press, 1974.

- NECHUTOVÁ, J. 2009. Vagantská skladba – veršované dictamen: [žánrové určení skladbičky Nunc horrorem paternalem]. In HANZOVÁ, B. (ed.). *Pokušení Jaroslava Kolára: Sborník k osmdesátinám*. 2009, s. 69–76.
- NOVÁK, J. B. 1903. Henricus Italicus und Henricus de Isernia. *MIÖG*. 1903, roč. 20, s. 46–68.
- POLLAK, E. J. 1993. *Medieval and Renaissance Letter Treatises and Form Letter. A Census of Manuscripts Found in Eastern Europe and the Former USSR*. Leiden - New York - Köln: Brill, 1993.
- PSÍK, R. 2005. *Invectiva prosotetrasticha in Ulricum Polonum. Součást sbírky diktamin Mistra Jindřicha z Isernie*. 2005.
- QUADLBAUER, F. 2002. Cursus. In. *LEXMA*, 3. München: Deutscher Taschenbuch Verlag, 2002, s. 389–392.
- SCHALLER, H. M. 1981. Dichtungslehre und Briefsteller. In. *Die Renaissance der Wissenschaften im 12. Jahrhundert*. Zürich: Artemis, 1981, s. 249–273.
- SCHMEIDLER, B. 1927. *Kaiser Heinrich IV. und seine Helfer im Investiturstreit. Stilkritische und schakritische Untersuchungen*. Leipzig: Verlag der Dykschen Buchhandlung, 1927.
- SCHNITH, K. 2002a. Closener, Fritsche. In. *LEXMA*, 2. München: Deutscher Taschenbuch Verlag, 2002, s. 2170.
- SCHNITH, K. 2002b. Jakob, 30. J. Twinger. In. *LEXMA*, 5. München: Deutscher Taschenbuch Verlag, 2002, s. 294.
- STOTZ, P. 1998. *Handbuch zur lateinischen Sprache des Mittelalters. Viertes Band, Formenlehre, Syntax und Stylistik*. München: Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1998.
- TŘÍŠKA, J. 1967. *Literární činnost předhusitské university*. Praha: Universita Karlova, 1967.
- TŘÍŠKA, J. 1987. *Pražská rétorika*. Praha: SPN, 1987.
- VILIKOVSKÝ, J. 1932. O domnělé Husově rétorice. *Bratislava*. 1932, roč. 6, s. 178–186.
- WITT, R. 1982. Medieval Ars Dictaminis and the Beginnings of Humanism: a New Construction of the Problem. *Renaissance Quarterly*. 1982, roč. 35, č. 1, s. 1–35.

- WITT, R. G. 2005. The Arts of Letter-Writing. In MINNIS, A.; JOHNSON, I. (ed.). *The Cambridge History of Literary Criticism. Volume II. The Middle Ages*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005, s. 68–83.
- ŽÁKOVSKÁ, S. 2013. Kommentare in dem Briefsteller Formularius epistolarum. *GLB*. 2013, roč. 18, č. 1, s. 213–222.

Databáze, URL, Subsidia

Databáze

Aristoteles Latinus Database.⁵⁶⁹ 2010. Brepolis Publishers. 2010.

Bibliotheca Teubneriana Latina. 2004. Moderante Paul Tombeur. Centre Traditio Litterarum Occidentalium. 3. vyd. München: Saur; Turnhout: Brepols. 2004.

Cross Database Searchtool. 2010. Brepolis Publishers. 2010.

Patrologia Latina Database. 1993–1995. Chadwyck-Healey. 1993–1995.

Poetria Nova 2. 2010. A CD-Rom of Latin Medieval Poetry (650–1250 A. D.) [...] by Mastandrea Paolo and Luigi Tessarolo. 2. vyd. Florence: Sismel. 2010.

URL

Manuscriptorium. <<http://www.manuscriptorium.com>>

Piccard watermark collection. [Online] <<http://www.piccard-online.de/struktur.php?sprache=en>>

Subsidia

CAPPELLI, A. 2004. *Lexicon abbreviaturarum*. 6. vyd. Milano: Ulrico Hoepli, 2004.

GEORGES, K. E. *Der neue Georges. Ausführliches lateinisch-deutsches Handwörterbuch*, I-II. 8. vyd. Darmstadt: WBG, 2013.

HAVEL, D.; KRMÍČKOVÁ, H. *Paleografická čítanka. Literární texty*. Brno: Masarykova univerzita, 2014.

Index scriptorum novus mediae Latinitatis ab anno DCCC usque ad annum MCC qui afferuntur in Novo glossario ab Academiis Consociatis iuris publici facto. Hafniae: Einar Munksgaard, 1973.

Index scriptorum novus mediae Latinitatis ab anno DCCC usque ad annum MCC qui afferuntur in Novo glossario ab Academiis Consociatis iuris publici

⁵⁶⁹Citované databáze jsou dostupné z URL <<http://litterae.phil.muni.cz>>.

- facto*, Supplementum. Hafniae: Einar Munksgaard, 1989.
- Initia carminum ac versuum medii aevi posterioris Latinorum. Alphabetisches Verzeichnis der Versanfänge mittellateinischer Dichtungen.* Ed. WALTHER, H. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1959.
- Latinitatis medii aevi lexicon Bohemorum.* Praha: KLP, 1977–.
- LIDDELL, H.G.; SCOTT, R. *A Greek-English Lexicon.* Oxford: The Clarendon Press, 1996.
- Slovník latinských spisovatelů.* Praha: Leda, 2004.
- Thesaurus linguae Latinae.* Lipsiae: Teubner, 1900–.
- TRUHLÁŘ, J. 1905–1906. *Catalogus codicum manu scriptorum latinorum qui in C. R. Bibliotheca publica atque universitatis Pragensis asservantur*, I-II. Praha: sumptibus Regi societatis scientiarum Bohemicae, 1905–1906.
- Proverbia sententiaeque Latinitatis medii aevi. Lateinische Sprichwörter und Sentenzen des Mittelalters in alphabetischer Anordnung*, I-VI. Ed. WALTHER, H. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1963-1969. (Carmina medii aevi posterioris latina II, vol. 1-6).
- WEBER, J.; TRÍŠKA, J.; SPUNAR, P. *Soupis rukopisů v Třeboni a v Českém Krumlově.* Praha: ČSAV, 1958.

Seznam zkratek

AHMA	<i>Analecta hymnica medii aevi</i>
<i>Initia</i>	<i>Initia carminum ac versuum medii aevi posterioris Latinorum. Alphabetisches Verzeichnis der Versanfänge mittelateinischer Dichtungen</i>
CCSL	Corpus Christianorum, Series Latina
CSEL	Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum
ČČM	Časopis českého muzea
GLB	Graeco-Latina Brunensia
LEXMA	Lexicon des Mittelalters
LF	Listy filologické
MIÖG	Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung
PL	Patrologia Latina
<i>Prov. sent.</i>	<i>Proverbia sententiaeque Latinitatis medii aevi. Lateinische Sprichwörter und Sentenzen des Mittelalters in alphabetischer Anordnung</i>
SPFFBU	Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity

Summary

A collection of letters known as *Formularius epistolarum cum expositione rhetoricali* is preserved in manuscript IX E 4 from 15th century (folios 114r–197v), which is deposited in the National Library of the Czech Republic and contains various rhetorical handbooks. Texts included in this collection are related to the part of medieval rhetoric called *ars dictaminis* and are divided into three parts composed of letters and commentaries. The thesis focuses especially on the analysis of the chosen letters from this collection based on the theoretical work *Summa dictaminis cum prologo Laurentii de Aquileia* which is preserved in this manuscript too (folios 21v–58r).

In the first chapter, there is a codicological description of this manuscript which contains only texts related to the *ars dictaminis*. The another scribe wrote each part of this manuscript, the *glossator* is common. His glosses occur in the whole manuscript; therefore, the author of these glosses was a literate person who was interested in the *ars dictaminis* and probably initiated a origin (creation) of this manuscript. In the second chapter, the content of the collection *Formularius epistolarum* is shortly described and regesta of all letters follow. Then, transcription of the analysed letters also creates part of this thesis.

In the fourth chapter, the nature and structure of commentaries are briefly examined, the type of information introduced, types of expressions commented on by the author of the collection. In this case, the commentaries are the glosses, especially the sort of the gloss *continuatio*, and the sources of information should be the *Catholicon* of Johannes Balbus. In each commentary, we find a short content of the letter and mainly some explanation of words which are not only grammatical nature but also from other fields. Exceptionally, the author of commentaries attends his attention to rules of *ars dictaminis*, he confines himself to informations about parts of letter, especially to their number and beginning word of these parts.

In the fifth chapter, the *dictamina* are parsed on the basis of rules related to parts of letter. Analysing these letters, the aim is to find out how the theoretical rules were used in practice if they are observed thoroughly or not. The gained results are compared in the sixth chapter with the analysis of the *dictamina* which contains theoretical handbook *Rhetorica cum multis epistolarum speciminibus* (folios 91r–113r). The analysis of the *cursus* also creates the part of these chapters.

On the basis of analysis of all these letters, we can say that the letters, as in the collection *Formularius epistolarum* so in the handbook *Rhetorica cum multis epistolarum speciminibus* rarely follow rules of *ars dictaminis* described in the *Summa dictaminis*. Therefore, it will be helpful to analyse another similar texts, not only collections of the letters but also *dictamina* located in theoretical handbooks, and to find out if these letters create exception or not.

Příloha A

Části listu

list	počet	s	poč.slovo	e	poč. slovo	n	poč.slovo	p	poč. slovo	c	poč. slovo
1.	4	x	Obediencia			x	Quia vestra	x	Unde scripto- tenus	x	scientes
2.	3	x	Paterne			x	Invalescenciam	x	flagitare		
3.	4	x	Sincero			x	Quia me	x	unde serie	x	ne vestro- rum
4.	4	x	Predeside- ranti			x	Quia tantum	x	Unde vestram	x	restauraci- onem
5.	4	x	Desiderio			x	Quia sospita- tis	x	quamobrem	x	gliscentes
6.	2	x	Augumento			x	Ob patri			x	cum me
7.	4	x	Amica			x	Quoniam fama	x	Unde presen- tibus	x	ut depulsa
8.	4	x	Amicicio			x	Nam de sini- stris	x	Vos igitur	x	Cum verba
9.	4	x	Amoris			x	Animi sereni- tatem	x	unde vos	x	ut sumpti
10.	4	x	Plenitudine			x	Germanicum	x	Verum... igitur	x	ut in lene
11.	4	x	Progenita			x	Non miror	x	Unde in hu- manitatis	x	sine cuius
12.	4	x	Preclarido			x	Quia illa	x	Unde decrevi	x	cum
13.	4	x	Hilari			x	Quia mira	x	Cuius rei	x	alias
14.	4	x	Intentino			x	Nam cum	x	igitur vobis	x	cum inter
15.	4	x	Salutacione			x	Vestra velit	x	Quapropter	x	alioquin
16.	4	x	Preoptato			x	De decessu	x	Unde suplico	x	ne livor

list	počet	s	poč.slovo	e	poč. slovo	n	poč.slovo	p	poč. slovo	c	poč. slovo
17.	4	x	Omnigena			x	Quia quorundam	x	unde de	x	finali
18.	4	x	Sincera			x	Consonum	x	Igitur	x	ut a te
19.	4	x	Irradianti			x	Cum scio	x	Quare de me	x	ut ego
20.	4	x	Intima			x	Paupertatis	x	Ergo societati	x	ne bono
21.	4	x	Mutua			x	Meam aurem	x	obnixius rogitando	x	si fructum
22.	3	x	Salutacione					x	Locupletari	x	ne distancia
23.	4	x	Salutacione			x	Quia nequeo	x	indefessis precibus	x	ut in equalibus
24.	4	x	Obsequiosa			x	Cum ob vestre	x	preces	x	scientes
25.	4	x	Flore			x	Cum viam	x	Qua de causa	x	vestre scole
26.	4	x	Affectuoso			x	Quia scolarum	x	vobis eapropter	x	quia manus
27.	4	x	Obsequio			x	Obsecracioni	x	toto cordis	x	scientes
28.	4	x	Salute			x	Fama ut puto	x	optando	x	scientes
29.	4	x	Humili			x	Precum	x	Hac	x	Ne huiusmodi
30.	4	x	Serviendi			x	Insinuacione	x	prece	x	alioquin
31.	4	x	Prono			x	Quia vestra	x	vestram	x	quod erga
32.	4	x	Nitore	x	Quia			x	quapropter	x	ne nostris

list	počet	s	poč.slovo	e	poč. slovo	n	poč.slovo	p	poč. slovo	c	poč. slovo
33.	2	x	Amoris			x	Ne pusillanimitas				
34.	3	x	Obsequiorum					x	De amicitie	x	in quo michimet
35.	4	x	Sincera			x	Precum	x	quocirca	x	optantes

Tabulka A.1: Části listů, 1. část

list	počet	s	poč.slovo	e	poč. slovo	n	poč.slovo	p	poč. slovo	c	poč. slovo
1.	4	x	Preintima	x	Cum sanctitatis	x	ergo vobis	x	Quamobrem		
2.	4	x	Bonifacius			x	Ex insinuacione	x	tue fidelitati	x	alioquin
3.	4	x	Bonifacius			x	Quia dilectus	x	unde fraternitate	x	sicut
4.	2	x	Oracione					x	Vestre sanctitati		
5.	3	x	Debita			x	Quia Johannes	x	unde supplico		
6.	4	x	Arnetus			x	Tue discretioni	x	Unde tibi	x	alias
7.	4	x	Multiformi			x	Quia falsidico	x	quamobrem	x	sciendo
8.	3	x	Devotis			x	Quod Henricus	x	Quamorem		
9.	4	x	Arnestus			x	Quia devotus	x	igitur vobis	x	Quod si
10.	3	x	Salute			x	Quia iuvenis	x	unde ad vos		
11.	3	x	Karitate			x	Requisiti	x	Igitur vobis		
12.	3	x	Oracionum			x	Quia cubyanam	x	quare vestram		
13.	2	x	Puritatis			x	Vestre societati				
14.	3	x	Salute			x	Quia Johannes	x	unde volui		
15.	4	x	Diligenti			x	Prosperitatis	x	Quocirca	x	scientes

Tabulka A.2: Části listů, 2. část

list	počet	s	poč. slovo	e	poč. slovo	n	poč. slovo	p	poč. slovo	c	poč. slovo
1.	4	x	Karolus			x	Quia ploratus	x	sub obtentu	x	scientes
2.	3	x	Servicio			x	Quia inbecillitatis			x	ne indignacio
3.	4	x	Attencione			x	Quia mihi	x	Quamobrem	x	ut huius
4.	2					x	Quia iuvenis	x	Unde vobis		
5.	4			x	Quia discrimina	x	nos itaque	x	Quare vestre	x	ne ceteri
6.	4	x	Obsequiorum			x	Cum subditorum	x	Quamobrem	x	quod declaratum
7.	4	x	Fidei			x	Quia Johannes	x	qua de causa	x	ut fugatis
8.	3					x	Quia negociis	x	flagitantes	x	cum propria
9.	3	x	Salute			x	Quia fama	x	Quapropter		
10.	3	x	Favorabilis			x	Cum filiam	x	quare rogamus		
11.	3					x	Cum ducem	x	quamobrem		quia hoc
12. Et si	4	x	Promptitudinis			x	O piissime	x	Unde vobis	x	
13.	3					x	Quia sexaginta	x	ideo rogamus	x	in quo nobis
14.	4	x	Beneplacito			x	Vestro regio	x	Unde ingenuitati	x	ut consolato
15.	4	x	Nodo			x	Quia quibusdam	x	vestrum subsidium	x	scientes

Tabulka A.3: Části listů, 3. část

Příloha B

Cursus

cursus	I		II		III		IV		V		VI		VII	
	poř.	%	poř.	%	poř.	%	poř.	%	poř.	%	poř.	%	poř.	%
velox	1	45,5	1	100	2	30	2-3	20	1	50	2-3	27,3	2	23,8
trisp.	2	27,3	-	-	3	20	1	50	2	40	1	36,4	1	38,1
tardus	4	9,1	-	-	4	10	4	10	-	-	4	9,1	4	9,5
planus	3	18,2	-	-	1	40	2	20	3	10	2-3	27,3	3	14,3
bez k.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	14,3

Tabulka B.1: *Cursus* v 1. části sbírky *Formularius epistolarum*, 1. část

cursus	VIII		IX		X		XI		XII		XIII		XIV	
	poř.	%	poř.	%	poř.	%	poř.	%	poř.	%	poř.	%	poř.	%
velox	1	53,8	1	50	1	50	1	46,7	1	35,7	1	61,5	1	57,1
trisp.	3	7,7	2	33,3	3	8,3	2-3	20	2-3	28,6	2-3	15,4	2-3	21,4
tardus	-	-	3	11,1	-	-	-	-	4	7,1	4	7,7	-	-
planus	2	30,8	4	5,6	2	25	2-3	20	2-3	28,6	2-3	15,4	2-3	21,4
bez k.	-	7,7	-	-	-	16,7	-	13,3	-	-	-	-	-	-

Tabulka B.2: *Cursus* v 1. části sbírky *Formularius epistolarum*, 2. část

cursus	XV		XVI		XVII		XVIII		XIX		XX		XXI	
	poř.	%	poř.	%	poř.	%	poř.	%	poř.	%	poř.	%	poř.	%
velox	2-3	27,3	1	63,6	1	47,1	1	36,4	1	47,1	1	62,5	1-2	36,4
trisp.	2-3	27,3	2-4	9,1	2	17,6	2-3	18,2	2	17,6	3	12,	3	18,2
tardus	-	-	2-4	9,1	3	11,8	-	-	4	11,8	-	-	-	-
planus	1	45,5	2-4	9,1	4	5,9	2-3	18,2	3	23,5	2	25	1-2	27,3
bez k.	-	-	-	9,1	-	17,6	-	27,3	-	-	-	-	-	18,2

Tabulka B.3: *Cursus* v 1. části sbírky *Formularius epistolarum*, 3. část

cursus	XXII		XXIII		XXIV		XXV		XXVI		XXVII		XXVIII	
	poř.	%	poř.	%	poř.	%	poř.	%	poř.	%	poř.	%	poř.	%
velox	1	50	1	50	3	15,4	2	23,1	1	50	1-2	40	1	50
trisp.	-	-	-	-	1	38,5	4	7,7	2-3	25	3	20	3-4	10
tardus	3	16,7	2	25	-	-	3	15,4	-	-	-	-	3-4	10
planus	2	25	3	12,5	2	30,8	1	46,2	2-3	25	1-2	40	3	20
bez k.		18,2		8,3		12,5		15,4		7,7		-		10

Tabulka B.4: *Cursus* ve 1. části sbírky *Formularius epistolarum*, 4. část

cursus	XXIX		XXX		XXXI		XXXII		XXXIII		XXXIV		XXXV	
	poř.	%	poř.	%	poř.	%	poř.	%	poř.	%	poř.	%	poř.	%
velox	3-4	20	3-4	9,1	2	30	3	20	3-4	16,7	1-2	42,9	1-2	33,3
trisp.	1	32,3	1	45,5	1	40	1-2	40	1-2	33,3	3	14,3	1-2	33,3
tardus	2	16,7	2	18,2	-	-	-	-	3-4	16,7	-	-	3-4	16,7
planus	3-4	20	3-4	9,1	3	20	1-2	40	1-2	33,3	1-2	42,9	3-4	16,7
bez k.		-		18,2		10		-		-		-		-

Tabulka B.5: *Cursus* ve 1. části sbírky *Formularius epistolarum*, 5. část

cursus	I		II		III		IV		V		VI		VII	
	poř.	%	poř.	%	poř.	%	poř.	%	poř.	%	poř.	%	poř.	%
velox	1	37,5	3	16,7	1-2	35,7	2-3	14,3	4	10	1	50	1	42,9
trisp.	2	31,3	1	33,3	3	14,3	2-3	14,3	1	30	2-3	21,4	2	35,7
tardus	3-4	12,5	4	8,3	4	7,	-	-	2-3	20	-	-	3	14,3
planus	3-4	12,5	2	25	1-2	35,7	2-3	14,3	2-3	20	2-3	21,4	4	7,1
bez k.		6,3		16,7		7,1		28,6		20		7,1		-

Tabulka B.6: *Cursus* ve 2. části sbírky *Formularius epistolarum*, 1. část

cursus	VIII		IX		X		XI		XII		XIII		XIV		XV	
	poř.	%	poř.	%	poř.	%	poř.	%	poř.	%	poř.	%	poř.	%	poř.	%
velox	2-3	27,3	2	20	1-2	44,4	1-2	40	1	55,6	1	42,9	2	33,3	1	58,3
trisp.	1	36,4	1	26,7	-	-	1-2	40	2	22,2	2-3	28,6	3	22,2	2	16,7
tardus	4	9,1	3-4	6,7	-	-	4	6,7	-	-	-	-	-	-	3-4	8,3
planus	2-3	27,3	3-4	6,7	1-2	44,4	3	13,3	-	-	2-3	28,6	1	44,4	3-4	8,3
bez k.		-		40		11,1		-		22,2		-		-		8,3

Tabulka B.7: *Cursus* ve 2. části sbírky *Formularius epistolarum*, 2. část

cursus	I		II		III		IV		V		VI		VII	
	poř.	%	poř.	%	poř.	%	poř.	%	poř.	%	poř.	%	poř.	%
velox	1	46,7	1	44,4	1-2	33,3	1	50	2	25	1	45,5	1-2	33,3
trisp.	2-3	13,3	2-4	11,1	1-2	33,3	-	-	1	41,7	3-4	9,1	3	22,2
tardus	2-3	13,3	2-4	11,1	4	13,3	-	-	-	-	3-4	9,1	1-2	33,3
planus	4	6,7	2-4	11,1	3	20	2	16,7	3	16,7	2	27,3	4	11,1
bez k.		13,3		22,2		-		33,3		16,7		9,1		-

Tabulka B.8: *Cursus* ve 3. části sbírky *Formularius epistolarum*, 1. část

cursus	VIII		IX		X		XI		XII		XIII		XIV		XV	
	poř.	%	poř.	%	poř.	%	poř.	%	poř.	%	poř.	%	poř.	%	poř.	%
velox	1	57,1	3	20	1	50	1	31,4	1	77,8	2-3	16,7	1	62,5	2-3	27,3
trisp.	1-2	40	2-3	25	2	14,3	2	22,2	-	-	2-3	61,7	2	25	4	9,1
tardus	-	-	1-2	40	2-3	25	-	-	-	-	-	-	-	-	2-3	27,3
bez k.	-	-	-	-	-	-	-	14,3	-	11,1	-	16,7	-	-	-	-

Tabulka B.9: *Cursus* ve 3. části sbírky *Formularius epistolarum*, 2. část

cursus	I		II		III		IV		V		VI		VII	
	poř.	%	poř.	%	poř.	%	poř.	%	poř.	%	poř.	%	poř.	%
velox	2-3	20	1	41,2	1	66,7	-	63,6	1-3	25	3-4	14,3	1	60
trisp.	1	28	3	17,6	3	11,1	2	18,2	1-3	25	1	42,9	-	-
tardus	2-3	20	4	5,9	-	-	-	-	4	12,5	-	-	-	-
planus	4	16	3	29,4	2	22,1	3	9,1	1-3	25	2	28,6	2	40
bez k.	-	16	-	5,9	-	-	-	9,1	-	12,5	-	-	-	-

Tabulka B.10: *Cursus* ve vybraných listech díla *Circa incipium*, 1. část

cursus	VIII		IX		X		XI		XII		XIII		XIV	
	poř.	%	poř.	%	poř.	%	poř.	%	poř.	%	poř.	%	poř.	%
velox	1	63,6	1	75	1	43,8	1-2	30	3	10	1	66,7	2-3	20
trisp.	2	18,2	2	25	2	25	1-2	30	2	40	2-3	16,7	2-3	20
tardus	3-4	9,1	-	-	4	12,5	3-4	20	-	-	3-4	16,7	2-3	20
planus	3-4	9,1	-	-	3	18,8	3-4	20	1	50	2-3	16,7	2-3	20
bez k.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	20

Tabulka B.11: *Cursus* ve vybraných listech díla *Circa incipium*, 2. část

Příloha C

Rukopis IX E 4